

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

BL 8435

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

NI
SE

NEDERDUYTSCHÉ
SPRAEKKUNST.

I

X

BL843⁵

BL 843

N E D E R D U Y T S C H E
S P R A E K K U N S T ,

DOOR

B E H A E G E L .

E E R S T E B O E K D E E L .

NIETS IS GESCHIKTER OM KINDEREN TE
DOEN REDENEËREN, DAN HET LEELEN
DER TAELGRODEN.

*De Lancaster-scholen in Engeland
vergeleken met de Stads armen-scho-
len te Amsterdam. Bladz. 21.*

T E B R U G G E ,

By de Weduwe DE MOOR en ZOON, Boekdrukkers en
Boekverkoopers in de Philipstokstract, N.º 18.

1817.

I N H O U D.

VOORBERIGT.	Bladz. I-XXIV.
INLEYDING.	I.

EERSTE DEEL.

VAN DE STOF OF WOORDEN DIE MEN IN DE TAEI GEBRUYKT.	58.
--	-----

EERSTE AFDEELING.

VAN DE ONDERSCHYDENE SLACHTEN, SOORTEN, EN EYGENDOMMEN DER WOORDEN, BE- SCHOUWD ALS TEEKENS DER GEDACHTEN.	59.
--	-----

Litwoorden (articuli).	61.
	Zelf-

<i>Zelfstandige naemwoórd</i> en (substantiva).	62.
<i>Byvoegelyke naemwoórd</i> en (adjectiva).	65.
<i>Voórnaemwoórd</i> en (pronomina).	68.
<i>Werkwoórd</i> en (verba).	71.
<i>Deelwoórd</i> en (participia).	77.
<i>Bywoórd</i> en (adverbia).	78.
<i>Voórzetsels</i> (præpositiones).	79.
<i>Voegwoórd</i> en (conjunctiones).	80.
<i>Tusschenwerpsels</i> (interjectiones).	80.

N I E U W E V E R D E E L I N G

VAN DE DEELEN DER REDE.	82.
---------------------------------	-----

<i>Woórd</i> en van zelfstandighejd of zelfstandige naemwoórden.	82.
<i>Woórd</i> en van toevoegelykhejd of byvoegelyke naemwoórden.	86.
<i>Woórd</i> en van acneenvoeging of bind-of werk- woórden.	89.
<i>Opwoórd</i> en of opbyvoegelyke woórden, dit is, woórden die eéne gevallen wys van de toevoegelykhejd uytdrukken.	93.

BR-

BEWYS DAT DE VERDEELING VAN DE VIER
DEELEN DER REDE OVEREENKOMSTIG IS MET
DE INZIGTEN VAN VEËL ACHTBAERE SCHRYP-
VERS. 103.

TWEEDE AFDEELING.

VAN DE WOORDEN, VOÓRNAEMELYK BESCHOUWD
ALS HOORBAERE GELUYDEN EN ZIGTBAERE OF
GESCHREVENE TEEAENS; DIT IS, VAN DE
UYTSPRAEK-en SPEL-KUNDE. . . 120.

EERSTE HOOFDSTUK.

Van de

UYTSPRAEK. 129.

*Voórstel. Kan het gezag der oude als eénen
regel der uytpraek dienen?* 136.

EERSTEN REGEL DER UYTSPRAEK OF HET
GEBRUYK. 139.

*By hoe ver het gebruyk als regel der uyt-
praek gelden kan.* 141.

Van de onderscheydens grondklanken. . . . 148.

Eerste slag van geluyden of enkele klanken. 150.

A, e, i; o, u. 152.
Ei,

<i>Ei, ee, oo, oe, en eu.</i>	156.
<i>Van de letter y (ij).</i>	164.
<i>Tweede slag van geluyden of gemengde klanken.</i>	186.
<i>Derde slag van geluyden of zamenklanken.</i>	188.
<i>Keélklanken.</i>	193.
<i>Tongklanken.</i>	197.
<i>Tandklanken.</i>	198.
<i>Lipklanken.</i>	199.
<i>Scherpe klanken.</i>	201.
<i>Verwoegde zamenklanken.</i>	203.
<i>Tafel der nederduytsche grondklanken.</i> . .	206.
TWEEDEN REGEL DER UYTSPRAEK OF DE ZAMENSTELLING.	208.
DERDEN REGEL DER UYTSPRAEK OF DE AFLEYDING.	210.
<i>Over den klemtoon op de oórsprongelyke deelen der afstammelingen.</i>	<i>214.</i>
VIERTEN REGEL DER UYTSPRAEK OF DE WELLUYDENDHEJD. . . .	216.
VYFDEN REGEL DER UYTSPRAEK OF DE OVEREENKOMST. . . .	231.
TWEE-	

T W E E D E H O O P D S T U K .

Van de

SPELLING.	237.
<i>Nut van het geschrift.</i>	237.
<i>Opkomst van het geschrift.</i>	238.
<i>Natuer der geschrevene woorden.</i>	243.
<i>Of de geschrevene teekens onze gedachten beduyden uyt de instelling der natuer of doór eéne enkele overeenkomst.</i>	246.
<i>Of de geschrevene teekens zekere of onze- kere teekens van onze gedachten zyn.</i>	247.
<i>De schryvende zyn het niet eens , aen- gaende de wys van spellen of van de denk- beelden doór letters aen het gezigt voór te draegen.</i>	249.
<i>Welke de oórzaak is dat de spraekkundige het niet eens zyn , aengaende de wys van de woorden te schryven.</i>	251.
<i>Dat de natuer of wezenheyd der spelling moet bepaeld of beschreven zyn.</i>	254.
<i>Wat er noodig is tot eéne goede en echte bepaeling.</i>	255.
<i>De</i>	

De vereyschte eener goede bepaeling zyn te vinden in:

De spelkunde is de kennis van de denkkeëlden, doór zigbaere teekens of letters, voór te stellen. 258.

Of de uyt spraekkunde wezenlyk is tot de spelkunde? 261.

Van de spelgronden in het algemeen. . . 265.

EERSTEN SPELGROND OF DE UYTSPRAEK. . 269.

Of de uyt spraek, zonder naedere bepaeling, als grond der spelling dienen kan. . . 274.

De tot eene goede en echte uyt spraek vereyschte hoedaenigheden bestaen alle te zamen in geene plaets van het Nederland. 275.

By hoe ver de uyt spraek als regel der spelling dienen kan. 284.

TWEEDEN SPELGROND OF HET GEBRUYK DER SCHRIVENDE. . . . 287.

Welk het verschil is tusschen den eersten en den tweeden spelgrond. 292.

Welk het gezag der oude is in het vak der spelling. 292.
DER-

DERDEN SPELGROND OF DE ZAMEN-
STELLING. 299.

VIERDEN SPELGROND OF DE AFLEYDING. 301.

VYFDEB SPELGROND OF DE OVEREENKOMST
OF DE REGELMAET DER SCHRIF-
TEEKENS. 306.

*Of de spaerzaamheid, in het gebruik der let-
ters, als spelgrond dienen kan. 313.*

*Of de spelgronden, de uitspraak, het ge-
bruik, de samenstelling, de afleiding, en
de overeenkomst, genoegzaam zyn, om alle
de denkbeelden, door zichtbaere teekens
of letters, voor te stellen. 314.*

*Wat verschil er is tusschen de twee eerste
spelgronden of de uitspraak en het ge-
bruik, en tusschen de dry laatste, te
weeten de samenstelling, de afleiding,
en de overeenkomst. 316.*

*Daer kunnen twee soorten van uitspraken
en gebruiken zyn; de algemeene uyt-
spraak, en de verdeelde uitspraak, het
algemeen en het verdeeld gebruik: maer
de dry andere gronden, de samenstelling,
de afleiding, en de overeenkomst, kun-
nen niet verdeeld zyn. 327.*

Daer

Daer kan tusschen de beredeneerde gronden geene tegenstrydigheyd zyn. 333.

De uytspraek en het gebruyk kunnen tegenstrydig zyn aen de zamenstelling, de afleyding, en de overeenkomst. 335.

De uytspraek kan tegenstrydig zyn aen het gebruyk. 337.

De eéne uytspraek kan tegenstrydig zyn aen de andere, dit is, zy kan verdeeld weézen. 338.

Het eén gebruyk kan tegenstrydig zyn aen het ander, omdat het kan verdeeld zyn. 338.

De uytspraek en het gebruyk kunnen op twee wyzen tegenstrydig zyn, geheel en gedeeltelyk. 339.

De algemeene en verdeelde uytspraek kunnen tegenstrydig zyn aen het algemeen en verdeeld gebruyk, en het algemeen en verdeeld gebruyk kunnen tegenstrydig zyn aen de algemeene en verdeelde uytspraek. 341.

De algemeene uytspraek kan tegenstrydig zyn aen twee verdeelde schryfgebruyken, en het algemeen schryfgebruyk kan tegenstrydig zyn aen twee verdeelde uytspraeken. 343.

De

- De verdeelde uyt spraek kan tegenstrydig zyn aen twee verdeelde gebruyken, en het verdeeld gebruyk kan tegenstrydig weezen aen twee verdeelde uyt spraeken.* 344.
- Tegenstrydigheyd tusschen de algemeene uyt spraek en het algemeen schryfgebruyk.* . 349.
- Tegenstrydigheyd tusschen de algemeene uyt spraek en het verdeeld schryfgebruyk.* . . 374.
- Tegenstrydigheyd tusschen de algemeene uyt spraek en twee verdeelde schryfgebruyken.* 378.
- Tegenstrydigheyd tusschen de algemeene uyt spraek en de zamenstelling.* 379.
- Tegenstrydigheyd tusschen de algemeene uyt spraek en de afleyding.* 390.
- Tegenstrydigheyd tusschen de algemeene uyt spraek en de overeenkomst.* . . . 392.
- Tegenstrydigheyd tusschen de verdeelde uyt spraek en de verdeelde uyt spraek.* . . 395.
- Tegenstrydigheyd tusschen de verdeelde uyt spraek en het algemeen schryfgebruyk.* . 397.
- Tegenstrydigheyd tusschen de verdeelde uyt spraek en het verdeeld schryfgebruyk.* . 398.
- Tegenstrydigheyd tusschen de verdeelde uyt spraek en twee verdeelde schryfgebruyken.* 399.
Te-

- Tegenstrydigheyd tusschen de verdeelde uyt-
sprack en de samenstelling. 399.*
- Tegenstrydigheyd tusschen de verdeelde uyt-
sprack en de afleyding. 400.*
- Tegenstrydigheyd tusschen de verdeelde uyt-
sprack en de overeenkomst. 401.*
- Tegenstrydigheyd tusschen het algemeen
schryfgebruyk en twee verdeelde uytspnac-
ken. 402.*
- Tegenstrydigheyd tusschen het algemeen
schryfgebruyk en tusschen de samenstel-
ling en de afleyding. 402.*
- Tegenstrydigheyd tusschen het algemeen
schryfgebruyk en de overeenkomst. . . 403.*
- Tegenstrydigheyd tusschen het verdeeld ge-
bruyk en twee verdeelde uytspnacken. . 404.*
- Tegenstrydigheyd tusschen het verdeeld ge-
bruyk en het verdeeld gebruyk. . . . 405.*
- Tegenstrydigheyd tusschen het verdceld ge-
bruyk en de beredeneërde gronden. . . 412.*

VERBETERING

van het

VERDEELDGEBRUYK. . 422.

Van de eerste wys van tegenstrydigheyd der verdeelde spelgebruyken; of van twee verdeelde spelgebruyken, waer van het één overeenkomstig en het ander tegenstrydig is. 423.

Van de tweede wys van tegenstrydigheyd der verdeelde spelgebruyken; of van twee verdeelde spelgebruyken, welke alle beyde tegenstrydig zyn. 454.

Van de derde wys, dit is, van twee verdeelde schryfsgebruyken, welke alle beyde overeenkomstig zyn. 490.

VERBETERING

van het

ALGEMEEN GEBRUYK. . 495.

De veranderingen van het algemeen aengenomen gebruyk moeten verbeteringen zyn. 497.

EERSTE PUNT

of ontvouwing van de verbeteringen, wel-

<i>welke in het algemeen schryfgebruik kunnen plaets hebben.</i>	500.
<i>Eerste vraagstuk. By hoe ver kan de verandering van het algemeen schryfgebruik plaets hebben, wanneer zy overeenkomstig is met de uyt spraek ?</i>	501.
<i>Tweede vraagstuk. By hoe ver kan de verandering van het algemeen schryfgebruik plaets hebben, wanneer zy tegenstrydig is aen de uyt spraek ?</i>	502.

TWEDE PUNT.

<i>Bereyking van het gezag der meerderheid der schryvende.</i>	529.
--	------

E Y N D E

van de

T A F E L

van het

EERSTE BOEKDEEL

VOORBERIGT.

God heeft den mensch begaefd met het vermoógen van de gedachten uyt te drukken, tot bereyking van het oogwit, waer voór hy hem geschapen heeft. Hoe meer daedelykheyd men aen dit vermoógen byzet; hoe beter men aen den wil des scheppers voldoet, en het heyl van het schepsel bewerkt.

De verbetering der uytoefening van het spraekvermoógen is van eén allergrootste nut, en verdient te regt de aendacht van alle, welke, doór hun beroep, gesteld zyn tot bewaekers van het geluk hunner medemenschen, en wel byzonderlyk van de geéne,
wief

ij V O O R B E R I G T.

wier pligt het is, de jongheyd tot den trap der weétenschappen en dængden te geleyden.

Moet men zich dan verwonderen dat de geleerdste van Griekenland, PLATO en ARISTOTELES, zich tot het naevorschen van regels der spraakkunst verledigd hebben? dat de grootste mannen onder de Romeynen er één voórnaem vak hunner onderzoekingen van mackten? dat de spraakkunde van zoo veél geleerde en zoo veél landsoverheden geacht is als de eerste en de noodzaekelykste aller kunsten?

De verdienstenryke maetschappy, *tot nut van 'talgemeen*, en het achtbaer staetsbewind der Bataefsche Republiek hebben, in onze dagen, zeer veél gelukkige poógingen tot taclverbetering aangewend; de schoone VERHANDELING OVER DE NEDERDUITSCHESPELLING, TER BEVORDERING VAN EENPARIGHEID IN DE ZELVE, DOOR DEN HOOGLEERAAR MATTHIYS SIEGENBEEK, en de geachte NEDERDUITSCHESPRAAKKUNST van den eerweirden heer P. WEILAND zyn de vruchtbaere voortbrengsels van éénen wel gepaerden yver.

De-

Deze werken zyn zekerlyk van één uytsteékende gezag; opgesteld doór zeer deftige mannen, bezegeld met de goedkeuring van zoo veél gelcerde, en met het kragtdaedig besluit van het staetsbestuer, aengenomen in alle de schoólen van Holland, hebben boven alle tot nu toe verschenene Spraekkonsten één uytmuntende voórregt.

Maer, mits men, in het verveirdigen dier werken, geene acht gegeéven heéft op het spraek-en schryf-gebruyk der zuyderlyke deelen van het koningryk, welke men dan beschouwde, voór altyd deel te maeken van het fransch gebied, en gemerkt dat de omstandigheden nu vereyschen, dat er niet alleen eenpaerigheyd van schryfwys zy tusschen de Hollanders, maer ook tusschen deze en alle die de nederduytsche spraek gebruyken; zoud men kunnen vraegen of die werken, gemaekt voór de noorderlyke streéken, geschikt zyn om, zonder verandering, in de zuyderlyke deelen van het koningryk ingevoerd te worden?

De redenlykheyd, bevoegdheyd, en nood-
zae-

zackelykheyd van dit vraagstuk, zal van geenen opregten letter- noch staet-kundigen ontkend worden; maer dezen zal veel eer gevoelen dat het van eene allergrootste aen gelegenheyd is, die werken met den toetssteen der reden te beproeven.

De reden gebiedt ons nimmer blindelings voort te gaen, maer eerst alles te onderzoeken; de waarheyd verliest niet met beproefd te worden, maer in tegendeel hoe meer zy onderzocht is, hoe meer zy gekend word, en hoe helderer haere straelen zyn.

Derhalve zullen geene waarheydminnacen vereyschen, dat men hunne gezegden op het eukel gezag aenveirde. Het zyn maer de verachters van de reden, die willen dat men hunne stellingen niet onderzoek. Het is de waarheyd niet verwerpen, de zelve niet aenveirden, ten zy gepaerd met reden. Het is de weirde eens werks niet ontkennen noch benacdeelen, met, naer het voorbeeld aller waarheydlievers, te willen kennen het geen men voordraegt. Aen eenige stellingen twyfelē,
tot

tot dat men der zelve gegrondheyd ontdekke, is de zelve niet ontkennen.

Vervolgens moógen wy, zonder de achting, welke alle waere vaderlanders aen de werken van de verdienstelyke heeren WEILAND en SIEGENBEEK verschuldigd zyn, te verminderen, redenyker wys vraegen of die werken, verveirdigd voór de noorderlyke deelen, geschikt zyn, om, zonder verandering, in de zuyderlyke provinciën ingevoerd te worden? of zy in allen deele strooken met de algemeene grondwetten der tael? of zy in allen deele geschikt zyn om den geest der jongelingen te ontwikkelen, welk het voórnaeme oogmerk der opvoeding moet weézen?

Gelyk, van den eénen kant, de Belgen moeten aenneémen al het geén de werken van SIEGENBEEK en WEILAND overeenkomstig met de algemeene taelgronden vervatten, en dat het zoud onbillyk zyn daer van af te wyken in eénige hoegenaemde punten, ten zy waer in zy duydelyk strydig zyn tegen de grondwetten der tael; is het, van den anderen kant, even betaemelyk dat de Belgen
het

vj V O O R B E R I G T.

het regt hebben om te onderzoeken, of die werken het gewenschte doel genoegzaam kunnen treffen, naemelyk de bewerking eéner eenpaerige schryfwys tusschen de Belgen en de Hollanders.

Even als het ongerymd zoud zyn, voór de Belgen, niet te willen aenveinden de op reden gestaefde taelwetten der Hollanders; zoud het voór deze onredenlyk zyn hun dwingen stelsels aen te neemen, welke tegen de eerste taelgronden zondigen, om de zelve de plaets te doen houden van op reden gebouwde grondstellingen.

Maer wat onregtveirdige en smaedelyke belediging te veronderstellen, dat de Hollanders niet willen dat men hunne werken aen den toetssteen der reden legge! Zulke hoónende onbillykheyd gansch tegenstrydig aen éenen edelen aerd geoórdeeld hebbende, durfden wy hunne werken onderzoeken: en misschien hebben wy getoond, dat men reeds heeft zich te beloóven van de gezegde werken in de zuyderlyke deelen nog niet ingevoerd te hebben; en dat men zeer regt-
mae-

maetig handelt, met traegzaam voort te gaen, in het invoeren van nieuwe schoolboeken, en voornaemelyk, met het inbrengen eener nieuwe spraakkunst.

Indien men in Holland, zoo veel moeyte gehad heeft, om de ouders te overreëden, om zich minder te verzetten tegen eene nieuwe leerwys, en hun in tegendeel van het nuttige daer van te overtuigen; wat hinderpaelen zoud men niet moeten te boven komen, om in onze streëken de schryfwys van SIEGENBEEK en de spraakkunst van WEILAND in te voeren, zonder aen der zelve inwooners andere redens hier van te geëven, dan die van het gezag?

De Fransche zouden eerder geheel de nederduytsche tael uyt Belgenland gedreven, en de hunne in plaets gesteld hebben; eer men de hollandsche uytpraek en schryfwys, zonder raedpleëging des volks, zoud in zwang brengen.

Het is zonneklaer dat, gelyk het, van den eënen kant, niet alleen nuttig, maer zelfs nood-

noodzaakelyk is, eéne zoo veél moógelyk eenpaerige spraekunst in geheel het koningryk in zwaug te brengen, het, van den anderen kant, niet onverschillig is van welken aerd deze gemeene spraekunst zy.

Tot eéne goede spraekunst, word er hoofdzakelyk vereyscht, dat zy, op eéne zoo veél moógelyk redeneérende wys, aen de leerlingen eén klacr begryp van de tael verschaffe, en alzoo der zelve denkvermoógen gestaedig ontwikkele (1).

CON-

(1) Het jammert my, wanneer ik denk aen de tegen reden bootsende wys, van de kinders de taelen te leeren, en voórnaemelyk als ik myne oogen slae op de in sommige plaetsen nog in gebruyk zynde manier van de latynsche spraek te onderwyzen. Indien men eénen goeden leerweg name in het onderwyzen dezer schoone tael, zoud men de zelve op veel minderen tyd kunnen leeren, en het denkvermoógen der jongelingen kragtdaedig versterken; alwaer men nu daerentegen dikwyls niets doet, dan hun op eéne werktuigelyke wys de regels leeren, en hun geene andere redens gewent te geéven, van het geén men voódrægt, dan *ALVAREZ*, *VEREPAUS*, of *DESPAUTERIUS*.

Ons inzicht is de taelen, welke in ons land geleerd worden, op eéne redeneérende en geestontwikkelende wys voór te draegen. Wy hebben aengevangen met de nederduytsche spraek, en stellen de zelve, in alle haere opzichten, op eéne redeneérende wys voór. Dit Deel, welk wy thans in het licht geéven, houdt de beredeneerde spelling in.

CONDILLAC zegt: « Men zoud wenschen, dat de wysgeiren de taelen der kunsten en weétenschappen gemaekt hadden, en men gelooft dat zy beter zouden geweest hebben; maer het hadden andere wysgeiren moeten zyn, dan die, welke wy kennen..... Dikwyls spreékt men eéne tael van eéne kunst of weétenschap niet, dan om ongerymdheden te zeggen; en in het algemeen schynt het, dat men ze niet spreékt, met het inzicht om zich te doen verstaen. »

Immers is het zeker dat eénen spraakkundigen op eéne redeneérende wys moet voortgaen; den taelleeraer moet eénen wysgeir zyn, anders verdient hy niet den naem van spraakkundigen.

« Zoo de reden, zegt L. TEN KATE (2), haere hulp niet geboden had, om de schikking der spraek te voegen naer het natuerlyk onderscheyd en de bekwaeme leyding der denkbeélden; alle wetten of vaststellingen, daer om-

(2) Aenleiding tot de Kennisse enz. I. Deel, bladz. 10.

omtrent, waren ligtelyk onbruykbaer geweest of geworden. »

Schoon sommige zeggen dat veële wegen tot eéne kunst of weétenschap geleyden ; kan er echter geen en beteren zyn , dan dien , welken , op eéne redeneérende wys , brengt van het bekende tot het onbekende.

Dezen hebben wy gevolgd: wy zyn afgeweken van de gewoóne baen , wy hebben eén ongewoón , maer geen taeloneygen pad ingeslaegen ; het is maer vreémd aen het gebruyk , maer niet aen de reden.

Dezen weg zoud zekerlyk reeds over lang in de sprackkunst gekend en betreéd geweest hebben ; hadde men meer gedacht , om eéne sprackkunst te macken , dan om te zien wat andere omtrent de tael gezegd hadden. Overal vind men Beredeneérde Sprackkunsten , en hoe veél zyn er die redeneéren ? Bynaer in geene gewaegt men van de reden , dan op het titelblad.

Nooyt is ons inzicht geweest eén byzonder gevoelen met aengekleéfdhedyd te verdedigen :
maer

maer wy hebben overal de reden tot leydster gehouden, en ons aen de zelve altyd onderworpen, zonder in te zien of zy overeenkomstig zy met onze gowoóne schryfwys, of niet; en dit, om niet te vallen in de tegenspreékingen, waer aen blootgesteld zyn alle de talleeraeren, die eéne opgenomene gezindte of stelsel met hardnekkigheyd verweiren.

De geletterde schatters der waerheyd zullen oórdeelen by hoe ver wy ons oogwit bereykt hebben: de taelminnaeren hebben alreede met vreugd gezien, dat onze poógingen eén gunstig voóruytzigt hebben; mits er verscheydene geleerde openbaerlyk getuygenis van gegeéven hebben.

Het eenig doelwit, waer op myne onderneéming mikt, is de liefde der waerheyd, en de genegenheyd om voórdeel te doen aen onze vaderlanders, en voórnaemelyk aen de nederlandsche jongheyd. Indien myn werk niet geschikt is, om dit heylzaem oogwit, welk dat van allen schryver weézen moet, te bereyken; wensch ik dat het in de
ver-

vergeételhejd begraeven zy. Eén werk dat geen voordeel kan doen is altyd schaedelyk; eénen schryver moet wel schryven, of hy mag niet schryven.

Wy verzoeken dan grondhertiglyk alle geleerde, van dit werk, met de allergrootste naeuwkeurigheid, te onderzoeken; en te toonen in welke punten het strydig of overeenkomstig is met de regels der gezonde taelkunde.

Alle gegronde bedenkingen, welke met den waeren geest van nut tegen myn werk zullen ingebracht worden, zal ik boven myne eygene belangen stellen, om de zelve te doen strekken tot voordeel van de geéne, voór wie ik zoo moeyelyken en husterloozen arbeyd gedaen heb.

Ik zal alle redenyke bedenkingen of berispingen met den zelfden geest van waarhejd, waer voór den mensch geboren is en welken alleen aengenaem is, aenveirden, in welken ik eénige opmerkiugen heb durven waegen op de werken, die doór de leden of op last van de

de geachte maetschappy, tot nut van 't algemeen, verschenen zyn, en inzonderheyd op het werk van den hoogleeraer SIEGENBEEK, welk, om de gegronde taelregels die het inhoud, als het volmaektste over de spelkunde moet aenzien zyn; en welks opsteller niettegenstaende zegt (3) :

« Ik verklaere my ten vollen bereyd, om de gegronde bedenkingen, welke tegen myn werk mogten ingebracht worden, met erkentelykheyd te mynen nutte, en, onder toestemming van het hoog bestuer in ons vaderland, het welk, doór zyne bekragtiging, zich dit werk heeft toegeëygend, tot des zelfs volmaeking aen te wenden. »

Den geleerden SIEGENBEEK is, zoowel als den schranderen TEN KATE (4), bewust dat *het één teeken van onedelen drift is, de middels te haeten, die ons de hand reykten tot verbetering.*

Het

(3) Verh. over de Nederd. Spell. Bladz. xviii.

(4) Aenleiding tot de Kennisse van het verhovene doel der Nederduitsche Sprake. Eerste Deel, bladz. 164.

Het is aen ue Medebelgen, voór wie ik byzonderlyk gearbeyd heb, uewen onzydigen denkkeest te uyten; ten aenzien eéner algemeene spraekunst. Het is hier dat het gezeg **DIE ZWYGT, STEM T O E** moet toegepast worden: *gyl. kunt spreéken*, niemand belet zulks; *gyl. moet spreéken*, er is veél aengelegen van welkdaenigen aerd de spraekunst zy, welke men in zwang brengt. Daerom, beminde medebroeders, bidden wy ue, uyt liefde voór onze jongheyd, dat gy berispt al het geén gy in ons werk vind, welk tegen de taelwetten strydig is.

Maer gelyk die, welke redeneérkundiglyk de innerlyke weirde der grondstellingen dezer of geéner schriften aentoonen, van eén allerytgestrektste nut zyn, voór de kunsten en weétenschappen; zoo zyn in tegendeel aen deze zeer schaedelyk, en daerom verachting weirdig, alle die, den grond eéns werks onmagtig zynde, zich enkelyk bezig houden met woórd en letters te ziften, en die meenen eén werk wel geheheld te hebben, wanneer

neer zy hier en daer éénige misstellingen aengetoond hebben.

Zyn de werken van den hoogleeraer SIEGENBEEK en den eerweirden WEILAND te verachten, om kleyne gebreken, waer zy, als alle andere menschelyke werken, niet vry van zyn? Neen, neen: maer, even gelyk geringe misslagen de achtung, welke éenen weldenkenden mensch voór die werken moet hebben, niet wegneemen; zoo zal niemand billyk onzen arbeyd verachten, om diergelyke mistastingen.

Den doórdringenden TEN KATE, ofschoon hy één stelsel van spelling voórschryft, heéft het zelve nogtans in zyn werk niet gevolgd; en zegt daerenboven dat men hem voór geene spelling aenhaelen mag. Wie zal er ons kunnen laeken, omdat wy ééne in verscheydene punten strydige spelling volgen, tot dat wy baerblykelyk der zelve ongerymdheyd zullen aangewezen hebben? Jae al hadde ik hier en daer, in het toepassen der grondbeginsels, my misgrepen; zouden die misslagen aen den grond van het werk niet kunnen schaeden, mits

mits eéne slechte toepassing aen de goede grondstellingen niet hindert.

Alleen de haerkloóvers, die nooyt, uyt gebrek van kennis, tot den grond der zaek gaen, kunnen hier stof vinden, om het werk te verkleyen; maer regtmaetige oórdeelers zullen wel merken hoe moeyelyk het is, de grondstellingen der spraekkunst altyd werkstellig te maeken.

Hier zouden wy kunnen afbreéken; indien het niet alleen nuttig, maer zelfs noodzaekelyk ware, eénen voórbyliedenden oogslag op het werk te geéven.

In alle taelen begint men met de deelen der rede; maer der zelve leerwys is meest altyd zoodaenig wanschikkelyk, dat het aen de leerlingen eéne allergrootste moeyte en zeer veél tyd kost, eer zy alle de woórdeneéner redevoering, zonder behulp eéns woórdboeks, tot de eygenlyke slagten en soórtten kunnen brengen.

Eén weynig aendacht op de Spraekkunsten en op onze Inleyding toont duydelyk, wat ver-

verwarring er heerscht in dit punt der spraek-
kunde. Geene twee wezens, of daer is iets
in het één, welk in het ander niet te vinden
is: en iüdien er voór elke verschilligheyd
ééne nieuwe soórt moest gemaekt worden,
zoud men zoo veél onderscheydene soórten,
als woórdén zelve moeten hebben; maer de
verdeeling moet staen, zoo haest ééne voór-
dere ontliiting niet meer noodzaekelyk noch
nuttig is.

Wy hebben getracht te bewyzen, dat alle
onze denkbeelden tot vier slagten moeten ge-
bragt worden; en dat er in de tael, welke
de uytdrukking onzer innerlyke gewaerwor-
dingen is, ook noch meer noch min, dan
vier slagten van uysterlyke teekens kunnen
weézen.

Wy hebben bewezen dat deze verdeeling
overeenkomstig is met de natuer der tael, en
met het gevoelen veéler waere taelkundige; en
dat zy de eenige is, welke aen de jongheyd één
klaer denkbeéld van de tael geéven kan: niet-
tegenstaende hebben wy de oude verdeeling
behouden en in onze Spraekkunst opgegeéven;

opdat wy van één uytgestrekter nut zouden zyn, en dat men doór ééne welgeschikte vergelyking konue zien tot wat vóórdeel het zoud strekken, vóór onze nederlandsche jongheyd, indien men de gebrekelyke leerwys der tael verbeterde, en den kostelyken tyd, dien men doór de slechte leerwys verkwist, in andere weétenschappen besteedde.

Meest alle de spraekkundige hebben de gesprokene en de geschrevene teekens te zamen verhandeld; en zyn, by gebrek van te onderscheyden het géén moet onderscheyden worden, gevallen in zeer veel hinderlyke verwarringen. Om deze te vermyden, hebben wy, gelyk de natuer der tael vereyscht, de uytspraekkunde en de spelkunde afzonderlyk beredeneerd.

In de Uytspraekkunde of in het Eerste Hoofdstuk van de Tweede Afdeeling, hebben wy, nae de algemeene eygdommen der gesprokene teekens opgegeéven te hebben, klaer aengetoond, dat er vyf regels zyn, waer op het stoffelyk der uytspraek gevestigd is:

Het

Het *gebruik*; welk ons leert de onderscheydene grondklanken der tael, wat enkele klanken, wat gemengde geluyden, en wat zamenklanken zyn, hoe veel er van elke soort zyn, den aard en de eygenschappen van elken enkelen en gemengden klank, welke zamenklanken tot de keel-tong-tand-of lip-klanken behooren.

De *zamenstelling*; welke leert in de zamen- gestelde de wezenlyke, en niet als de wezenlyke, klanken gebruiken van de enkele, waer van zy zamengesteld zyn.

De *afleyding*; welke gebied in de afgeleyde de wortel-en toevallige klanken, en niet dan deze, te gebruiken.

De *overeenkomst*, welke beveelt van in gelyke omstandigheden gelyk te handelen.

De *welluydendheid*, welke bestaet in het aen het oor aengenaem macken eéniger zamen- gestelde of afgeleyde woorden.

Het Tweede Hoofdstuk van de Tweede Af- deeling handelt van het stoffelyk der geschre- vene tael, en heeft tot voornaeme oogwit de nuttige en noodzaakelyke eenpacrigheyd van spel-

spelling in geheel het koningryk te bewerken ; opdat wy , even gelyk wy met de Hollanders maer een volk uytmacken , met han onze denkbèelden op ééne zelfde wys aen het gezigt voórstellen.

Te regt stelt den geleerden H. W. VAN DER PLOEG de eenheyd van zyne gedachten uyt te drukken als den weg tot ééne waere volksverlichting (4).

Alhoewel de bereyking van dit oogmerk aen ieder zoo wenschelyk voórkomt ; is het nogtans aen alle klaerblykelyk dat het niet onverschillig 'is, op welken voet deze eenpacrigheyd ingerigt zy.

De tael ééns volks, zegt den letterkundigen WEILAND (5), *is het waer afdruksel van des zelfs karakter en beschaefdhed*: en gelyk *ééne goede eenpaerige spelling*, zoo SPIEGHEL (6) zegt, *als ééne grondvest is van ééne wel gebouwde spraek* ;

(4) Het Belang der Waare Volksverlichting. Zevende Stuk , bladz. 35.

(5) Nederduitsche Spraakkunst. Inl., bladz. 3.

(6) Twee-spraack van de Nederduitsche Letterkunst. Toeyghen-brief, A 4.

spraek; zoo is in tegendeel ééne met de taelwetten strydige eenpaerigheyl de aenkondiging van het verval der spraek, en één teeken van onbezonnenheyl des volks.

Zonder grondwetten te onderhouden, zal men nooyt de goede eenpaerigheyl hebben.

Hoe veél Belgen zyn er niet geweest, die, in de verloopene jaeren, de eenheyl der spelling betracht hebben, hersenschimmen, voór taelwetten, en droomen, voór redeneeringen, voórgesteld hebben; maer hunne werken, het licht van den dag niet kunnen-verdraegen, zyn in hunne geboórte gestorven.

Om ééne goede eenpaerigheyl, welke zoo wenschelyk en nuttig is, te bekomen, kan men geenen beteren weg verkiezen, dan dien, welchen de verdienstenryke opstellers van de Nederduitsche Spraakkunst (7) en van de Verhandeling over de Nederduitsche Spelling, ter bevordering van Eenparigheid in de zelve (8), ons aen de hand gegeéven hebben.

Ge-

(7) Inleiding, bladz. 7 en 8.

(8) Bladz. 7 en volgende.

Gevolgelyk hebben wy eerst opgezocht WAT GOEDE SPELKUNST IS (9); dan hebben wy DE BEGINSELS EÉNER GOEDE SPELKUNST ZORGVULDIG OPGESPOÓRD EN OMSTANDIGLYK ONTVOUWD (10); daer nae hebben wy *die grondbeginsels* OP DE GESCHILPUNTEN IN DE SPEL-
LING ONZER MOEDERTAEL TÖEGEPAST (11), TEN EYNDE LANGS DIEN WEG TOT EÉNE GEGRONDE BESLISSING DIER GESCHILPUNTEN TE GERAEKEN (12).

Wy dringen der natië geene voörschriften op: maer verzamelen slechts de doör haer zelve van tyd tot tyd gemaekte, en in de oörkonden bewaerde wetten; spoören der zelve gronden en grenzen nae; wyzen de gevallen aen, waer zy elkander tegenspreéken, of schynen tegen te spreéken; en toonen der natië waer zy, uyt overyling of onkunde, tegen haeren wil, haere eygene wetten overtreëd.

Daerom hebben wy ook altyd getracht, zoo veel moóghelyk, in het eygenlyke der tuel in te drin-

(9) Zie §. 596-§. 665.

(10) Zie §. 666-§. 844.

(11) Zie §. 845-§. 1047.

(12) Zie §. 1048-§. 1174.

dringen, der zelve byzondere deelen te doórgronden en te ontleden; terwyl wy zekere grondstellingen hebben, waer naer men zich, in twyfelachüge gevallen, te gedraegen heeft.

Deze grondstellingen schryven de wetten in de tael voór, en zyn de volgende :

1. Het taelgebruyk of de eenpaerige spelling der beste schryvers van smaek.

2. De regelmaet der tael, dat is de eenpaerige wys van handelen in gelyke gevallen, of de overeenkomst der tael.

3. De woórdgronding of afleyding van de woórd.

4. De welluydendheyd; welke in eéne beschaefde tael van zeer veel gewigt is, maer ook eén fyn gevoel en eénen gezuyverden smaek onderstelt, en dus de hoogste omzigtigheyd voórdert. By welke moet gevoegd worden

5. De uyt spraek of rigt ue, in het schryven, naer de zuyverste en meest beschaefde uyt spraek.

En in de gevallen, welke men met deze taelgronden niet beslissen kan, hebben wy het gezag van den hoog geschatten schryver SIEGENBEEK ingeroepen en geëerbiedigd.

Kunnen wy Belgen min toestaen, om eéne
ZOO

zoo nuttige zaak, als is de eenheyd van spelling, te bekomen? en kunnen de Hollanders meer vereyschen? Neen; maer het zoud eerder onredenlyk zyn, indien de eéne min toegeévendheyd toonden, of dat de andere meerdere opofferingen voórderten.

En gelyk er geenen verstandigen hoogachter onzer moederspraek gevonden word, die niet hertelyk wensche dat de spelling van de zelve eyndelyk tot eenpaerigheyd gebragt worde; die niet gereed zy, ter bereyking van dit doeleynde, iets van zyne byzondere gevoelens op te offeren, voórnaemelyk wanneer de onderscheidene geschilpunten, niet doór cénige wilkeurige en oppermagtige uytpraek, maer uyt tael- en reden-kundige beginsels en gronden beslist worden: moógen wy thans, en zoo wy meenen niet te onregt, hoópen, dat de eenheyd van spelling, tusschen de Hollanders en de Belgen, haest zal in aenwezen zyn; want het tegenstrydig gebruyk, op eéne redeneérende wys, wederlegd zynde, moet men zich gewilliglyk hier aen gedraegen, indien men redenlyk wilt handelen.

IN-

INLEYDING.

§. 1.

Den mensch , beschouwend, de voorwerpen die hem omringen , ontvangt van hun indrukkingen , welke in de ziel laeten het afbeeldsel van elk voorwerp aen zyne beschouwing voorgesteld. Deze afbeelding , die in de ziel bewaerd word en die men *denkbeeld* naemt , is *eéne enkele voorstelling van éénig voorwerp*. Als men eenen boom , eéne bloem , één blad beschouwt , maakt men er zich één denkbeeld van.

§. 2. Den mensch blyft deze voorwerpen niet lang beschouwen , zonder tot eéne andere werking des verstands over te gaen. Hy ziet , doór de vergelyking welke hy maekt van die voorwerpen met elkanders , dat zy overeenkomen of verschillen , dat er hoedaenigheden , die hy in sommige bemerkt , aen de eéne toepasselyk zyn en aen de

andere niet. Deze werking van de ziel naemt men *oórdeel* of werking des verstands, waer doór één denkbeeld met één ander vervogd of van het zelve afgescheyden word. Zoo men, éenen boom met éenen anderen vergelykende, ondervind dat hy lang of kort is ten aenzien van den tweeden, geeft ons verstand het oórdeel: *dezen boom is lang, dezen boom is kort*. Het oórdeel is dan *éene bevestiging van de overeenkomst of niet-overeenkomst éener bekende hoedaenigheyd van éénig voorwerp met die van één ander*.

§. 3. De handeling van den mensch, wanneer hy uyt verscheidene oórdeelen één ander trekt, naemt men *redeneering*: B. v. als hy uyt de oórdeelen, *het geheel is onderworpen aen éene allerstrengste schikking; maer deze kan niet zyn het uytwerksel van het blind lotgeval, noch het voórbrengsel van de schepsels*, trekt, dat er moet bestaen *één wezen dat eeuwig, volmaekt, goed, regtveirdig . . . is*.

§. 4. Alle de werkingen van ons verstand kunnen tot twee soórten gebragt worden: want het verstand in alle zyne werkingen of stelt zich enkelyk voór de wezenheyd der voorwerpen of bind de onderscheidene voorwerpen te zamen, maer het één geschied geheel doór denkbeelden en het ander gantsch doór oórdeelen; zoo bestaen dan alle de werkingen des verstands in *denkbeelden en in oórdeelen*.

§. 5.

§. 5. God den mensch geschapen hebbende, niet om alleen te leéven, maer tot het gezelschap, heéft hem tevens éenen middel beschaft om de innerlyke en geheyme gedachten aen andere kenbaer te maeken, doór teekens, die, alhoewel stoffelyk, nogtansal het geheym van de onstoffelyke werkingen des verstands aen andere ontdekken.

§. 6. De innerlyke en onzienelyke gewaerwordingen van ons verstand aen het gehoor der andere, doór geluydteekens, en aen het gezigt, doór letters of figueren, voór te stellen naemt men *tael*.

§. 7. Het voórwerp der tael is dan de werkingen der ziel of oefeningen van het verstand, het denkbeéld, het oórdeel, de redeneéring, doór woórden uyt te drukken: maer gelyk alle de werkingen des verstands, als wy boven aengetoond hebben, bestaen in denkbeélden en in oórdeelen, en dat zelfs de denkbeélden onder de oórdeelen begrepen zyn; moógen wy zeggen dat het voórwerp der tael enkelyk bestaet in onze innerlyke oórdeelen mede te deelen of doór woórden aen te duyden, die men, doór woórden uytgedrukt, den naem van voórstellingen (*propositiones*) geéft.

§. 8. Vervolgens is de tael-of sprack-kunde de kennis van onze innerlyke gedachten of gewaerwordingen, doór voórstellingen de welke uyt-
weu-

wendig zyn , doór het spreéken en doór het schryven aen andere bekend te maeken.

§. 9. In de voórstelling , of het doór woórden uytgedrukt oórdeel, *God is regtveirdig*, merkt men het onderwerp *God* van het welk iets gezegd word; de toepassing , het gezegde , *regtveirdig* welke van het onderwerp *God* bevestigd word; en de aeneenbinding *is* die de toepassing *regtveirdig* met het onderwerp *God* vervoegt. Vervolgens bestaet de voórstelling, die de uytlegster is van het innerlyk oórdeel, uyt dry deelen :

1. Het *onderwerp* of dat waer van iets bevestigd of geloochend word.

2. De *toepassing* of het gezegde, het geén van iets anders bevestigd of geloochend word.

3. De *aeneenbinding* wier bediening is de toepassing met het onderwerp te vervoegen.

§. 10. Maer in *God is oneyndiglyk goed* is er, behalve het onderwerp *God*, de toepassing *goed*, de aeneenbinding *is*, nog één vierde deel, te weeten *oneyndiglyk*. Dit vierde of toevallig deel der voórstelling moet ééne hoedaenigheyd uytdrukken van één der dry wezenlyke deelen. Dit vierde deel kan geene hoedaenigheyd of eygenschap uytdrukken van het onderwerp; want dit eygen zynde aen de toepassing, kan het geene hoedaenigheyd of eygenschap van het onderwerp uytdrukken, zonder zelve ééne toepassing, dit is,
 één

eén der dry wezenlyke deelen der voorstelling te zyn. Dit vierde deel kan ook geen betrek hebben op de aeneenvoeging: want deze, ééne bevestiging uytdrukkende, verbeéld ééne enkele werking des geests in welke handeling geene meerderheyd, noch minderheyd, noch bepaeling kan weézen; maer de bevestiging is of wel geheel of zy is niet. Vervolgens moet dit vierde deel noodzaekelyk betrek hebben op de toepassing, en uytdrukken ééne wys hoe de toepassing van het onderwerp gezegd word.

§. II. Dat ééne voorstelling werkelyk uyt vier deelen, dry wezenlyke en een toevallig, kan bestaan, dat dit vierde deel gevoegd word met de toepassing en er op betrek heéft, gelyk de toepassing gevoegd word met het onderwerp en op het zelve betrek heéft; dat er eyndelyk vier deelen der voorstelling zyn, die in aerd van elkanders wezenlyk verschillen, blykt uyt het boven aengevoerde voorbeéld:

GOD IS ONEYNDIGLYK GOED.

1. Het woórd *God* of het onderwerp beteekent ééne zelfstandigheyd of één in zich zelve bestaende wezen.

2. Het woórd *goed* of de toepassing beduyd ééne toevoegelykheyd en toont ééne eygenschap van het onderwerp *God*.

3. Het

3. Het woord *is* of de aeneenvoeging dient om de denkbeelden, het onderwerp *God* en de toepassing *goed*, te zamen te binden.

4. *Oneyndighk* toont hier aen de wys op de welke de toepassing *goed* van haer onderwerp *God* gezegd word.

§. 12. Deze vier deelen drukken vier denkbeelden uyt, welke in hunne natuer zeer verschillig zyn; het onderwerp beduyd één zelfstandig wezen, de toepassing ééne eygenschap van dit wezen, de aeneenbinding ééne bevestiging, en het overig deel drukt ééne wys uyt hoe de toepassing van het onderwerp gezegd word. Gevolgelyk is het klaer dat ééne voórstelling kan bestaen uyt vier wezenlyk van elkanders verschillende deelen. Dit laetste of vierde deel naemen wy toevallig, omdat de voórstelling zonder het zelve bestaen kan, als in *God is goed*: maer mits de toepassing, by geval, ééne verklaring lyde, als in dit voórbeeld, *God is oneyndighk goed*, en dat ééne uytdukkelyke drydeelige voórstelling te lang zoude zyn om dit denkbeeld uyt te drukken; heeft men uytgevonden dit vierde slag van woórd, om aen te toonen de wys hoe de toepassing van haer onderwerp gezegd word.

§. 13. Gelyk in ééne voórstelling vier deelen kunnen zyn, die al wezenlyk van elkanders verschill-

schillen ; zoo moeten er in de tael weézen vier onderscheydene slagten van teekens die insgelyks van elkanders verschillen, gelyk de deelen der voórstelling die zy moeten uytdrukken. Deze woórden, die men *deelen der* gesprokene en der geschrevene *rede* (partes orationis) naemt, moeten dan, even als de deelen der voórstelling, wenzelyk van elkanders verschillende, elk afzonderlyk uytdrukken het zelve als elk deel der voórstelling in het bezonder.

§. 14. In de voórstelling *God is oneyndiglyk goed* zyn de woórden, even als de deelen der voórstelling, van elkanders in aerd verschillig. *God* is eén *zelfstandig naemwoórd*, omdat het eén in zich zelve bestaende wezen uytdrukt: *goed* is eén *toevoegelyk naemwoórd*, omdat het gevoegd is by het zelfstandig, zonder welk het niet kan bestaen: *is* is eén *bindwoórd*, omdat het verscheydene denkbeélden te zamen voegt; *oneyndiglyk* is eén *opwoórd*, dus genaemd, omdat het, eén toevallig deel der voórstelling uytdrukkende, betrek heeft op het toevoegelyk naemwoórd, en dat zyn eerste en voórnaemste gebruyk is met dit verwoegd te worden, gelyk de toevoegelyke naemwoórden met de zelfstandige verwoegd worden. Vervolgens word het onderwerp dier voórstelling uytdrukt doór eén zelfstandig naemwoórd, de toepassing of het gezegde doór eén byvoegelyk naemwoórd, de aeneenvoeging doór eén

eén bind-of werk-woórd, en het toevallig deel der voórstelling dóór één opwoórd.

§. 15. Als er in ééne voórstelling niet min dan dry en niet meer dan vier deelen kunnen komen, is het klaer dat er in elke voórstelling ook niet min dan dry en niet meer dan vier slagten van woórdén kunnen zyn. Want indien er in de tael min wezenlyke slagten van woórdén waren, dan er deelen zyn in ééne voórstelling, zoud een of meer deelen der voórstelling in de tael niet kunnen uytgedrukt worden; en alsdan zoud het geene tael meer weézen, omdat dusdaenige niet zoud kunnen gebruykt worden als één bekwaem middel om de innerlyke gewaerwordingen voór te stellen, naedemael dit niet kan geschieden ten zy dóór voórstellingen. Er kunnen in de voórstelling ook niet meer wezenlyk van elkanders verschillende slagten van woórdén weézen dan er onderscheydene deelen zyn; want indien er in de voórstelling meer woórdén waren, zouden er éénige woórdén zyn die geene beduydenis hebben, het welk ongerymd zoud weézen.

§. 16. Byaldien de woórdén der voórstelling geene volkomene overeenkomst hadden met haerer deelen, en deze met het oórdeel; zoud de voórstelling geene waere afbeéldster zyn van het oórdeel, en de tael zoud vervolgens haer oogwit niet kunnen bereyken.

§. 17.

§. 17. Het eenig oogwit der tael is enkelyk uyt te drukken het onderwerp waer van men spreekt en het geén men er van bevestigt.

§. 18. Het is klaerblykelyk dat alle moógelyke voórstelling nooyt meer dan vier slagten van woórden kan hebben. Kan ecne voórstelling maer vier slagten van woórden hebben, twee voórstellingen kunnen ook maer vier slagten van woórden behelzen. Kunnen twee voórstellingen maer vier slagten van woórden bevatten, dry voórstellingen kunnen ook niet meer dan vier slagten van woórden begrypen. Enz.

§. 19. Eene, twee, of meer voórstellingen maeken eéne rede (1), vervolgens kan in de rede geen slag van woórden gevonden weézen dat in de voórstelling niet zy. In de voórstelling kunnen maer vier slagten van woórden komen, gevolgelyk kunnen in de rede niet meer dan vier slagten van woórden zyn.

§. 20. Ons dunkt duydelyk bewezen te hebben
dat

(1) De kortste rede bestaet altyd uyt ecne voórstelling, B. V. *God is eeuwig*. De langste rede kan geene daedelykheid hebben: want gelyk men by elk getal nog eén getal voeten kan, by dit eén derde, en alzoo tot het oneyndig; kan van gelyken by eéne voórstelling eéne tweede gevoegd worden, by deze eéne derde, en zoo voórdaen in het oneyndig.

dat alle de werkingen des verstands niet uyt meer dan vier slagten van denkbeelden kunnen bestaen, en dat er ook niet meer dan vier slagten van woorden kunnen weezen; vermits één woord één teeken is dat gebruykt word om één denkbeeld uyt te drukken, en dat er niet meer teekens dan betekende zaeken kunnen weezen: zoo dat alle de woorden, die den mensch gebruykt om zyne innerlyke gewaerwordingen uyt te drukken, beteekenen

of ééne { zelfstandigheyd,
toevoegelykheyd,
aeneenvoeging,
wys hoe de toevoegelykheyd van de
zelfstandigheyd gezegd word.

Om welke denkbeelden uyt te drukken men gebruykt

het { zelfstandig } naemwoórd,
toevoegelyk }
bind-of werk-woórd,
opwoórd.

§. 21. Deze schynt de verdeeling der rede te zyn, welke de allereerste wysgeirige taelkenners hadden moeten gevolgd hebben; gemerkt deze de redenlykste en de eenvoudigste is, en by gevolg de gemakkelykste moet weezen: maer zy hebben één meerder getal rededeelen aengenomen. In de nederduytsche tael heeft men *titwoorden* (ar-

(articuli), *zelfstandige naemwoórd*en (substantiva), *byvoegelyke naemwoórd*en (adjectiva), *voórnaemwoórd*en (pronomina), *werkwoórd*en (verba), *deelwoórd*en (participia), *bywoórd*en (adverbia), *voórzetsels* (præpositiones), *voegwoórd*en (conjunctiones), en *tusschenwerpsels* (interjectiones).

§. 22. « De litwoórden (articuli) zyn woórdjes die men voór de zelfstandige naemwoórden (substantiva) stelt, om de mindere of meerdere bepaeldheid van der zelve zin, benevens der zelve geslagt, getal, en naemval aen te wyzen» (2). Zoud men deze niet kunuen plaetsen hebben onder de byvoegelyke naemwoórden (adjectiva), zoowel als de bepaelende getallen *twee, dry, vier*, enz.; want deze kunnen niet meer dan de litwoórden « *aenduyden eéne hoedaenigheid of eygenschap van eénen persoón of van eéne zaak, of ook de stof, waer uyt eén ding bestaet.* »

§. 23. De litwoórden en de bepaelende getallen hebben eéne groote overeenkomst met elkanders; want de eéne en de andere *worden voór de zelfstandige naemwoórd*en *gesteld, om de mindere of meerdere bepaeldheid van der zelve zin aen te wyzen.* Het verschil dat men maekt tusschen de

(2) De woórden met het aenbalingreeken («») aenduyd zyn getrokken uyt de grootste taelkundige.

de litwoórden en de bepaelende getallen, te weeten dat de eerste dienen om het geslagt, getal, en naemval der zelfstandige naemwoórden aen te toonen, ende andere niet, is in de natuer niet gegrond. In: *De aerd vermaekte de menschen als de menschen de aerd nog niet bevreemde hadden*; wyzen daer de litwoórden het geslagt, getal, en naemval hunner zelfstandige naemwoórden niet aen: het is *de* in het eenvoudig, het is *de* in het meervoudig, het is *de* in het mannelyk, het is *de* in het vrouwelyk; de litwoórden doen daer ook niet zien of *aerd* en *menschen* in den werker (nominativus) of in den lyder (accusativus) staen, want het in beyde gevallen het zelve litwoórd is. Vervolgens zoud men hier uyt kunnen besluyten dat de litwoórden ook waere byvoegelyke naemwoórden zyn.

§. 24. De letterkundige komen niet overeen aengaende de natuer van het voórnaemwoórd (pronomen): zeer veele zeggen dat het de plaets bekleed van eén naemwoórd (nomen), dit is, van eén zelfstandig of byvoegelyk naemwoórd; veele meenen dat het alleenelyk de plaets van het zelfstandig naemwoórd vervolle; en weynige toonen, doór hunne woórd, van gevoelen te zyn dat het voórnaemwoórd alleen de plaets van eéne persóon behoude. De letterkundige verschillende omtrent den aerd van dit deel der rede, zyn er woórd, by sommige taelkenners voórnaemwoórd
den

den by andere niet. Het eerste gevoelen is meest overeenkomstig met de beteekenis van het voórnaemwoórd: want dit, te zamen gesteld zynde van *voór* (pro) en *naemwoórd* (nomen), beduyd, naer zynen oórsprong, *eén woórd dat de plaets bekleed van één naemwoórd*. Volgens de geleerdste « is één zelfstandig naemwoórd (substantivum) één woórd, dat éenen persoón of éene zaak, als op zich zelve bestaende, te kennen geéit; en één voórnaemwoórd (pronomen) één woórd het welk, *voór* of in de *plaets* van één zelfstandig naemwoórd gesteld, éenen persoón of éene zaak aenduyd, die iets *doet, lyd, is, of word.* » Uyt welke bepaelingen men zoud kunnen besluyten dat er tusschen het voórnaemwoórd en het zelfstandig naemwoórd éene allermeeeste overeenkomst of gemeenschap is; zy beteekenen alle beyde *eéne zelfstandigheyd, éenen persoón of éene zaak als op zich zelve bestaende*: waer uyt zoud volgen, dat de voórnaemwoórd en het zelfstandig naemwoórd geen bezonder deel der rede kunnen uytmaeken.

§. 25. Het zy de voórnaemwoórd en het zelfstandig naemwoórd, het zy voór de zelfstandige naemwoórd, het zy voór de persoónen alleen gesteld worden; zy kunnen, ons bedunkens, deze plaets niet bekleeden, zonder te zyn van de natuer der woórd en wier plaets zy bekleeden, dit is, zonder zelve zelfstandige of byvoegelyké naemwoórd te weezen.

§. 26.

§. 26. Uyt het geén wy van de voórnaemwoórden aengevoerd hebben volgt, dat alle de waere voórnaemwoórden persoónen of zaeken be-teekenen, of dat zy vervoegd kunnen worden met zelfstandige naemwoórden; vervolgens mag men de voórnaemwoórden onder de naemwoórden plaetsen, gelyk veél vernuſte ſchryvers, die de ééne onder de zelfstandige en de andere onder de byvoegelyke naemwoórden gesteld hebben.

§. 27. « De deelwoórden (participia) zyn aldus genaemd, omdat zy aen de eygenschappen der werkwoórden (verba) en aen die der naemwoórden (nomina), deel hebben. » De natuer of het wezenlyk deel van het werkwoórd bestaet, niet in het aenwyzen van tyd, maer, gelyk zynen naem te kennen geéft, in de bevestiging of de werking van verscheydene denkbeélden te zamen te voegen. Het deelwoórd heéft de kragt niet van onderscheydene denkbeélden te vervoegen. Het wezenlyk verschil tusschen *hy bemint* en *hy beminnende* is dat in het tweede de bevestiging niet is die in het eerste gevonden word. By gevolg het deelwoórd, geen deel aen de natuer van het werkwoórd neémende, maer enkelyk aen die van het naemwoórd, mag men, gelyk veél ſchryvers gedaen hebben, het onder de byvoegelyke naemwoórden (adjectiva) plaetsen.

§. 28. De letterkundige zyn niet eens omtrent het

het deel der rede dat zy bywoórd (adverbium) naemen. Eénige zeggen, dat het *bywoórd één woórd is, het welk niet veranderd word, ten zy het somtyds gesteld worde in de trappen van vergelyking (gradus comparationis), en geplaetst word by één naemwoórd, voórnaemwoórd, werkwoórd, en deelwoórd, om uyt te drukken de wys hoe iets geschied.* Andere zeggen dat het *bywoórd één onveranderlyk woórd is, welk het meeste deel vervoegd word met één werkwoórd, om zyne beteekenis te bepaelen.* De meestgevolgde beschryven de bywoórd aldus: *De bywoórd zyn woórd, welke, by één werkwoórd gevoegd, de hoedaenigheyd of omstandigheyd van het zelve uytdrukken; als: Hy spreekt WEL, wy leeren NEERSTIG, zy teekent FRAY, enz.* Wanneer men zegt *één WEL gebouwd huys, één ZEER vriendelyk kind;* is het klaer dat de woórd *wel* en *zeer* hier by geen werkwoórd gevoegd zyn, om de *hoedaenigheyd of omstandigheyd van het zelve uyt te drukken:* nochtans aenziet men deze woórd als bywoórd. Deze woórd drukken enkelyk ééne hoedaenigheyd uyt van het daer bystaende byvoegelyk naemwoórd, om welke reden het den naem van opwoórd of byvoegelyk opwoórd zoud moógen hebben.

« Wy zullen (zegt den geleerden Sicard) met betrouwen zeggen, dat het bywoórd de hoedaenigheden alleen bepaelt, welke, doór byvoegelyke naemwoórd, doór deelwoórd, of doór *quali-*

lificativa uytgedrukt zyn ; cyndelyk al het geén waer van de uytgestrektheyd op zekere wys algemeen is en kan bepaeld worden. Het zoud dan zyne benaeming moeten ontvangen hebben van de noodzaekelyke plaets die het bekleed by deze woórden , alleenelyk aenzien als byvoegelyke naemwoórden.... Het is dan niet ten ongelijk , dat Domergue de benaeming van het bywoord heéft willen veranderen ; om hem eéne te geéven die redenlyker , stiptelyker , en naeuwkeuriger is , en meer overeenkomt met de plaets welke het in den zin der rede vervolt. Men had byvoegelyk naemwoórd genaemd het woórd , het welk op zekere wys , op het zelfstandig naemwoórd valt ; en gelyk het bywoórd is , ten opzigt van het byvoegelyk naemwoórd , het geén dit laetste is , ten opzigt van het zelfstandig , schynt het , dat Domergue het zoude moógen byvoegelyk opwoórd (*superadjectivum*) genaemd hebben..... »

« Men zal misschien hier met genoegen verneémen , dat mynen opkweekeling Massieu , doof en stom geboren , in eéne les over het bywoórd , nae dat ik hem overtuygd had van de oneygenheyd dezer benaeming , zelve , zonder myne hulp , zonder ooyt de spraekunst van Domergue gezien te hebben , de benaeming *surattributum* vond.... Men zal met my overeenkomen , dat eéne benaeming , uytgevonden doór eénen wysgeirigen taelkundigen , doór eénen taelkundigen uyt de natuer , die , in zyne onderzoekingen , om zoo te zeg-

zeggen, niets heeft als zyn aengeboren licht, wel zoude kunnen de opregtste zyn, en desvolgens, de geéne best overeenkomt met het woord dat men altyd bywoórd genaemd heeft. »

§. 30. « De overeenkomst, die men vind tuschen het voórzetsel (præpositio) en het bywoórd (adverbium), geeft genoegzaam te kennen dat deze twee woorden tot het zelve slag moeten behooren, even als twee leévende soórten behooren tot het dierelyk geslagt. . . . »

§. 31. « Er is misschien in de kunst der spraek geene stof, die men slegter uytgelegd heeft dan het bywoórd, en ten wiens opzigt men zich meer vergist heeft. »

§. 32. De groote overeenkomst, die er is tuschen de voegwoorden (conjunctiones) en de bywoorden (adverbia), is de oórzaak, dat de taelkundige dikwils de ééne onder de andere verwarren.

§. 33. In het voórbéeld *Christus heeft verbuldiglyk voór ons geleden, opdat hy nagevolgd zy in zyn lyden en wy zalig zyn*, is verbuldiglyk één bywoórd (adverbium), voór één voórzetsel (præpositio), en opdat één voegwoórd (conjunctio): en nochtans, de natuer van deze dry woorden wel ingezien, dienen zy om ééne bepaeling of hoedaenigheyd van de byvoegelyke naemwoorden *geleden, nagevolgd, en zalig*, uyt

uyt te drukken; *verduldiglyk* toont de wys hoe Christus geleden heeft, *voór* beduyd de voorwerpen of de menschen *voór* wie hy geleden heeft, en *opdat* toont de reden waerom hy deze pynen heeft willen verdraegen.

§. 34. Uyt het geén wy van de bywoorden, de voorzetsels, en de voegwoorden aengehaeld hebben, kan men besluyten dat deze dry soorten van woorden tot een en het zelve slag behooren.

§. 35. Het tusschenwerpsel (interjectio) betee- kent één onvrywillig geluyd van éenen mensch, wiens hert de innerlyke verrukking niet verbergen kan; het word als zonder inzicht gebruykt, en heeft geene andere wetten als die der natuer. Het tusschenwerpsel, geen teeken van het enkel denkbeeld zynde, maer ééne geheele voorstelling uytdrukkende, mag als geen deel der rede aenzien zyn.

§. 36. Het voorwerp der spraekkunde is de gevoelens onzer ziel, die voór den regterstoel der reden verschenen zyn, aen andere kenbaer te maeken; maer de beweégingen des herts, doór de natuer alleen veroorzaekt, worden uytgedrukt doór één algemeen teeken, waer van den mensch zich, zonder de allerminste kunst of weétenschap, bedient. Vervolgens behoort dit natuerelyk geluyd, welke spraek de menschen met de an-
de-

dere dieren gemeen hebben, niet onder het vak der letterkunst, maer tot de tael der natuer. « Het is hier, zegt Sicard, de zuyvere tael des herts; zy kan den taelkundigen niet aengaen, die zich alleen met de kunst moet bezig houden, en deze beweégingen zyn enkelyk van het bestek der natuer. De tusschenwerpsels kunnen onder geen slag van woórden gerekend zyn. »

§. 37. Schoon de tusschenwerpsels geen deel der rede uytmaeken, worden zy egter gebruykt, als men, doór blydschap of droefheyd, zich zelve als vergeéten hebbende en aen de natuer overgegeéven zynde, dezer beweégende kragt gehoorzaemt.

§. 38. Uyt al het bovengemelde moet men besluyten, dat de litwoorden (*articuli*), en de deelwoórden (*participia*), waere byvoegelyke naemwoórden (*adjectiva*) zyn; dat de voórnaemwoórden (*pronomina*), tot de naemwoórden (*nomina*) behooren; dat de bywoórden (*adverbia*), de voórzetsels (*præpositiones*), en de voegwoórden (*conjunctiones*), maer een slag van woórden uytmaeken; en dat de tusschenwerpsels (*interjectiones*) geen eygenlyk deel der rede zyn.

§. 39. Byaldien iemand, onkundig in ééne hoegenaemde verdeling, ééne moest opzoeken; zoud hy zekerlyk, de natuer tot leydster neémende,

de, geenzins kunnen vinden, dat de rede uit tien deelen bestae: maer de rede wel beschouwende en den aerd daer van inziende, zoud hy, ons bedunkens, ééne verdeeling vinden die veel eenvoudiger en geschikter weezen zoud.

§. 40. Het is onmoégelyk, in het leeren der kunsten, af te wyken van de natuer, die niets anders is als de onveranderlyke waarheyd zelve, zonder in zeer grove en hinderlyke misslagen te vervallen. Het is doór deze schaedelyke afwyking van de natuer, dat men vind zoo veel verschillende spraekkunsten, welker stiptelykheyd in de verdeeling één wezenlyk deel is, die tegenstrydig zyn aen elkanders, en die, in plaets van aen de leerlingen de zuyvere tael der reden, der natuer te spreéken, om hen te leeren redeneéren, het natuerelyk oórdeel verdooven. Aen de opkweekelingen, in het leeren der tael, ééne verdeeling voórschryvende, waer van zy in het verstand geene genoegzaeme redenen kunnen vinden, en verdeelingen of bepaelingen geévende die tegenstrydig zyn aen de reden, leert men hen niet redeneéren: want de natuerelyke waarheyd leert, dat al het geén aen de reden tegenstrydig is noodzaekelyk moet valsch weezen (3); en dat men

(3) Bemerk hier wel, dat wy zeggen: *Al het geén aen*

men alle de voorstellingen, die met de gezonde reden niet kunnen bestaan, moet verwerpen, indien men redelyk wilt handelen.

§. 41. Het leeren der spraek heeft éenen grooten invloed op den geest der jonge lieden, de leerys der tael doet hen redeneéren op ééne goede of slegte wys. Het ware te wenschen dat men, om de jonge jeugd redelyk te maeken, met haer redeneérde; dat den onderwyzer, in het leeren der tael, zich als onweétende veronderstellende, met zynen leerling van het bekende tot het onbekende, van ontdekking tot ontdekking overginge.

§. 42. Indien men, op zoo ééne redeneérende wys, de tienverdeeling wel inzage, zoud men ligtelyk merken, dat zy zondigt tegen de regels der verdeeling (4), dit is, tegen de reden zelve.

§. 43.

nen de reden tegenstrydig is, en niet al het geén aen de reden tegenstrydig schynt. Het opperwezen meester zynde van alles, is ook meester van onze reden: vervolgens kan het den mensch verplichten eénige dingen te gelooven, die wel aen de reden niet tegenstrydig zy, omdat het in dit geval zich zelve tegenspreéken zoud, het welk onmoégelyk is; maer die, doór ons menschelyk verstand, niet kunnen begrepen worden, dewyl dit bepaeld is. Zoo dwaelen de geéne denken, dat het oppermagtig wezen hen niet kan verbinden dingen te gelooven die van hun niet kunnen gévat worden.

(4) De verdeeling is de scheidyng van het geheel in zyne deelen, als de dieren worden verdeeld in redentyke en in on-

re-

§. 43. De verdeeling moet trapwys geschieden. Men begint met het geheel te verdeelen in zyne meest uytsteekende deelen of slagten, die men, voór zoo veel het noodig is, wederom verdeelt in onderhoorige soórten.

§. 44. In de tienverdeeling onderhoud men dezen regel niet: in plaets van de rede te verdeelen in de meest uytsteekende deelen zelfstandigheyd, toevoegelykheyd, enz., en deze verschedene slagten wederom te verdeelen in onderhoorige soórten; verdeelt men, met den eersten keer, alles in soórten, en men verwacht alzoo veel soórten van woórden die tot een slag behooren.

§. 45. De verdeeling, gebruykt in kunsten en weétenschappert, moet kort zyn. Eéne verdeeling is altyd te lang als zy kan korter weézen. Wy hebben boven zonklaer aangewezen, dat de verdeeling der woórden kan korter zyn. «Moet men zich verwonderen, zegt Condillac, dat men niet kan redencéeren, als de tael der weétenschappen maer eéne brabbeltael is, zamengesteld van te veel woórden, waer van de eéne gemeene woórden zyn die geenen bepaelden zin uytdrukken,

redenlyke. Het geén verdeeld word heeft den naem van *gedeelde*, en waer in het gedeeld is naemt men *litten*; in dit voorbeeld, *alle zelfstandigheyd is of ligchaem of geest*, is *elfstandigheyd* het *gedeste*, en *ligchaem* en *geest* de *litten*.

ken, en de andere vremde of barbaersche die men kwaelyk verstaet? Alle de weétenschappen zouden tot de naeuwkeurigheid gebragt zyn, indien wy de tael van iedere wisten te spreéken. »

§. 46. De verdeeling moet ook nuttig zyn. Alle verdeeling die men niet noodig heeft is onnuttig en nadeelig, omdat zy maer dient tot verwarring. In hoe meer deelen eéne zaak verdeeld is, hoe meer verlegenheyd en hoe meer moeytelykheden men heeft. Wat nuttigheyd kan men trekken uyt eéne verdeeling waer van verscheydene deelen elk. tot uytlegging, eénen besonderen regel vraegen; daer men het met min zoud kunnen doen? De litwoórden (articuli) en de deelwoórden (participia) worden zekerlyk, tot schaed der leerlingen, van de byvoegelyke naemwoórden (adjectiva) afgezonderd; want in het algemeen zyn de litwoórden, eén groot deel der voórnaemwoórden (pronomina), en alle de deelwoórden aen de zelve regels onderworpen. Wat voordeel is er te trekken uyt de verdeeling der bywoórden (adverbia) in die van *tyd*, van *plaats*, van *hoeveélheyd*, van *hoedaenigheyd*, van *wys*, van *getal*, van *ondervraeging*, van *bevestiging* en *ontkenning*, van *twysfeling*, en van *vergelyking*; wanneer men er eén groot deel agterlaet die onder de voórgaende soórtten niet kunnen geplaetst worden (5) ?

§. 47.

(5) Volgens het gemeen gevoelen, is den wysheydminnaer

§. 47. De deelen éener verdeeling moeten tegenovergesteld zyn. Eén deel mag van geen ander kunnen gezegd worden. Vervolgens zoud de verdeeling der zelfstandige naemwoorden in *zamen- gestelde* en *verkleynende* ongerymd zyn; want zamengestelde kunnen verkleynende zyn, en verkleynende kunnen ook zamengestelde weezen.

§. 48. Uyt het geén tot nu toe bygebragt is, aengaende de verschillende slagten en soórten van
woór-

naer Plato, geboren meer dan 400 jaer voór de komst van den heyland, den eersten schryver geweest die éénige voetstappen van letterkunde nagelacten heeft; Aristoteles zynen leerling heeft de woorden in zekere soórten verdeeld.

De groote en agtbaere mannen, welke éene lange rey jaeren voórstaeners éener wilkeurige verdeeling gemaakt heeft, zyn ontelbaer. Niet tegenstaende zoo één getal roemrugtige schryvers, hebben vuerige taelkundige, niet vragende *wis heeft het gezegd?* gelyk de leerlingen van Pythagoras, welke voór bewys hadden *den meester heeft het gezegd*, maer met de waerheydzoekende *wat heeft hy gezegd?* hebben deze taelonderzoekers, naer het voórbeeld van Cartesi us, de letterkundige stellingen hunner voorgangers in twyfel getrokken, om de waerheyd dus te beter te ontdekken. Tragtende de voetspoóren dezer voórzigtige minnaeren der waerheyd op te volgen, hebben wy éénige stellingen met den toetssteen der reden onderzocht. Men denke niet dat ons doelwit hier zy de welverdiende eer van groote letterkundige te verzwakken ... neen ... geen- zins ... maer ons enig oogmerk is huld te doen aan de waerheyd, buyten welke er niets schoon noch aengenaem is

woorden, heeft men genoeg kunnen opmaeken, dat er verscheidene litten der tienverdeeling de ééne onder de andere begrepen zyn; dat men de deelen vermenigvuldigd heeft, zonder noodzaekelykheid; en dus gezondigd, tegen éénen der hoofdzaekelykste regels der verdeeling.

§. 49. Het gedeelde moet meerder zyn dan elk lit. Het tusschenwerpsel (interjectio), gelyk wy boven getoond hebben, drukt ééne geheele rede uyt. *Ah*, in ééne besondere gelegenheid, *ik ben bedroefd* beteekenende en ééne geheele rede uyt-drukkende, kan als geen deel aenzien zyn; want het is zoo groot als het geheel: vervolgens het tusschenwerpsel als één deel der rede beschouwen, ware aenneémen, dat één deel zoo groot kan zyn als zyn geheel, het welk baerblykelyk valsch is.

§. 50. Eén geheel kan niet bestaen zonder alle zyne deelen. Zoo moet, in de verdeeling, het gedeelde alle de litten vervatten; en gevolgelijk zoud er geene rede, zonder alle de tien bovengemelde deelen kunnen zyn: maer deze rede *God is oneyndiglyk goed* heeft alleenelyk vier woorden; vervolgens zyn de andere geene deelen der rede, of het geheel zoud bestaen zonder alle zyne deelen.

§. 51. Uyt alle de aengevoerde redenen moet
men

men opmaeken, dat de oude leerwys, hier wilkeurig zynde, niet leert redeneëren, dat zy moeytelyk is, en niet geschikt om te diencn als grondsteen der tael. Behalve deze ongevoegzaamheden schynt zy zeer ongerymd te zyn in haere benaemingen of bepaelingen (6), welker stiptelykheid zekerlyk één der wezenlykste deelen der taelkunde uytmaekt.

§. 5a. De bepaeling moet klaerder zyn dan het bepaelde, anders zoud zy haer doelwit niet bereyken. Tegen dezen regel zondigen de alleropletendste; de wysgeiren, alles willende bepaelen, zelfs zaeken daer zy geen klaer denkbeëld van hebben, zyn zeer dikwils aen dezen misslag onderworpen. Tegen dezen regel zondigt éénen wysgeir, wannecr hy zegt: «. De plaets, in het algemeen, is de schuyfplaets van de geplaetste zaak. » Want indien iemand niet weét wat *plaets* beteekent, als hier verondersteld word, zal hy niet begrypen wat *schuyfplaets* en *geplaetste zaak* zeggen willen; omdat de afgeleyde denkbeëlden niet kunnen verstaen worden zonder de kennis der oórsprongelyke. Zoo van gelyken kan die niet weét wat éénen *visch* beduyd niet vatten wat *visschen* is.

§. 53.

(6) Doór bepaeling verstaet men *ééne uytlegging van de natuer ééner zaak, doór het aentoonen van haer geslagt en verschil.*

§. 53. « Eén voornaemwoord (pronomen), zegt ééne der beste spraekkonsten, is één woord, het welk *voór*, of in de *plaets* van één zelfstandig naemwoord (substantivum) gesteld, éenen persoon of ééne zaak aenduyd, die iets *doet*, *lyd*, *is*, of *word*. » Het is niet klaer hoe men deze bepaeling moet toepassen aen *alle*, *allerhande*, *allereley*, *deze*, *dusdaenig*, *eénige*, *elk*, *ettelyke*, *geen*, *ieder*, *iemand*, *iets*, *menig*, *sommige*, *zekere*, *zoodaenig*, *zulk*, enz., die zy nogtans onder de voornaemwoorden stelt. Wy zien niet « *voór welke of in de PLAETS van welke zelfstandige naemwoorden deze staen, om éenen persoon of ééne zaak aen te duyden, die iets DOET, LYD, IS, of WORD;* » wanneer men zegt *IEDEREN mensch heeft zyne gebreken, SOMMIGEN mensch is goed, DEZEN soón is deugdzaam*, enz.

Hoe kan men de bepaeling van het byvoegelyk naemwoord aen de bepaelende telwoorden toepassen, wanneer men zegt, dat « de byvoegelyke naemwoorden woorden zyn, die ééne hoedanigheid of eygenschap van éenen persoon of van ééne zaak, of ook de stof, waer uyt één ding bestaet, aenduyden. »

De bepaeling « Voórzetsels (præpositiones) zyn onveranderlyke woorden, die voór of agter de naemwoorden gesteld worden, en der zelve omstandigheden aenwyzen; » is niet klaer en schynt te zondigen tegen het oorsprongelyk denkbeeld der woorden.

§. 54.

§. 54. Volgens groote taelkundige « zyn de voorzetsels (præpositiones) woorden, welke op zich zelve geene beteekenis hebben, en dienen, om, doór verbinding van twee woorden, de betrekking tusschen ééne zaak en ééne andere aen te duyden. » Hoe kunnen **BE, GE, HER, OM, ONT, WAN**, die zy onder de voorzetsels stellen, « *dienen, om, doór verbinding van twee woorden, de betrekking tusschen ééne zaak en ééne andere aen te duyden;* » aengezien « *zy enkelyk by zelfstandige naemwoorden (substantiva) of by werkwoorden (verba) gevoegd zyn, om aen deze ééne andere beteekenis te geéven, en van welke zy niet kunnen afgescheyden worden.* »

§. 55. Uyt de bepaeling : « De tusschenwerpsels (interjectiones) zyn woorden, welke gebezigt worden, om éénige gemoedbeweéging van éénen persoón uyt te drukken; » zoud men kunnen besluyten, dat de woorden uytdukkende de droeve klagten van éénen persoón, en die van éénen doór gramschap vervoerden mensch tusschenwerpsels zyn.

§. 56. Éénen leerling de benaeming, « *onpersoónelyke werkwoorden (verba impersonalia)* zyn die, welke alleen in den derden persoón vervoegd worden, » gezien hebbende, vroeg of één werkwoórd, den derden persoón hebbende, kan onpersoónelyk of zonder persoón genaemd wor-

worden? waer op men antwoordde, dat ééne zaek, hebbende al het geén de natuer haer geéven kan, niet gebrekelyk is; dat de zoogenaemde onpersoónelyke werkwoórden, die verscheydene onder de onregelmaetige stellen, hebbende al het geén de natuer vereyscht eygenlyk niet moógen onpersoónelyk noch gebrekelyk genaemd worden.

§. 57. De duysterheyd der bepaelingen spruyt altyd uyt de stelling der toevallige hoedaenigheden in plaets van de wezenlyke verschilligheden der afbeeldsels van de gedachten, het welk is de toevalligheyd stellen en de bepaeling agterlaeten. Door slegte bepaelingen geéft men valsche denkbeelden, waer aen de leerlingen zoo vast gekleéfd blyven, dat die denkbeelden niet, ten zy met groote moeyt, aen de egte plaets maeken kunnen.

§. 58. Ééne bepaeling moet eygen zyn aen het geén men beschryft, dit is, dat zy aen geheel, en niet als aen het bepaelde moet kunnen toegepast worden. B. v. de bepaeling van het litwoórd (artic.) moet in alle de litwoórden plaets vinden, vervolgens ook in het onbepaelende litwoórd (art. indefinitus); maer hoe is het moóglyk in één wezen te vinden twee hoedaenigheden, waer van de tegenwoórdigheyd der ééne, noodzaekelyk veronderstelt de afweézigheyd der andere. Indien de litwoórden bepaelen, kunnen zy niet onbepaelende zyn; deze zouden moeten litwoórden zyn die bepaelen en ook niet bepaelen,

len, op den zelve tyd en in de zelve omstandigheden. De onbepaelende litwoorden zyn dan onmoogelyk. In *DEZEN* boek, *aan DEZE aerd*, *DEZE menschen*; zoud men *dezen* en *deze* kunnen aanzien als « *woordjes die men voórde zelfstandige naemswoorden stelt, om de mindere of meeriere bepaeldheid van der zelve zin, benevens eer zelve geslagt, getal, en naemval aen te wyzen; »* want *dezen*, *aen deze*, *deze*, doen zoowel als *den*, *aen de*, *de*, zien of de daer bystaende woorden mannelyk of vrouwelyk, eenvoudig of meervoudig, zyn; of zy staen in den werker (nominativus), in den ontvanger (dativus), enz. De bepaeling der litwoorden schynt meer te bepaelen dan zy bepaelen mag, en desvolgens te zondigen tegen den wezenlyken regel der bepaeling; dat de uytgestrektheid der bepaeling niet meerder mag zyn dan die van het bepaelde.

§. 59. By gebrek van genoegzaeme oplettendheid op de wezenlyke eigendommen der dingen, heeft men zeer dikwils tegen dezen grondregel gezondigd; voórnaemlyk in de oude leerwys, waer dikwils ééne bepaeling aen meer zaeken kan toegepast worden dan aen de geéne men bepaelen wilt, gelyk wy boven genoegzaam aengetoond hebben, en behoeven derhalve geene voordere redenen, ter staeving dezer waerheid, aen te haelen. Deze gebrekelykheid der bepaeling leyd icmand dikwils in ongerymdheid, zoo gebeurd

beurdisaen ééne wysgeir die den mensch bepaelt de éen pluymeloos tweevoetig dier, welke bepaeling ook kan toegepast worden aen ééne haen, gans, enz., aen wie men de pluymen uytgerukt heeft.

§. 60. De bepaeling moet kort zyn en niets overvloedig in zich bevatten. De bepaeling *den mensch is éen redenlyk dier dat lagchen kan* is gebrekelyk; *dat lagchen kan* is hier geenzins noodig tot de verstaenbaerheyd der natuer van den mensch. Ter overtuyging, dat men, in de oude leerwys, al te veel dezen regel verwaereloost, heeft men maer ééne oogslag op der zelve bepaelingen of beschryvingen te laeten vallen, en men zal zien, dat zy éen te groot getal woorden inhouden die dikwils meer dienen tot verwarring dan tot verlichting.

§. 61. Ééne bekende en geagte redenkunde (7), na de tien *kategoriën* van *Aristoteles* opgegeven te hebben, roept uyt: « Zie daer de tien *kategoriën* van *Aristoteles*, waer van men zoo veel gewag maekt; alhoewel, om de waarheyd te zeggen, het ééne zaak is van weynig nut, en die niet alleenlyk weynig dient om te leeren wel

(7) La Logique ou l'Art de penser, contenant, outre les règles communes, plusieurs observations nouvelles, propres à former le jugement. Sixième édition.

wel oórdeelen, maer die er dikwils zeer schaedelyk aen is; omdat men deze schikkingen aenziet als ééne zaak gegrondvest op de reden en op de waerheyd, alhoewel het ééne geheel wilkeurige zaak is, welke geenen anderen grond heeft als de inbeëbling van éénen mensch: en dat de studië der schikkingen gevaerelyk is; omdat zy de menschen gewent van zich met woórdten te voldoen, en zich in te beëlden dat zy alle dingen weéten, wanneer zy er maer alleen wilkeurige naemen van kennen, doór welke den geest geen klaer noch bescheyden denkbeëld kan opvatten. »

§. 62. Moógen wy het zelve oórdeel niet geéven over zyne verdeeling der rede (8), en zeggen met Condillac:

«Dat de taelen, in veél opzigten, aen de spraekkundige en aen de wysgeiren wilkeurig geschenen hebben, en men verondersteld heeft dat zy geene andere regels als de grilligheyd van het gebruyk, dit is, dikwils geene hebben. »

«Men heeft, zegt éénen agtbaeren schryver (9),
zich

(8) Aristoteles heeft de woórdten in verscheydene soórdten verdeeld. Rollin.

(9) Grammaire générale et raisonnée de Port-royal, par Arnauld et Lancelot; précédée d'un essai sur l'origine et les progrès de la langue française, par M. Petitot, et suivie du commentaire de M. Duclos, auquel on a ajouté des notes. Bl. 453.

zich sterk bedrogen over den voorgang dien men meende dat de spraakkunst gedaen hadde sedert de eeuw van Lodewyk den XIVden. Sedert dit tydstip hebben byna alle de spraakkundige bespiegelingen maer gediend om verwarring in de tael te brengen, en om de klaerste dingen te verduysteren. Ik zoud niet te twyfelen laeten over de waarheyd van dit gevoelen, indien ik myne leézers de ontluiting van alle de leerwyzen en algemeene spraakkunsten, die geduerende de achiende eeuw verschenen hebben, wilde aanbieden. »

§. 63. « Waerom, zegt Pontard, hebben wy alle het zamenstelsel onzer moedertael, met zoo veél gemak, begrepen, dat er geen eenen van ons zich kan herinneren de minste hapering gehad te hebben, om zyne moedertael te verstaen en te spreéken? het is omdat het de natuer zelve is die de tael gevormd heést: en waerom is die zelve tael zoo moeytelyk om verstaen in onze Spraakkunsten, ja toen wy, gekomen zynde tot de jaeren van redeneéring, voordeel kunnen trekken uyt de bekwaemheden van éenen meester? het is omdat het de taelkundige zyn die deze Spraakkunst gemaekt hebben. »

§. 64. « Het zyn de wysgeiren, zegt Condillac, die de zaeken tot dit punt van wanorder gebragt hebben. Willende spreéken van alles, hebben zy zoo veél te slegter gesproken: zy hebben zoo slegt

slegt gesproken, dat ieder van hun, toen het geviel dat zy peysden gelyk geheel de wereld, wilde schynen te peyzen op eéne wys die maer, hem alleen eygen was; behendig, eygenzinnig, geest-lyvende, onverstaenbaer, scheénen zy dikwyls te vreezen van niet duyster genoeg te zyn, en zy gelieten zich als of zy hunne waere of gewaende kennissen wilden bedekt houden.»

§. 65. Die wysgeiren hebben, doór hunne slegte leerwys, de gronden der tael onverstaenbaer gemaakt; en zich, in hunne leerwys, doór het gebruyk van niets beteekenende woórdén, ten kleynen koste, voór wys doen doórgaen. Hoe meer zy over de taelen hebben willen schryven, hoe meer zy de zelve verward hebben; de latynsche heéft dit beproefd. Men moet maer inzien de verschillende soórtén van werkwoórdén; als *verba neutro-passiva*, onzydiglydende werkwoórdén; *verba neutrapassiva*, onzydige lydende werkwoórdén; *verba neutralia-passiva*, onzydiglyke lydende werkwoórdén; enz.: de benaemingen *supinum*, opwaerdsziende of eén luy en onbedryvende woórd; *conjunctiones disjunctivæ*, vaneenscheydende vervoegingen; de onuytleggelyke woórdén *gerundium*, *gerundivum*, en ontelbaere andere.

§. 66. Alhoewel het zeker is, dat de regels en het orden van eéne tael zich niet gantschelyk kunnen schikken naer die van eéne andere tael; dat

dat elke tael, vóór haer bijzonder, onafhangelijk is van eéne andere tael, om haere bijzondere eygendommen, hebben de taelkundige de leévende taelen willen schikken naer de regels der latynsche (10).

§. 67. Omdat de latynen *lydende werkwoórden* (verba passiva) hebben, heéft men de zelve ook in de nederduytsche tael willen brengen; schoon onze werkwoórden in geene lydende gedaente kunnen vervoegd worden. Vervoeging (conjugatio) beteekenende *de verschillende veranderingen en uytgangen van eén werkwoórd, volgens de tyden en de wyzen*; mag men zeggen, dat de nederduytsche, hoogduytsche, fransche, noch engelsche tael, geene lydende werkwoórden hebben: want geene der bovengemelde kunnen in eéne lydende gedaente, dóór verschillende veranderingen en uytgangen, *aenduyden het lyden van dien, die het voórwerp van bewerking is*; mits zy geene verandering volgens de tyden en de wyzen ondergaen.

§. 68. Omdat de latynen (ik) *heb bemind*,
(ik)

(10) Het is, ons bedunkens, zeer onredelyk de leerwys der leévende spraeken in alles naer die van eéne doode tael in te regten. Waerom moet iemand, die eéne twee, of meer spraeken, maer niet de latynsche of eéne andere doode tael wilt leeren, zich naer de gebrekelyke leerwys van deze schikken? Met wat regt geeft men hier in den voórkeus een deze of geéne tael?

(ik) *had bemind*, (ik) *zal beminnen*, (ik) *zoud beminnen*, enz., in een woórd uytdrukken; hebben de oude daer uyt besloten, dat de nederduytsche tael de zelve tyden moest hebben, en hebben de spraekkunsten vervold met één groot getal onnutte benaemingen en tyden die aen onze tael niet eygen zyn. Onze werkwoórden ondergaan, in geene der bovengemelde tyden, de veranderingen die er tot ééne wezenlyke vervoeging vereyscht worden. Zoo (ik) *ben bemind* één werkwoórd is, (ik) *ben beminnende* moet oók één weézen, doch dit laetste neémt men niet aen, overzulks de latynen dit doór geen enkel woórd uytdrukken.

§. 69. In alle deze zoogenaemde tyden en lydende werkwoórden blyft het deel, het welk men zegt te vervoegen (conjugééren), altyd onveranderlyk. In *ik heb bemind*, *gy had bemind*, *ik zal beminnen*, *ik word bemind*, *hy wierd bemind*, enz., is het alleen *hebben*, *zullen*, *worden*, enz., die veranderd worden; het deelwoórd (part.) en de onbepaalde wys (infinitivus) blyven altyd onveranderlyk.

§. 70. *Heb*, *had*, *zal*, *word*, *wierd*, enz., naemen de taelkundige hier *medehelpende werkwoórd* (verba auxiliaria); omdat die, volgens hun, daer ter hulp der vervoeging komen. Maer wy hebben boven gezien, dat zy alleen veranderd worden, en dat *bemind*, *beminnen*, enz., altyd ou-

onveranderlyk zynde, niet meer vervoegd worden, dan *goed*, in *gy zyt goed*, *gy word goed*, enz.: en vervolgens *benind* en *beminnen* daer niet vervoegd wordende, kunnen *heb*, *had*, *word*, enz., niet helpen vervoegen, en geene medehelpende werkwoórdén genaemd zyn.

§. 71. In onze tael *lydende werkwoórdén* (verba passiva) aenneémen, en *zamengestelde tyden* (tempora composita) aenveirden, is verscheydene zaeken, die wezenlyk van elkanders verschillen, als één ondeelbaer wezen aenzien.

§. 72. De oude, de regels onzer tael willende schikken naer die der latynsche, hebben van deze afgeleend die slegte leerwys, veél niets beteekenende benaemingen en bepaelingen.

§. 73. De verdeeling der werkwoórdén (verba) in *bedryvende* (activa), *lydende* (passiva), *onzydige* (neutra), *wederkeerige* (reciproca), en *onpersoónelyke* (impersonalia), brengt de leerlingen dikwyls in verwarring. « *De wederkeerige werkwoórdén zynde de zulke, in welke de daed op den zelfden persoón, die werkt, wederkeert; en de bedryvende werkwoórdén beteekenende het* **BEDRYF** *of de* **WERKING**, *welke van den werker tot één ander voorwerp overgaet:* » zyn de wederkeerige en de bedryvende werkwoórdén zoo weynig van elkanders verschillig, dat hun verschil maer daer op bepaeld word, dat de céne met

WC-

wederkeerige voórnaemwoórden (pronomina reciproca) gebruykt worden, en de andere niet. Wanneer men zegt *zy bedriegen hun* en *zy bedriegen zich*, willen de taelkundige hebben, dat het eerste *bedriegen* en het tweede twee verschillende soórten van werkwoórden zyn; daer het nogtans, voór alle die natuerelyk denken, een en het zelve is. *Een werkwoórd, dat één BEDRYF of WERKING beteekent, is één bedryvende werkwoórd*; de wederkeerige werkwoórden beteekenen eéne bedryving, by gevolg behooren zy onder de bedryvende werkwoórden.

§. 74. « *Onpersoónelyke werkwoórden zyn die, welke alleen in den derden persoón vervoegd worden: doch van deze zyn eénige wederkeerig, sommige onzijdig, » andere bedryvende, en sommige lydende. Hoe ongerymd deze verdeling der werkwoórden is, kan men genoegzaam merken.*

§. 75. « *De voegwoórden (conjunctiones) (11), die woórden zyn, welke dienen, om de betrekking*

(11) *Voegwoórden of bindwoórden* zoud, ons gevoelens, den naem der werkwoórden (verba) kunnen weezen. Dit is ook den naem welken de wysgeiren aen deze woórden gegeeven hebben. Weiland zegt:

« *Om eéne onzelfstandige eygenschap met één zelfstandig voórwerp te vereenigen, en, doór deze vereeniging, eénen volzin voórd te brengen, behoeven wy één woórd dat wy werkwoórd. naemen.* »

king van de eéne rede op eéne andere aen te duyden en de eéne rede aen eéne andere te verbinden, » verdeelen het meeste deel der letterkundige in onderscheydene soórtē, onder de welke zy *zamenbindende* (conjunctiones copulativæ) en *vaneenscheydende* (disjunctivæ) of *uytsluitende* voegwoórdē hebben. Zy aenzien de zamenbindende als eéne bezondere soórt: nogtaus tusschen de voegwoórdē, in het algemeen, en de zamenbindende, in het bezonder, kan er, naer onze meening, geen ander verschil weézen, als dat de eéne dienen om te verbinden en de andere om zamen te binden; maer kan men verbinden zonder zamen te binden, en zamenbinden zonder te verbinden? Doór uyt-sluitende of vaneenscheydende voegwoórdē zoud men kunnen verstaen: *Voegwoórdē, welke dienen, om de betrekking van de eéne rede op eéne andere aen te duyden, de eéne rede aen eéne andere te verbinden, en de eéne rede uyt eéne andere te sluyten of vaneen te scheyden.*

§. 76. Veél letterkundige verwyderen zich meer en meer van de gebrekelyke leerwys. Zonder te komen in de ontdekkingen van het *opwoórd* (superadjectivum), en in het geén wy in onze Grondbeginsels der Fransche Tael, aengaende het zoo schynbaer nieuw stelsel van de vier deelen der rede, gezegd hebben; zien wy, dat de grootste spraekkundige zelve, die de tien deelen aen-

nec-

neémen, alle de rededeelen, in het uytleggen der taelregels, tot vier deelen brengen.

§. 77. In de overeenkomst van het byvoege-lyk naemwoórd (adjectivum) met het zelfstandig (substantivum), begrypen zy ook de litwoórd-
den (articuli), de voórnaemwoórd-
den (pronomina), en de deelwoórd-
den (participia) (12); enz.; enz.;
enz. De stelling van de vier deelen der rede is
geene nieuwe uytvinding; van de natuer zelve
zynde is zy vroeger, dan de geéne doór wilkeu-
righeyd aengenomen geweest is.

§. 78. Agtbaere schryvers hebben de deelwoór-
den (participia) onder de byvoegelyke naemwoór-
den (adjectiva) gesteld. Verscheydene hebben de
voórnaemwoórd-
den (pronomina), ten deele onder
de zelfstandige naemwoórd-
den (substantiva), en de
overige onder de byvoegelyke naemwoórd-
den (adjectiva) geplæetst. Meest alle de spraekkundige
aenzien de litwoórd-
den (articuli) als waere by-
voegelyke naemwoórd-
den (adjectiva), gelyk zy in
de daed ook zyn. Verscheydene maeken tusschen
de bywoórd-
den (adverbia) en de voegwoórd-
den (con-

(12) « De van werkwoórd-
den afgeleyde deelwoórd-
den (participia), zegt Weiland, zoo bedryvende (activa) als
lydende (passiva), behooren mede tot de byvoegelyke
naemwoórd-
den (adjectiva), en worden op de zelve wys
als die gebezigd. »

(conjunctiones) zoo weynig verschil, dat zy die dikwyls met elkanders verwarren, zelfs ook met de voórsetsels (præpositiones). Meest alle bere-deneérde taelkundige komen overeen, dat het tus-schenwerpsel (interjectio) geen deel der rede is; maer enkelyk eén natuerelyk geluyd uytdrukt, het welk men, in verwondering, blydschap, droefheyd, of in andere ontsteltenis, tusschen de deelen der rede werpt, en, om deze reden, tus-schenwerpsel naemt.

§. 79. Weiland zegt :

« De woórden, in den eygenlyken zin, laeten zich, voór zoo ver zy, in eéne rede, op elkan-ders betrekking hebben, en dat geén, wat wy denken, in eén geregeld order uytdrukken, tot zekere soórten brengen. Men naemt de zelve *deelen der rede* (partes orationis), welke dry hoofdsoórten bevatten, en wel naemwoórden (nomina); onder welke algemeene benaeming de zelfstandige naemwoórden (substantiva), met hunne litwoórden (articuli), byvoegelyke naemwoórden (adjectiva), en voórnaemwoórden (pro-nomina) begrepen zyn. »

Is dit niet klaer en duydelyk zeggen, dat de litwoórden (articuli) tot de byvoegelyke naemwoórden (adjectiva) behooren; dat alle de voór-naemwoórden (pronomina) behooren tot de zelf-standige (substantiva) of tot de byvoegelyke naemwoórden (adjectiva) ?

§. 80.

§. 80. « Gemeenelyk, zegt den zelve schryver, telt men de deelwoorden (participia) ook onder de taeldeelen; doch zy zyn eygenlyk slegts van de werkwoorden afgeleyde byvoegelyke naemwoorden (adjectiva). »

Is dat niet klacrellyk zeggen, dat de deelwoorden (participia) onder de byvoegelyke naemwoorden (adjectiva) moeten gesteld worden?

§. 81. « De woorden, zegt wederom den zelve letterkundigen, welke ter nadere bepae-ling van de werkwoorden, of ter aenduyding van den tyd wanneer, de plaets waer, of de wys hoe iets is of geschied, gebezigd worden, draegen den naem van bywoorden (adverbia). De voorzetsels (præpositiones) en de voegwoorden (conjunctiones) zyn soórten van bywoorden (adverbia). »

Is dit deze dry soórten van woorden niet onder een en het zelve slag plaats?

§. 82. « Alle woorden zyn, volgens den zelve, of uytdrukkingen onzer gewaerwordingen, of onzer voorstellingen. De eerste heeten *tusschenwerpsels* (interjectiones), en de andere eygenlyke woorden. »

§. 83. « De tusschenwerpsels drukken de gewaerwordingen slegts als gewaerwordingen uyt; en derhalve kunnen zy onder de woorden, als teekens van duydelyke voorstellingen, niet geteld worden. »

§. 84.

§. 84. « Schoon de tusschenwerpsels, eygenlyk niet tot de taeldeelen behooren, willen wy de zelve egter niet met stilzwyging voorbygaen. Zy zyn geene uytdrukkingen van zekere denkbeelden, maer alleen van zekere gewaerwordingen der ziel. Als zoodaenige kunnen zy ook noch buyging, noch afleyding hebben. »

Is dit niet klaerblykelyk zeggen, dat de tusschenwerpsels (interjectiones) geen deel der rede zyn.

§. 85. Het is zichtbaer, dat de leerwys en de verdeeling, die wy volgen, overeenkomstig zyn met de inzigten der waere taelkundige, en, dat de beredeneerde meer en meer tot de volmaektheid naderen: maer men is nog niet gekomen tot het gewenschte punt; laet ons hier maer eéne oogslag werpen op het geén eéne der volmaekteste taelkunden zegt van de voórnaemwoórden (nomina).

§. 86. Volgens den schryver; wyzen de voórnaemwoórden de onderscheydene geslagten en getallen der persoónen of zaken aen, tot welke zy betrekking hebben; en *ik, wy, gy, gyl., zy,* zyn van alle dry de geslagten: hoe kunnen deze dan de onderscheydene geslagten aenwyzen. *Gy* en *zy* zyn een-en meer-voudig; zoo kunnen *zy*, volgens ons oórdeel, de onderscheydene getallen niet aentoonen. Hbe kan *zich*, zynde van alle geslagten en getallen, *aenwyzen de onderschey-*
de-

dene GESLAGTEN en GETALLEN der persoónen of zaeken, tot welke het betrekking heeft? Wÿst MEN het geslagt aen van eénen persoón of van eéne zaak, tot welke het betrekking heeft? Wÿ zien niet hoe myn, myne, uew, uewe, ons, onze, de onderscheydene geslagten der persoónen of zaeken, tot welke zy betrekking hebben, kunnen aenwyzen.

§. 87. Hy zegt, dat de voórnaemwoórden *alle, allerhande, allerley, ander, beyde, dusdaenig, eénige, elk, elkander, ettelyke, geen, de geéne, het geén, ieder, iegelyk, iemand, iets, menig, niemand, niets, sommige, veéle, weynige, zekere, zulk, zoodaenig, enz.*, van alle geslagten zyn; hoe kunnen zy dan de onderscheydene geslagten aenwyzen?

§. 88. De wederkeerige voórnaemwoórden (pronomina reciproca) zyn die, welke wederkeeren tot, of hun opzigt hebben, op de zelfde persoónen of zaeken waer op het naeste werkwoórd zyne betrekking heeft. » Hoe kan men deze bepaeling toepassen aen *ik zelve, gy zelve, enz.*, in *ik zelve heb het gezegd, gy zelve hebt het gezien*; die den schryver onder de wederkeerige voórnaemwoórden stelt.

§. 89. De wederkeerige voórnaemwoórden, zegt hy, zyn de zelfde, als de *persoónlyke* (per-

sonalia), met byvoeging van het woórd *zelve*. Hoe kunnen de byvoeging van het woórd *zelve* aen de persoónelyke voórnaemwoórden en de bovengemelde wederkeering eéne genoegzaeme reden zyn, om deze woórden tot eéne andere soórt te brengen? Dit is eén toevallig en geen wezenlyk onderscheyd, dat vervolgens hier niet moet aengemerkt worden. Indien men, om dusdaenige reden, de woórden in onderscheydene soórten moeste verdeelen; zoud men byna zoo veel onderscheydene soórten van woórden als woórden *zelve* kunnen vinden. *Ik in ik heb het gezegd* en *ik zelve heb het gezegd*, kunnen voór geen twee onderscheydene soórten van woórden genomen zyn.

§. 90. « *Wat* word gebezigd vraegende na voórwerpen, van welke nog niet bekend is, of het persoónen of zaeken zyn. » Hoe kan het dan *aenwyzen de onderscheydene GESLAGTEN en GETALLEN der persoónen of zaeken, tot welke het betrekking heeft?*

§. 91. « De aenwyzende voórnaemwoórden (pronomina demonstrativa) dienen, om persoónen of zaeken aen te wyzen. » Alle de voórnaemwoórden dienen om persoónen of zaeken aen te wyzen; anders zouden zy niet kunnen *aenduyden eénen persoón of eéne zaek, die iets DOET, LYD, is, of WORD; noch aenwyzen de onderscheydene*

GE-

GESLAGTEN EN GETALLEN der persoónen of zaeken, tot welke zy betrekking hebben.

§. 92. « De betrekkelijke voórnaemwoórden (pronomina relativa) zyn de zulke, welke betrekking hebben op éénen persoón of op ééne zaak waer van reeds gesproken is. » Zoo zyn dan de wederkeerige voórnaemwoórden ook betrekkelijke; want zy, *wederkeerende tot, of hun opzigt hebbende, op de zelve persoónen of zaeken, waer op het naeste werkwoórd zyne betrekking heeft, hebben zy betrekking op éénen persoón of op ééne zaak waer van reeds gesproken is.*

§. 93. In de aenmerkingen op de betrekkelijke voórnaemwoórden, zegt den schryver, « *Wie, die, wat, dat, het welk, het geén,* hebben dikwyls betrekking, niet op het voórgaende, maer op *het geén volgt.* » Dit komt zekerlyk geenzins overeen met de bepaeling, die zegt, dat *de betrekkelijke voórnaemwoórden de zulke zyn, welke betrekking hebben op éénen persoón of op ééne zaak, waer van reeds gesproken is.*

§. 94. Deze duysterheden, in dat werk, móogen maer als vlekken in de zon aenzien worden, in vergelyking der schikking van het meeste deel der andere spraekkuusten; wier gebrekelykheid de oórzaak is, dat één kind nooyt één klaer denkbeeld van de tael kunne hebben.

§. 95. De woórden gebruykende om de denkbeel-

beelden uyt te drukken, moet men alle benaemingen niet eygen aen de gedachten, verwerpen. Eén groot deel der volmaektheyd eéner weétenschap bestaet in de volmaektheyd haerer benaemingen. De reden waerom één kind, na zich langen tyd op de spraekkunst toegelegd te hebben, de zamenstelling der tael zoo haest vergeét, is omdat het niet genoegzaam verstaen heeft al het geén het van buyten geleerd had.

§. 96. « De waere en de eenige wys van onderwyzen, zegt Condillac, is den opkweekeling van het bekende tot het onbekende te leyden. Men moet alle de leerstellingen vergeéten, en schynen de zelve zoo weynig als zynen opkweekeling te kennen; om met hem de zelve ontdekkingen te doen. »

« Deze wys verdryft den tegenzin, dien één kind zekerlyk moet hebben, omdat het verlaet den gemakkelyken weg dien het gedaen heeft, dit is te zeggen, den staet in welken één kind maer zich zelve noodig heeft. »

« Met waerneéming op waerneéming te maeken, om zyne moedertael te leeren, moet het kind ongetwyfeld veél tegenzin ontmoeten; zoo gy hem dwingt zyn geheugen te overlaeden met woorden die het niet verstaet, en vobral, wanneer gy hem straft omdat het niet onthouden heeft het geén het niet gevat heeft. »

§. 97.

§. 97. Moet men verwonderd zyn, dat één kind éénen afschrik kryge van ééne leerwys waer het ziet ééne lyst van zoo veêlvoudige benaemingen en verdeelingen? en waer men hem geduerig spreekt van bepaelende (*articuli definiti*), en onbepaelende litwoórdén (*indefiniti*); van gemeene (*substantiva appellativa*), eygene (*propria*), zamengestelde (*composita*), en verkleynende zelfstandige naemwoórdén (*diminutiva*); van bepaelende (*numeri cardinales*), en rangschikkende getallen (*ordinales*); van persoónelyke (*pronomina personalia*), wederkeerige (*reciproca*), bezittelyke (*possessiva*), vraegende (*interrogativa*), acnwyzende (*demonstrativa*), en betrekkelijke voórnaemwoórdén (*relativa*); van bedryvende (*verba activa*), lydende (*passiva*), onzydige (*neutra*), wederkeerige (*reciproca*), en onpersoónelyke werkwoórdén (*impersonalia*); van onvolmaekt voórledenen (*præteritum imperfectum*), volmaekt voórledenen (*præteritum perfectum*), meer dan volmaekt voórledenen (*præteritum plusquam perfectum*), eersten toekomenden (*futurum primum*), en tweeden toekomenden tyd (*futurum secundum*); van bywoórdén (*adverbia*) van tyd, van plaets, van hoeveêlheyd, van hoedaenigheyd, van wys, van getal, van ondervraeging, van bevestiging en ontkenning, van twyfeling, en van vergelyking; van samenbindende, redengeévende, besluytende, toestaende of toegeévende, tegenstellende, voórwaardelyke, verhaelende, uytsluytende, en ver-

gelykende voegwoórdcn (conjunctiones); van tuschenwerpsels (interjectiones) van verwondering, smeeKing, wensching, bedreyging, droefheyd, blydschap, versmaeding, geroep, en stilzwyging; enz.; enz.; enz.

§. 98. Moet men, deze afschetsing gezien hebbende, zich verwonderen, dat de jongelingen, na vier, vyf, en meer jaeren, zich op ééne tael, met alle neirstigheyd, toegelegd te hebben, de deelen der rede niet genoegzaam kunnen onderscheyden! en, « dat, gelyk Pontard zegt, de eerste daed van één kind, bestemd om de spraekunst te leeren, dat zyne eerste daed is van dit groot boekdeel met wanhoóp te betraenen! Ik roep hier voór getuygen de ouders welke huune kinders doen onderwyzen; hoeveél maenden loopen er voórby, eer zy in staet zyn van ééne rekening of één briefke te schryven dat wel gespeld zy! Het is zeker de schuld van den meester niet, nog min die der kinderen; het is de gebrekkelyke opstelling onzer spraekkunsten te wyten. »

§. 99. De grootste taalkundige onzer eeuw keuren, op het uytdrukkelykste, de oude leerwys af.

Girard, die ééne groote kennis van den aerd der tael had, verwierp het jok der oude leerwys.

Bauzée beklagt zich zoodaenig, omdat de boeken, die handelen over de eerste beginsels der tael, zoo ver afgeweken zyn van de waere gronden, dat hy zegt, dat het byna onmoóge-
lyk

lyk is, dat de natuerelyke begaefdheden van in haeren aengroey niet verdoofd worden.

Rollin, Wailly, Domergue, Sicard, en veel andere, hebben insgelyks de oude leerwys afgekeurd; had Lemare zyne verdeeling op eéne andere wys voorgedraegen, hy had zekerlyk meer voorstaeners, waer onder wy ons gesteld hebben, gehad.

§. 100. Al het oud willen behouden of verwerpen, omdat het oud is; en al het nieuw omhelzen of verwerpen, omdat het nieuw is; is het doen niet van beredende menschen: men moet het nieuw beproeven, en het oud is men niet gedwongen blindelings aen te neemen; men mag het één en het ander aen den toetssteen der reden leggen.

§. 101. Grooten mannen mag men altyd navolgen, maer niet in hunne feylen. Het is aen allen taelonderzoeker geoorloofd over hunne stellingen te redeneeren, en zyne oordeelen te uyten. Indien hy zich misgrypt, zullen zy, beziel met den geest der waarheyd, zyne onderneémingen pryzzende, hem tot den regten weg tragten te brengen.

§. 102. Met deze gevoelens onze opmerkingen durvende waegen, gaen wy poógen éénig voordeel aen onze jongheyd toe te brengen.

§. 103. « Het kind geleydende, zegt Condillac, van het bekende tot het onbekende, gaet men den weg in dien: de natuer met de kinders gebruykt;

bruikt; men verwekt zyne nieuwsgierigheid, omdat het, doór de kennissen welke het bekomt, oordeelt over de gemakkelykheid van er andere te bekomen, en omdat zyne eygenliede het nog begeirig maekt naer andere. »

« Op deze wys word het onderregt, zonder van zynen kant éénige poóging te doen; omdat zy, in plaets van grondregels voór te stellen, de weétenschap doet bestaen in waerneémingen, ondervindingen, en ontdekkingen. »

« Eyndelyk, deze wys moetende aenhoudende zyn, word zy het kind zoo gemeen, dat het, indien den tyd zynen opvoeding te kort is, zonder hulp en doór zich zelve kan bekomen de weétenschappen die men het niet geleerd heeft. »

§. 104. Deze les van Condillac volgende, zal men, gelyk de natuer der tael vereyscht, kunnen beginnen met aen de kinders te doen verstaen de verschillende slagten van woórden die de rede uytmaeken; en reden geéven waerom dit of dat woórd onder deze of geéne soórt behoort: het welk doór de oude leerwys nooyt kan uytgewrocht worden. En gaende van het min moeytelyk tot het meer moeytelyk, zal men de jongelingen tot de volmaektheyd der tael kunnen brengen. Maer gelyk wy, uyt liefde der waerheid, niet kunnen nalaeten ééne beredeneérde verdeeling te gebruyken; zoo kunnen wy, uyt eerbied voór het gebruyk, niet weygeren de oude

te bewaeren, tot dat ééne nederlandsche maetschappy er over zal beslist hebben. Wy zullen, met Levizac en andere taelkundige, de oude verdeeling afkeurende, de zelve nogtans gebruyken; opdat onze regels van één algemeener nut moógen weézen (13).

§. 105. Wy verhoópen dat deze maetschappy, begaefd met éénen waerheydzoekenden geest, de aengehaelde redenen zal overweégen: en wy durven ook hoópen, met zoo veél taelkundige, die over de ongerymdheyd der oude verdeeling geschreven hebben, dat het gestigt, sedert zoo lang en ten nadeele der gezonde reden op wilkeurige grondstellingen steunende, zal vervangen worden, doór één gebouw gegroundvest op vaste waerheden; en dat onze geleerdheydminnende landoverheden de gebrekelyke leerwys der tael in ééne betere zullen keeren, opdat onze nederlandsche jongheyd den kostelyken tyd, die zy doór de slegte leerwys in de tael verkwist, in andere weétenschappen moóge besteéden.

NE-

(13) Op de vraag *waerom twee soórtten van benaemingen?* antwoord Urbain Domergue: " De eerste benaemingen zyn ééne hoogagting voór het gebruyk, de tweede ééne hulde aen de reden. Het gebruyk heeft valsche en onbepaelende benaemingen in gang gebragt, waer nyt de dwaeling of onzekerheyd spruyt. De reden vraegt redenkundige benaemingen, welke, niets anders als verkorte bepaellingen zynde, de onderwyzing zonder de minste duysterheyd aanbieden. "

NEDERDUYTSCHÉ

SPRAEKKUNST.

§. 106.

De kunst van de gedachten aen andere mede te deelen is de eerste, de nuttigste, de noodzaakelykste, de aengenaemste, en zelfs de wonderlykste aller kunsten. Zy verdient de meeste aendacht en agting van den mensch; mits zy de reden, welke hem alleen van de onredenlyke dieren onderscheyd, meest doet uytshynen. Eén van de meeste voordeelen, die den mensch van God ontvangen heeft, is van te kunnen spreéken en schryven.

§. 107. Indien den mensch niet peynsde, zoud de kunst van spreéken en schryven niet bestaen, het zyn de gedachten die deze kunst noodwendig maeken: en, gelyk de uytdrukkingen in het naeuwste verband met de gedachten staen, zoo zyn de kunst van uytdrukking of de spraek-
kun-

kunde en de kunst van denken zoo naeuw verbonden, dat men, de spraakkunde éénige volmaektheid byzettende, de wys van denken ook verbetert.

§. 108. Het wezenlyk der sprackkunst heeft, altyd en in alle taelen, de zuyverheid en netheid in het spreéken en het schryven tot oogwit, en zy is derhalve aenzien als den sleutel van alle de andere weétenschappen.

§. 109. Het beste middel, om tot de waere kennis van den natuerelyken en eygenen aerd onzer tael te geraeken, zoud misschien zyn te veronderstellen, dat er niemand éénige bemerkingen op gemaakt hebbe, of éénige regels gegeeven hebbe, zoo veél moógelyk tot de eerste gronden weder te keeren, de regels der tael in de tael zelve te zoeken.

§. 110. Het is zeker dat de schryftaelen altyd hoe ouder hoe onvolmaekter geweest hebben, en dat de taelkundige, schoon zy er veél onvolmaektheden van weggenomen hebben, nog één groot deel hebben laeten bestaen.

§. 111. De spraakkunde ééne kunst zynde, en by de ééne volken meer dan by de andere geoefend wordende; moet er noodzaekelyk uytvolgen dat men, in alle streéken van eene en de zel-

zelve spraek, de tael niet even, met de zelve volmaektheyd en naeuwkeurigheid, spreéke.

§. 112. De bevalligheid, de woódenrykheid, de mindere of meerdere volmaektheyd van de tael, hangen af van het lotgeval, de beschaeving, de bezigheid, en andere omstandigheden eens volks; gelyk wy Belgen, by ondervinding, genoegzaam beproefd hebben.

§. 113. De spraekkunst is de kennis van de gedachten, doór het spreéken en het schryven, wel uyt te drukken.

§. 114. De spraekkunst toont ons de onderscheydene slagten en soórten van woóden als kenteekens onzer gedachten, en als hoorbaere geluyden en zichtbaere teekens; zy leert der zelve verschillende zynwyzen en veranderingen, grondwoóden en afstammelingen, enkele en zamen-gestelde, hunne eygene en verbeélde beteekenis; zy duyd de onderlinge overeenkomst der woóden aen; zy toont ons de wys van alle de woóden, zinnen, en redenen dusdaeniglyk te schikken, dat de gedachten, welke men aen andere wilt mededeelen, duydelyk kunnen verstaen worden.

§. 115. De spraekkunde der nederduytsche tael verdient, by allen Nederlander, de eerste plaats.
De-

Deze tael is eéne der eerste, rykste, en sietlykste der wereld (14).

(14) « Leibnitz en andere duytsche schryvers hebben de duytsche tael aenzien als den oórsprong der verdichtkundige bennemingen. Laet er ons byvoegen, dat de duytsche Belgen oudtyds eéne overlevering hadden en nog hebben, over den hoogen ouderdom en voórtreffelykheyd hunner tael. »

« Men is tot heden overtuygd, dat het vlaemsch de eerste tael der menschen is. Sommige nieuwsgierige, geraekt doór dit denkbeeld, hebben getragt dit gevoelen te bewaerheeden; twee bovenal hebben hier in uytgemunt, Adriaen Schrieckius van Iper, en Goropius Becanus van Antwerpen.

Het zoud hier onnuttig zyn van in het wyd en breed te handelen over den oórsprongaerd en over de groote schoonheyd der duytsche tael, over het oneyndig getal van haere eenlettergreépige woórden, over de rykheyd haerer uytdrukkingen, over den eygendom en kragt haerer woórden, over de kunstige afstamming van haere zamengestelde; het gebruyk, dat wy er met zoo veel goeden uytval onophoudelyk van maeken, om de woórdoórsprongelyke duysterheden der oude tyden te verlichten, voldoet teenemaal aen alles wat men over dit punt kan wenschen: daerenboven wat vleyender lof kan eéne tael behaelen dan dien van gewéést te hebben de tael van de gelukkige inwoóners der elyseésche velden, en van de eerste menschen der aerd? »

République des Champs Elisées.

Becanus agt de nederduytsche tael voór de oudste en volmaektste spraek der wereld, en is van gevoelen dat uyt deze meest alle taelen haeren oórsprong hebben. Het italiaensch, het spaensch, het fransch, het engelsch, en andere nieuwgevondene taelen overslaende, bewyst hy

hy dat de Latynen de grieksche, en de Grieken de barba-
rische spraek ouder agten dan de hunne. Nu dewyl deze
twee geagte oudste taelen eene oudere bekennen, stryd hy
tegen de derde, deze is de hebreuwsche, welke, even ge-
lyk het duytsch, uyt enkele grondwoorden bestaet.
Deze zoogenaemde Barbaeren betoont hy duytsch gesproken
te hebben. Becanus zegt ook, dat Adam en Noach duytsch
gesproken hebben, dat Japhet Noachs zoón, en de zyne
by het timmeren des torens niet geweest zyn; en dat dies
zyne nakomelingen de Schyten, Cimbren, Cimmers, Tra-
cyers, en Duytsche de eerste tael behouden en gesproken
hebben. Veel oude teekens, beelden, en geschriften, ook
de hebreuwsche letters zelve, legt hy verstandiglyk uyt
in duytsch.

Zie Twee-spraack van de Nederduitsche Letterkunst.

In het algemeen, zyn de grondregels van het nederduytsch
veel standvastiger dan die van andere spraeken; maer, om-
dat de letterkundige de zelve op eene duystere en ver-
warde wys voorgedraegen hebben, zyn er zeer veel persoó-
nen, en voórnaemelyk vreemdelingen, die gelooven dat onze
tael geene andere wetten heeft als de grilligheyd van by-
sondere gebruyken.

EER-

EERSTE DEEL.

Van de stof of woorden die men
in de tael gebruykt.

§. 116.

Om onze geheyme gedachten aen andere kenbaer te maeken, gebruyken wy de uysterlyke teekens of de gesprokene en de geschrevene woorden. Zonder deze tolken zouden onze innerlyke gewaerwordingen nooyt zoo volmaektelyk kunnen aen andere uytwendig medegedeeld wezen.

§. 117. Deze woorden of teekens onzer denkbeelden zyn, in de gesprokene tael, enkele of zamen gestelde klanken der stem; en, voór de geschrevene spraek, afbeeldingen of teekeningen.

§. 118. Men beschouwt de woorden onder twee opzigten: onder het eerste aenmerkt men de beteekenis waer van de menschen zich bedienen, om hunne denkbeelden aen andere mede te deelen; en onder het tweede zyn de woorden enkellyk beschouwd als hoorbaere geluyden, en zigtbare of geschrevene teekens.

EER-

EERSTE AFDEELING.

Van de onderscheydene slagten, soórten, en eygendommen der woórden, beschouwd als teekens der gedachten.

§. 119.

Men onderscheyd alle de woórden, uyt welke de nederduytsche tael is zamengesteld, in tien soóften, die men *taeldeelen* of *deelen eéner rede* naemt (15).

Deze tien soórten zyn :

1. De litwoórden (articuli).
2. De zelfstandige naemwoórden (substantiva).
3. De byvoegelyke naemwoórden (adjectiva).
4. De voórnaemwoórden (pronomina).
5. De werkwoórden (verba).
6. De deelwoórden (participia).
7. De bywoórden (adverbia).
8. De voórzetsels (præpositiones).
9. De voegwoórden (conjunctiones).
10. De tusschenwerpsels (interjectiones).

§. 120.

(15) Wy zullen hier de tienverdeeling geéven, gelyk wy gevonden wórd by de beste schryvers, met éénige kleyné veranderingen die wy overeenkomstig geóórdeeld hebben.

§. 120. Men onderscheyd deze soórten in veranderlyke en onveranderlyke. De veranderingen geschieden doór middel van *verbuysing*, van *vervoeging*, van *geslagt*, en van *getal*.

§. 121. De *Litwoórden*, de *zelfstandige* en de *byvoegelyke naemwoórden*, de *voórnaemwoórd*
den, en de *deelwoórd**en*, ondergaen eenige veranderingen, doór der zelve *verbuysing* (of *declinatie*). De *werkwoórd**en* ondergaen zeer veel veranderingen, doór der zelve *vervoeging* (of *conjugatie*). De *byvoegelyke naemwoórd**en* en sommige *bywoórd**en* ondergaen eenige veranderingen, doór de *trappen van vergelyking* (*gradus comparationis*). De overige soórten ondergaen geene verandering.

§. 122. *Verbuysen* of *verbuysing* is de wys, om de onderscheydene gelegenheden, betrekkingen of gevallen, waer in eén zelfstandig naemwoórd kan voórkomen, uyt te drukken.

§. 123. De *litwoórd**en*, de *byvoegelyke naemwoórd**en*, de *voórnaemwoórd**en*, en de *deelwoórd**en*, staen in eéne naeuwe betrekking tot de zelfstandige naemwoórd*en*, en volgen dus ook de regels der *verbuysing*.

§. 124. De *verbuysing* der woórd*en* geschied in sommige taelen alleen by de laetste letters van eén woórd.

In de nederduytsche tael word de *verbuysing* aengewezen, deels doór eéne verandering in de *litwoórd**en*, of doór eén voórzetsel, het welk men

men voór de woórden, die men verbuigen wilt, plaetst; deels doór de verandering der laetste letters van het woórd.

§. 125. *Vervoegen* of *vervoeging* is de wys, om den aerd, de werking, den tyd, de persoónen, en de wys van voórstel in de werkwoórden aen te duyden.

Trappen van vergelyking zyn eéne wys, om de meerdere of mindere uytgebreydheyd der beteekenis van eén byvoegelyk naemwoórd, of van sommige bywoórden, met andere in betrekking gebragt, uyt te drukken.

LITWOORDEN (ARTICULI).

§. 126. De litwoórden zyn woórdjes, die men voór de zelfstandige naemwoórden stelt, om de mindere of meerdere bepaeldheyd van der zelve zin, benevens der zelve geslagt, getal, en naemval, aen te wyzen.

§. 127. Men verdeelt de litwoórden in

1. bepaelende	}	litwoórden (articuli	{	definiti).
2. onbepaelende				indefini).

§. 128. De *bepaelende* litwoórden dienen, om bepaedelyk den persoón of de zaek, die men bedocht, aen te wyzen; zy zyn:

den de het	}	voór het	{	mannelyk vrouwelyk onzydig	}	geslagt; b. v.	{	den vader, den boom. de moeder, de tafel. het kind, het bed.
------------------	---	----------	---	----------------------------------	---	----------------	---	--

§. 129.

§. 129. De *onbepaelende* litwoorden dienen, om, meer algemeen en niet bepaeld, éenen persoon of éene zaak aen te wyzen; zy zyn:

<i>eénen</i>	voór	{ mannylyk }	geslagt;	{ <i>eénen vader, éenen boom.</i>
<i>éene</i>	}	{ vrouwelyk }	b. v.	{ <i>éene moeder, éene tafel.</i>
<i>eén</i>				het

ZELFSTANDIGE NAEMWOORDEN

(SUBSTANTIVA).

§. 130. Eén zelfstandig naemwoórd is één woórd, dat éenen persoon of éene zaak, als op zich zelve bestaende, te kennen geéft; als *vader, moeder, kind, huys, deur, stoel, tafel, Petrus, Maria, Brugge, Gent.*

§. 131. Men onderscheyd de zelfstandige naemwoorden in *gemeene* (appellativa) en *eygene* (propria).

§. 132. *Gemeene* naemwoorden zyn die, welke men bezigt voór alle dingen en zaken van de zeldé soórt; by voórbeeld *vader, moeder, kind, huys, deur, stoel, tafel*; welke toepasselyk zyn op alle *vaders, moeders, kinders, huysen, deuren, stoelen, tafels.*

§. 133. *Eygene* naemwoorden zyn die, welke bepaeldelyk éenen enkelen persoon of éene enkele zaak uytdrukken; als, *Petrus, Maria, Brugge, Gent.*

§. 134. In de zelfstandige naemwoorden heeft men op dry zaeken te letten; te weeten op der zelve *gestagt* (genus); *getal* (numerus), en *naemvat* (casus).

§. 135.

§. 135. Het *geslagt* is eygenlyk ééne onderscheyding van het geén mannelyk of vrouwelyk is, of tot geén van beyde behoort.

Geslagt in de taelkunde is, meestal, ééne wilkeurige, en doór het gebruyk alleen gewetigde bepaeling, welke zelfstandige naemwoórd tot één of ander geslagt zullen behooren.

§. 136. Men heeft in de nederduytsche tael dry geslagten: het *mannelyk* (masculinum), als *vader*, *boom*; het *vrouwelyk* (femininum), als *moeder*, *tafel*; en het *onzydig* (neutrum), als *kind*, *bed*. Eén zelfstandig naemwoórd is altyd van één dezer dry geslagten.

§. 137. De geslagten worden aangewezen doór middel van de litwoórd.

Eén zelfstandig naemwoórd word gezegd van het *mannelyk* geslagt te zyn, wannecr het verbogen word met de litwoórdjes *eénen*, *den*: zoo zyn *vader*, *boom*, van het mannelyk geslagt; omdat men moet zeggen *eénen vader*, *eénen boom*, *den vader*, *den boom*.

Eén zelfstandig naemwoórd word gezegd van het *vrouwelyk* geslagt te zyn, wanneer het verbogen word met de litwoórdjes *eéne*, *de*: zoo zyn *moeder*, *tafel*, van het vrouwelyk geslagt; omdat men moet zeggen, *eéne moeder*, *eéne tafel*, *de moeder*, *de tafel*.

Eén zelfstandig naemwoórd word gezegd van het *onzydig* geslagt te zyn, wanneer het verbogen word met de litwoórdjes *eén*, *het*: zoo
 zyn

zyn *kind*, *bed*, van het onzijdig geslagt; omdat men moet zeggen *eén kind*, *eén bed*, *het kind*, *het bed*.

§. 138. *Getallen* zyn de wys, om de een-of meer-heyd der dingen of zaeken uyt te drukken.

Er zyn twee getallen, het *eenvoudig* en het *meervoudig* getal.

§. 139. Eén woórd staet in het *eenvoudig*, wanneer het slegts eenen persoón of eene zaak aenduyd; dus staen de woórden *vader*, *moeder*, *kind*, *huys*, *deur*; *tafel*. in het *eenvoudig* getal.

Eén woórd staet in het *meervoudig* getal, wanneer het twee of meer persoónen of zaeken aenduyd; dus staen de woórden *vaders*, *moeders*, *kinders*, *huyzen*, *deuren*, *tafels*, in het *meervoudig* getal.

§. 140. Doór *naemvallen* verstaen wy de onderscheydene betrekkingen, waer in de zelfstandige naemwoórden kunnen genomen worden.

De naemvallen, in welke de verbuygingen eygenlyk plaets hebben, zyn zes: Den *werker* (nominativus), den *lyder* (accusativus), den *ontvanger* (dativus), den *eygenaer* (genitivus), den *derver* (ablativus), den *aenhoorder* (vocativus).

§. 141. Eéne persoón of eéne zaak word gezegd, in eéne of anderen der naemvallen te staen, wannecr den zelven in de volgende betrekkingen voórkómt:

Eén-

Eéne persoon of ééne zaak, en dus het woord het welk dien persoon of die zaak beteekent, staet in den

Werker (nominativus), wanneer het het onderwerp is van het welk men getuygt, dat het iets doet, lyd, of is; als DEN VADER *kastyd den zoón*.

Lyder (accusativus), wanneer het voórkomt als het voórwerp ééner handeling; als *den zoón bemint DEN VADER*.

Ontvanger (dativus), wanneer het voórkomt dat aen het zelve iets gegeéven, aengeboden, of toegekend word; als *den zoón geeft lof AEN DEN VADER*.

Eygenaer (genitivus), wanneer het voórkomt als iets bezittende; als *het kind DES VADERS* of *VAN DEN VADER bemint hem*.

Derver (ablativus), wanneer het voórkomt als van iets beroofd zynde, of iets dervende; of als het middel waer doór iets word verrigt; als *het kind word gekastyd VAN DEN VADER*.

Aenhoorder (vocativus), wanneer het den persoon of de zaak beteekent, die men aenspreékt, of wie men iets toeroept; als *ò VADER! kastyd uew kind*.

BYVOEGELYKE NAEMWOORDEN

(A D J E C T I V A).

§. 142. Byvoegelyke naemwoórdén zyn woórdén, die ééne hoedaenigheyd of eygenschap van eé-

eénen persoón of van ééne zaak, of ook de stof waer uyt één ding bestaet, aenduyden; by voorbeeld *eénen GOEDEN vader, de GOEDE moeder, het GOED kind, het SCHOON huys, de SCHOONE deuren.*

§. 143. De naemen der *bepaelende*, zoowel als die der *rangschikkende getallen*, behooren insgelyks tot de byvoegelyke naemwoórden; by voorbeeld *TWEE vaders, DRY moeders, het EERSTE kind, het TWEDE huys, de DERDE deur.*

§. 144. De zelfde hoedaenigheyd of eygenschap kan aen onderscheydene persoónen of zaken van verscheydene geslagten, getallen, en gevallen worden toegekend; derhalve hebben de byvoegelyke naemwoórden de zelve zynwyzen, buygingen of veranderingen, als de zelfstandige naemwoórden; te weeten dry geslagten, twee getallen, en zes naemvallen. Dacrenboven de byvoegelyke naemwoórden, wier beteekenis kan vermeerderd worden, hebben ééne gedaente die men *vergelýking* (comparatio) naemt.

§. 145. Er zyn dry trappen van vergelyking (gradus comparationis); den *stellenden* (positivus), den *vergelýkenden* (comparativus), en den *overtreffenden* trap (superlativus).

§. 146. Wanneer men aen eénen persoón of aen ééne zaak zekere eygenschap toekent, dan zegt men, dat het byvoegelyk naemwoórd, het welk die eygenschap uytdrukt, in den *stellenden* trap

trap staet; als **GOEDEN vader**, **GOEDE moeder**, **GOED kind**, **SCHOONE huizen**.

§. 147. Wanneer men aen twee onderscheydene persoónen of zaeken de zelfde eygenschap toekent, en beoórdeelt welken van die twee persoónen of zaeken die eygenschap in eéne meerdere of mindere maet bezit, of ook, of zy beyde haer in de zelfde maet bezitten; dan bezigt men den *vergelykenden trap*. *Dezen vader is zoo GOED als den anderen, die moeder is BETER dan de andere, dit kind is zoo GOED NIET als het ander.*

§. 148. Den *vergelykenden trap* kan eéne *gelykheyd*, eéne *meerderheyd*, en eéne *minderheyd* te kennen geéven; als:

Gelykheyd. Mynen vader is zoo GOED als den uewen.

Meerderheyd. Mynen vader is BETER dan den uewen.

Minderheyd. Ons huys is zoo SCHOON NIET als het uew.

§. 149. Wanneer men eéne eygenschap, aen eénen persoón of aen eéne zaak toegekend, zeer groot oórdeelt, of wanneer men die eygenschap vergelykt met de zelfde eygenschap, aen meer andere persoónen of zaeken toegekend, en het oórdeel eéne *meerderheyd* aenwyst; dan bezigt men den *overtreffenden trap*: als *dit huys is het SCHOONSTE van geheel de stad.*

§. 150. Men onderscheyd den *overtreffenden trap* in twee soórten; als:

1. Den

1. Den *volstrekt* overtreffenden trap (superlativus absolutus), die uytgedrukt word doór de woorden *zeer, boven maet, aller, enz.*; als *zyn huys is ZEER GROOT, is BOVEN MAET GROOT, is ALLER-GROOTST.*

2 Den *betrekkelyk* overtreffenden trap (superlativus relativus); als *den BESTEN vader, de GROOTSTE deur, het SCHOONSTE huys.*

VOORNAEMWOORDEN (PRONOMINA).

§. 151. Eén voórnaemwoórd is één woórd het welk, voór of in de plaets van één zelfstandig naemwoórd gesteld, éenen persoón of ééne zaak aenduyd die iets doet, lyd, is, of word.

§. 152. De voórnaemwoórden wyzen de onderscheydene geslagten en getallen der persoónen of zaeken aen, tot welke zy betrekking hebben; doch den naemval word bepaeld doór het woórd, tot het welk zy behooren.

§. 153. Men onderscheyd zes soórtten van voórnaemwoórden:

- Ten eersten. Persoónelyke (personalia).
- Ten tweeden. Wederkeerige (reciproca).
- Ten derden. Bezittelyke (possessiva).
- Ten vierden. Vraegende (interrogativa).
- Ten vyfden. Aenwyzende (demonstrativa).
- Ten zesden. Betrekkelyke (relativa).

§. 154. De *persoónelyke* voórnaemwoórden zyn die welke, in de vervoeging der werkwoórden, in de plaets der persoónen gesteld worden.

§. 155.

§. 155. De persoónelyke voór den eersten persoón zyn :

Ik, eenvoudig; *wy*, meervoudig; voór de dry geslagten.

Die voór den tweeden persoón :

Gy, eenvoudig; *gy* of *gylieden*, meerv.; voór de dry geslagten.

Die voór den derden persoón :

Hy, mannelyk eenvoudig; *zy*, mannelyk meervoudig.

Zy, vrouwelyk een-en meervoudig.

Het, onzydig eenvoudig; *zy*, onzydig meerv.

Men, algemeen en onbepaald.

§. 156. *Het* is ook één litwoórd, zoowel als één persoónelyk voórnaemwoórd. Het is litwoórd, wanneer het tot één zelfstandig naemwoórd behoort; en voórnaemwoórd, wanneer het by één werkwoórd geplætst is: in dit laetste geval kan het somtyds met *daer* en éénig byvoegsel verwisseld worden. *Het regent* of *daer valt regen*.

§. 157. De *wederkeerige* voórnaemwoórdén zyn die, welke wederkeeren tot, of hun opzigt hebben op de zelfde persoónen of zaeken, waer op het naeste werkwoórd zyne betrekking heeft.

Zy zyn de zelfde als de persoónelyke, met byvoeging van het woórd *zelve*, voórds *zich* of *zich zelve*.

§. 158. De *bezittelyke* voórnaemwoórdén zyn zül-

zulke, die den persoón aenduyden, welken iets bezit.

Men onderscheyd de bezittelyke voórnaemwoórden in twee soórten.

Eerste, in die welke altyd by één zelfstandig naemwoórd gevoegd zyn; als *mynen*, *myne*, *myn*, *uwen*, *uwe*, *uw*, *onzen*, *onze*, *ons*, *zynen*, *zyne*, *zyn*, *hunnen*, *hunne*, *hun*, *haeren*, *haere*, *haer*.

Tweede, in die welke, op ééne reeds genaemde zack staende, als zelfstandige naemwoórden kunnen beschouwd worden; als *den mynen*, *den uwen*, *den zynen*, *den onzen*, *den hunnen*, *den haeren*, enz.

§. 159. De *vraegende* voórnaemwoórden zyn de zulke, welke, vraegender wys gebezigt, den persoón of de zack die bedoeld word, te kennen geéven. Zy zyn: *Welken*, mannelyk; *welke*, vrouwelyk; *welk*, onzydig; *wie*, m., v., en o.

Welk éenen, m.; *welk ééne*, v.; *welk één*, o. *Hoedaenig éenen*, m.; *hoedaenig ééne*, v.; *hoedaenig één*, onzydig.

Wat, mannelyk, vrouwelyk, en onzydig.

§. 160. De *aenwyzende* voórnaemwoórden dienen, om persoónen of zaeken aen te wyzen. Zy zyn:

Man-

Mannelyke.	Vrouwelyke.	Onzydige.
<i>Dezen.</i>	<i>Deze.</i>	<i>Dit.</i>
<i>Dien.</i>	<i>Die.</i>	<i>Dat.</i>
<i>Den zelven.</i>	<i>De zelve.</i>	<i>Het zelve.</i>
<i>Den zelfden.</i>	<i>De zelfde.</i>	<i>Het zelfde.</i>
<i>Den geéenen.</i>	<i>De geéne.</i>	<i>Het geen.</i>

De andere aenwyzende voórnaemwoorden zyn :

<i>Alle.</i>	<i>Ettelyke.</i>	<i>Niemand.</i>
<i>Allerhande.</i>	<i>Geen.</i>	<i>Niets.</i>
<i>Allerley.</i>	<i>De geéne.</i>	<i>Sommige.</i>
<i>Ander.</i>	<i>Het geén.</i>	<i>Veéle.</i>
<i>Beyde.</i>	<i>Ieder.</i>	<i>Weynige.</i>
<i>Dusdaenig.</i>	<i>Iegelyk.</i>	<i>Zekere.</i>
<i>Fénige.</i>	<i>Iemand.</i>	<i>Zulk.</i>
<i>Elk.</i>	<i>Iets.</i>	<i>Zoodaenig.</i>
<i>Elkander.</i>	<i>Menig.</i>	<i>Enz.</i>

Sommige van deze laetste neémen ook *eén* voor of agter zich; als *eén ieder, ieder één, elk één, dusdaenig één, menig één, zulk één, enz.*

§. 161. De *betrekkelyke* voórnaemwoorden zyn de zulke, welke betrekking hebben op eénen persoón of op eéne zaak waer van reeds gesproken is. Zy zyn :

Welken, den welken, mann.; welke, de welke, vrouwel.; welk, het welk, onzyd.

Dien, mann.; die, vrouwel.; dat, het geén, onzy.

Wie, wát, waer mede, waer aen, waer doór, waer van, enz.

W E R K W O O R D E N (V E R B A).

§. 162. Eén werkwoórd is eén veranderlyk woórd het welk het bedryf, het lyden, den toestand,

tand, of het zyn van éénen persoón of van ééne zaak te kennen geéft; als *beminnen*, *zich beminnen*, *bemind worden*, *liggen*, *slaepen*, enz.

§. 163. De werkwoórden worden in vyf soórten verdeeld, als :

1. Bedryvende	} werkwoórden (verba	{	activa).
2. Lydende			passiva).
3. Onzydige			neutra).
4. Wederkeerige			reciproca).
5. Onpersoónelyke			impersonalia).

§. 164. *Bedryvende* werkwoórden beteekenen het bedryf of de werking welke van den werker tot één ander voórwerp overgaet; b. v. *beminnen*, *hacten*, *straffen*, *draegen*, enz.

§. 165. *Lydende* werkwoórden duyden het lyden aen van dien die het voórwerp van bewerking is; b. v. *bemind*, *gestraft*, *gedraegen worden*.

§. 166. *Onzydige* werkwoórden naemt men de zulke, welke één bedryf uytdrukken dat niet tot één ander voórwerp overgaet; als *gaen*, *slaepen*, *zugten*, enz.

§. 167. *Wederkeerige* werkwoórden zyn de zulke, in welke de daed op den zelfden persoón, die werkt, wederkeert; b. v. *zich vleyen*, *zich bedriegen*, *zich wasschen*, *zich bezeeren*, enz.

§. 168. *Onpersoónelyke* werkwoórden zyn die welke alleen in den derden persoón vervoegd worden; b. v. *sneeuwen*, *vriezen*, *hagelen*, *donderen*, enz.: doch van deze zyn éénige wederkeerig; als *berouwen*, *smelten*, *spytten*, enz.

§. 169.

§. 169. De werkwoórden zyn aen zeer veel veranderingen onderworpen, en deze veranderingen naemt men *vervoeging* of *tydvoeging*.

§. 170. By de vervoeging der werkwoórden, moet men vier zaeken in agt nemen :

1. Wyzen (modi).
2. Tyden (tempora).
3. Getallen (numeri).
4. Persoónen (personæ).

§. 171. De nederduytsche tael heeft vier wyzen, op welke eéne zaak voorgesteld, of van de zelve gesproken kan worden; te weeten :

1. De onbepaelde 2. De aentoonende 3. De gebiedende 4. De aenvoegende	}	wys (modus	{	infinitivus).
indicativus).
imperativus).
subjunctivus). |
|--|---|------------|---|---|

§. 172. De *onbepaelde* wys is die welke het werkwoórd voorstelt, in eénen algemeenen zin, zonder bepaeling van getal of persoón, maer alleenelyk met aenwyzing van tyd; als *leeren*, *speelen*, *spreeken*, enz.

§. 173. De *aentoonende* wys toont de daed, doór het werkwoórd uytgedrukt, regtstreéks aen, zonder af te hangen van eénige voórafgaende woórden; als *ik heb geleerd*, *ik zal leeren*, *de kinders zyn gehoorzaam*.

§. 174. De *gebiedende* wys word gebruykt, wanneer men iemand iets gebied, of verzoekt, of tot iets opwekt en vermaent; b. v. *hinders!*

LEERT

LEERT uewe lessen , ZYT gehoorzaam aen uewen meester, enz.

§. 175. De *aenvoegende* wys is die welke de daed, doór het werkwoórd uytgedrukt, niet regtstreéks aentoon, en die afhangt van éénige voórafgaende woórd; als *ik wenschte dat gy uewe lessen LEERDE, ik spreék opdat ik gehoord worde.*

§. 176. Doór middel der tyden, in de werkwoórden, drukt men uyt den tyd wanneer ééne zaak gebeurd is.

Ééne zaak kan gebeuren :

1. } In éenen { tegenwoórdigen } tyd.
2. } { voórledenen }
3. } { toekomenden }

§. 177. Ter meerdere naeuwkeurigheid in de uytdrukking heéft men, in de vervoeging der werkwoórden, de volgende tyden aengenomen :

1.) { tegenwoórdigen } (temp. { præsens).
2.) { onvolmaekt voórledenen } { imp. }.
3.) { volmaekt voórledenen } { perf. }.
4.) { meer dan volmaekt voórledenen } { pl.p. }.
5.) { eersten toekomenden } { prim. }.
6.) { tweeden toekomenden } { sec. }.

§. 178. Den *tegenwoórdigen* tyd stelt ééne zaak voór, welke geschied in het zelfde oogenblik waer in men spreékt; als *ik LEER myne les*, dat is te zeggen, *ik LEER nu, op het oogenblik waer in ik spreék, myne les.*

§. 179. Den *onvolmaekt voórledenen* tyd stelt ééne zaak voór die voórby is, op den tyd waer in men spreékt, maer nog duerde op den tyd
waer

waer van men spreékt; als *ik* LEERDE *deze week* zeer neirstig, *wy* SPEELDEN *dezen zomer dikwyls* te zamen.

§. 180. Den *volmaekt voórledenen* tyd stelt ééne zaak voór welke geschied is, in éénen tyd die geheel voórby is; als *wy* HEBBEN *gisteren ééne wandeling* GEDAEN.

§. 181. Den *meer dan volmaekt voórledenen* tyd beteekent dat ééne zaak geeyndigd was, niet alleen op den tyd, waer in men spreékt; maer ook op den tyd, waer van men spreékt; als *ik* HAD *myne les reeds* GELEERD, *toen zy in huys* kwamen.

§. 182. Den *eersten toekomenden* tyd geéft ééne zaak te kennen welke geschieden zal, in éénen tyd die nog niet is; als *ik* ZAL *morgen ééne wandeling* DOEN.

§. 183. Den *tweeden toekomenden* tyd geéft te kennen dat ééne zaak, die nog niet is, reeds gebeurd zal zyn, wanneer ééne andere zaak gebeuren zal; als *ik* zal hem spreéken, *na dat ik* *ue* ZAL GESPROKEN HEBBEN.

§. 184. Den tyd van de *gebiedende wys* (tempus imperativum) word *tegenwoórdig* (præsens) en ook *toekomende* (futurum) genaemd, omdat men in éénen tegenwoórdigen tyd iets gebied, verzoekt, of tot iets aenmaent, het géén geschieden moet.

§. 185. Den *tegenwoórdigen* tyd der *aenvoegende wys* (subjunctivum præsens) word ook den *toekomenden* (futurum) genaemd, omdat het géén dien

dien tyd *voórwaerdelyk* stelt nog gebeuren moet; als *ik werk, opdat ik EETE.*

§. 186. Den *eersten toekomenden* tyd der *aenvoegende* wys is meer eygenlyk éénen *voórwaerdelyken tegenwoórdigen* tyd; als *wy zoudén gelukkiger zyn, indien wy met ons lot te vreedén waren.*

§. 187. Den *tweeden toekomenden* tyd der *aenvoegende* wys is meer eygenlyk éénen *voórwaerdelyken voórledenen* tyd; als *wy zoudén het ue wel GEZEGD HEBBEN, indien wy het gewéétén hadden.*

§. 188. Doór de getallen drukt men de een-of-meer-heyd der persoónen of zaeken uyt; daer zyn er twee, het *eenvoudig* en het *meervoudig* getal.

§. 189. Het *eenvoudig* getal word gebruykt als men maer van eenen persoón of van eene zaek spreékt, v. v. *ik leer*; en het *meervoudig* als men van verscheydene persoónen of zaeken spreékt, als *wy leeren.*

§. 190. De persoónen in de werkwoórdén zyn dry: den *eersten*, den *tweeden*, en den *derden*; en zyn een-of-meer-voudig.

§. 191. Den *eersten* persoón is dien welken spreékt; als *ik leer* voór het *eenvoudig*, *wy leeren* voór het *meervoudig*.

Den *tweeden* is dien tot wien men spreékt: als *gy leert*, *eenvoudig*; *gyl. leert*, *meervoudig*.

Den

Den *derden* is *dien* van *wien* men spreekt; als *hy leert*, mannelyk; *zy leert*, vrouwelyk eenvoudig; *zy leeren*, meervoudig.

§. 192. Wanneer men in het onbepaalde spreekt en geenen persoón of zaek in het byzonder bedoelt, word het voórnaemwoórdje *men* gebezigd. De onpersoónelyke werkwoorden neemen het voórnaemwoórd *het* aen, en hebben geen meervoudig.

DEELWOORDEN (PARTICIPIA).

§. 193. Deelwoorden zyn woorden welke, van één werkwoórd afgeleyd, de werking, het lyden, of bestaan, als ééne hoedaenigheyd van éenen persoón of van ééne zaek, uytdrukken, met aenwyzing van den tyd.

§. 194. Zy worden deelwoorden genaemd, omdat zy, doór aenwyzing van *werking*, *lyden*, *bestaen*, en *tyd*, aen de eygenschappen der werkwoorden, en, doór *verbuysing*, aen die der naemwoorden deel hebben.

§. 195. Men onderscheyd de deelwoorden in *bedryvende* (participia activa) of van den *tegenwoordigen tyd* (præséntia), en in *lydende* (passiva) of van den *voórledenen tyd* (præterita).

Eénen LEÉZENDEN *man* is *eénen* *man* die *leést*, in den tyd waer in men spreekt.

Eénen GELEÉZENEN *boek* is *eénen* *boek* die reeds in éenen voórledenen tyd is *geleézen*.

§. 196.

§. 196. De deelwoorden hebben, even als de byvoegelyke naamwoorden, ook de *trappen van vergelyking*; als:

STELLENDEN TRAP (POSITIVUS).

Eéne BEMINDEN man, éne BEMINDE vrouw, één BEMIND kind.

VERGELYKENDEN TRAP (COMPARATIVUS).

Eéne BEMINDEREN man, éne BEMINDERE vrouw, één BEMINDER kind.

Eénen EVEN ZOO BEMINDEN man, éne EVEN ZOO BEMINDE vrouw, één EVEN ZOO BEMIND kind.

Eénen MINDER BEMINDEN man, éne MINDER BEMINDE vrouw, één MINDER BEMIND kind.

OVERTREFFENDEN TRAP (SUPERLATIVUS).

Eéne ZEER BEMINDEN man, éne ZEER BEMINDE vrouw, één ZEER BEMIND kind.

Den BEMINDSTEN man, de BEMINDSTE vrouw, het BEMINDSTE kind.

BYWOORDEN (ADVERBIA).

§. 197. De bywoorden zyn woorden welke, by één werkwoord gevoegd, de hoedaenigheyd of omstandigheyd van het zelve uytdrukken; als *hy spreekt WEL, wy leeren NEERSTIG, zy teekent FRAEY, enz.*

§. 198. Men onderscheyd de bywoorden in de volgende soórten:

1. Van tyd; als *van daeg, gisteren, overmorgen, terstond, aenstonds, altyd, somtyds, nu, ooyt, immer, enz.*

2. Van

2. Van plaats; als *hier*, *daer*, *ginder*, *ergens*, *nergens*, *overal*, *boven*, *beneden*, enz.
3. Van hoeveelhelyd; als *hoeveel*, *weynig*, *genoeg*, *meer*, *minder*, *overvloedig*, enz.
4. Van hoedaenigheyd; als *wylyk*, *voórzigtiglyk*, *behanig*, *wel*, *kwaelyk*, enz.
5. Van wys; als *verward*, *onderscheyden*, *gacuw*, *langzaam*, *haestig*, *allengskes*, enz.
6. Van getal; als *eén mael*, *twee mael*, *twintig mael*, *dikwyls*, *zelden*, *eerstelyk*, *ten tweeden*, enz.
7. Van ondervraeging; als *waerom?* *hoe?* *wanneer?* enz.
8. Van bevestiging en ontkenning; als *zeker*, *geenzins*, *in het geheel niet*, *waerelyk*, *zonder twyfel*, *neen*, *niet*, *nooyt*, *nimmer*, enz.
9. Van twyfeling; als *mogelyk*, *misschien*, *waerschynelyk*, *veélligt*, enz.
10. Van vergelyking; als *gelyk*, *zoo veel*, *als*, *meer*, *minder*, *zeer*, *uytternaet*, enz.

§: 199. Eénige bywoórden van hoedaenigheyd neemen de trappen van vergelyking aen; n. v. *hy schryft* FRAEY, FRAEYER, *het* FRAEYST.

VOORZETSELS (PRÆPOSITIONES).

§. 200. De voórzetsels zyn woórden welke op zichzelfe geene beteekenis hebben, en dienen om, doór verbinding van twee woórden, de betrekking tusschen eéne zaak en eéne andere aen te duydén; als *voór*, *agter*, *omtrent*, *onder*, enz.

§. 201. *Voór*, *agter*, enz., hebben op zichzelfe geene beteekenis: *voór de deur* geéft ook geen duydelyk denkbeeld, ten zy dat men nog
cé-

80 VOEGWOORDEN EN TUSSCHENWERPSELS.

eéne zaak bedoele, van welke men zeggen wilt, dat zy ligt of staet voór *de deur*; en dus, met betrekking tot de laetste *voór*, en niet *agter* de zelve is.

VOEGWOORDEN (CONJUNCTIONES).

§. 202. De voegwoórden zyn woórden welke dienen om de betrekking van de eéne rede op eéne andere aen te duynen, en de eéne rede aen eéne andere te verbinden.

§. 203. Men onderscheyd de voegwoórden in :

1. Zamenbindende; als *en*, *ook*, *zoowel*, *als ook*, *mitsgaders*, *nog*, enz.
2. Redengeévende; *want*, *dewyl*, *omdat*, *vermits*, *naer dien*, *naerdemael*, *aengezien*, enz.
3. Besluitende; *derhalve*, *diésvolgens*, *deswege*, *zoó*, *daerom*, *dan*, *nu*, enz.
4. Toestaende of toegeévende; *althoewel*, *hoézeer*, *schoon*, *of: schoon*, enz.
5. Tegenstellende; *doch*, *maer*, *egter*, *nogtans*, *evenwel*, *toch*, enz.
6. Voórwaerdelyke; *byaldien*, *opdat*, *indien*, *in geval dat*, *ten zy*, *zoó*.
7. Verhaelende; *dat*, *hoe*.
8. Uytsluytende; *noch*, *of*, *behalve dat*, *uytgezonderd dat*, enz.
9. Vergelykende; *gelyk*, *gelyk als*, *zoó als*, enz.

TUSSCHENWERPSELS (INTERJECTIONES).

§. 204. De tusschenwerpsels zyn woórd_{en} welke

ke gebezigd worden om éénige gemooftbeweéging van éénen persoón uyt te drukken.

§. 205. Men onderscheyd de zelve in die van

1. Verwondering; als *ó*, *ho*, enz.
2. Smeeking; als *eylieve*, *ey toech*.
3. Wensching; als *och*, *och of*, *wel*, *heyl*.
4. Bedreyging, als *wee*.
5. Droefheyd; als *och*, *helaes*.
6. Blydschap; als *heya*, *hoezee*, *ha*.
7. Versmaeding; als *foey*, *fy*, *ba*.
8. Geroep; als *hem*, *pst*, *holla*, *hey*.
9. Stiltzwyging; als *st*, *sus*, *ho*.

§. 206. Sommige zelfstandige naemwoórden worden ook als tusschenwerpsels gebezigd, met weglacting van *zy*; als **GELUK mynen vriend!** in plaets van **GELUK zy ue mynen vriend!** **VLOEK over dien booswigt!** enz.

§. 207. Men bepaelt de soórt, tot welke één tusschenwerpsel behoort, doór den toon, op welken het uytgesproken word (16).

Nae de tienverdeeling opgegeéven te hebben, zullen wy hier, naer onze belofte, laeten volgen de verdeeling van de vier

DEE-

(16) Sommige hebben nog één ander deel der rede dat *zy woórdeke* naemen, en bepaelen dat aldus: *Eén deeltje der rede het welk gemeenelyk van eene lettergreep is*. Maer dit deel der rede viad men hedendaegsch in de beste spraek-kunsten niet meer, daerom is het onnoodig hier meer van te zeggen.

DEELEN DER REDE.

§. 208.

Beschouwende alle de woorden, die den mensch gebruykt, om zyne gedachten, doór het spreéken en het schryven, aen andere mede te deelen, ziet men dat zy, als in deze rede: *God is oneyndiglyk goed*, alle beteekenen of ééne *zelfstandigheyd*, of ééne *toevoegelykheyd*, of ééne *aeneenbinding*, of ééne *wys hoe de toevoegelykheyd gezegd word*.

§. 209. Zoo zyn er dan **VIER SLAGTEN van woorden**, te weéten:

1. Woorden van zelfstandigheyd of *zelfstandige naemwoorden*.

2. Woorden van toevoegelykheyd of *byvoegelyke naemwoorden*.

3. Woorden van aeneenvoeging of *bind-of werkwoorden*.

4. Woorden die, ééne gevallige wys van de toevoegelykheyd uytdrukkende, *opwoorden* of *opbyvoegelyke woorden* moégen genaemd weézen.

WOORDEN VAN ZELFSTANDIGHEYD of ZELFSTANDIGE NAEMWOORDEN.

§. 210. Het eerste dat men in de natuer aenmerkt en dat zich aen de zinnen vertoont, zyn de

de zelfstandigheden welke men uytdrukt doór zelfstandige naemwoórden.

§. 211. De zelfstandige naemwoórden verhandelen wy voór de andere rededeelen; omdat zonder hun de *byvoegelyke naemwoórden* niet kunnen bestaen, de *bindwoórden* niet kunnen begrepen worden, en de *opwoórden* in de tael geen aenwezen hebben.

§. 212. *Eén zelfstandig naemwoórd DRUKT KEN IN ZICH ZELVE BESTAENDE WEZEN UYT*, dit is, eénen persoón of eéne zaek; als *koning*, *vader*, *moeder*, *huys*, *deur*, *stoel*, *tafel*.

§. 213. Het zelfstandig naemwoórd beteekent eén ding welk alleen kan bestaen, zoodaenig dat wy het kunnen begrypen, zonder daer iets anders by te voegen. *Huys*, *deur*, *stoel*, *tafel*, zyn zelfstandige naemwoórden; omdat men deze dingen begrypen kan, zonder daer iets anders by te voegen. Maer *schoon*, *groot*, *kleyn*, zyn geene zelfstandige naemwoórden: omdat men zich *schoon* niet kan inbeelden, zonder, op den zelfden tyd, te peynzen op iets dat *schoon* is; noch *groot* begrypen, zonder zich de zaek, die men *groot* agt, voór te stellen; van gelyken kan men *kleyn* niet denken, zonder dit toe te passen aen iets het welk *kleyn* is of dat men als dusdaenig aanziet.

§. 214. De zelfstandige naemwoórden, als in *God is oneyndiglyk goed*, *maer hy is ook oneyndiglyk regtveirdig*, wel aenmerkende, ondervind men dater zelfstandige woórden zyn die *onafh-*
han-

hangelyk éenen persóon of ééne zaak, als op zich zelve bestaende, duydelyk te kennen geéven; als *God*, in het aengehaeld voorbeeld: en dater andere zyn, die maer bepaeldelyk dingen of zelfstandigheden uytdrukken, voór zoo veél zy de zelfstandige naemwoorden, waer op zy betrek hebben en van welke zy *afhangen*, aentoonen; dusdaenig is *hy*, in het bovenstaende voorbeeld, welk woord van het zelfstandig naemwoord *God* afhangt, en wiens beteekenis maer voór zoo veél duydelyk kan verstaen worden, als men weét dat het op het zelfstandig naemwoord *God* betrek heeft. Want ten zy men weéte dat men van *God* spreekt, zoud men hier niet kunnen merken van welken persóon of van welke zaak het woord *hy* gezegd is.

§. 215. Om deze reden onderscheyd men *TWEE* soóRTEN van zelfstandige naemwoorden: de eerste naemt men *onafhangelijke*, omdat zy van geene andere zelfstandige naemwoorden afhangen; en de andere *afhangelyke*, omdat de zelfstandige beduydenis, waer op zy doelen, niet kan verstaen worden, zonder de kennis der zelfstandige naemwoorden waer van zy afhangen.

§. 216. Het *onafhangelijk* zelfstandig naemwoord drukt de natuer van de zaak volkomelyk uyt, v. v. *mensch*. Zoo haest den wysgeir dit woord hoort, weét hy dat er spraek is van één *redenlyk dier*; en den goddienstigen ziet, zoo haest hy *mensch* hoort uytspreeken, dat er gewag maakt

maekt word van één *redenlyk schepsel Gods, hebbende ééne onstervelyke ziel en één stervelyk ligchaem*. Dusdaenig zelfstandig naemwoórd is ook het woórd *spraekkunst*, dat beteekent de kennis van de *ge-gelachten, doór het spreéken en het schryven, wel uyt te drukken*; als ook *weétenschap*, het welk beduyd ééne *zekere en beredencérde kennis ééner zaak*.

§. 217. Het *afhangelyk* zelfstandig naemwoórd, dat de plaets bekleed van het *onafhangelyk* zelfstandig naemwoórd, is dat welk, doór zyn betrek op één ander zelfstandig naemwoórd, ons dit te binnen brengt; dusdaenige zyn de volgende: *Ik, gy, hy, zy, wy, hem, enz.*; b. v. *God is barmhertig, maer HY is regtveirdig*.

Hier heéft het woórd *hy* betrek op het *onafhangelyk* zelfstandig naemwoórd *God*, en brengt het ons te binnen; want dit beteekent het zelve als *God is barmhertig, maer God is regtveirdig*.

§. 218. De *afhangelyke* zelfstandige naemwoórd-
den worden gebruykt, om de herhaling der *onafhangelyke* zelfstandige naemwoórd-
den te vermyden: b. v. indien men, in plaets van te zeggen: *Joannes ging naer Gent, HY kocht daer éénen boek die HEM tien gulden koste, maer die er HEM meer dan honderd weird was, zeyde: Joannes ging naer Gent, JOANNES kocht daer éénen boek die JOANNES tien gulden koste, maer die er JOANNES meer dan honderd weird was*; zoud dit zeer walgelyk en verdrietelyk voórkomen.

§. 219.

86 WOORDEN VAN TOEVOEGELYKHEID

§. 219. Alser by éénig zelfstandig naemwoórd kan gevoegd worden het byvoegelyk naemwoórd *eénen, eéne, eén, den, de, het, enz.*, is het *onafhangelijk*: *man, vrouw, kind*, zyn *onafhangelijke* zelfstandige naemwoórd; omdat men kan zeggen **EÉNEN man, EÉNE vrouw, EÉN kind**, enz. By de *afhangelyke* kan men deze byvoegelyke naemwoórd niet stellen. Zoo is *hy*, in *God is barmhertig, maer hy is regtveirdig, eén afhangelyk* zelfstandig naemwoórd; omdat men daer het gemelde *byvoegelyk naemwoórd* niet byvoegen kan: en is ook kennelyk daer aen, dat men het voorgaende *onafhangelijk* zelfstandig naemwoórd, waer voór men het *afhangelyk* gebruykt, kan in zyne plaets stellen, zonder den zin te veranderen. B. v. in plaets van te zeggen *God de wereld geschapen hebbende, heeft hy gerust*; kan men het voorgaende *onafhangelijk* zelfstandig naemwoórd *God* stellen in de plaets van *hy*, en zeggen *God de wereld geschapen hebbende, heeft God gerust*.

WOORDEN VAN TOEVOEGELYKHEID of BYVOEGELYKE NAEMWOORDEN.

§. 220. *Eén byvoegelyk naemwoórd is EÉN WOÓRD DAT ALTYD VERVOEGD WORD MET EÉN ZELFSTANDIG NAEMWOÓRD.* Het byvoegelyk naemwoórd kan vervolgens zonder zelfstandig niet bestaen. In EÉNEN
GROE-

GROOTEN SCHOONEN *hof*, zyn *eéne*, *grooten*, *schoonen*, byvoegelyke naemwoórden: omdat zy gevoegd zyn met het zelfstandig naemwoórd *hof*, en dat zy alleen niet kunnen begrepen worden; want *eéne*, *grooten*, *schoonen*, alleen, beteekenen niet met al.

§. 221. Als éénig woórd, op de bovengemelde wys, kan gevoegd zyn met het zelfstandig naemwoórd *zaek* of *ding*, is het één byvoegelyk naemwoórd. *Aengenaem*, *wonderlyk*, *schoon*, *éénig*, zyn byvoegelyke naemwoórden; omdat men kan zeggen *AENGENAEME zaek*, *WONDERLYKE zaek*, enz.

§. 222. De byvoegelyke naemwoórden, als in *ONZE GOEDE vrienden*, *naer Frankryk REYZENDE*, zyn *GEDOOD*, naeder beschouwende, aenmerkt men, dat de *eéne* *eéne* *eygenschap* uytdrukken, als hier *goed*; andere *eéne* *mindere* of *meerdere* *bepaeling*, als *onze*; in het gemelde voorbeeld: en dat er byvoegelyke naemwoórden zyn die *eéne* *bedryving*, en andere die *eéne* *lyding* aentoonen, als zyn *reizende* en *gedood*.

§. 223. Daer zyn dan *VIER* *soorten* *van byvoegelyke naemwoórden*:

Ten eersten. Eygenschappelyke	} byvoegelyke naemwoórden.
Ten tweeden. Bepaelende	
Ten derden. Bedryvende	
Ten vierden. Lydende	

§. 224. *Het EYGENSCHAPPELYK byvoegelyk naemwoórd IS DAT, WELK EÉNE GEWOÓNELYKE of VOÓRDDUERENDE HOEDAE-NIGHEID VAN EÉN ZELFSTANDIG WZEN, dit is,*
VAN

88 WOORDEN VAN TOEVOEGELYKHEID
 van éenen persoon of van ééne zaak *ALNDUYD*.
 Dusdaenige zyn *eeuwig, volmacht, goed, enz.* in
 het volgende voorbeeld : *God is eeuwig, volmacht,*
goed, almoégende, regtveirdig, barmhertig, euz.

§. 225. *Het BEPAELENDE byvoegelyk naem-
 woórd IS DAT, WELK DE HOEFVEÉIHEID OF
 DE UYTGESTREKTHEYD DER, DOÓR DE ZELF-
 STANDIGE NAEMWOÓRDEN, AENGEDUYDE
 ZAEKEN AENTOONT; dusdaenige zyn alle de
 volgende:*

<i>Eén.</i>	<i>Twintig.</i>	<i>Zyn.</i>	<i>Het.</i>
<i>Twee.</i>	<i>Dertig.</i>	<i>Haer.</i>	<i>Veel.</i>
<i>Dry. Enz.</i>	<i>Veertig. Enz.</i>	<i>Ons.</i>	<i>Verscheydene.</i>
<i>Negen.</i>	<i>Myn.</i>	<i>Hun.</i>	<i>Ieder. Enz.</i>
<i>Tien.</i>	<i>Uew.</i>	<i>Dit.</i>	

§. 226. *Myn en ons, gesteld voor één zelf-
 standig naemwoórd, geéven aen dit ééne mindere
 of meerdere uytgestrektheid van beteekenis. O MY-
 NEN vader! (zeyd den heyland) is het moóghelyk,
 laet dezen kelk van my weggaen. Ik, den zelve God
 aanbiddende, zeg ONZEN vader, die in de heme-
 len zyt. In het eerste voorbeeld, word vader
 in ééne veel mindere uytgestrektheid, dan in het
 tweede gebruykt. Christus, den eenigen zoón Gods
 zynde, word vader, in het eerste voorbeeld, en-
 kelyk genomen als voórbrenger of vader van
 Christus; maer in hettweede, ik, alleenelyk zynde
 één aengenomen kind Gods, welk voórragt alle myne
 gelykste genieten, moet ik, sprekende tot den go-
 delyken meester, onzen en niet mynen gebruyken.*

§. 227.

§. 227. *Het* **BEDRYVENDE** *byvoegelyk naemwoord* IS **DAT**, *WELK EÉN ZELFSTANDIG WEZEN*, dit is, éenen persoón of éene zaak, *ALS DOENDE VOÓRSTELT*; dusdaenige zyn *be-*
minnende, spreekende, leézende, draegende,
enz. (17).

§. 228. *Het* **LYDENDE** *byvoegelyk naemwoord* IS **DAT**, *WELK EÉN ZELFSTANDIG WEZEN*, dit is, éenen persoón of éene zaak *VOÓRSTELT*, *ALS BEPROEVENDE HET UYTWERKSEL EÉNER HANDELING*; *B. V. dezen mensch is GENOMEN, GEBONDEN, GESLEURD, en GEDOOD.* De lydende byvoegelyke naemwoorden *genomen, gebonden, gesleurd, en gedood,* stellen hier éeaen mensch voór, als verdraegende of lydende het uytwerksel der handeling van *neemmen, binden, sleuren, en dooden (17).*

WOORDEN VAN AENEFNVOEGING of BIND-of WERK-WOORDEN.

§. 229. *Eén bindwoord* IS **EÉN WOORD** *DAT VERSCHEYDENE DENKBEÉLDEN TE ZAMEN BIND*; als **BEN, ZYT, IS, en ZYN**, in de volgende voorbeelden:

Ik

(17) Alle de bedryvende en alle de lydende byvoegelyke naemwoorden worden van de werk-of bind-woorden afgeleyd. Hoe deze afleyding geschied zal verder aengetoond worden.

<i>Ik</i>	BEN	} <i>gelukkig.</i>
<i>Gy</i>	ZYT	
<i>Hy</i>	IS	
<i>Wy</i>	ZYN	

§. 230. Hier ziet men klaer dat het byvoegelyk naemwoórd *gelukkig* gebonden is met het zelfstandig naemwoórd *ik*, *gy*, enz. Het is ook klaer dat zulks niet geschied ten zy doór het bindwoórd *ben*, *zyt*, enz.: want dit weggedaen zynde, zal het byvoegelyk naemwoórd *gelukkig* met het zelfstandig naemwoórd *ik*, *gy*, enz., niet meer gebonden zyn; by voorbeeld, in *ik gelukkig*, *gy gelukkig*, enz., is het byvoegelyk naemwoórd *gelukkig* geenzins gebonden met *ik*, *gy*, enz.

§. 231. Als men, met voór éénig woórd te stellen de zelfstandige naemwoórd *hy*, *zy*, *het*, of *hy zal*, *het zal*, enz., éenen verstaenbaeren zin uytdrukt; dan is dat woórd één *bindwoórd*. Vervolgens zyn *spreéken*, *slaepen*, *leézen*, *straffen*, *eyndigen*, *begrypen*, *verliezen*, *vallen*, *neémen*, *hagelen*, bindwoórd; omdat men éenen verstaenbaeren zin heéft met daer *hy*, enz., voór te stellen :

Hy	}	<i>spreékt.</i>	Hy	zal	}	<i>spreéken.</i>
		<i>slaept.</i>				<i>slaepen.</i>
		<i>leést.</i>				<i>leézen.</i>
		<i>strafe.</i>				<i>straffen.</i>
		<i>eyn ligt.</i>				<i>eyndigen.</i>
		<i>begrypt.</i>				<i>begrypen.</i>
		<i>verliest.</i>				<i>verliezen.</i>
<i>valt.</i>	<i>vallen.</i>					
<i>neémt.</i>	<i>neémen.</i>					
<i>Het hagelt.</i>			<i>Het zal hagelen.</i>			

§. 232. Men zou kunnen opmerken dat de bind-

bindwoórden *spreeken, slaepen, leézen, straffen, evindigen, begrypen*, enz., geene verscheydene denkbeelden te zamen binden; wandeer men zegt *ik spreek, gy slaept, hy leést, wy straffen, gyl. evindigt, zy begrypen*, enz.: maer men weéte, dat alle bindwoórd eén *byvoegelyk naemwoórd* in zich beslyt, en dat

<i>Ik</i> SPREK	}	hetzelve is als	{	<i>ik</i> <i>ben</i> SPREKENDE.
<i>Gy</i> SLAEPT				<i>gy</i> <i>zyt</i> SLAEPENDE.
<i>Hy</i> LEEST				<i>hy</i> <i>is</i> LEZENDE.
<i>Wy</i> STRAFFEN				<i>wy</i> <i>zyn</i> STRAFFENDE.
<i>Gyl.</i> EVINDIGT				<i>gyl.</i> <i>zyt</i> EVINDIGENDE.
<i>Zy</i> BEGRYPEN	<i>zy</i> <i>zyn</i> BEGRYPENDE.			

§. 233. Het bindwoórd kan zich met geen zelfstandig naemwoórd vervoegen, zonder op den zelden tyd het byvoegelyk naemwoórd, dat het in zich beslyt, aen het gemelde zelfstandig naemwoórd te binden; vervolgens voegt het bindwoórd hier verscheydene denkbeelden te zamen.

§. 234. De bovengemelde bind-of werkwoórd enmerkende, ziet men dat er werkwoórd en zyn, waer van de handeling tot iets anders overgaet; en dat de andere eéne werking beduyden die tot iets anders niet kan overgaen. Vervolgens zyn er *TWEE* soórt en van bindwoórd en; te weéten *overgaende* en *nietovergaende*, volgens den aerd van het byvoegelyk naemwoórd, dat in het bindwoórd besloten is.

§. 235. *Het OVERGAENDE bindwoórd is DAT, WELK EÉNE HANDELING BETEKKENT DIE VAN DEN VOÓRDBRENGER ONMIDDEN-*

DENLYK TOT IETS ANDERS OVERGAET.

Overgaende bindwoorden zyn *bidden*, *maeken*, *dienen*, *wasschen*, *snuyten*, *beminnen*, in de volgende voorbeelden :

<i>God bidden.</i>	<i>De handen wasschen.</i>
<i>Het bed maeken.</i>	<i>De keirs snuyten.</i>
<i>De tafel dienen.</i>	<i>Zynen naesten beminnen.</i>

De handeling van *bidden* gaet over tot *God*, die van *maeken* tot *bed*, enz.

§. 236. Als men voor éénig bindwoord kan voegen *éénige zaak* of *zich*, tot waer de handeling van het bindwoord onmiddentlyk moóge overgaen; dan is het één *overgaende* bindwoord: vervolgens zyn *eeten*, *draegen*, *haeten*, *zoeken*, *vinden*, *bekreunen*, *vergaepen*, *vergissen*, *verledigen*, *verzitten*, overgaende bindwoorden; omdat men kan zeggen :

<i>Eénige zaak</i>	{	<i>eeten.</i> <i>draegen.</i> <i>haeten.</i> <i>zoeken.</i> <i>vinden.</i>	<i>Zich</i>	{	<i>bekreunen.</i> <i>vergaepen.</i> <i>vergissen.</i> <i>verledigen.</i> <i>verzitten.</i>
--------------------	---	--	-------------	---	--

§. 237. *Het NIETOVERGAENDE bindwoord IS DAT, WELK GEENE HANDELING BETEENKENT, DIE VAN DEN VOÓRDBRENGER ONMIDDENLYK TOT IETS ANDERS OVERGAET; dusdaenige zyn slaepen, sluymeren, gaen, loopen; enz.*

§. 238. Één bindwoord is *nietovergaende* als men daer voor, op de bovengemelde wys, niet kan voegen *éénige zaak* of *zich*: vervolgens zyn *val-*

vallen, zugten, zwemmen, nietovergaende; omdat men niet kan zeggen:

Eénige zaak of zigt { *vallen.*
zugten.
zwemmen.

OPWOORDEN of OPBYVOEGELYKE
WOORDEN, dit is, WOORDEN DIE EÉNE
GEVALLIGE WYS VAN DE TOEVOE-
GELYKHEID UYTDUKKEN.

§. 239. *HET OPWOORD DRUKT EÉNE WYS VAN HET BYVOEGELYK NAEMWOORD UYT.* De opwoorden voegt men met de byvoegelyke naemwoorden, even gelyk men deze met de zelfstandige vereenigt.

§. 240. Hier zullen wy'dit toepassen aen de woorden die men *bywoorden* (adverbia), *voórzetsels* (præpositiones), en *voegwoorden* (conjunctiones), naemt; in welke voorbeelden men klaer zal zien, dat het *opwoord* eéne wys uytdukt hoe het byvoegelyk naemwoord van zyn zelfstandig gezegd word.

§. 241. *God is* { ZEER
VOLKOMELYK
VOLMAEKTELYK
EEUWIGLYK
ONEYNDIGLYK } *GOED.*

Wanneer men zegt *God is zeer goed*, is het klaer dat *goed* van het zelfstandig naemwoord *God* gezegd word; en dat het, eéne hoedaenigheyd van dat zelfstandig naemwoord uytdukkende, noodzackelyk eén *byvoegelyk naemwoord* weét-

wezen moet. Het is insgelyks klaer dat het woórd *zeer*, te kennen geëvende hoe het byvoegelyk naemwoórd *goed* van het zelfstandig naemwoórd *God* gezegd word, één *opwoórd* is; zeg het zelve van *God is volkomelyk goed*, enz.

§. 242. Eén WEL { GELEGEN
GEBOUWD
GESTIGT
OPGETROKKEN } huys.

Wanneer men zegt *één wel gelegen huys*, *één wel gebouwd huys*; is het zonklaer, dat het opwoórd *wel*, gezegd word van *gelegen* en *gebouwd*.

§. 243. Hy is { GETROUWIGLYK
REGTVEIRDIGLYK
EERELYK
STRENGELYK
LOFWEIRDIGLYK
LASTIGLYK
ONTYDIGLYK
HARDNEKKIGLYK } BEHANDELD.

Uyt het geén wy gezegd hebben is het zeker dat *behandeld*, in *hy is getrouwiglyk behandeld*, enz., één *byvoegelyk naemwoórd* is. Het is ook zeker dat het opwoórd *getrouwiglyk*, enz., ééne wys nytdrukt van het byvoegelyk naemwoórd *behandeld*: om zich hier van te overtuigen moet men maer de volgende vraag doen: Hoe *behandeld*? en de antwoórd zal zyn: *Getrouwiglyk*, *regtveirdiglyk*, enz.

§. 244. Hy is { HEDEN
GISTEREN
LAET
DIKWYLS
BERST
SOMTYDS
EERTYDS
ZELDEN
TOEN
SEDERT
LANG
GEIRN
VRYELYK } GEKOMEN;

Om

OF OPBYVOEGELYKE WOORDEN. 95

Om zich te overtuygen dat *heden*, *gisteren*, enz., betrek hebben op het byvoegelyk naemwoórd *gekomen*; heeft men maer eéne vraag te doen op de volgende wys: Wanneer *gekomen*? de antwoórd zal zyn: *Heden, gisteren, laet, dikwyls*, enz. Hoe *gekomen*? enz., antwoórd: *Geirn*, enz.

§. 245. Zy *zyn* { VAN DAEG
IMMERS
OOYT
AENSTONDS
ALTYD
TERSTOND
SOMTYDS
NU
enz. } VERTROKKEN.

Alle deze woórdén hebben betrek op het byvoegelyk naemwoórd *vertrokken*, en toonen eénen meer of min bepaelden tyd van de handeling van *vertrekken*.

§. 246. Zy *zyn* { HIER
DAER
GINDER
ERGENS
NERGENS
OVERAL
BOVEN
BENEDEN
enz. } GELOOPEN.

Hier, daer, enz., hebben betrek op *gelopen*, en drukken de plaets uyt waer zulks geschied is.

§. 247. Zy *zyn* { WEYNIG
GENOEG
MEER
OVERVLOEDIG
enz. } GESTRAFT.

De hoeveélhejd of hoedaentighejd van het byvoegelyk naemwoórd *gestraft* word daer dóór *weynig, genoeg*, enz., uytgedrukt.

§. 248.

§. 248. *Hy heeft* { WYZELYK
VOORZIGTIGLYK
BEHANDIG
KWAELYK
ONOPROUDELYK
VUERIGLYK
enz. } GEHANDELD.

Hier drukken *wyzelyk*, *voorzigtiglyk*, enz., eene hoe-
daenigheyd van *gehandeld* uyt.

§. 249. *Zy hebben* { VERWARD
ONDEPSCHEYDEN
GAEUW
LANGZAEM
HAESTIG
ALLENESKES
enz. } GEWERKT.

Verward, *onderscheyden*, enz., drukken de wys uyt
hoe zy *gewerks* hebben.

§. 250. *Ik heb* { EEN MAEL
TWEEMAEL
TWINTIG MAEL
DIKWYLS
ZELDEN
EERSTELYK
TEN TWEEDEN
enz. } GESPROKEN.

In deze voorbeelden toonen de woorden *een mael*, *twee
mael*, enz., het getal, enz., der handeling van *spreeken*, en
hebben betrek op het byvoegelyk naemwoord *gesproken*.

§. 251. { WAEROM
HOE
WANNEER } *is hy* GEKOMEN?
enz.

Waerom, *hoe*, enz., hebben insgelyks eén duydelyk
betrek op *gekomen*.

§. 252.

§. 252. *Het is* { ZEKER
GEENZINS
IN 'T GEHEEL NIET
ZONDER TWYFEL
NIET
NOGYT
NIMMER
enz. } WAER.

De woorden *zeker*, *geenzins*, enz., de bevestiging of ontkenning van *waer* aantonende, hebben op het byvoegelyk naemwoórd betrek, en zyn er bygevoegd om eéne hoedzenigheyd of omstandigheyd van het zelve uyt te drukken.

§. 253. *Het is* { MOOGELYK
MISSCHIEN
WAERSCHIYNELYK } ZEKER.
VEÉLLIGT
enz.

Moogelyk, *misschien*, enz., hebben hier insgelyks op het allerduydelykste betrek op het byvoegelyk naemwoórd *zeker*, en drukken, als de bovengemelde, de wys uyt hoe het byvoezelyk naemwoórd van het zelfstandig naemwoórd gezegd word.

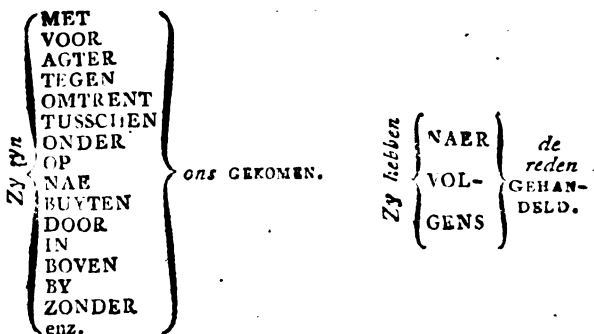
§. 254. *Zy yn* { GELYK
ZOO VEÉL
MEER
MINDER
ZEER
UYTTERMAET } BEMIND.
enz.

Deze woorden, die men *bywoorden van vergelyking* naemt, worden daer gebruykt om eéne omstandigheyd van het byvoegelyk naemwoórd *bemind* aen te duyden.

§. 255. *Den heer die voór ons aen het kruys gehangen heeft is waerelyk uyt den grave verrezen.* In dit voorbeeld zyn *voór*, *aen*, *waerelyk*, en *uyt* opwoórdén, en hebben betrek op de byvoegelyke naemwoórdén: te weeten *voór* en *aen* op *gehangen*, en *waerelyk* en *uyt* op

op *verrezen*; *aen* toont de plaets waer Christus gehangen heeft, *voór* toont de reden waerom hy aen het kruys gehangen heeft, *uyt* toont inselyks de plaets aen waer uyt Christus verrezen is, en *waerelyk* geeft te kennen eéne verzekerende hoedaenigheyd van de verryzenis des zalig-maekers.

§. 256.

Hier toonen *met*, *voór*, enz., den tyd of eéne andere toevallige wys van *gekomen* aen; *naer* en *volgens* hebben insgelyks eén klaer betrek op het byvoegelyk naemwoórd *gehandeld*, uytdukkende, op eéne duydelyke wys, hoe de werking van *handelen* plaets gehad heeft.

§. 257. In *God wilt dat de menschen zalig zyn*, toont het voegwoórd *dat* hier de zaligheyd als het bedoelde voorwerp of het eyndelyk oogwit aen. In *hy spreekt opdat hy gehoord worde*, geeft *opdat* insgelyks te kennen, dat het doelwit van den spreekenden de toeluystering is der geéne men wie hy spreekt. In alle welke dusdaenige voorbeelden *dat* en *opdat*, gelyk wy gezien hebben, eén klaer betrek hebben op eén byvoegelyk naemwoórd.

§. 258.

§. 258. BYALDIEN
 OPDAT
 INDIEN
 IN GEVAL DAT
 TEN ZY
 ZOO
 ALHOEWEL
 HOEZEER
 SCHOON
 OFSCHOON
 WANT
 DEWYL
 OMDAT
 VERMITS
 NAERDIEN
 NAERDEMAEL
 AENGEZIEN
 DERHALVE
 DIESVOLGENS
 DESWEGE
 ZOO
 enz., enz., enz.

Zy GEKOMEN zyn.

Alle deze woorden, die men onder de *voegwoorden* plaetst, staen daer by het byvoegelyk naemwoord *gekomen* om de hoedaenigheyd of omstandigheyd van het zelve uyt te drukken. *Byaldien, opdat, indien, in geval dat, ten zy, zoo*, zyn eén oogmerk aenduydende, de handeling van *gekomen* als *voórwaerdelyk* zentoonende. *Alhoewel, hoezeer, schoon, ofschoon*, drukken ééne toestaende of toegeévende hoedaenigheyd van het byvoegelyk naemwoord *gekomen* uyt. Eyndelyk *want, dewyl, omdat, vermits, naerdien, naerdemael, aengezien; derhalve, diesvolgens, deswege, zoo*, behelzen ééne redengeévende of besluytende hoedaenigheyd van de handeling *gekomen*.

§. 259. Zeer dikwyls is het byvoegelyk naemwoord, waer op het opwoord betrek heeft, besloten in het bind-of werk-woord.

VOOR-

<i>Zy beminnen teederlyk</i>	} beteekent het zelve als	<i>zy zyn teederlyk</i> BEMINNENDE.
<i>Hy spreekt klaer</i>		<i>hy is klaer</i> SPREKENDE.
<i>Hy stierf schielyk</i>		<i>hy was schielyk</i> STERVENDE.
<i>Ik gae zagt</i>		<i>ik ben zagt</i> GAENDE.
<i>Hy ging gemaetiglyk</i>		<i>hy was gemaetiglyk</i> GAENDE.
<i>Gyl. zoud heereylyk gaen</i>		<i>gyl. zoud heereylyk</i> GAENDE zyn.
<i>Gyl. eét altyd als gy honger hebt.</i>		<i>gyl. zyt altyd</i> EÉTENDE als gy <i>zyt</i> honger HEBBENDE.

§. 260. De onderscheydene opwoórdén, die wy boven aengehaeld hebben, wel aenmerkende, vind men dat zy, als in dit voórbeeld *Christus heeft verduldiglyk voór ons geleden*, de eéne eénen volkomenen zin uytdrukken, en de andere niet.

§. 261. Er zyn dan TWEE soóRTEN van opwoórdén :

Ten eersten. Volzinnige } opwoórdén.
Ten tweeden. Onvolzinnige }

§. 262. De volzinnige opwoórdén drukken, met hun byvoegelyk naemwoórd, eénen zin uyt, en de andere niet: de eerste vraegen geen gevolg, tot voltrekking hunner beteekenis; en de laetste vraegen, ten minsten in de gedachten, eén gevolg, zonder welk zy geen volkomenen zin kunnen uytdrukken.

Volzinnige opwoórdén zyn:

Gisteren, overmorgen, hier, daer, weynig, genoeg, wyzelyk, wel, behendiglyk, dikwyls,
zel-

zelden, waerom, wanneer, geenzins, nimmer, misschien, waerschynelyk, enz.

Als men vraegt wanneer is hy gekomen? en dat men antwoord *gisteren*, is het klaerblykelyk dat *gisteren* hier eénen volkomenen zin uyt drukt; en vervolgens één volzinnig opwoórd is.

Onvolzinnige opwoórd en de volgende:

Aen, agter, beneden, binnen, boven, doór, in, onder, te, tot, tusschen, enz.

V O Ó R B E É L D E N.

Hy heeft het doór geweld verkregen.

Hy mengde zich onder hun.

Ik heb hem onder de eerelyke lieden gevonden.

Zich tusschen twee stoelen in de asch zetten.

Hier drukken *doór, in, onder, tusschen, geen* volkomenen zin uyt, ten zy *doór* de vervollende woórd *geweld, hun, enz.* Vervolgens zyn *doór, in, enz.*, onvolzinnige opwoórd en.

§. 263. Schoon het opwoórd zonder byvoegelyk naemwoórd, niet kunne bestaen, even gelyk dit, zonder zelfstandig, niet kan begrepen worden; gebeurt het nogtans dikwyls, dat het byvoegelyk naemwoórd, waer op het opwoórd betrek heeft, verzwegen is; op de zelve wys als men dikwyls byvoegelyke naemwoórd en vind, welker zelfstandige naemwoórd en niet uytgedrukt zyn. Zoo vind men, op de opschriften der boeken,

te Brussel, te Leyden, enz.; alwaer moet gedrukt onder verstaen worden: op de opschriften van **Brieven, enz.**, vind men *N. in de Veldstraet, te Gent, enz.*; alwaer het zoo veel is als of men zeyd *N. woonende in de Veldstraet, zynde te Gent.*

BEMERKING.

§. 264.

Uyt het geén wy, in de twee verdeelingen der rede, gezegd hebben, volgt dat alle de woórdén, die volgens de tienverdeeling onder de zelfstandige naemwoórdén behooren, in de vierverdeeling ook onder de zelfstandige geplactst zyn; dat alle de woórdén, die by de eerste byvoegelyke naemwoórdén zyn, by de laetste ook byvoegelyke naemwoórdén zyn; dat alle de werkwoórdén by de eéne, het zelve beduyden als bindwoórdén by de andere; en dat alle de bywoórdén, voórzetsels, en voegwoórdén der tienverdeeling, in de vierverdeeling, den naem van opwoórdén bekomen hebben.

BEWYS DAT DE VERDEELING VAN DE
VIER DEELEN DER REDE OVEREEN-
KOMSTIG IS MET DE INZIGTEN VAN
VEÉL AGTBAERE SCHRYVERS.

§. 265.

De vierverdeeling is niet wilkeurig als de tien-
verdeeling, maer zy is gegrondvest op de reden
en op het gezag van veél geleerde schryvers;
zy is, gelyk wy in onze Inleyding gezegd heb-
ben, niet nieuw; zy is niets anders als het geén
de wysgeiren geleerd hebben, eéne toepassing
van de redencérkunde aen de spraekkunde.

§. 266. Alle de wysgeiren hebben ten allen
tyde geleerd dat den mensch zyne innerlyke
gewaerwordingen niet kan uytdrukken, ten zy
doór middel van voórstellingen; zy hebben ook
altyd geleerd dat de voórstellingen, dit is de rede,
bestaen uyt dry wezenlyke deelen: daerenboven
betoont de wyskunde klaer en duydelyk dat er
nog eén vierde slag van woórden is, het welk
niet gebruykt word om eén wezenlyk maer om eén
toevallig deel der voórstelling uyt te drukken,
welk toevallig deel enkelyk betrek heeft op de
toepassing, eén wezenlyk deel der voórstelling.

§. 267.

§. 267. Daer is één groot verschil tusschen de grondstellingen en de gevolgen die éenen mensch uyt zyne grondstellingen trekt. Hadde de eerste wysgeirige taekundige by hunne beredeneérde grondstelling der rede, der voorstellingen, of derdoór woorden uytgedrukte oórdeelen gebleven, zy zouden nooyt meer dan vier deelen der rede in hunne spraekkunsten gehad hebben; want het geén wy van de vierverdeeling zien is duydelyk uyt de redeneérkunde getrokken, en is overeenkomstig met de grondstellingen aller wysgeiren.

§. 268. Eénen grooten taekundigen (18) zegt:

« Men telt gemeenelyk tot acht slagten van woórden die in de rede kunnen komen, en die er als de deelen van zyn; te weeten het naemwoórd, het voórnaemwoórd, het werkwoórd, het deelwoórd, het bywoórd, het voorzetsel, het voegwoórd, en het tusschenwerpsel. »

« Maer van deze acht zyn er altyd twee voórnaeme, en die er als de wezenlyke deelen van uytmaeken: te weeten het naemwoórd, dat de zaeken aenduyd; en het werkwoórd, dat de bevestiging eéuer zaak uytdukt. »

« De andere of hebben betrek op deze twee: gelyk het voórnaemwoórd en het deelwoórd, die

(18) Abrégé de la Nouvelle Methode, pour apprendre facilement la Langue Latine. Suivant la copie imprimée à Paris. A Bruxelles, chez Eug. Henry Fricx, à l'enseigne de l'imprimerie. 1677. Bl. 1.

« die onder het naemwoórd begrepen zyn; of
 « zy dienen maer om de zelve te zamen te voe-
 « gen, en om hunne beteekenis in het byzonder
 « uyt te drukken of te bepaelen. »

« Dusdaenige zyn de vier laetste, die den naem
 « van onbuygbaere woórdjes moógen draegen :
 « gelyk *niet* hywoórd; *doór* voorzetsel; en voeg-
 « woórd; enz. »

Zeggen dat het naemwoórd, dit is, het zelfstan-
 dig en het byvoegelyk naemwoórd, en het werk-
 woórd de wezenlyke deelen der rede uytmae-
 ken; is dit niet klaer en duydelyk zeggen dat
 de rede uyt *dry wezenlyke* deelen bestaet, te
 weeten zelfstandig naemwoórd, byvoegelyk
 naemwoórd, en werkwoórd of bindwoórd :
 en zeggen dat de andere zoogenaemde rede-
 deelen, die onder de *dry* voórgaende niet
 begrepen zyn, dienen om hunne beteekenis in
 het byzonder uyt te drukken of te bepaelen; is
 dit niet zonklaer zeggen dat er *nog een* en ook
maer een deel der rede is, dat betrek heeft op
 het byvoegelyk naemwoórd om des zelfs betee-
 kenis te bepaelen.

§. 269. Eénen letterkundigen (19), spreekende
 van de verschillende slagten van woórdén, zegt:
 « Daer

(19) Nieuwe Fransche en Nederduytsche Grammaire, tot
 nu toe, onder den naem van Claude Mauger, dikwils uyt-
 gegeven. Tot Maestricht, by Jacob Lekens. Bl. 28.

« Daer zyn naemen (of naemwoórden, dit is, zelfstandige naemwoórden en byvoegelyke naemwoórden), werkwoórden, en bywoórden. »

Kan men klaerder en duydelyker bewyzen dat veel spraekkundige waerelyk de vier deelen der rede gekend hebben, dan doór dit werk in onze landstreek gedrukt.

§. 270. Buffier, handelende van de rededeelen, spreekt als volgt :

« (20) De deelen aangewezen doór de woórden
 « naemwoórd (zelfstandig en byvoegelyk naem-
 « woórd), werkwoórd, bepaelwoórd of aen-
 « vollende woórd, zullen in het algemeep bevat-
 « ten het geén er te zeggen valt op de verscheyde
 « slagten van woórden die de spraekunst be-
 « handelt, en die wy, volgens ééne reeds aengenomene
 « uytdrukking, zullen naemen deelen der
 « rede, dit is, deelen der tael. »

§. 271. Men ziet hier dat het naemwoórd (het zelfstandig naemwoórd en het byvoegelyk naemwoórd), en het werkwoord de wezenlykste deelen der tael zyn, omdat het oogwit aller tael is van uyt te drukken het voorwerp, waer van men spreekt, en het geén men er van bevestigt.

§. 272. « Deze laetste soórt van woórden (zegt den zelve, spreekende van de bepaelwoórd-

(20) Grammaire Française sur un plan nouveau, par le Père Buffier, de la Compagnie de Jésus. A Paris, chez Marc. Bordelet, rue St Jacques. MDCCXLI. §. 70. en §. 71.

woórd), die maer dienen om het (byvoegelyk) « naemwoórd en (het byvoegelyk naemwoórd besloten in) het werkwoórd te bepaelen, heéft « gemeenelyk in de sprackkunsten geenen alge- « meenen naem; men zal ons toestaen van de « zelve hier *bepaelwoórd*en of *aenwyzende woór- « den* te naemen: zy zullen behelzen het geén men « gemeenelyk in de sprackkunsten *bywoórd*en, « *voórsetsels*, *voegwoórd*en, naemt; want zy zyn « anders niet als verscheyde soórtten van woórd- « die *bepaelen*. »

§. 273. Hier uyt mag en moet men besluyten dat dezen grooten taelkundigen eygenlyk ook *maer vier* deelen der rede aennam: van welke dry wezenlyke deelen zyn, te weéten het zelfstandig naemwoórd, het byvoegelyk naemwoórd, en het werkwoórd; en eén toevallig, te weéten het *bepaelwoórd* of *opwoórd*.

§. 274. Des Pepliers en andere taelkundige hebben nae Buffier deze verdeeling goedgekeurd. Den eersten zegt (21):

« Eénen van de nieuwste taelmeesters, le P.
« Buf-

(21) Konigliche Frantzosische Grammatica. Leipzig. 1741. Bl. 20. Koniglyke Fransche en Hollandsche Spraakkunst, certyds onder den naam van den heere Des Pepliers, lit der akademie, veelmaalen nitgegeeven. Te Amsterdam, by de weduwe van Esveldt en Holtrop. MDCCLXXV. Bl. 29.

« Buffier, heeft dit korter begrepen; en stelt, als
 « waere en eygenlyke deelen eéner rede, alleen
 « het naem-en werk-woórd: de andere begrypt
 « hy onder den naem van *aenvollende* en *wyzende*
 « of *bepaelende*. »

§. 275. Onder de zelfstandige naemwoórden moeten geplaetst zyn alle de woórden die eéne zelfstandigheyd beteekenen; vervolgens behooren tot dit slag alle de zelfstandige voórnaemwoórden, als *ik*, *gy*, *hy*, enz., (22).

§. 276. Eén groot getal oude en nieuwe spraekkundige hebben de voórnaemwoórden onder de naemwoórden geplaetst: zy hebben de geéne, die eéne zelfstandigheyd beduyden, onder de zelfstandige naemwoórden; en de andere onder de byvoegelyke naemwoórden gerekend en als dusdaenige gebruykt. Zie buyten de aengehaelde schryvers:

Grammaire plus Exacte et plus Méthodique de la Langue Flamande. A Bruxelles, chez Jean Bapt. De Leeneer, imprimeur sur le marché au bois. MDCCI. Bl. 55.

Grondregels der Latynsche Tael, tot gebruyk der nederlandsche scholen. Tot Brussel, in de drukkerye der keyzerlyke en koninklyke academie. MDCCLXXVIII. Bl. 47.

Le

(22) Desmarais, nae van de onafhangelijke zelfstandige naemwoórden gesproken te hebben, zegt:

« Behalve de zelfstandige naemwoórden, waer van wy
 » hier gesproken hebben, zyn er nog andere die, in zich
 » zelve geen denkbeeld van eénige byzondere zelfstandig-
 » heyd bevattende, gesteld worden in de plaets van alle
 » soórten van zelfstandige naemwoórden. »

Le Maître Italien de Veneroni, secrétaire interprète du roi. A Lyon. MDCCLXXXIX.

Les Rudimens de la Langue Latine. Par Mr Tricot. A l'usage des collèges des Pays-bas. Troisième Edition.

A Bruxelles, chez B. Le Francq. 1800. Bl. 38, 39, enz.
Grammaire Usuelle et Complete rédigée d'après les principes des meilleurs auteurs, tant anciens que modernes; par le citoyen Caminade, membre de plusieurs sociétés savantes. Seconde Edition. A Paris. 1803. Bl. 148. §. 390.

Grammaire Italienne, Élémentaire et Raisonnée: ouvrage qui a eu l'approbation de l'institut national de France: par G. Biagioli, ex-professeur de littérature grecque et latine à l'université d'Urbino, et de langue italienne au Prytanée de Paris. A Paris. MDCCCV.

Desmarais in zyn werk genaemd *Traité de la Grammaire Française*. Bl. 220, waer hy ook zegt dat Sanctius zelve de voórnaemwoórden onder de naemwoórden stelt.

§. 277. Wy komen te bewyzen dat oude en nieuwe taelkundige met het hoofdstuk der zelfstandige naemwoórden overeenstemmen.

Onder het hoofdstuk der byvoegelyke naemwoórden begrypt de vierverdeeling ook de byvoegelyke voórnaemwoórden, de litwoórden, en de deelwoórden.

§. 278. Boven genoegzaam betoond hebbende dat oude en nieuwe taelkundige met alle reden de byvoegelyke voórnaemwoórden *dezen, mynen*, enz., als waere byvoegelyke naemwoórden beschouwen; blyft ons enkelyk voór het tweede hoofdstuk, te weeten voór het geén der byvoegelyke naemwoórden, over te bewyzen dat groote taelkundige de litwoórden en de deelwoórden als waere byvoegelyke naemwoórden aanzien.

§. 279.

§. 279. Buyten de geene de vierverdeeling geëven, zyn er zeer veel taelkundige, die uyt-drukkelyk de litwoorden en de deelwoorden onder de byvoegelyke naemwoorden gerekend hebben; zoodaenig dat het hoofdstuk der byvoegelyke naemwoorden der vierverdeeling naer de zaek en naer de letter met die taelkundige overeenstemt.

Gueroult. P. 17. Première Partie.

Elémens de Grammaire Générale appliqués à la Langue Française. Par R. A. Sicard. 2.e édition. Tom. 1. Bl. 14, 15, 127.

Verklaeringe van de Eerste Beginselen der Latynsche Tael. Tot Antwerpen, by Ignatius Leyssens. Anno 1710. Bl. 74.

Grammaire pour apprendre le Flamand. A Bruxelles, chez J. Moris. 1757, Bl. 246.

Eerste beginselen van de Latynsche Tael. Tot Gend, by Bernard Poelman. 1792. Bl. 55.

Principes Généraux et Raisonnés de la Grammaire Française, par M. Restaut, A Paris, et se vend à Liege, chez J. F. Bassompierre. MDCCLXXXVIII. Bl. 288.

Tricot. Rndimens, enz. Bl. 54.

Grammaire Générale et Raisonnée de Port-royal. Chapitre XX.

Condillac, Beauzéc, D'olivet, Duclos, en zeer veel andere.

§. 280. De naemen van overgaende en niet-overgaende werkwoorden zyn by zeer veel taelleeraeren gebruykt, zelfs van den tyd van Aristoteles; en deze verdeeling der werkwoorden is van zoo veel gekend, dat het zoud eén teeken van onkunde weëzen iets nieuws in geheel dit hoofdstuk der werkwoorden te vinden. Zie Aristoteles, in zyne tien *kategoriën*; P. C. B. Gueroult; enz.; als ook onze Inleyding, en het geén wy elders over de werkwoorden gezegd hebben.

§. 281.

§. 281. Wat het hoofdstuk der opwoorden aenbelangt, wy hebben alreede drydelyk en klaer bewezen, dat alles, het geén klaer verhandeld word, zeer overeenkomstig is met de leering eéner groote menigte oude en nieuwe taelkundige. Men zie hier voór in het geén wy in onze Inleyding over deze stof gezegd hebben; als ook de volgende schryvers, waer men zal zien dat de bywoorden, voorzetsels, en voegwoorden, maer een deel der rede uytmaeken, en dat de tusschenwerpsels als geen eygenlyk deel der rede móogen beschouwd weézen.

Elémens de Grammaire générale Appliqués à la Langue Française. Par Sicard. 1801. Tom 1. Bl. 444, 454, 455, 456; Chapit. XI.

Nouveau Dictionnaire Grammatical, par C. P. Chapsal. A Paris. 1808. Bl. xxxv en xxxix.

Le Maître d'Anglais, ou Grammaire Raison née; par William Cobbett. A Paris. 1814. Première partie. Chapitre VIII. En de §. 268. — §. 274. aengehaelde schryvers, by welke men de vierverdeeling vind.

§. 282. Uyt het geén wy gezegd hebben, blykt zonklaer dat de leering van de vierverdeeling geene verwarring aen de kennis van de tien deelen der rede toe kan brengen; maer dat de eerste in tegendeel de laetste klaerder en, voór zoo veel móogelyk, grondig doet verstaen.

§. 283. Wat zal men doór *pronomina substantiva* en diergelyke uytdrukkingen, die men by de oude schryvers vind, verstaen? als men niet aenneémt dat de oude deze voórnaemwoorden als zelfstandige naemwoorden aenzien.

§. 284.

§. 284. Misschien zoud men moógen zeggen dat het meeste verschil, tusschen de voorstaeners der tienverdeeling en de verdedigers der vierverdeeling, is dat de laetste uytdrukkelyk en klaer leeren, het geén de eerste maer bedektelyk en duyster doen.

§. 285. Welken waeren taelkundigen zal ontkennen dat de voórnaemwoórden, de litwoórden, en de deelwoórden, in de waerheyd, naemwoórden zyn? Welken waeren taelkenner zal het tusschenwerpsel als eén eygenlyk deel der rede beschouwen?

§. 286. De van voóroórdeelen bevryde persóonen, die den voórdgang der jongheyd beminnen, kunnen vervolgens tegen de vierverdeeling geene schaedelyke denkbeelden opvatten; als zy zien dat zy overeenkomstig is met de natuer en de leering van alle opregte wysgeiren, en dat deze verdeeling, klaer aen het daglicht gesteld doór Lemare, Urbanus Domergue, en van Weiland gebruykt, de geéne is van zoo veél waere taelkundige.

§. 287. Uyt het nopens de beyde verdeelingen aengevoerde, moógen wy besluyten dat het wzenlykste onderscheyd, tusschen het oud en het zoo schynbaer nieuw stelsel van de vier deelen der rede, de duysterheyd is van het eerste ten aenzien van het laetste, welk om deze reden alleen kan dienen om de leerlingen, op eéne gemakkelyke wys, de rededeelen te doen verstaen (23).

BE-

B E M E R K I N G.

§. 288.

Daer is in de nederduytsche sprack één groot
getal woórdén die, volgens hunne verschillige
be-

(23) Om geschiktelyk voórd te gaen, moet men eerst begin-
nen met de opweekelingen de verscheydene slagten en soór-
ten van woórdén, waer uyt de rede bestaet, te leeren
kennen. Het zal misschien niet onaengentem zyn hier te
zeggen hoe wy zulks meenen te móógen doen.

In het beginsel, moet men voórnaemelyk oplettende weê-
zen om de leerlingen één waer denkbeeld van de tael in
te prenten, hun niet lastig te vallen, te vermoeyen, of te
verschrikken, doór ééne drooge, verdrietige, en met hun-
nen ouderdom en bekwaemheyd weynig overeekomende
leerwys. Men leert ze trapwys opgaen, in dusdaeniger
voegen dat zy het oogwit bereyken al speélende; dit is,
zonder het zelve te gevoelen.

Eerst leert men hun kennen het *zelfstandig naemwoórd*.
Men doet hun in geschrift of mondelings éénige zelfstan-
dige naemwoórdén geéven; en men vraegt hun de reden
waerom deze en die woórdén *zelfstandige naemwoórdén*
zyn, en waerom deze of geéne woórdén onder de *zelf-*
standige naemwoórdén niet behooren. Wanneer zy het
eerste deel der rede of het zelfstandig naemwoórd wel
kennen, gaet men over tot het tweede deel of het *byvoe-*
gelyk naemwoórd. Men toont hun het kenteeken van alle
byvoegelyk naemwoórd, met het welk zy de byvoegelyke
naem-

beteekenis, eene onderscheydene plaets in de
stof-

naemwoorden van de zelfstandige naemwoorden onderscheyden; en nie dat zy nu, als vooren, eénige oefeningen over de byvoegelyke naemwoorden gehad hebben, en de zelve wel verstaen, verhandelt men die beyde deelen te zamen. Men doet hun eénige zelfstandige en eénige byvoegelyke naemwoorden geëven, hun vraegende de reden waerom dit of dat woord eén *zelfstandig* of eén *byvoegelyk* naemwoord is. Men geëft hun eénige zelfstandige en byvoegelyke naemwoorden ondereen, men vraegt onder welke soort van woorden zy die plaetsen; hun doende de reden geëven van hunne antwoord.

Wanneer zy deze twee deelen der rede genoegzaam verstaen hebben, om te kunnen voórdereu, stapt men tot het *werkwoord* over. Hun het kenteeken daer van, als boven, aengetoond hebbende, doet men hun de zelfde oefeningen doen over de werkwoorden, die zy over de zelfstandige en de byvoegelyke naemwoorden gedaen hebben; tot dat zy het derde deel der rede van het eerste en het tweede zonder moeyte wel kunnen onderscheyden: en dan verhandelt men de zelfstandige, de byvoegelyke naemwoorden, en de werkwoorden, te zamen; als wy, spreekende van de byvoegelyke naemwoorden, gezegd hebben.

Het is in dusdaniger voegen dat men hun alle de deelen der rede leert kennen, en onderscheyden de eene van de andere; bewaerende de moeyelyke bepaelingen dier woorden tot dat de leerlingen de meeste noodzakelykheden der taal voórby zyn. Als zy nu, op deze wys, alle de deelen der rede vast kunnen onderscheyden, doet men hun de deelen van eénige kleyne en klare redetjes naemen; b. v. van deze of diergelyke: *Mynen vader gaet morgen naer Gent, ik heb eénen schoonen vogel geëien*, en zy geëven daer den uytleg van op deze of geéne wys: *Mynen is eén byvoegelyk naemwoord; omdat men daer het*

stoffeer of eerste deel der spraakkunst bekleeden;
in

het woórdeke *ding* of *zaak* kan agtervoegen, en zeggen *myu ding*, *myne zaak*.

Vader is eén zelfstandig naemwoórd; want men, met daer *eéneu* voór te stellen, eéneu verstaenbaeren zin beduyd, omdat men kan zeggen *eéneu vader*.

Gaen is eén werkwoórd; omdat men voór dit woórd kan stellen *ik zal*, en zeggen *ik zal gaen*, enz, nz, enz.

Dan doet men uyt de Spraakkunst eéuige reken ontlitten, op de wys als voóren.

Het zoud hier, in het nytleggen, moógelyks gevoegelyk weézen de *zelfstandige naemwoórd*en of *zelfstandelyke deelen*, de *byvoegelyke naemwoórd*en of *byvoegelyke deelen*, de *werkwoórd*en of *werkelyke deelen*, de *opwoórd*en of *opbyvoegelyke deelen*, verkortender wys te schryven als volgt:

- De eerste. *Zelfw.* (zelfwoórd).
- De tweede. *Byw.* (bywoórd).
- De derde. *Werkw.* (werkwoórd).
- De vierde. *Opw.* (opwoórd).

Schoon *zelfwoórd* nieuw schyne, is dit, benevens ook *opwoórd*, zoowel in de natuer der tael gegrond als de woórd *zelfklinker* en *bywoórd*, die men overal vind.

Deze gemelde verkortingen zouden gevoegelyker kunnen gebruykt worden, om de rededeelen van eéneu opstel (thema) te onderscheyden.

Om de verscheydene slagten van woórd *zen* te toonen, zoud men de leerlingen de rededeelen kunnen doen aantoonen doór het gebruyk dezer laetste verkortingen op de volgende wys:

Z. w. O. B.
God is onzyndiglyk regtveirdig.

Welke teekens, boven de woórd *gesteld*, zouden beduyden *zelfstandig*, *naemwoórd*, *werkwoórd*, enz.

Om

in welke woorden de beduydenis, om hunne soórt
aen

Om de onderscheydene soórtten der vier slagten aen te wyzen, zoud men agter Z., B., W., O., kunnen voegen de eerste letter van de onderhoorige soórt: schryvende Z.-O., Z.-A.; B.-E., B.-B., B.-BE., B.-L.; W.-O., W.-N.; O.-V., O.-O. Waer van de eerste letter het slagts als *zelfstandig naemwoórd*, enz.; en de tweede letter de soórt der zelve aentoont: als in de volgende voorbeelden:

Z.-O. Z.-A. O.-V. B.-E. W.-N. B.-B. Z.-O.
God, die oneyndiglyk regtveirdig is, den mensch
O.-V. B.-BE. W.-O. Z.-A. O.-O. B.-B. Z.-O. O.-O.
zeer beminrende, heeft hem uyt de slaeverny van
Z.-O. B.-L.
satan verlost.

De verschillende slagten en soórtten zouden ook kunnen doór getalleters aengetoond worden: stellende 1, 2, 3, 4, voór de verschillige slagten; en deze lætende volgen doór eén ander getal, dat de soórt aenwyze. B. v. het eerste getal van 1 - 2 kan *zelfstandig naemwoórd* beteekenen, en het tweede de 2de soórt van zelfstandige naemwoórdten, te wecten *afhangelyke*.

1-1 1-2 4-1 2-1 3-2 2-2 1-1 4-1
God, die oneyndiglyk regtveirdig is, den mensch zeer
2-3 3-1 1-2 4-2 2-2 1-1 4-2
beminrende, heeft hem uyt de slaeverny van
2-1 2-4.
satan verlost. Het welk zoo veel is als of men zeyd:

GOD is het 1ste deel en van de 1ste soórt of eén *onafhangelyk zelfstandig naemwoórd*; DIB is het 1ste deel en van de 2de soórt, of eén *afhangelyk zelfstandig naemwoórd*; ONEYNDIGLYK is het 4de deel en van de 1ste soórt, of eén *volzinnig opwoórd*; REGTVEIRDIG is het 2de deel en van de 1ste soórt, of eén *eygenschappelyk byvoegelyk naemwoórd*; IS is het 3de deel en van de 2de soórt, of eén *nietovergaende werkwoórd*; DEN is het 2de

aen te wyzen, moet in agt genomen worden.

Voór-

2de deel en van de 2de soórt, of één *bepaelende byvoegelyk naemwoórd*; MENSCH is het 1ste deel en van de 1ste soórt, of één *onafhangelijk zelfstandig naemwoórd*; ZEER is het 4de deel en van de 1ste soórt, of één *volzinnig opwoórd*; BEMINNKENDE is het 2de deel en van de 3de soórt, of één *bedryvende byvoegelyk naemwoórd*; HEEFT is het 3de deel en van de 1ste soórt, of één *overgaende werkwoórd*; HEM is het 1ste deel en van de 2de soórt, of één *afhangelijk zelfstandig naemwoórd*; UYT het 4de deel en van de 2de soórt, of één *onvolzinnig opwoórd*; DE is het 2de deel en van de 2de soórt, of één *bepaelende byvoegelyk naemwoórd*; SLAEVERNY is het 1ste deel en van de 1ste soórt, of één *onafhangelijk zelfstandig naemwoórd*; VAN is het 4de deel en van de 2de soórt, of één *onvolzinnig opwoórd*; SATAN is het 1ste deel en van de 1ste soórt, of één *onafhangelijk zelfstandig naemwoórd*; VERLOST is het 2de deel en van de 4de soórt, of één *lydende byvoegelyk naemwoórd*.

Behalve dat de wys van de verschillende slagten en soórtten van woórdten doór getalletters aen te toonen ligter is dan de geéne van de onderscheydene rededeelen doór woórdten aen te duyden; heeft zy nog het voordeel dat zy de kinders, aen wie men eerst begint de spraekkunst te leeren, kan ontslaegen van, in het beginsel, te leeren en gedueriglyk in het hoofd te hebben de kunstwoórdten, die men, om de onderscheydene slagten en soórtten van woórdten te beteekenen, gebruykt.

Voórbeelden.

Zelfstandige naemwoórden.	Byvoegelyke naemwoórden.	Bind- of werk- -woórden.	Opwoórden.
<i>Veel</i> GOED.	<i>Eén</i> GOED <i>kind.</i>		<i>Het is</i> GOED <i>gepeynsd.</i>
<i>De</i> BAER van <i>deze</i> kerk.	BAER <i>geld.</i>	<i>Ik</i> BAER <i>veel</i> <i>ongeluk.</i>	
	<i>Eén</i> BETER <i>kind.</i>	<i>Ik</i> BETER <i>my.</i>	<i>Hy heeft</i> BE- <i>TER</i> <i>gespedd.</i>
	<i>Dien</i> appel <i>is</i> ZUER.	<i>Ik</i> ZUER.	<i>Hy spreekt</i> <i>ZUER.</i>
<i>Hy heeft hem</i> <i>veel</i> EER <i>ge-</i> <i>daen.</i>		<i>Ik</i> EER <i>de</i> <i>goe-</i> <i>ue</i> <i>menschen.</i>	<i>Hy heeft dat</i> <i>EER</i> <i>gedaen</i> <i>dan</i> <i>gy.</i>
	<i>Eén</i> TROTS <i>kind.</i>	<i>Ik</i> TROTS.	<i>Hy gaat</i> TROTS
<i>Eéne</i> ROND.	<i>De</i> tafel <i>is</i> ROND.	<i>Ik</i> ROND.	<i>Hy loopt</i> ROND.
<i>Dit</i> geluk <i>is</i> <i>van</i> kleynen DUER.	<i>De</i> boter <i>is</i> DUER.	<i>Ik</i> DUER <i>lang.</i>	<i>Hy heeft dit</i> <i>ongeluk</i> DUER <i>gekocht.</i>
<i>Eéne</i> goede TROUW <i>heb-</i> <i>ben.</i>	<i>Eén</i> TROUW <i>geloof.</i>	<i>Ik</i> TROUW.	<i>Hy heeft</i> TROUW <i>ge-</i> <i>werkt.</i>
LOOS (inwen- dig deel des ligchaems).	Loos (slim).	<i>ik</i> LOOS (of) <i>los.</i>	<i>Hy heeft</i> LOOS <i>gehandeld.</i>

§. 289. Alle de opwoórden (dit is, alle de bywoórden, voórsetsels, en voegwoórden), en alle de werkwoórden, in de onbepaalde wys, kunnen als zelfstandige naemwoórden beschouwd weé-

weézen. Zoo zegt men *mynen JA*, *uewen NEEN*, *by die zaek is cénen MAER*, *dat heeft zynen VOÓR en TEGEN*, *ik zal LEÉZEN*, *DRINKEN*, enz.; en *het LEÉZEN der boeken*, *het DRINKEN van wyn*, enz.

§. 290. Meest alle de *byvoegelyke naemwoórden* kunnen als *opwoórden* gebruykt zyn: B. V. *eén schoon huys dat schoon gebouwd is*; *dit is één VRIENDELYK kind*, *het lacht zoo VRIENDELYK*.

§. 291. Alle de *afhangelyke zelfstandige naemwoórden*; als *ik*, *gy*, enz.; kunnen als *onafhangelyke zelfstandige naemwoórden* gebruykt weézen: B. V. *eénen anderen IK*.

TWEE-

TWEEDE AFDEELING.

Van de woorden, voornaemelyk beschouwd als hoorbare geluyden en zigbaere of geschrevene teekens; dit is, van de

UYTSPRAEK- en SPEL-KUNDE.

§. 292.

In onze voorgaende Afdeeling (24), hebben wy de beteekenis der woorden, waer van de menschen zich bedienen om hunne gedachten aen andere mede te deelen, opgegeven. In deze tweede Afdeeling, gaen wy de woorden beschouwen, niet als *onstoffelyke* afbeeldingen der gewaerwordingen, maer slegts als *stoffelyke* teekens die, doór klanken voór het oor, en doór geschrevene letters voór het gezigt, vatbaer zyn.

Bepaelingen.

§. 293. God heeft aen het menschdom twee middels verleend om de gedachten uyt te drukken,

(24) Zie §. 119 en volgende.

ken, dat der hoorbaere en het geén der zigtbaere teekens; het eerste naemt men *spreéken*, en het laetste *schryven*.

§. 294. Spreéken is zyne gedachten uytdrukken, doór middel van de stem of hoorbaere teekens.

§. 295. Schryven is zyne gedachten uytdrukken, doór middel van het geschrift of zigtbaere teekens.

§. 296. De tael, welk vermoógen den mensch alleen eygen is om de innerlyke gewaerwordingen uyt te drukken, is tweederley; de *gesprokene* en de *geschrevene* tael.

§. 297. **BEMERKING.** De gesprokene tael, die lang voór de geschrevene bestaen heeft, is by veel menschen het eenig middel om hunne innerlyke gewaerwordingen aen andere mede te deelen; waer uyt volgt dat de kennis der geschrevene teekens of woórdén niet wezenlyk noodzaakelyk is tot de kunst van, doór hoorbaere gelyden, de gedachten voór te stellen.

§. 298. De *gesprokene* tael, welke meer byzonderlyk den naem van *spraek* voert, is het middel van, doór onderscheydenlyk gevormde klanken, de gedachten aen het gehoor voór te stellen.

§. 299. De *geschrevene* tael is het middel van,

van , doór onderscheydenlyk gevormde teekens , de gedachten aen het gezigt voor te draegen (25).

§. 300. BEMERKING. Gelyk er menschen zyn die elkanders hunne gedachten ri.t, ten zy doór hoorbaere geluyden , kunnen bekend maeken , en gelyk zelfs dit middel langen tyd al een geweest is ; zoo had de almogendheyd den mensch de enkele gaef van des zelfs gedachten , doór zigbaere teekens , uyt te drukken kunnen verleenen. In de veronderstelling dat God ons geen ander middel beschafte hadde , om onze gedachten aen andere mede te deelen , als de zigbaere woorden ; dan zoud men , even als men over de beteekenis der hoorbaere geluyden eenstemmig geworden is , ook over de beduydenis der zigbaere teekens overceengekomen zyn , op ééne diergelyke wys als men de beteekenis der woorden aen de doove en stomme doet verstaen.

§. 301. De gesprokene tael bestaet uyt ééne verzaemeling van alle de klanken , welke by één byzonder volk zyn aengenomen , om de gedachten of denkbeelden uyt te drukken en aen andere mede te deelen (25).

§. 302. De geschrevene tael bestaet uyt ééne verzaemeling van alle de onderscheydenlyk zigbaere teekens , welke één zeker volk aengenomen heeft ,

(25) *Rudimenta of Gronden der nederduitsche taal* , uitgegeven door de bataafsche maatschappij : tot nut van 't algemeen. MDCCCV.

heeft, om zyne innerlyke denkbeelden en oordeelen aen het gezigt voór te stellen.

§. 303. Eéne tael spreéken is de kunst om, doór middel van de stem, alle de geluyden of klanken te maéken, welke by één zeker volk zyn aengenomen, om de gedachten uyt te drukken (25).

§. 304. Eéne tael schryven is de kunst om, doór middel van het geschrift, alle de zichtbaere teekens of woórden te maéken, welke van één byzonder volk zyn aenveird, om elkanders hunne innerlyke gevoelens mede te deelen.

Gevolg.

§. 305. Die staende houden dat den mensch schryft omdat hy spreékt, neémen voór wezenheyd het geén maer eéne toevalligheyd is. Zeggen dat de spelkunde de kunst is van de gesprokene woórden te schryven, enkelyk omdat de uytpraek voór de spelkunde gegaen heeft; is iets voór oórzaak neémen omdat het eéne andere zaek voórgegaen heeft.

§. 306. Zeggen dat de uytpraekkunde de kunst is van alle geschrevene of gespelde woórden uyt te spreéken, en dat de spelkunde de kunst is van alle gesprokene woórden wel te schry-

schryven, is niet alleen veronderstellen als waer, het geén moet bewezen worden; voór oórzaak neemen, het geén de oórzaak niet is; oórdeelen van de wezenheyd eéner zaak, uyt het geén haer maer by geval toekomt; besluyten dat het geén onder zekere opzigten waer is, in alle omstandigheden zoo is: maer is ook zeggen dat twee wezens elkanders oórzaak kunnen zyn, het welk onmoóglyk is.

§. 307. Indien de uyt spraek, gelyk sommige meenen, de kunst is van alle geschrevere teekens uyt te spreéken; kan men de uyt spraek-kunde niet bezitten, zonder de spelkunde te weéten: en als de spelkunde de kunst is van alle uytgesprokene klanken, volgens de waere uyt spraek, te schryven; kan men de spelkunde niet weéten, zonder de uyt spraek wel te verstaen. Vervolgens zoud men, volgens hun, om de uyt spraek te kennen, moeten kunnen wel spellen; en, om wel te kunnen spellen, zoud men moeten kunnen wel schryven: dit is, om de uyt spraek te kunnen leeren, zoud men de zelve moeten gróndig verstaen; en, om de spelkunde te leeren, de zelve alreede moeten weéten. Zoo zoud men, om de spel- en spraek-kunde te leeren, de zelve alle beyde te voóren moeten kennen.

Zet-

Zetregels.

§. 308. BEMERKING. Doór zetregels verstaet men *voórstellingen die zoo klaer zyn doór zich zelve, dat zy niet noodig hebben bewezen te worden om aengenomen te zyn.*

Deze regels of klaerblykelyke grondstellingen zullen van één allergrrootste nut weézen, om de geschillen der spraakkunst te toetsen.

§. 309. I. Het voórname oogmerk, 't welk alle zich by het spreéken en schryven voórstellen, kan geen ander zyn, als om hunne gedachten, doór andere duydelyk, volkomen, en gemakkelyk, te doen bevatten (26).

§. 310. BEMERKING. De reden, waerom den mensch spreékt of zyne gedachten, doór hoorbaere woórdén, uytdukt, is omdat hy denkt; en, om de zelve reden, te weéten, omdat hy peynst, geeft hy zyne innerlyke gewaerwordingen, doór het geschrift of zichtbaere teekens, te kennea.

Eerste gevolg.

§. 311. Alle de regels van uytpraek - en spelkúnde moeten alle uytloopen op de bevoórdéring van de gedachten, doór andere duydeiyk, volkomen, en gemakkelyk, te doen bevatten (26).

Twee-

(26) *Verhandeling over de nederduitsche spelling*, ter bevordering van eenparigheit in de zelve, door Matthys Siegenbeck, hoogleenaar in de nederduitsche letterkunde te Leyden: uitgegeven in naam en op last van het staats-bewind der

Tweede gevolg.

§. 312. Het oogmerk, om aen andere zyne denkbeelden en oórdeelen duydelyk en volkomen mede te deelen, en gemakkelyk te doen bevatten, moet ten toetssteen strekken, om daer aen de weirde en genoegzaamheyd der regels te beproeven. Wy zullen dus, by de opspoóring van de regels en der zelve weirdeóring, daer op moeten agt geéven, of en in hoe ver zy, ter bereyking van het aangewezen oogmerk, *algemeene en listst móó-gelyke verstaenbaerheyd*, geschikt zyn (26).

Derde gevolg.

§. 313. Niemand vermag spraek- of schryf-tee-kens te gebruyken, ten zy wel in de taal gegrond en niet tegenstrydig aen het algemeen oogmerk van zyne gedachten, dóór andere duydelyk, volkomen, en gemakkelyk, te doen bevatten.

§. 314. II. Alle gebrekelykheden, die men in de taal niet verbeteren kan, moet men in wezen laeten (27).

Gevolg.

§. 315. Niemand heéft regt de taal te her-
vor-

der batavische republiek. Tweede druk. Te Amsterdam, by Johannes Allart, MDCCCV.

(27) Tydverdryf. Doór Vaelande.

vormen by opgenomen gezinte, maer slegts by reden en bewys (27).

§. 316. III. Eéne tael is geschikt ten gebruyke, niet van éénige weynige, maer van één geheel volk; en bestaet uyt de teekens, welke het aengenomen heeft en gebruykt, om zyne gedachten uyt te drukken (26).

Eerste gevolg.

§. 317. De regels éener tael moeten zoo-daenig zyn dat der zelve betragting, voor alle éénigzins geoefende, niet alleen volkomen doenelyk; maer ook het nut daer van voor hun klaerblykelyk zy (26).

Twecede gevolg.

§. 318. De gesprokene tael ééns volks bestaet dan uyt zoo veel klanken, als het er aengenomen heeft, om zyne gedachten uyt te drukken (28).

Derde gevolg.

§. 319. De geschrevene tael ééns volks bestaet

(28) Eén geheel volk heeft alleen recht over de *gesprokene* tael, en de schryvers hebben recht over de *geschrevene*. *Het volk, zeyd Varron, is den meester niet van het geschrift, gelyk van de spraak.* Duclos.

staet uyt de schryftekens , welke het aengenomen heeft, om zyne gedachten schriftelyk af te maelen.

§. 320. IV. Iedere tael heeft eygdommen , die haer gemeen zyn met andere taelen , en byzondere , welke haer alleen toebehooren (27). B. v. éénen algemeenen eygdom der tael is dat zy teekens gebruykt , om de gedachten uyt te drukken ; en éénen byzonderen eygdom is dat de ééne tael zulke en de andere zulke teekens gebruykt , om een en het zelfde denkbeeld uyt te drukken.

Eerste gevolg.

§. 321. In de eygdommen , welke aen alle taelen eygen zyn , is er ééne overeenkomst ; en men kan vervolgens besluyten uyt de eygdommen van de ééne tael tot die der andere.

Tweede gevolg.

§. 322. In de byzondere eygdommen , geene gelykvormigheyd zynde , kan men geen bevestigende besluyt vinden van de ééne tael tot de eygdommen ééner andere. B. v. omdat in die of in geéne tael ééne letter dezen of geénen klank heeft , kan men , daer uyt niet besluyten dat deze schryftekens in andere taelen het zelfde geluyd hebben.

EER-

EERSTE HOOFDSTUK.

VAN DE UYTSPRAEK.

§. 323.

Bepaelingen.

De uytspreek is de kunst van de geluyden te maken, welke één byzonder volk aengenomen heeft, om zyne gedachten uyt te drukken.

§. 324. **BEMERKING.** De geluyden of klanken ontstaan doór ééne trillende beweéging der lucht, waer van wy omringd zyn. Deze beweéging verspreyd den klank zoo ver als de trilling der lucht veroorzaekt word. Hoe sterker de beweéging der lucht is; hoe verder de klanken gehoord worden: en hoe flauer die is; hoe, in de zelfde omstandigheyd, de geluyden min ver gehoord worden.

§. 325. De lughtbeweéging, die de gedachten aen het oor brenzt, heeft haeren eersten oorsprong in de zamentrekking der longen; welke de voornaeme werktuygen der ademhaling en in de borstholte gehuysd zyn. Doór die zamentrekking word de lucht uyt de longen doór de lughtpyp gedreven, in de holligheden van den mond en neus gedrongen; en, doór de andere spraekwerktuygen, tot den vereyschten klank gevormd.

§. 326. De keél (strot) kan, doór haere spieren die men
9. ver-

verwyderaeren (dilatatores) naemt, verwyd worden; en, doór haere *samentrekkers* (contractores), vernaeuwd zyn. Deze mindere of meerdere opening maekt dat het geluyd hooger of leeger is: indervoegen dat hoe meer de keél toegenepen word, hoe hooger de stem is; en hoe meer de zelve open is, hoe leeger het geluyd is, dat daer uyt komt.

§. 327. Deze klankmackende lugtdeeltjes, op de gemelde wys, hunne eerste bepaeling van hoogte of leegte bekomen hebbende, begeéven zich in eén zeker vertrek of vergaderplaats van den mond, om aldaer hunne onderscheydene en bekwaeme bepaelling te ontvangen.

§. 328. Hoe meer lugt er in eén vangvertrek komt, en hoe meer de zelve doór eéne kleyne engte moet doórgaan; hoe snelder den klank is: en hoe min lugtdeelen in die vergaderplaats zyn, en hoe meerder de opening is waer doór den klank moet gaan; hoe traeger het geluyd, het geén er uyt komt, zal zyn.

§. 329. „ De letterklanken, zegt Ten Kate (29), kunnen alle klankverandering van hoogte en leegte, van zagtheyd en sterkheyd, aenneémen; en hebben daerenboven iets byzonders, dat noch doór bons- noch blaes- noch snaer- tuygen kan naegebootst worden. „

§. 330. Eén woórd is eéne verstaenbaere uyt-
druk-

(29) In zyne Aenleiding tot de kennisse van het verhevene deel der Nederduitsche Sprake. I. Deel, bl. 132.

drukking van eëinig denkbeeld, welke in eene ademhaeling uytgesproken word (30).

§. 331. Eëne klankgreëp of lettergreëp is eën verstaenbaer geluyd, welk, met eëne eenige opening of sluyting van den mond, uytgesproken word (30).

§. 332. Eën woórd bestaet uyt eene of meer klankgreëpen, en kan derhalve verdeeld worden in zoo veel deelen als het klankgreëpen bevat, die op onderscheydene tyden moeten uytgesproken worden.

§. 333. De woórden, die maer eene klankgreëp hebben en op eenen tyd uytgesproken worden, naemt men *eenlettergreëpige* (voces monosyllabæ); die twee klanken bevatten en van twee tyden zyn, heeten *tweelettergreëpige* (disyllabæ); die van dry klanken en dry tyden, *dry-lettergreëpige* (trissyllabæ); enz. Eenlettergreëpige zyn *hoofd, hals, buyk, voet*; tweelettergreëpige zyn *vader, moeder, zuster, broeder*; dry-lettergreëpige *getrouwig, barmhertig*, enz. Die uyt meer dan dry lettergreëpen bestaen, heeten wy *veëllettergreëpige* (polysyllabæ); en de woórden, die in het algemeen meer dan eene lettergreëp

greép bevatten , zullen wy *meerlettergreépige* naemen.

Zetregels.

§. 334 I. Eéne lettergreép kan niet meer letters of klanken bevatten , dan men met eene enkele opening of sluyting van den mond kan voórbrengen (30).

§. 335. II. Eén woórd kan niet meer letter-of klank-greépen bevatten , dan men in eene ademhaeling kan uytspreeken.

Bepaelingen.

§. 336. Doór goede uytpraek verstaen wy , in het algemeen , die uytpraek welke aen de meest beschaefde en geoefende soórt des volks eygen is, en welke men dus als de zuyverste en volkomenste mag aenmerken (26).

§. 337 De egte uytpraek kan niets anders beteekenen als de algemeene uytpraek van het beschaefdste gedeelte des geheelen volks (26).

§. 338. Meer byzonder nog behoort tot het denkbeeld van eéne beschaefde uytpraek , niet alleen dat van eéne zuyvere en volkomene, maer tevens dat van eéne uytpraek , welke , met wegneéming van het harde en stootende , voór het oor aengenaem en behaegelyk is ; of , met

an-

andere woorden, van eene welluydende uyt-
spræk (26).

§. 339. Tot eene goede uyt-
spræk word er vereyscht, dat men alle de klanken, welke tot
eén woord behooren, zoo veel moógelyk, vol-
komen en onvermengd, zonder vervalsching
en verbastering, in het uytspreeken doe hooren.

Zetregel.

§. 340. Dereregels der uyt-
spræk moeten zoodae-
nig ingeregelt weézen, dat zy aen alle, geletterde en
ongeletterde, zelfs aen die het vermoógen van
te kunnen schryven niet hebben, de gedachten
duydelyk en volkomen uyt-
drukken.

Bepaelingen.

§. 341. In de woorden *kam*, *borstel*, *hoen*,
poot, *ik stoot*, *lang*, *ver*, kan men geene an-
dere reden van hunne uyt-
spræk geéven, als het
gebruyk; dit is, de algemeen herkende en aen-
genomene wys van, doór deze klanken of ge-
luyden, dusdaenige denkbeélden te beteekenen.

§. 342. De reden dat *kamborstel* aldus moet
uytgesproken worden, is omdat het te zamen
gesteld is van *kam* en *borstel*.

§. 343. Wanneer men vraegt waerom men
de eerste klankgreép van het werkwoord *kam-
men*,

men, *kam* en niet *kem* uytspreekt; kan men voor reden geéven dat *kammen*, afgeleyd van *kam*, den oórspongelyken klank van zyn grondwoórd moet behouden.

§. 344. Wanneer men zegt *hoenderpoot*, merkt men, volgens het boven gezegde, dat *hoenderpoot* te zamen gesteld is van *hoen* en *poot*. Buyten deze twee oórsprongelyke klanken, is er in *hoenderpoot* nog éenen anderen, te wéeten *den*, dien men daer bygevoegd heeft, om dat *hoenpoot* te hardstootelyk zoud geweest hebben; en dus heeft men geene andere reden hier te geéven als die van de welluydendheyd.

§. 345. Tusschen alle de veranderingen, die één werkwoórd kan ondergaan, is er altyd ééne zekere overeenkomst van het voórnaeme denkbeeld, dat den wortel ééns werkwoórd in zich besluit: en zoo van gelyken is er ééne zekere overeenkomst van klank, in alle de gemelde veranderingen; ten zy wanneer den eersten regel of het gebruyk zulks stellig verbiede. B. v. wanneer men vraegt waerom men den harden langen klank van oo gebruykt in *zy stooten*; kan men hier voor reden geéven dat zulks geschied om de overeenkomst, die er heerscht tusschen *ik stoot* en *zy stooten*: waer van het eerste, als wy boven zagen, met den harden langen klank van oo uytgesproken word.

Ge

Gevolg.

§. 346. De regels der uyt spraakkunde zyn vyf.

Eersten. Het gebruyk of de algemeen herkende en aengenomene wys van, doór zulke klanken of geluyden, zulke denkbeelden of gedachten uyt te drukken.

Tweeden. De zamenstelling welke leert dat de zamengestelde woorden de oorsprongelyke klanken moeten behouden van de woorden, waer van zy zamengesteld zyn.

Derden. De afleyding welke leert dat de afgeleyde woorden de oorsprongelyke klanken moeten behouden van de woorden, waer van zy afgeleyd zyn.

Vierden. De welluydendheyd, dat is, de wegneeming der hardstootelykheyd der klanken, in de zamengestelde en afgeleyde woorden.

Vyften. De overeenkomst of de gelykvormigheyd van klank, die er heerscht in de woorden, uyt kragt van de gelykvormigheyd der denkbeelden.

Voór-

Voórstel.

Kan het gezag der oude als éenen regel der uyt spraek dienen?

Zetregels.

§. 347. I. De uyt spraek, de kunst zynde van de geluyden te maeken, welke één byzonder volk aengenomen heeft, om zyne gedachten uyt te drukken, kan niet bestaen ten zy uyt de geluyden, welke *tegenvoórdiglyk*, op den tyd dat men spreékt, aengenomen zyn, om de gedachten uyt te drukken.

§. 348. II. De uyt spraek van ééne tael kan veranderen.

§. 349. III. Eén volk heeft regt van, doór dezen of geéenen klank, dit of dat denkbeeld uyt te drukken.

§. 350. IV. Het gebruyk, in ééne leévende tael, is natuerelyk aen veranderingen blootgesteld; en voóral zal dat geén, het welk, in één tydperk van mindere beschaefdheyd, in zwang ging, van dat van laetere en meer beschaefde tyden aenmerkelyk verschillen: dit vinden wy, gelyk in alle taelen, zoo ook in de onze volkomen bevestigd (26).

Eer-

Eerste gevolg.

§. 351. Zoo kan het gezag der oude één volk niet beletten van éénen klank te veranderen.

Tweede gevolg.

§. 352. Indien ééne taal verandert, en de tegenwoordige uyt spraek van die der oude verschilt; is het niet het gebruik der oude, maer de hedendaegsche algemeen aengenomene wys van uyt drucking die de uyt spraek moet regelen (31).

§. 353. BEMERKING. De uyt spraek der oude was zoo hard, dat er verscheyde meenden dat hunne taal niet konde geschreven worden. Indien wy de schriften der oude moesten lezen, volgens de tegenwoordige uyt spraek, zouden er zeer veel, voór de aenhoorende, weynig of gantsch niet verstaenbaer zyn (32).

Der-

(31) Men vraegt niet hoe dit of dat woord, *B. v. lyden*, eertyds uytgesproken geweest heeft; maer hoe het tegenwoordig moet uytgesproken worden?

(32) Onze spelling is van die der oude zeer verschillig. Waer nyt volgt dat hunne uyt spraek noodzaekelyk van de onze verschilde, of dat zy niet spraken gelyk zy schreeven, of alle beyde; dit is, dat zy van ons verschillig waren in klankuyt drukkingen, en in de mindere of meerdere naederheyd aen de wys van schryven gelyk men spreekt.

Derde Gevolg.

§. 354. De tael aengenomen zynde, om onze gedachten, volgens het algemeen gebruyk, uyt te drukken; zouden wy zondigen tegen het eenig oogmerk der tael, indien wy tot de uytpraek der oude, die van de onze zeer verschillig is, wilden wederkeeren,

Besluit.

§. 355. Uyt het aengevoerde moet men besluyten, dat het gezag der oude als geen en regel der uytpraek, kan doórgaen: ja zelfs dat het gezag der oude, in het vak der uytpraek, van zoo weynig gewigt is; dat al konde men zonklaer bewyzen dat de oude verschillende klanken anders, als hedendaegsch geschied, uytspaken, al ware dat de algemeene beschafde uytpraek van heden gantsch tegenstrydig ware aen die der oude, dat het gezag van deze geene reden zoud kunnen zyn om de tegenwoórdige uytpraek te veranderen. Eéne algemeen aengenomene uytpraek veranderen ware, gelyk wy boven gezien hebben, eéne onverstaenbaere tael willen invoeren; want de klanken, welke eén volk aengenomen heeft, om zyne gedachten uyt te drukken, verwerpen, is eéne nieuwe tael willen inbrengen.

§. 356. V. Wanneer de uytpraek der oude met de algemeene hedendaegsche uytpraek verschil-

schillig is, moet zy aen de oude overgelaeten worden; het is hier dat mag gelden de spreuk: *Het gebruyk is den leermeester en den dwingland der leévende taelen.*

EERSTEN REGEL DER UYSPRAEK

of

HET GEBRUYK.

Bepaelingen.

§. 357.

Doór gebruyk verstaen wy de herkende en aengenomene wys van de klanken of geluyden der tael aen het gehoor voór te draegen.

§. 358. Men kan twee soórten van gebruyken onderscheyden, het *algemeen* en het *verdeeld* gebruyk.

§. 359. Doór algemeen gebruyk verstaen wy dat, het welk van geheel het beschaefdste gedeelte des volks herkend en aengenomen is.

§. 360. BEMERKING. Tot één algemeen gebruyk worder niet altyd vereyscht, dat *alle* de meest beschaefde en geoefende eens volks omtrent dit of geen hoorbaer teeken overeenkomen; het is genoeg dat ver het meeste getal daer omtrent eenstemmig zy.

§. 361. Het gebruyk, nopens één hoorbaer
tee-

140 EERSTEN REGEL DER UYTSpraak
teeken, is verdeeld, wanneer de meest beschafde
en geoefende eens volks hem verschillig uyt-
spreken en dat beyde soorten groot in ge-
tal zyn.

§. 362. BEMERKING. Men zy altyd op zyne hoede
van de mislagen dezer of geener persoónen als één
verdeeld gebruyk te aenzien. Indien iemand zich, in
byzondere gevallen, van de spraek van alle of van
bynae alle andere afzondert; mag men dit aenzien
niet als één verdeeld gebruyk, maer als éene slegte
wys van uytdrukking.

§. 363. Van één algemeen gebruyk is de
uytspraak van *vader*; het welk by alle, die
éene goede uytspraak bezitten, gelyk uytgespro-
ken word.

§. 364. Van één verdeeld gebruyk zyn zeer
veel woorden welke by de Vlaemingen dus, en
by de Hollanders zoo luyden: *ousdaenige* zyn
peind, *hart* (deel des lichaems), enz.; welke
by de Hollanders *paard* en *hart* uytgesproken
worden (33).

Zetregels.

§. 365. I. Het gezag der oude heeft geen
invloed op de *tegenwoórdig* aengenomene zu-
vere uytspraak.

Ge-

(33) Deze twee gebruyken zoud men als twee *streek-
spraken* (dialecten) móogen beschouwen, welke alle beyde
regt hebben tot verdediging en behouding.

Gevolg.

§. 366. Wanneer men twist of éénigen klank van één woord dus of zoo moet uytgesproken worden; kan zulks niet beslist worden doór het gebruyk der oude, maer doór het tans aengenomen gebruyk.

§. 367. II. De benaeming of den klank van dit of géén hoorbaer teeken hangt enkelyk af van de weirde, die het tans aengenomen en herkend gebruyk daer aen geeft.

Vraagstuk.

By hoe ver kan het gebruyk als regel der uytpraak gelden?

Bepaelingen.

§. 368. Dat het gebruyk, gelykvormig met de *zamenstelling*, de *afleyding*, en de *overeenkomst*, éénen onfeylbaeren regel der goede uytpraak is, zal geene bevestiging behoeven. Hier kan enkelyk tot vraag strekken by hoe ver het gebruyk, tegenstrydig aen de *zamenstelling*, de *afleyding*, of de *overeenkomst*, als regel der uytpraak gelden kan.

§. 369. De woorden zyn verdeeld in *oorspron-gelyke*, *zamengestelde*, en *afgeleyde*.

Doór

142 EERSTEN REGEL DER UITSPRAEK

Doór oórsprongelyke woórden, verstaen wy die welke van geene andere voórdkomen of zamengesteld zyn; als *mond*, *kost*, *stuk*, enz.

Zamengestelde woórden zyn die, welke, doór zamenvoeging van verscheydene woórden, ontstaan; als *mondkost*, *mondstuk*, enz.

Afgeleyde woórden zyn die, welke van de oórsprongelyke als van hunne wortels, voórdkomen; gelyk *monden*, *mondje*, *mondeling*, enz.

Gevolg.

§. 370. De oórsprongelyke, geene zamengestelde noch afgeleyde woórden zynde, kunnen tegen den regel der zamenstelling en afleyding niet zondigen. Vervolgens kan, voór deze woórden, onkelyk de overeenkomst plaats hebben.

§. 371. **BEMERKING.** Onder het denkbeeld van overeenkomst, begrypt men ook de gelykvoormigheid, die er heerscht tuschen de vermaagschapte taelen als zyn de neder-en hoog-duytsche.

§. 372. Wanneer het hoogduytsch eén denkbeeld met zoo of zoo eénen klank uytdrukt, en dat het nederduytsch het zelve denkbeeld met eénen gelyken klank afmaelt; dan is er eéne overeenkomst tuschen beyde.

Zetregel.

§. 373. Het is eénen *algemeenen eygendom* der

der vermaegschapte taelen, dat er in de zelfde zekere gelyke zaeken of denkbeelden doer gelyke of bynae gelyke klanken uytgedrukt worden. Zoo zyn de nederduytsche woorden *held, helm, henne, morgen, neygen, niemand, orden, aelen, paeren, paering, glas, man, kan, papier*, enz.; ten aenzien der hoogduytsche *held, helm, henne, morgen, neigen, niemand, orden, aale, paaren, paarung, glas, mann, kanne, papier*, enz.

Eerste gevolg.

§. 374. Uyt den algemeenen eygendom van overeenkomst, heerschende tusschen verwantschapte taelen, kan men één besluit trekken van de eéne tot de andere. B. v. wanneer er in twee verwantschapte spraeken, met naem het hoog- en neder-duytsch, woorden zyn, welke in het hoogduytsch, volgens het algemeen aengenomen en herkend gebruyk, op eene en de zelfde wys standvastiglyk uytgesproken worden; en dat in het nederduytsch de zelfde denkbeelden of woorden, volgens de eéne zoo en volgens de andere dus moeten uytgegalmd worden, dit is, als men twyfelt hoe die woorden in het nederduytsch moeten uytgesproken zyn, dat het gebruyk daer omtrent verdeeld is; is het zeker dat die welke den klank behouden die naeder, of overeenkomstiger is met het hoogduytsch, ook
nae-

naeder aen den regel der overeenkomst zyn, en vervolgens ook meer het taeleygen behouden. Het is natuerelyk dat, wanneer wy in het nederduytisch verdeeld zyn nopens den klank van dit of geén woord, wanneer de eéne het zelve willen uytgesproken hebben volgens den algemeenen klank van het hoogduytisch, en dat de andere daer eénen anderen klank willen aen geéven; het is natuerelyk dat de geéne den algemeenen klank naevolgen, heerschende tuschen beyde die taelen, veél naeder zyn aen de gronden der gezonde taekunde, voórnaemelyk wanneer er zich geene andere beslissende redenen tegen stellen.

§. 375. Dezen regel is van eén allergrootste nut tot beproeving van de onderscheydene *streëkspraeken* het hollandsch en het vlaemsch.

§ 376. ERMERKING. Hier uyt verstaet men dat dezen regel enkelyk gelden kan omtrent het *verdeeld* en niet voór het *algemeen* gebruyk.

Tweede gevolg.

§. 377. Volgens den boven aengehaelden regel, kan men besluyten dat de Hollanders, in het uytspreeken van zeer veél woorden, naeder zyn aen de regels der overeenkomst dan de Vlaemingen. B. v., in het uytspreeken van *wereld*, enz., zyn de Hollanders gelykvormiger met de Hoogduytische, die *welt*, enz., uytspreeken, dan de
Vlae-

Vlaemingen die *weireld* zeggen. De Hollanders, die de *n* doen hooren, zyn ook naeder aen den regel der gelykvoornigheyd, dan de Vlaemingen die onverschilliglyk *aen* en *haen*, *als* en *hals*, *eb* en *heb*, uytgalmen (34).

§. 378. Maer in tegendeel, zyn de Vlaemingen, in sommige woorden, naeder aen dezen regel dan de Hollanders; als in het uytspreeken van *steirt*, *peird*, *scheir*, enz.; waer voor de Hoogduytsche *sterz*, *psferd*, *schere*, enz.; en de Hollanders *staert*, *paerd*, *schder*, enz., zeggen.

Bepaelingen.

§. 379. De afgeleyde woorden, afkomstig zynde van andere, kunnen zondigen tegen den regel der afleyding en tegen den geënen van de overeenkomst. Maer voor dit laetste, heeft men maer in te zien het geën wy van de enkele gezegd hebben. Hier zullen wy dan alleen in een woord zeggen, dat het noch raedzaam, noch betaemelyk is zich tegen één algemeen gebruyk te verzetten; ten zy het zelve blykbaer uyt verbastering en miskenning van de regels der tael gesproten zy;

(34) Tegen den regel der overeenkomst zondigt ook de uytpraek van *veirs* en *vaers*; waer voor de Duytsche *vers* schryven, de Fransche *vers*, de Italiaenders en Spanjaerden *verso*, de latynen *versus*, en de Engelsche *verses*.

146 EERSTEN REGEL DER UYTSpraEK
en op schennis en verwarring van de zelve uyt-
loope (26).

§. 380. Zoo hebben zich deftige schryvers ver-
zet tegen de uytpraek van het woórd *ordēte-
lyk* (35); welke den klemtoon op de tweede
lettergreép deéd vallen, in plaats van den zelve
op den oorsprongelyken klank te stellen: en om
deze reden verwierpen zy de gebruykelyke uyt-
praek van *ordētelyk* voór *ordenlyk*.

§. 381. Wat de zamengestelde aenbelangt,
kan men, met één eenig woórd, zeggen dat,
deze zamengesteld zynde van de enkele, hun
volkomenlyk de zelfde regels kunnen toegepast
worden.

Besluit.

§. 382. Uyt het boven aengehaelde, kan men
opmaeken dat het algemeen gebruyk altyd voór
regel der uytpraek kan gelden; ten zy wanneer
het duydelyk tot taelbederving overgae.

§. 383. « Men mag, zegt Duclos, wel onderneé-
men het gebruyk te verbeteren, ten minsten
allengskes, en niet met het zelve openlyk tegen
te spreéken of te willen omverwerpen; alhoewel
er

(35) — beteekent dat de lettergreép, waer het boven
staet, moet flaeuw uytgesproken worden; en — daerentegen
beduyd dat den onderstaenden letterklank sterk moet
uytgegalmd zyn.

er de reden genoegzaam regt toe hebbe : maer de reden zelve kan niet goedkeuren , dat men dit te veel en te stoutmoediglyk doe ; omdat , in het geén het gebruyk aengaet , men zeer omzigtiglyk moet voórdgaen , om te kunnen gelukken. Men moet meer opzigt dan veragting hebben voór de voóroórdeelen welke men wilt wegneemen. »

§. 384. Wanneer de taelkundige , aengaende de uytspreek van dezen of geénen klank , in het byzonder , verschillig zyn ; dit is , wanneer het gebruyk daer omtrent verdeeld is (36), en dat de ééne en de andere uytspreek niet tegenstrydig is aen de overeenkomst , de zamenstelling , en de afleyding ; mag één iegelyk , volgens zyn goeddunken , de ééne en de andere volgen.

§. 385. Uyt het gezegde kan men ook besluyten , dat het zoud onbezonnen zyn de uytspreek der Vlaemingen en die der Hollanders te willen in alles gelyk maeken. De woórdén , omtrent welcher uytspreek zy verdeeld zyn , te willen standvastiglyk op de zelfde wys doen uytspreeken ; ware hun ééne wet willen voórschryven , die nooyt zoud kunnen aengenomen worden. Niet-
te-

(36) Zie §. 361 , wat wy dobt *verdeeld gebruyk* verstaen.

148 EERSTEN REGEL DER UYTSPRAEK
tegenstaende des, kan men allengskes, het ge-
bruik verbeterende, zoo veel moogelyk, tot een-
paerigheyd geraeken.

VAN DE ONDERSCHEYDENE GRONDKLANKEN.

§. 36. BEMERKING. Het gebruik, in het nederduytisch
gelyk meest in alle andere taelen, is het bekwaemst^e
middel, om de grondklanken der woorden wel te
onderscheyden.

§. 37. BEMERKING. De uyt spraekkunde, één we-
zenlyk deel der spraekkunst, by veële als de aendacht
der Nederduytische onweirdig, tragten wy, naer ons
best vermooren, te verhandelen; overtuyd dat,
gelyk iemand nooyt, zonder de kennis der geluyden,
tot de volmacktheyd der geluydkunde kan ge-
raeken; zoo ook niemand eëne grondige uyt-
sprack hebben kan, zonder de kennis van het ge-
bruik der verscheydene grondklanken onzer tael.
In andere spraeken, houd men de beginners eënen
langen tyd bezig, om hun de onderscheydene geluy-
den te leeren maeken; en zouden wy Nederduyt-
sche meenen onzen tyd te verkwisten, in het nae-
speuren der oorsprongelyke klanken! welker vol-
kemene kennis ten uytersten noodig is, en zoodae-
nig nut en gemak bybrengt, voór het leeren van
vremde taelen, dat men ziet dat de Nederduytische,
welke de weiktuygelyke uyt spraek van hunne moe-
dertael wel verstaen, veël beter dan andere vol-
keren de uytheensche taelen kunnen leeren (37).
Zet-

(37) « Omdat, zeet de Twe-spraek, wy alle geluyden en
verscheydene vervoeging der boekstaeven in onze tael
hebben; daer by komt het dat de Nederlanders alle andere
taelen zoo leégelyk leeren. »

De-

Zetregels.

§. 388. I. De spraek eéns volks bestaet uyt zoo veel verscheydene klanken, als het onderscheydene geluyden overgenomen heeft, om zyne gedachten uyt te drukken.

§. 389. II. Men moet de woórden, welke tot eéne tael behooren, uytdrukken met die klanken, welke in die tael aengenomen en aan de zelve eygen zyn.

Bepaelingen.

§. 390. Aenmerkende alle de geluyden, uyt welke eén woórd, b. v. *getrouwig*, kan bestaen, vind men dry soórten van klanken, te weeten:

1. *Enkele* klanken, die eén geluyd verbeelden het welk, met eene enkele opening van den mond, hoorbaer word; als zyn *z*, *z* (25).

2.

» Dewyl wy, zegt TEN KATZ, in zyne Aanleiding tot de kennisse van het verhevene deel der Nederduitsche Sprake, in de klankvorming de twee uysterste, naemelyk de fynste en grofste klinkers (als *IE* en *OE*), en med klinkers (als *w* en *κ*), en wyders alle de duydelyke tusschen-graeden in onze gemeenlandsche dialect in gebruik hebben, en zeer zuiver, zonder byklanken, gewoón zyn uyt te spreéken; zoo is 't geen wonder dat de Hollanders, boven veel andere volkeren, bekwaem zyn om de vremde taalen in haere eygenschap van klank te kunnen leeren; want weynig volk is er, dat zoo veel enkele klanken in zyne tael laet hooren. »

2. *Gemengde klanken*, dit is, klanken die uyt verscheyde enkele geluyden bestaen; als ou.

3. *Zamenklanken*. Deze zyn geluyden welke, in gemeenschap en met behulp der enkele of gemengde klanken, hoorbaer worden; doch op zich zelve niet hoorbaer zyn. Zy vormen, doór eén zeker bygeluyd, het enkel of gemengde geluyd tot de vereyschte uytpraek des woórddklanks. Dusdaenige zyn *c, t, r, w* (25).

§. 391. Hier zal het derhalve noodig weézen aen te toonen de gebruykelyke uytpraek dezer dry slagten van klanken: maer gemerkt men in het schrift de geluyden niet meer kan doen hooren, dan cénen blinden de kleuren doen zien; dúnken wy niets gevoogelyker te kunnen doen, dan de werktuygelyke uytpraek op te geéven, en aen te toonen hoe de spraektuygdeelen moeten beweégd worden, om dezen of geénen klank voérd te brengen. Tans gaen wy over tot het

EERSTE SLAG VAN GELUYDEN

of

ENKELE KLANKEN.

Zetregel.

§. 392. Daer zyn zoo veel *enkele klanken*, als er geluyden zyn die met eene *enkele* opening van den mond hoorbaer worden.

Ge-

Gevolg.

§. 393. A, E, I, O, U, EI, EE, OO, OE, EU, zyn enkele klanken; omdat zy met eene enkele opening van den mond hoorbaar worden. Zy zyn alle ongemengde geluyden, uyt de borst opgehaeld, welke, zonder tong, tanden, of lippen te roeren, hoorbaar worden, en onveranderlyk blyven dueren, zoo lang men de lugt buytenblaest (38).

A,

(38) WEILAND, in zyne Nederduistische Spraakkunst, zegt :

„ Daer iedere enkele opening van den mond, zoo drae zy hoorbaar word, eénen klinker uytmaekt; zoo volgt, dat er zoo veel klinkers kunnen weézen, als er geluydgeévende openingen van den mond moógelyk zyn. „

Dit is eéne onbetwistbaere grondstelling, maer zy kan alleen de uytpraek raeken. Onmiddentlyk daer nae zegt hy:

„ Wy hebben egter niet meer dan deze vyf, A, E, I, O, U; en wy behoeven er ook niet meer, om de doór ons bedoelde zaeken uyt te drukken en aen te duyden, of onze gedachten aen andere verstaenbaar mede te deelen. „

Hier redeneéft WEILAND niet gevolgelyk. Hy besluyt van de geschrevene tot de gesprokene tael. Omdat hy, in de geschrevene tael, maer vyf klinkers telt, die doór een enkel teeken uytgedrukt worden; besluyt hy daer uyt dat er in de gesprokene tael ook niet meer dan vyf enkele geluyden zyn. Hy verwacht de gesprokene tael met de geschrevene. Dezen misslag is zeer gemeen en oórzaak van veel duysterheden in de spraakkunst.

A, E, I, O, U.

Bepaelingen.

§. 394. Het eerste dezer geluyden word met ééne schrabbing in de keel gemaekt; het tweede tusschen de tong en het mondghemelte; het derde met ééne digte vervoeging van de tong aen het verhemelsel, en tegen de bovenste deelen der tanden; het vierde tusschen de lippen, die men rondwys toesluit, met ééne agteruyttrekking der tong; het vyfde met ééne sterke ronding of sluyting der lippen, en met ééne sterke buytenblaezing van de lugt.

Voórbeelden.

Amandel, apostel, bataef, bederf, gevolg, goochelen, hazedis, ilias, irias, italiaensch, ivoor, rivier, bohael, dozyn, orakel, dukaet, dylaton; utrecht, enz.

§. 395. Den eersten klank is den eenvoudigsten en den ligtsten, hy word met ééne gemakkelyke opening van den mond en zonder moeyte voordgebracht. Den tweeden klank is helderder, omdat hy doór ééne naeuwere vervoeging van de tong aen het ghemelte ontstaet. Den derden klank is den hoogsten. Om den vierden klank uyt te spreken, moet de stem daelen tot het eerste ge-

geluyd. Den leegsten der vyf eerste klanken is den geénen doór u afgebeeld word (39).

§. 396.

(39) De houding der spraektuyzdeelen is, in het uytspreeken van de gemelde klanken, zeer verschillig. Voór het uytspreeken der *A*, houd men de tong met haeren top gebogen naer het vleesch der onderste snydtanden. Voór het uytgalmen der *z*, verheft zich de tong van de onderkie tot aen het bovenste der ondertanden. Voór de *I*, voegt men de tong tegen de bovenste mael-tanden. Voór den vierden klank, trekt men de tong in; daer men, voór den vyfden, de zelve straf tegen de onderste snydtanden uytsteékt. Indervoegen dat, in het uytspreeken van den tweeden klank, de tong naeder aen het gehemelte is dan in den eersten; dat, in het uytspreeken van den derden klank, de tong nog naeder aen het gehemelte is dan in het uytgalmen van den tweeden; en dat, in het uytspreeken van den vierden en vyfden klank, de tong even van het gehemelte in afstand is, als in het uytspreeken der *A*.

De mondopening gaet altyd al verminderende van den eersten tot den laetsten dezer klanken. In het uytspreeken van *A*, word den mond het wydste geopend; in den tweeden klank, word deze opening minder; in den derden, nog minder; in den vierden klank, minder dan in den voorgaenden; en den vyfden geschied met de minste opening.

In het uytspreeken van den klank van *A*, word de onderlip wat naer beneden ingetrokken. Voór de *z*, worden de lippen ingetrokken. Voór de *I*, houd men de spraek-deelen, de lippen en de tanden, in eéne gemaetize opening. Voór de *o*, trekt men de onderlip een weynig over de ondertanden. Den vyfden klank, te weeten den geénen van *u*, word met uytgesteékene lippen voórgebracht.

Het geluyd *A* komt uyt het diepste der strot of keel al
schrab-

154 EERSTEN REGEL DER UITSpraak.

§. 396. De wys van het uytspreeken van *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, en het verschil dezer klanken, zal men merken wanneer men van eéncn persoon, welken eéne goede uytspreek bezit, zal hooren uytspreeken de volgende woorden

met <i>a</i> :	met <i>e</i> :	met <i>i</i> :	met <i>o</i> :	met <i>u</i> :
<i>Abel.</i>	<i>Balse-</i>	<i>Bezië.</i>	<i>Bokael.</i>	<i>Beschaduwen.</i>
<i>Abeel.</i>	<i>ming.</i>	<i>Limoen.</i>	<i>Dozyn.</i>	<i>Butoor.</i>
<i>Azyn.</i>	<i>Bederf.</i>	<i>Olië.</i>	<i>Kolom.</i>	<i>Ducaet.</i>
<i>Bazyn.</i>	<i>Gemor.</i>	<i>Olifant.</i>	<i>Komyn.</i>	<i>Schaduwe.</i>
<i>Gatey.</i>	<i>Gezond.</i>	<i>Pilaer.</i>	<i>Konyn.</i>	<i>Truweel.</i>
<i>K. juyt.</i>	<i>Tinteling.</i>	<i>Siroóp.</i>	<i>Korael.</i>	<i>Weduwe.</i>
<i>Kaneel.</i>	<i>Zorgeioos</i>	<i>Vioól.</i>	<i>Kozyn.</i>	<i>Zwaluwe.</i>

§. 367. Elken dezer vyf enkele klanken kan de veranderingen van langheyd en kortheyd ondergaen, alle de toonen der zangkunst kunnen op de zelve gemaekt worden; zonder dat die klanken van natuer veranderen. Wanneer men deze vyf geluyden lang of sterk uytspreekt, worden die enkele galmers van kort lang: zoo men merken kan in het uytspreeken van *a*, in het begin van *Adam*, en in het begin van *Adem*;

schrabbende tot buyten, en verdwynt aan het ryzen der tongdikte. *E* verdwynt op het dik ter tong. Het geluyd van de *i* verdwynt op het plat der wat naer onder ingetrokkens tong. De *o* verdwynt tusschen den bovensten top der tong en de tanden. *U* verdwynt tusschen de wat uytgesteekene lippen.

Adem; alwaer den eersten klank van *Adam* kort en den geénen van *Adem* lang is.

§. 398. Om het verschil tusschen de korte en de lange klinkers wel te begrypen, heeft men maer agt te geéven op de uytspreek der volgende woorden :

A.

Lang in :	Kort in :
<i>Abel.</i>	<i>Abeel.</i>
<i>Kanon</i> (in de mis).	<i>Kanon</i> (schietgetuys).
<i>Klaeren.</i>	<i>Klaroen.</i>
<i>Kratel.</i>	<i>Krateel.</i>
<i>Lasten.</i>	<i>Latyn.</i>
<i>Papegaaey.</i>	<i>Papir.</i>
<i>Paris</i> (mans naem).	<i>Parys</i> (stad).

E.

Lang in :	Kort in :
<i>Bedelen.</i>	<i>Bedellen.</i>
<i>Beeken.</i>	<i>Beken</i> (werkw.).
<i>Beeven.</i>	<i>Bevel.</i>
<i>Beving.</i>	<i>Beving</i> (werkw.).
<i>Bekeren.</i>	<i>Bekeeren.</i>
<i>Beteren.</i>	<i>Beteiren.</i>
<i>Bever.</i>	<i>Bevraag.</i>
<i>Gewel.</i>	<i>Geveld.</i>
<i>Koordeken</i> (monik).	<i>Koordeke.</i>

I.

Lang in :	Kort in :
<i>Bezie.</i>	<i>Bezië.</i>
<i>Indien.</i>	<i>Indiën.</i>
<i>Lief.</i>	<i>Livrey.</i>

O.

O.

Lang in :	Kort in :
<i>Bodem.</i>	<i>Bobyn.</i>
<i>Koning.</i>	<i>Konyn.</i>
<i>Koógen.</i>	<i>Koyn.</i>
<i>Molen.</i>	<i>Morel.</i>
<i>Polen.</i>	<i>Polak.</i>
<i>Popelier.</i>	<i>Porey.</i>
<i>Romer.</i>	<i>Romeyn.</i>
<i>Toren.</i>	<i>Tonyn.</i>

U.

Lang in :	Kort in :
<i>Juwelier.</i>	<i>Juweel.</i>
<i>Verduewen</i> (werkw.).	<i>Schaduwen</i> (zelfs. naemw.).
<i>Verhuzwen.</i>	<i>Weduwen.</i>

EI, EE, OO, OE, EN EU.

Bepaelingen.

§. 399. Om den klank van EI voórd te brengen, moet men den mond wyd open doen, zonder met de tong het verhemelsel van den mond te raecken. Dit geluyd is gelyk aen het gebleit der schaepen; b. v. *bleiten*, *leirzen*, *peird*, *steirt*, enz.

§. 400. Het gebruyk, in het nederduytsch, is verdeeld omtrent dezen klank. Alle de Vlaemingen spreéken uyt, met den klank van het gebleit der
schag-

schaepen, *bleiten* (40), *geirn*, *keirs*, *peird*, *peirel*, *steirt*, *veirdig*, *weirdig*, *zweird*, enz.

§. 401. De Hollanders zyn, omtrent deze woórden, niet alle eenstemmig: zeer veële spreéken deze woórden uyt op de zelfde wys als de Vlaemingen (41); de andere willen dat men deze woórden uytspreeke met den langen klank der *Λ*, en zegge *blaeten*, *gaern*, *kaers*, *paerd*, *parel*, *staert*, *vaerdig*, *waerdig*, *zwaerd*, enz.

§. 402. Volgens deze zoud den klank, die de Vlaemingen en één groot deel der Hollanders gebruyken, en die gelyk is aen het gebleit der schaepen, in het nederduytsch geen aenwezen hebben; en alle deze woórden zouden, volgens hun, met den langen klank der *Λ* moeten uytgesproken worden.

Gevolg.

§. 403. Uyt het boven gemelde volgt, dat het gebruyk der Vlaemingen, in het algemeen eenstemmig zynde nopens den klank dezer woórden, hier als één waer gebruyk kan doorgaen, en als uytspreekregel gelden moet.

§. 404.

(40) Deze uytspreekregel komt overeen met het hoogduytsch *blärrén*.

(41) Zie Grammaire Générale Raisonnée Hollandoise. Par Ernst Zeydelaar, en andere spraakkunsten.

158 EERSTEN REGEL DER UYTSPRAEK

§. 404. Uyt het gezegde ziet men ook, dat de Hollanders onder zich zelve niet overeenkomen omtrent dezen klank; zoo dat zy, zich zelve uyt hun gebruyk van uytspraak niet ten vollen kunnende beslissen, elders de waere uytspraak moeten zoeken.

Zetregel.

§. 405. De waere uytspraak van eénen klank is te zoeken in de meerderheyd van de spreekende, in de vermaegschapte tael het hoogduytsch, en in de natuerelyke regels van uytspraak of de naevolging van klank.

Gevolg.

§. 406. Uyt de meerderheyd van de spreekende, welke bestaet uyt alle de Vlaemingen en uyt één deel Hollanders, mag men besluyten, dat men moet uytspreeken *bleiten* (40), *geirn*, *keirs*, *peird*, *peirel*, *steirt*, *veirdig*, *weirdig*, *zweird*. Uyt de raedpleéging van onze zuster de hoogduytsche tael, zoud men ook duydelyk beseffen, dat de uytspraak van *bleiten*, *geirn*, enz., meer aen den regel der overeenkomst, heerschende tusschen vermaegschapte taelen, naedert, dan de uytspraak van *blaeten*, *gaern*, *kaers*, *paerd*, *paerel*, *staert*, *vaerdig*, *waerdig*, *zwaerd*, enz.

§. 30 7.

§. 307. Geenen wysgeirigen taelonderzoeker zal loochenen, dat er in onze spraek één getal woórdén zy welke, doór naevolging, den klank hunner voórnaeme denkkeéld hebben; v. v. de benaeming van den vogel *koekoek* heéft haeren oórsprong in het gezang van dezen vogel. Op de zelfde wys is by naevolging, dit is van het geluyd van het schaep, de benaeming van *bleiten* (40) ontstaen.

Gevolg.

§. 408. Uyt het gezegde volgt klaer en duydelyk, dat de geéne den oórsprongelyken klank van het geluyd bewaeren, ook de eenvoudige en schoone taelgronden behouden; en dat daerentegen de andere, die dit geluyd met den langen klank der **A** uytdrukken, van de klaerste en zuyverste natuerwetten der tael willen afwyken.

Gevolg.

§. 409. Uyt het gezegde volgt dat de Vlaemingen zich hier meer aen de volmaektheyd der tael gehouden hebben dan de Hollanders.

§. 410. **BEWERKING.** Volgens verscheydene schryvers is den klank, dien de Vlaemingen aen *keirs*, *peird*, enz., geéven, en welken overeenkomstig is met de verwantschapté tael, by de oude gekend.

Be-

Besluit.

§. 411. Uyt het gezegde kan men opmaeken , dat den klank van het geluyd der schaepen in de natuer der tael gegrond is , en tot deze behoort ; en dat vervolgens den heer SINGENBERG niet te recht besluit , wanneer hy zegt dat ouze tael geenen diergelyken klank kent.

Bepaelingen.

§. 412. Om den klank van *EE* uyt te spreken , legt men het onderste van den top der tong neder , de zelve één weynig boógwys houdende , en die tegen het bovenste der ondertanden steekende , en men doet den mond gemaetig open , verwydert de tanden wat meer , en men kleéft de tong min aen het verhemelsel dan in het uytspreeken der lange *E*. B. v. *een* , *geen* , *heelen* , *steenen* , *week* , enz.

§. 413. De klanken *E* , *EI* , en *EE* , verschillen van elkanders : zoodaenig dat , om den eersten klank uyt te spreken , de tong naeder aen het gehemelte komt , dan in het uytspreeken van den tweeden ; en dat , in het uytgalmen van *EE* , de tong naeder het gehemelte komt , dan in den klank van *EI* , en min dan in den klank van *E*.

Voor-

Voórbeelden.

<i>Melk.</i>	<i>Meir.</i>	<i>Leem.</i>
<i>Klem.</i>	<i>Keir.</i>	<i>Keer.</i>
<i>Ver.</i>	<i>Veir.</i>	<i>Veem.</i>
<i>Werk.</i>	<i>Weir.</i>	<i>Ween.</i>
<i>Zerp.</i>	<i>Zweir.</i>	<i>Zeem.</i>

§. 414. Voór het geluyd van oo, is den top der tong van onder aen de ondertanden; en het word gevormd met eéne mindere opening van het binnenste desmonds, en eéne mindere ronding der lippen dan in het uytspreeken van de lange ó. B. v. *loof, poot, roof, schooten, schooven*, enz.

§. 415. OE word uytgesproken met eéne ronding der kaeken; en men trekt de onderlip merkelyk in, en klinkt als het geluyd der koe-koeken, en de lugt word blaezender dan by de andere klinkers uyt den mond tegen de onderlip gedreven. B. v. *boet, doet, goed, hoed, moed, roet, zoet*, enz.

§. 416. De eu word gevormd in het binnenste desmonds, en met eéne slagging van de lugt tusschen de tong en het verhemelte nae het hoogste der boventanden; en men steékt den top der tong straf tegen de ondertanden,
en

162 EERSTEN REGEL DER UYTSPRAEK

en men rond de lippen bynae als voór de o. Dezen klank luyd bykans als de fransche EU in *peur*; v. v. *beur*, *deur*, *keur*, *scheur*, *steur*.

§. 417. Het verschil tusschen de enkele klanken EI, EE, OO, OE, EU, en tusschen A, E, I, O, U, zal men kunnen merken by de uyt-spraak der volgende

Voórbeelden :

Ei.	Ee.	Oo.	Oe.	Eu.
<i>Beir.</i> <i>Meir.</i> <i>Teir.</i>	<i>Beer.</i> <i>Meer.</i> <i>Teen.</i>	<i>Boor.</i> <i>Moor.</i> <i>Toon.</i>	<i>Boer.</i> <i>Moer.</i> <i>Toen.</i>	<i>Beur.</i> <i>Meuk.</i> <i>Deun.</i>
A.	E.	I.	O.	U.
<i>Bad.</i> <i>Malië.</i> <i>Papier.</i>	<i>Bed.</i> <i>Medd.</i> <i>Peper.</i>	<i>Bid.</i> <i>Mier.</i> <i>Pick.</i>	<i>Bot.</i> <i>Noten.</i> <i>Polak.</i>	<i>Bult.</i> <i>Niuer.</i> <i>Putoor.</i>

Gevolg.

§. 418. Uyt het gezegde moet men opmaken, dat er één groot verschil is tusschen EE en de lange E of EÉ, tusschen oo en de lange o of

oó

óó (42), tusschen *eu* en *ue*; gelyk men nog klaarder zien kan uyt de volgende

Voorbeelden :

<i>Beet.</i>	<i>Beét.</i>	<i>Scheel.</i>	<i>Scheél.</i>
<i>Deel.</i>	<i>Deél.</i>	<i>Steenen.</i>	<i>Steénen.</i>
<i>Een.</i>	<i>Eén.</i>	<i>Veegen.</i>	<i>Veégen.</i>
<i>Geenen.</i>	<i>Geénen.</i>	<i>Vreed.</i>	<i>Vreéd.</i>
<i>Heelen.</i>	<i>Heélen.</i>	<i>Weeken.</i>	<i>Weéken.</i>
<i>Leest.</i>	<i>Leést.</i>	<i>Weezen.</i>	<i>Weézen.</i>
<i>Hoopen.</i>	<i>Hoópen.</i>	<i>Rooven.</i>	<i>Roóvan.</i>
<i>Hoozen.</i>	<i>Hoózen.</i>	<i>Schooten.</i>	<i>Schoóten.</i>
<i>Koolen.</i>	<i>Koólen.</i>	<i>Schooven.</i>	<i>Schoóven.</i>
<i>Pooten.</i>	<i>Poóten.</i>	<i>Zoo.</i>	<i>Zoó.</i>
<i>Daur.</i>	<i>Daur.</i>	<i>Scheuren.</i>	<i>Schueren.</i>
<i>Gebeuren.</i>	<i>Gebueren.</i>	<i>Steuern.</i>	<i>Stueren.</i>

VAN

(42) Uyt de verscheydenheyd dier klanken, blykt dat J. VAN VONDEL tegen de regels der uytspreek zondigt, wanneer hy, in zyne *ALTAERGEHEYMENISSEN*, doet rymen :

<i>Gekleed</i>	<i>edt.</i>	<i>Verschooning</i>	<i>koning.</i>
<i>Bekleén</i>	<i>mogenatheden</i>	<i>Wergrooten</i>	<i>ingesloten.</i>
<i>Verteiren</i>	<i>bravaéren.</i>	<i>Hoofd</i>	<i>beloóft.</i>
<i>Voorbeeld</i>	<i>geoordeeld.</i>	<i>Vooragetogen</i>	<i>oogen.</i>
<i>Verteirt</i>	<i>keert.</i>	<i>Geboren</i>	<i>hooren.</i>
<i>Hagelsteen</i>	<i>beneén.</i>	<i>Brooden</i>	<i>joóden.</i>
<i>Leeren</i>	<i>teiren.</i>	<i>Woord</i>	<i>poort.</i>
<i>Tecken</i>	<i>tegenspreken.</i>	<i>Beloóft</i>	<i>gedoofd.</i>
<i>Rekenen</i>	<i>beteekenen.</i>	<i>Vroom</i>	<i>droom.</i>
<i>Afgebeeld</i>	<i>omgebeeld.</i>	<i>Kooren</i>	<i>geboren.</i>
<i>Been</i>	<i>verscheén.</i>	<i>Gehoord</i>	<i>woord.</i>
<i>Enz., enz., enz.</i>		<i>Joód</i>	<i>stoot.</i>
		<i>Enz., enz., enz.</i>	

VAN DE LETTER Y (ij).

§. 419. **BEMERKING.** Wy hebben gezien dat onze tael twee soorten van enkele klanken heeft y dat de eéne doór eene letter, en dat de andere, by gebrek van genoegzaeme staeven, doór twee letters afgebeeld worden.

§. 420. Schoon alle de waere taelkenners y of ij onder de eenklanken stellen, heeft men sedert lang getwist of dien klank eénen zesden klinker is of wel de lange i.

Zetregels.

§. 421. I. Volgens den aerd der nederduytsche tael, kan den klank i, gelyk de andere enkele klanken a, e, o, en u, lang uytgesproken worden; in andere woórden, den langen klank der i bestaet in de nederduytsche tael.

§. 422. II. Den langen klank der i is noodzaekelyk te zoeken in de afbeeldingen of boekstaeven ey (ei), y (ij), i, of ie.

§. 423. III. Tusschen de lange en korte i, kan er geen ander verschil weézen, als dat de eerste lang en de tweede kort uytgesproken word.

Voórstel.

Den langen klank van i kan niet uytgedrukt worden doór ey (ei).

§. 424. **BEWYS.** Wy hebben (§. 367.) gezien, dat

dat er tusschen éénen korten en éénen langen klank geen verschil is, ten zy in den toon en geenzins in het geluyd; dat het wezenlyk deel van éénen langen klinker is dat hy den zelfden klank behoud, het zy men hem kort het zy men hem lang uytspreeke: want éénen klinker één enkel en ongemengeld geluyd zynde, kunnen de korte klinkers van de lange geen ander verschil hebben, als dat de ééne kort en de andere lang zyn.

§. 425. Volgens dezen onbetwistbaeren grondslag, den klank van 1 lang uytspreekende, moet den zelfden klank van de korte 1, van het beginsel tot den adem zich begeéve, gehoord worden; anders zoud het geenen enkelen klinker, maer éénen gemengden klank weézen. Nu den klank van 1 lang uytgesproken kan geenzins éénen klank macken die aen ɛʏ (ei) gelyk is. Indien den langen klank van 1 aen ɛʏ (ei) gelyk ware, zoud den klank van de 1 op den zelfden tyd één enkel en één gemengeld geluyd uytdrukken; en den langen klank van de 1 zoud op den zelfden tyd éénen tweeklank (ɛʏ) weézen: maer het is ongerymd dat éénen enkelen klank, op den zelfden tyd, ook éénen gemengden zy; vervolgens is het onmoóglyk dat den langen klank der 1, volgens het tans aengenomen gebruyk, in de boekstaeven ɛʏ te vinden zy.

Vraag-

Vraagstuk.

Word den langen klank der i doór v (ij) uytgedrukt ?

§. 426. **BEWERKING.** De Hollanders schryven ij in plaats van v. Het geén wy hier zeggen van v moet ook verstaen worden van ij.

Zetregel.

§. 427. Het geluyd, welk het nederduytsch volk, doór eén algemeen aengenomen en herkend gebruyk, geeft aen het teeken v, is den waeren en eygenlyken klank van deze letter.

Voórstel.

Het algemeen gebruyk geeft aen het teeken v eénen klank naederende aen den geénen van xv (by de Hollanders ei).

§. 428. **BEWYS.** L. TEN KATE, in zyne Aenleiding tot de Kennisse van het verhevene deel der Nederduytsche Sprake (43), zegt :

„ Indien men agter deze zagte e onmiddentlyk den „ klank van onze scherpe i liet volgen, zoo zoud men „ eéne tweeklank of dubbelen klinker maeken, die in „ geluyd weynig verschillen zoud van onzen boven genaemden „ langklinker v (of ij). Dus klinkt even eens by ons „ het woórd *wyken* (cedere) en *weyken* (mollire), enz.; „ waer doór het ons moeyelyk valt deswege in het „ schryven niet te dwaelen. „

§. 429.

(43) I Deel, bl. 116, 119.

§. 429. Volgens TEN KATB naedert den klank van *y* zoodaenig aenden geënen van *ey* (ei); dat *hy*, om te vermyden dat men in het schryven den eënen klank voór den anderen niet stelle, noodzaakelyk gevonden heeft boven de dertig bladzyden in-4° met regels daer over te vervullen.

§. 430. SIEGENBEEK, in zyne Verhandeling over de Nederduitsche Spelling, ter bevordering van eenparigheid in dezelve, uitgegeven in naam en op last van het staats-bewind der bataafsche republiek, zegt (44) dat de Hollanders reeds vroeg aen *y* eënen klank eënzins zweëmende naer dien van *ey* (ei) gegeeven hebben; en " dat dit in de meest beschaefte uytpraek " en daer op gebouwde schryfwys is ingevoerd, en daer " in reeds zoo vast geworteld, dat het tans volstrekt " onmoógelyk is het zelve uyt te roeyen. "

§. 431. WEILAND, in zyne Nederduitsche Spraakkunst, uitgegeven in naam en op last van het staatsbestuur der bataafsche republiek (45), spreekende van de letter *y*, geeft ook te kennen dat deze letter naer den klank van *ey* (ei) zweëmt.

§. 432. In het wèrk, genaemd Algemeene Gronden der Nederduitsche Taal-en Spel-kunde, gevolgd naar de Rudimenta, uitgegeeven door de bataafsche maat-chappij: *Tot nut van 't algemeen*, door R... S... N... 1802, zegt den schryver (46):

" Vermits de *IJ* gemeenelyk als *EI* (*ey*) word uytge-
" sproken, moet men naeuwkeurig opletten dat men de
" zelve niet met *EI* (*ey*) verwarre. " Naer welken
re-

(44) Bl. 66.

(45) §. 38.

(46) Bl. 63.

168 EERSTEN REGEL DER UYTSPRAEK

regel by ééne lyst van regels en woorden geeft om de verwarring van de *v* met *vy* te vermyden.

§ 433. Volgens de Rudimenta of Gronden der Nederduitsche taal, uitgegeven door de batavische maatschappij: *Tot nut van 't algemeen*, verschillen hedendaegsch *v* en *vy* (ei) zeer weynig in uytspreek; en, om de verwarring dezer klanken te voorkomen, geeft het zelfde werk ééne menigte van regels aengaende deze klanken.

§ 434. GRUF, verschenen in 1806, zynde ééne Hollandse Spraekkunst, stelt de *v* onder de klinkers, en zegt *dat deze letter bynae als ai of bi in het fransch word uytgesproken.*

§ 435. DES ROCHES en alle de andere vlaemsche taelkundige, die zich naer het meest algemeen gebruyk geschikt hebben, komen met de boven gemelde schryvers overeen.

§ 436. Het verschil tusschen den klank *v* en den tweeklank *vy* is by ons, als by zeer veel die best spreken, zoo weynig merkelyk, dat de allergeoefendste dikwyls zich hier in misgrypen, *v* voór *vy* stellen, en *vy* schryven, daer men moet *v* gebruyken; om welke reden het niet alleen nuttig, maer zelfs ten uystersten noodwendig is regels over het gebruyk dezer twee klanken, te weeten *v* en *vy*, te geeven.

Besluit.

§ 437. Vervolgens is den eygenlyken, den waeren, den algemeen aengenomenen, en den eenigen klank van *v* (ij) éénen klank zweemende naer dien van *vy* (ei); zoo is het ongerymd van aen de *v* (ij) de kracht van den langen klank der *i* toe te schryven.

T E

TEGENWERPINGEN.

Eerste tegenwerping.

§. 438. Verscheydene, als de Geldersche, Groningers, Overysselsche, Vriezen, en Zeeuwen, spreéken de τ (ij) als ééne lange τ uyt; vervolgens is die letter ééne lange τ .

Wederlegging.

§. 439. De goede en egte uyt spraek kan, gelyk wy (§. 337.) zagen, niet anders zyn als de algemeene uyt spraek des geheelen volks.

§. 440. De beschaeftste en geoefendste soórt des volks geéven aen dit teeken éénen klauk zweémende naer dien van $\tau\tau$, vervolgens kan dit teeken den langen klauk van τ niet hebben.

§. 441. Dat er éénige deze letter anders uyt spreéken, kan de zaak niet veranderen; mits deze uyt spraek niet steunt, ten zy op het gebruyk van éénige byzondere, die geen verdeeld gebruyk, veél min één algemeen, kunnen uyt maeken.

Tweede tegenwerping.

§. 442. De oude gaven aen de letter τ (ij) den klauk der lange τ , dit bewyzen SIEGENBERK en WEILAND zeer klaer; vervolgens moet men deze letter de lange τ naemen.

§. 443.

§. 443. BEMERKING. Uyt her vervolg zal men misschien klaerder kunnen merken welken den eygenlyken klank was die de oude aen dit teeken gaven; tans zal het genoeg zyn, voór ons oogwit, te veronderstellen met onze tegenstreevers, dat de oude waerelyk aen γ den klank van eéne lange i gegeeven hebben.

Wederlegging.

§. 444 Laet ons de veronderstelling, dat de oude γ als eéne lange i uytspaken, aenneémen (47). Wat volgt daer uyt? niets; nits, gelyk wy boven (§. 355.) zagen, de oude geen hoegenaeemd gezag op de tegenwoordig en tans algemeen aengenomene en herkende uytspreek hebben.

Zetregel.

§. 445. Den waeren of eygenen klank, van dit of geen hoorbaer teeken, hangt enkelyk af van de weerde, die het tans aengenomen en herkend gebruyk daer aen geeft.

Eerste gevolg.

§. 446. Zoo kan de waere natuer van den klank γ (ij) enkelyk getoond worden uyt het tans aengenomen en herkend gebruyk.

Twee-

(47) Indien de oude γ (ij) als eéne lange i uytgesproken hebben, moeten zy eén oneyndig geal woorden gehad hebben die by hen in uytspreek zeer weynig verschillig waren; als *tien* en *zyn*, *lijf* *lyfi* *je* *ij*; *nie* *ny*, *ez*.

Tweede gevolg.

§. 447. De uyt spraek der oude kan niets afdoen, wanneer zy met de hedendaegsche algemeene uyt spraek regelregt tegenstrydig is. De uyt spraek van ééne tael kan veranderen, één volk heeft regt aen zulke of zulke letter dezen of geénen klank te geéven; zonder dat het gezag der oude zulks moóge beletten.

§. 448. Of de oude *ij*, *γ*, of *ix*, als den langen klank van *i* aenzien hebben; kan één geheel volk niet beletten van het één of het ander, doór één algemeen gebruyk, voór de lange *i* aen te zien.

§. 449. Het is aen het algemeen gebruyk van deze of die letters, welke van natuer onverschillig zyn, aen te neémen; en daer doór deze of die byzondere klanken aen het oor voór te stellen.

§. 450. Ik veronderstel dat de oude, in hunnen tyd, *lyden* uyt spraken, even als wy nu *lieden* uyt spreéken; daer uyt volgt enkelyk, dat de oude den langen klank *i*, in de eerste lettergreép van *lyden*, lieten hooren: maer aengezien dat het algemeen beschaefd gebruyk, dat hier den eenigen uyt spraekregel is, den langen klank van *i*, in *lyden*, niet meer laete hooren, maer éénen klank naederende aen dien van *ey*; zoud het ongerymd zyn te willen houden staen, dat den langen klank van *i* doór *γ* afgebeeld worde, mits
er

172 EERSTEN REGEL DER UYTSPRAEK.

er in de uytspreek geenen langen klank van i gehoord word. Enkelyk kan men zeggen dat den langen klank van i oudtyds doór τ (ij) uygedrukt wierd, zonder meer.

§. 451. Willen beslyten van de oude uytspreek tot de hedendaegsche is ongerymd; is voór regel der uytspreek neemen, het geén geen beschaeft volk, het welk wilt meester zyn van zyne uytspreek, aengenomen heeft.

§. 452. De uytspreek der oude is derhalve aen de oude over te laeten; waer toe willen wy grondregels der uytspreek in duystere en onbekende tyden zoeken, daer het beschaeft gebruyk van heden den eenigen leysman weezen kan?

Derde gevolg.

§. 453. Al kunde men zouklaer bewyzen dat de oude de τ (ij) anders uytspaken, als ons de goede tegenwoordige uytspreek leert; al ware, dat de uytspreek der eéne regelregt tegenstrydig ware aen de andere: het gezag der oude zoud geene allerminste reden kunnen weezen, om de tegenwoordige uytspreek te veranderen (48).

§. 454.

(43) SIEGENBECK toont, op het allerduydelykste, van het zelfde gevoelen te zyn, zeggende: « Het gebruyk » der oudheyd is, gelyk in andere opzigten, zoo ook » in het stuk der spelling van het laeter aengenomene » merkelyk onderscheyden; en niemand voór zeker staen-

Vierde gevolg.

§. 454. Zoo kan het bewys van den hoog-leeraer SIEGENBEEK, in het welk hy tragt aen te toonen, dat de letter τ (ij), in haeren oorsprong by de oude, eéne dubbele i is; zoo kan dit, zeggen wy, geen hoegenaemd besluit opleveren tot de tegenwoórdige weirde en kragt van den klank van τ .

§. 455. BEMERKING. Even gelyk men uyt de oude schryfwys van *zi*, *bliven*, *vri*, enz., voor *zij*, *blijven*, *vrij*, tot de hedendaegsche spelling niet kan besluyten; zoo kan men uyt de oude uytpraek *zi*, *bliven*, *vri*, niet besluyten tot de hedendaegsche waere natuer des letterklanks van τ .

Vyfde gevolg.

§. 456. Den heer SIEGENBEEK, zeggende dat de letter τ (ij) by de aloude den klank van de lange i had, maer dat zy tegenwoórdig éénen klank heeft naederende aen ey , en dat de egte uytpraek van y (y) die der lange i is; bewyst hy icts anders, als het geén moet bewezen worden: en in zyn besluit, in plaets van uyt het hedendaegsch gebruyk de kragt te beoórdelen, doet hy het uyt het gebruyk der oude.

Der-

„ staende houden , dat men, met verwerping van het
 „ laetste, het eerste behoort te volgen, of, zoo hy alle
 „ deze vremde stellingen wilde verdedigen, altans geene
 „ naevolgers vinden. „

Derde tegenwerping.

§. 457. De uytpraek, die men tegenwoórdiglyk aen de τ (ij) geeft, is eéne waere verbastering; den eygenlyken klank is i : vervolgens is τ de lange i .

Wederlegging.

§. 458. Wy komen boven te bewyzen, dat het gezag der oude en dat van eén weynig getal spreekende hier niet kan beslissen; dat het tans algemeen aengenomen en herkend gebruik dezer letter daer aen den klank zweémende naer ey geeft, en dat men geene klankverbastering mag naemen, ten zy het geén de tegenwoórdige herkende uytpraek ontaerd: maer eéne verbastering (49) die reeds vroeg, en wel over twee en meer honderd jaer, in zwang geraekt is, eéne verbastering waer op de bedendaegsche schryfwys gebouwd is, eéne verbastering die in de meest beschaefde uytpraek en beste schryfwys reeds zoo vast ingeworteld is, dat het tans volstrekt onmoóglyk is de zelve uyt te roeyen, mag eygenlyk geene verbastering genaemd worden; maer moet eerder als eén ontwyfelbaer regtsnoer der uytpraek gelden.

§. 459.

(49) Zie Verhandeling van SIEGENBEEK. Bl. 66; en de Nederduitsche Spraakkunst van P. Weiland, §. 23.

§. 459. **BERMERKING.** Uyt al het geên wy, no- pens deze letter (y), aengehaeld hebben, kunnen wy opmaeken het gevolg, dat de hollandsche taek- kundige, r (ij) als de lange i beschonwende, eênen dubbelen misslag doen; eênen teken hunne uytspreek, en eênen tegen hunne spelling.

§. 460. Zy begaen eênen misslag tegen hunne uytspreek; omdat zy, gelyk wy boven gezien heb- ben, de ij eênen klank geêven die haer niec eyaen is: zy zondigen tegen hunne spelregels; want indien de Hollanders de ij als den langen klank van i aen- zien, moeten zy, om gevolgelyk naer hunne grond- stellingen te doen, schryven *blijven*, *wi*, *gi*, *hi*, *ji*, *wi*, enz. in plaets van *blijven*, *mij*, *gij*, *hij*, *zij*, *wij*, enz. « Men gebruyke, zeggen de Rudi- » menta of Gronden der Nederduitsche taal, uitgegeven » door de bataafsche maatschappij: *Tot nu van 't al- » gemeen*, men gebruyke, zeggen zy, geenea dub- » belen of verlangden klinker, wanneer den klank » of de uytspreek van geên woord den zelvea niec » volstrekt voordert; als: *pad*, *paden*; enz. » Men schryve dus nimmer eên woord in het meer- » vond met twee *aa*, *ee*, *ij*, *oo*, *uu*, omdat eên » woord dien verlangden klinker in het eenvond » voordert; als: *maan*, *manen*; *spreekt*, *spreken*; » enz. » Maer, in plaets van te schryven *wi* *blijven*, enz.; volgens den boven aengehaelden spelregel, stellen zy *wij*, *blijven*, enz.

Voórstel.

IE (i) *drukt, in het nederduytisch, den langen klank van i uyt.*

Zetregel.

§. 461. **HE** is eên geheel volk dat de wetten

176 EERSTEN REGEL DER UYTSPRAEK
en kragt aen de letters geeft; het is aen hem
van dezen of geénen klank doór dit of geén tee-
ken uyt te drukken (50).

Gevolg.

§. 462. Het is één volk vry van den langen
klank der *r* op de ééne of de andere wys al te
maelen (51).

§. 463.

(50) " De *w*, zegt SIEGENBEEK, in zyn Kort Begrip der
Verhandeling over de Nederduitsche Spelling, bl. 83, is
" in haeren oórsprong niets anders als ééne dubbele *v*.
" Doch het algemeen gebruyk en de uytspreek dezer letter
" doen de zelve tans met regt als éénen medeklinker aen-
" merken. " Zoo op de zelfde wys, redeneénde over de
letter *r*, zoud hy moeten zeggen hebben dat; schoon zy
in haeren oórsprong niets anders als ééne dubbele *r* wae-
re, niettegenstaende het algemeen gebruyk en de uyt-
sprack dezer letter de zelve tans met regt als éénen an-
deren zelfklinker doen aenmerken.

Oudtyds stelde men *w*, alwaer men, als zonklaer blykt,
de *w* aenzag, niet als éénen zamenklank, maer als één ge-
mengeld geluyd, bestaende uyt twee enkele klanken. Even
gelyk het zoud ongerymd zyn van te zeggen; dat de oude
w als éénen medeklinker beschouwden; zoo zoud het van
gelyken heden aenstootelyk zyn de *w*, als éénen twee-
klank, in het tegenwoórdig gebruyk, aen te zien; omdat
zy by de oude dien klank had. Het zelfde is volkomeelyk
toepasselyk aen de letter *r*.

(51) Oudtyds drukten de Fransche den langen klank in
épitre, enz., uyt doór het byvoegen van ééne *s*. Heden
hebben zy de gewoónte aengenomen van den gemelden
klank doór *f* uyt te drukken; schryvende *épitre*, daer
men

Bepaelingen.

§. 463. Boven hebben wy zonklaer bewezen, dat den langen klank der *i* niet afgebeeld word doór *ey* noch *y*; zoo moet den zelven klank, mits hy in de nederduytsche tael is, doór eén ander teeken uytgedrukt worden: en nu dit kan geen ander zyn als *i* of *ie*.

§. 464. Alle de spraekkundige komen overeen dat de *i* van *indiën* kort is. Laet ons nu, volgens de boven (§. 367.) aengehaelde grondstellingen, den korten klank van *i* langtrekken; en er eéne *ie* laeten opvolgen; daer zal, volgens de natuer der zaak, eéne lange *i* van ontstaan: zoodaenig dat men van *indiën* zal hebben *indiee*.

§. 465. Volgens de zelve grondstelling, den klank van *i* lang uytspreekende in *bezië*; zal men van *bezië* (vrugt) hebben *bezie* (den eersten persoon van het eenvoud der gebiedende wys). Waer uyt wy moeten besluyten dat *ie* den langen klank van *i* uytdukt.

§. 466.

men voórtyds *épistre* schreef: zoo stelde men voórtyds ook *mesme*, daer men nu *même* schryft. Zoo dat den langen klank van *i*, die men oudtyds in *épistre* doór *is* uyt drukte, tegenwoórdig doór *i* afgemaeld word.

Het waer belyghelyk te houden staen dat men, omdat de oude de lange *i* doór *is* uyt drukten, enkelyk aen dit laetste teeken den naem van lange *i* zoud moógen geven; en dat *e* nu den zelfden klank niet zoud hebben in *même*, als *is* oudtyds in *mesme*.

178 EERSTEN REGEL DER UYTSPRAEK

§. 466. Den langen klank der **I** word hier, doór ééne **E**, even als den geéenen van **A**, **E**, en **V**, aengetoond. Dit word ook duydelyk bewezen, nyt de leering veéler taelkundige, uyt het algemcen aengenomen en herkend gebryk, dat zoo sterk ingeworteld is, dat het tans volstrekt onmoógelyk is het zelve uyt te roeyen; als ook uyt de met ons vermaegschapte tael het hoogduytsch, alwaer den klank van **IE** altyd éénen enkelen klank is, te weéten de lange **I** (52).

§. 467.

(52) *Le Maitre de la Langue Allemande ou Nouvelle Grammaire Allemande Méthodique et Raisonnée, composée sur le modèle des meilleurs auteurs de nos jours, et principalement sur celui de J. C. Gottsched. Seizième édition originale, plus perfectionnée que les précédentes. 1808. Bl. 12.*

Grammaire Allemande Pratique, par J. V. Meidinger. Bl. 5.
Nouveaux Principes de la Langue Allemande, par M. Junker, ci-devant Professeur de grammatre à l'école royale militaire, membre ordinaire de l'académie royale allemande de Gottingue. Seconde édition, revue, corrigée, et simplifiée. A Paris. 1802. Bl. 6, alwaer hy zegt dat « IE, in de oorsprongelyk duytsche woórdén, nooyt » éénen tweeklank, maer den langen klank van I uyt- » drukt; ten zy in de woórdén, waer deze letters, » van elkander gescheyden wordende, in twee ver- » schillige lettergreépen moeten gevonden zyn. »

Als **IE** in het hoogduytsch nooyt éénen tweeklank kan zyn, waerom zoud zy in het nederduytsch altyd éénen tweeklank moeten weézen? en als **IE** in eene lettergreép in het hoogduytsch altyd ééne lange **I** uyt drukt, waerom zoud **IE** in het nederduytsch nooyt ééne lange **I** kunnen uyt drukken

§. 467. Dat **IE** in het hoog-en neder-duytsch den eenen en den zelfden klank uytdukt, te weeten het lang geluyd der **I**, kan allen taekundigen, die beyder taelen bewust is, duydelyk merken uyt de volgende woorden:

<i>Hoogduytsch.</i>	<i>Nederduytsch.</i>
<i>Bier</i> (53).	<i>Bier.</i>
<i>Dienen.</i>	<i>Dienen.</i>
<i>Dienst.</i>	<i>Dienst.</i>
<i>Hier.</i>	<i>Hier.</i>
<i>Knie.</i>	<i>Knie.</i>
<i>Vier.</i>	<i>Vier.</i>

§. 468. LAMBERT TEN KATE komt dit nog te staeven, wanner hy zegt (54):

« Uyt den eersten (graed), hy welken het mid-
 « den der tong zich opkrult langs het verhe-
 « melte, en in het midden, op het hoogste,
 « het zelve bynae aenraekt, ontstaet de zag-
 « te

(53) De Hoogduytsche schryven *agiren*, *ranzioniren*, *rasiren*, *spioniren*, *rappieren*, *spielen*, *spiesen*, *visieren*. In alle deze woorden, worden **I** en **IE** gelyk uytgesproken, dit is, met den langen klank van **I**: maer *agiren*, *ranzioniren*, *rasiren*, *spioniren*, worden zonder **IE** geschreven, omdat zy niet voordkomen van andere duytsche woorden, waer die letter met **I** vervoegd is; de andere daerentegen worden met **IE** geschreven, omdat zy afkomstig zyn van woorden waer in die letter gebruykt is.

(54) I Deel, bl. 116.

« te langklinker, die men doór IE uytbeeld, ge-
« lyk by het woórd *die*. »

(55) « Op dien grondslag komt dan de weirde
« en uytspreek overeen van onze lange IE met
« I in het fransch woórd *dire*, in het italiaensch
« *dire* en *sentire*, en de IE in het hoogduytsch
« *giessen*. »

§. 469. Moonen, in zyne geagte Nederduit-
sche Spraekkunst, bl. 18, zegt:

« De klinkers A, E, I, worden van korte
« in lange klinkers veranderd, doór het byvoegen
« van de E: als in..... *zit, ziet; tin, tien* (56). »

§. 470. ZEYDELAAR is ook van het zelfde ge-
voelen, hy zegt:

« De I, verzeld van E, verandert niet van
« klank

(55) L. Ten Kate. I Deel, bl. 147.

(56) « Ook zyn er geweest, zegt MOONEN, bl. 19. van
het aengehaelde werk, die de I verdubbeld hebben in de
« woórden *bier, dier, fier, gier, hier, niet, vriend*, enz; schry-
« vende daer voór *biir, diir, fiir, giir, hiir, niit, vriind*, enz. »

« Hoewel dit (gelyk ook het schryven der I zonder
« B agter zich in *dri, di, ider, imand, nimand*;
« op de wys der A in *kumer, mager, navel*; der E in
« *ezel, edel, gevel*; en der o in *bode, boter, boven*;)
« keenen ingang gevonden heeft, als te hard en oneygen,
« en zweemende naer het kryschende geschreeuw der
« zwaluwen: nochtans is het verlangen der I, doór éne
« tweede I, gebouwd op den grond der verlanging van
« de andere klinkletters met zich zelvo. »

« klank..... De *z* in *iz* dient om den klank *i* te « verlangen, en men spreekt *iz* uyt als *ii*. »

§. 471. Winkelman, in zyne Nederduitsche Sprakkunst, zeggende bladz. 4 *men verlangt de i met de z*, is ook van het gemeen gevoelen, dat *iz* den langen klank van *i* uytdukt.

§. 472. J. D. V., in zynen Woordeuschat oft Letterkonst, zegt van gelyken dat *iz* eéuen klinker is.

§. 473. SIEGENBEEK zelve zegt (57) dat het waer is, dat de *doórgaende* uytpraek (van *iz*) ons *geenen gemengden* klank doet hooren. Als de *doórgaende* uytpraek ons *geenen gemengden* klank doet hooren, zoó is *iz* in de *doórgaende* uytpraek eéuen *enkelen* klank. Is de *doórgaende* uytpraek iets anders als de *algemeene uytpraek eéns volks*? is het niet ongerymd de algemeene uytpraek niet als regel te willen aanveirden? zoud het niet onredenlyk weézen van aen *iz* de kragt van eéuen tweeklank te geéven? daer de algemeen aengenomene en herkende uytpraek van geheel het beschaefidste deel eéns volks eéuen *enkelen* klank, te weéten dien der *lange i*, doet hooren.

§. 474

(11) Bl. 139.

§. 474. **BEZEMKING.** In de verhandeling van de verlanging der klinkers doór verdubbeling of doór **E**, zegt den heer **SIEGENBEEK**:

« Dat men de **E** niet insgelyks ter verlanging der » **I** bezigde, had zyne goede redenen, om, na- » melyk, de verwarring der verlangde **I** met den » tweeklank **IE** voór te komen. »

§. 475. Indien den heer **SIEGENBEEK** hier wilt bewyzen dat de lange **I** niet doór **IE** aengetoond word, en, ten zelve tyde, voór grondstelling aenneemen, dat **IE** ééne tweeklank is; begaet hy ééne schynreden die men naemt *veronderstellen het geén moet bewezen worden* (§2).

§. 476.

(§2) **SIEGENBEEK**, handelende van **IE**, zegt dat « de zelve doór sommige verkeerdelyk uyt het getal der » tweeklanken verbaanen, en als ééne eenvoudige verlanging der **I** beschouwd word. Men beroept zich, zegt hy, ter staeving hier van, voórncemelyk op het gebruyk der oude, om de **E** tot verlangletter der vokalen **A**, **O**, en **U** te bezigen; doch dit beroep komt hier geheel te onpas. Immers is het bekend dat de oude de lange **I** in *schrijf, mijn, zijn*, en diergelyke, altyd doór verdubbeling hebben aengewezen, terwyl zy de **A**, **O**, en **U**, doór de **E** verlangden; en daerentegen *die, hier, zie*, enz., met **IE** geschreven hebben. »

Wy zien niet om wat reden *het beroep op het gebruyk der oude hier geheel te onpas komt*. Wy zien ook niet om wat reden by **IE** ééne tweeklank naemt; ten zy om te moógen zeggen dat **IJ** de lange **I** is, om te moógen veronderstellen het geén moet bewezen worden: want als **IJ** de lange **I** is, kan **IE** de zelve niet weezen. En zoo kan hy bewyzen, dat **IE** ééne tweeklank is; omdat **IJ** de lange **I** is: en dat **IJ** de lange **I** is, omdat **IE** ééne tweeklank is. Wy gelooven, met de redeneerende, dat

§. 476. De afgekeerdheyd, die den heer SIEGENBEER heeft, van, gelyk alle die groote schryvers, de **IE** als den langen klank van **I** aen te zien, is misschien omdat het niet overeenkomstig is met zyn stelsel; want hy had moeten toestnen, dat de verlanging van **I** doór **E** geschied; het welk éénigzins zoud tegenstrydig geweest hebben aen zyne spelling. Hy had daerenboven moeten schryven *dinen, vobrijinig*, enz.; het welk zekerlyk niet ligt zoud aengenomen geweest zyn: of hy had moeten eéne uytneéming maeken aen zyn stelsel, indien hy het zelve, als in zyne Verhandeling, had willen voordraegen. Uytneéming voór uytneéming; hy had zoo wel eéne uytneéming kunnen maeken, ten aanzien van **IE**, als ten aanzien van **IJ**: want schoon hy voór stelsel houde geenén dubbelen klinker te gebruyken, ten zy op énéen medeklinker stuytende; schryft hy niet te min *lijven*, enz.

Besluit.

§. 477. Uyt het gezegde kan men opmaeken, dat, even gelyk is oudtyds in het fransch diende, om den langen klank van **I** uyt de drukken, en tegenwoordig daer voór **I** gesteld word, dat van gelyken den langen klank der **I** in het nederduytsch, die oudtyds, zoo veéle meenen, doór **II** afgemaeld wierd, tans doór **IE** moet afgeschil-
derd

dat het beroep op de oude hier niet te *onpas* komt; te meer omdat zy de **A**, **E**, **O**, en **U**, doór **E** verlangden, en dat het vervolgens regelmaetiger is van, in doórgaende vokaelverlanging, de **I**, gelyk de andere, doór **E** aen te toonen.

derd worden; mits de uytspreek van geheel de nederduytsche tael daer omtrent overcengekomen is (59).

§. 478. Uyt al het geén, wy nopens IE (i), Y (ii), en EY (ei), gezegd hebben, volgt er alleduydelykst, dat er eén wezenlyk verschil is tusschen die dry klanken; dat IE (i) den langen klank van I uytdukt, dat Y (ii) eénen byzonderen zelfklinker (oo), en EY (ei) eénen tweeklank is.

§. 479.

(59) De verlanging der klinkers met de *z* was by de oude zeer sterk in gebruyk; zoud het den niet gevolgelyker zyn te zeggen dat zy de lange I doór *iz*, den doór *ij* uytdrukten?

(60) Dat *y* eénen zesden enkelen klinker is, word ook duydelijk bevestigd doór eén groot getal oude en nieuwe taelkundige.

Moonen, in zyne Nederduytsche Spraekekunst, tweeden druk, zegt:

Bl. 2, "deze (de klinkers) zyn in het nederduytsch zes; als A, E, I, O, U, Y."

Bl. 3, "den laetsten, doórgaens lang, kan niet verlangd worden."

Bl. 19, "de Y, de laetste en zesde klinkletter, alleen lang, als wy voór heénen gezeed hebben, en uyt den langen klank der woorden *vry*, *myn*, *pyn*, *ryd*, waer in zy gevonden word, blykt, kan niet verlangd worden."

Bl. 20, "de Y word by de Nederlanders niet uytgesproken, als eéne verlannde I, gelyk sommige willen; maer als eénen byzonderen klinker tusschen de I en EI
" (ey) /

. 479. Dit verschil zal men kunnen merken uyt de volgende woorden:

<i>Die.</i>	<i>Dy.</i>	<i>Dey.</i>
<i>Lieden.</i>	<i>Lyden.</i>	<i>Leyden.</i>
<i>Rieken.</i>	<i>Ryken.</i>	<i>Reyken.</i>
<i>Schiet.</i>	<i>Schyt.</i>	<i>Scheyd.</i>
<i>Viel.</i>	<i>Vyl.</i>	<i>Veyl.</i>
<i>Vliet.</i>	<i>Vlyt.</i>	<i>Vleyt.</i>
<i>Wie.</i>	<i>Wy.</i>	<i>Wey.</i>
<i>Wieden.</i>	<i>Hyden.</i>	<i>Weyden.</i>
<i>Wicken.</i>	<i>Wyken.</i>	<i>Weyken.</i>
<i>Zie.</i>	<i>Zy.</i>	<i>Zey.</i>
<i>Zieden.</i>	<i>Zyden.</i>	<i>Zeyden.</i>
<i>Zien.</i>	<i>Zyn.</i>	<i>Zeyn.</i>
<i>Ziet.</i>	<i>Zyt.</i>	<i>Zeyd.</i>

TWEE-

„ (sy); als gehoord word in *ydel*, *ys*, *yver*, *yter*, *vry*,
„ *heyd*, *blyheyd*, *schildery*, *drukkery*. „

„ De weirde en uytpraak van onze *y* of *Ij* komt
„ overeen met der Fransche *I* in *vin*. „

L. Ten Kate, in zyné Aenleiding tot de kennissé van het
verhevene deel der Nederduitsche Sprake. Eerste Deel, bl. 147.

Dat de *v*, van over langen tyd, als éénen *zesden en-*
kelen klinker aanzien geweest is, blykt uyt het alreede
aengehaelde, als ook uyt het werk *Grammatica Germanicæ*
Lingux, opera et studio M. Johannis Clavii Hertzber; uyt-
gegeéven te Leipsig, in het jaer 1587, in het welk den
schryver zegt dat er van de vierentwintig letters *zes klink-*
kers *zyn*; te weten *A, B, I, O, U, Y*.

TWEEDE SLAG VAN GELUYDEN

of

GEMENGDE KLANKEN.

§. 480. **BEMERKING.** Het gebrek van onderscheyd tusschen de *gesprokene* en de *geschrevene* enkele en dubbele teekens heeft aenleyding tot veel verwarring gegeeven. De eene willen, dat wy maer vyf of zes enkele teekens hebben; en de andere zeggen, dat het nederduytsch er meer heeft. Volgens de eerste, zoud de nederduytsche tael bestaen uyt vyftien gemengde gelyden; en volgens de laetste, zoud onze tael enkelyk tien gemengde klanken hebben.

§. 481. Uyt de verhandeling over de enkele klanken heeft men gezien, dat wy in het nederduytsch elf enkele gelyden hebben; waer van er vyf, by gebrek van genoegzaeme staeven of schryffletters, doer eên dubbel tecken, in het geschrift, moeten uytgedrukt worden.

§. 482. Eên weyning aendacht op het voörgaende en het volgende zal het geschil kunnen vereffenen. Indien er enkelyk spraek is van de *geschrevene* enkele klinkletters is het zeker, dat er niet meer dan zes zyn; en wanneer men dit van *gesprokene* enkele klanken verstaet, is het insgelyks allerduydelyk dat onze nederduytsche tael er niet min dan elf heeft. Het bewys hier van zal men onbetwistbaer vinden in onze verhandeling over de enkele klanken.

§. 483. Gelyk wy hier niet de *geschrevene* maer de *uytgesprokene* teekens beschouwen; zullen wy hier van gelyken, als in het voörgaende, de klanken en niet de *geschrevene* letters aenmerken.

Be-

Bepaelingen.

§. 484. Gemengde klanken zyn de geéne doór zamensmelting van twee enkele klanken gevormd worden; als zyn de geéne van AU, AEU, EEU, IEU, OU, AET, ET, OOT, OET, UT.

§. 485. BEMERKING. De Hollanders schryven AAU, AAI, EI, OOI, OEI, en UI; daer de Vlaemingen AEU, AET, ET, OOT, OET, en UY, stellen (6t).

§. 486. Het verschil dezer klanken en de enkele geluyden is zeer onderscheydenlyk: want, om de enkele klanken uyt te spreéken, blyft den mond in eene en de zelfde gesteltenis; daer by, in het uytspreeken van éenen tweeklank, éene opvolgende verandering ondergaet.

§. 487. In het uytspreeken van éenen tweeklank, begiut men altyd met den eersten enkelklinker uyt te spreéken, welkers uytspreek onderbroken word met de vermenging van den volgenden klinker; zoodaenig dat men, in het uytspreeken van éenen gemengden klank, het laetste deel vermengt met het eerste alcer men het eerste volkomen uytgesproken heeft. B. v.
om

(6t) Gelyk AI en EI in het hoogduytsch uytgesproken worden gelyk de tweeklanken AY en EY, zoo worden ook by de Hollanders AI en EI uytgesproken als AY en EY by de Vlaemingen.

188 EERSTEN REGEL DER UYTSPPRAEK

om den klank van **au** voórd te brengen, doet men den mond open, even als men doet om **a** uyt te spreéken; en, dezen klank begonnen hebbende, doet men den mond eéne verandering ondergaen die er noodig is tot de uytgalming van de **u**, welke klanken men te zamen mengelt; en doór deze vermenging ontstaet den tweeklank **au**.

Voórbeélden van de gemengde klanken.

Dauw, kaeuw, laeuw, leeuw, meeuw, kieuw, houd, kaey, maey, key, mey, kooy, mooy, hoey, moey, luy.

Gevolg.

§. 488. De gemengde klanken zyn dan zeer verschillig van de enkele. Den klank **oe** verschilt sterk van **ou**, het welk men duydelyk zal merken uyt de volgende

Voórbeélden :

Doen, douw; hoed, houd; goed, goud; moet, mout; oen, ouw; vroed, vrouw; zoet, zout, enz.

DERDE SLAG VAN GELUYDEN

of

ZAMENKLANKEN.

Bepaelingen.

§. 489. Doór zamenklanken verstaen wy klanken die van hun eygen geen geluyd kunnen geéven, maer noodzaekelyk de enkele of gemengde klan-

klanken van doen hebben, om te kunnen klinken; dusdaenige zyn de geluyden der teekens B, CH, D, F, G, H, J, K, L, M, N, P, R, S, T, V, W, Z. Deze dienen om, doór eén zeker hygeluyd, het geluyd der enkele en gemengde klanken, tot de vereyschte uyt spraek van den waeren klank des woórds te vormen.

§. 490. Het verschil dezer geluyden en der enkele en gemengde klanken bestaet daer in; dat de eerste niet kunnen klinken, ten zy doór behulp der enkele of gemengde klanken, daer deze laetste op zich zelve eén geluyd kunnen maeken.

§. 491. Het geluyd der klinkers is duerzaam, daer het geluyd der zamenklanken voórbygaende is.

§. 492. In het uyt spreéken van eenen enkelen klank, kan men het geluyd doen voórddueren, zonder eénige nieuwe beweéging der spraektuugen, met enkelyk de lugt, komende uyt de long, naer buyten te dryven: maer in het uyt spreéken der zamenklanken, kan men geen duerzaam geluyd voórbrengen; het geluyd der zamenklanken moet, doór eéne beweéging der spraekdeelen, venieuwd worden, op elk oogeblik, in het welk men dit geluyd wilt doen hooren. Dit zal men duydelyk merken in de volgende benaeming der zamenklanken: BE, CHE, DE, EF, GE, HA, JE, KA, EL, EM, EN, FE, ER, ES, TE, VE, WE, ZE (62).

§. 493.

(62) Het is eéne misslag de zamenklanken aen de kin-

190 EERSTEN REGEL DER UYTSPRAEK

§. 493. Dit is de gemeene benaeming dezer klanken; maer meest alle de zamenklanken zouden kunnen, in het algemeen volgens hunne natuer, onaengezien het gebruyk, voór en agter alle de enkele en gemengde klanken gesteld, en met de zelve uytgesproken worden. By voórheeld **v**, vergoegd met de enkele en de gemengde klanken, geeft de volgende geluyden :

<i>Ba</i> ,	<i>be</i> ,	<i>bi</i> ,	<i>bo</i> ,	<i>bu</i> ,	<i>by</i> .
<i>Ab</i> ,	<i>eb</i> ,	<i>ib</i> ,	<i>ob</i> ,	<i>ub</i> ,	<i>yb</i> .
<i>Bae</i> ,	<i>beé</i> ,	<i>bie</i> ,	<i>boó</i> ,	<i>bue</i> ,	
<i>Aeb</i> ,	<i>eéb</i> .	<i>ieb</i> ,	<i>oób</i> ,	<i>ueb</i> .	
<i>Bei</i> ,	<i>be:</i> ,	<i>boo</i> ,	<i>boe</i> ,	<i>beu</i> ,	
<i>Eib</i> ,	<i>eeb</i> ,	<i>oob</i> ,	<i>o:ó</i> ,	<i>eub</i> .	
<i>Bau</i> ,	<i>baeu</i> ,	<i>beeu</i> ,	<i>bieu</i> ,	<i>lou</i> .	
<i>Aub</i> ,	<i>acub</i> ,	<i>eeub</i> ,	<i>ieub</i> ,	<i>oub</i> .	
<i>Baey</i> ,	<i>bey</i> ,	<i>booy</i> ,	<i>boey</i> ,	<i>buy</i> .	
<i>Aeyb</i> ,	<i>eyb</i> ,	<i>ooyb</i> ,	<i>oeyb</i> ,	<i>uyb</i> .	

Het zelve kan met de **v** en andere zamenklanken geschieden.

Voór-

kinders te leeren uytspreeken in twee lettergreepen: als *effe*, *hatse*, *elle*, *emme*, *enné*, *erre*, *esse*, *itse*, *wyde*, *zidde*; en hun *dge*, *uwe*, en *dubbele v*, in plaets van *ge*, *ve*, en *we*, te doen zeggen. Dit is aen de zamenklanken eénen naem geéven, die nyt het behoorelyk geluyd niet volgt. Uyt het boven en hier gemelde volgt hoe ongerymd het is de **v** te naemen *enkele v*.

Voórbeelden.

Met de zamenklanken Met de zamenklanken
voóren. agter.

Met de korte *á*, *e*, *i*, *o*, *u*, en den klinker *γ*.

<i>Bagyn.</i>	<i>Babbelen, bad.</i>
<i>Begin.</i>	<i>Bed.</i>
<i>Diaken.</i>	<i>Bid.</i>
<i>Bogchelen, dozyn.</i>	<i>Bobbelen, hod, dobbel.</i>
<i>Bugchelen, dukaet.</i>	<i>Dubbel, schud.</i>
<i>Dyken.</i>	<i>Zyd, zyt.</i>

Met den langen klank van *á*, *e*, *i*, *o*, *u*.

<i>Baeden.</i>	<i>Baed.</i>
<i>Beéden.</i>	<i>Beéd.</i>
<i>Bieden.</i>	<i>Bied.</i>
<i>Boóden.</i>	<i>Boód.</i>
<i>Bueren.</i>	<i>Buer.</i>

Met den enkelen klank van *ei*, *ee*, *oo*, *oe*, *eu*.

<i>Beiren.</i>	<i>Beir.</i>
<i>Beeren.</i>	<i>Beer.</i>
<i>Booren.</i>	<i>Boor.</i>
<i>Boeren.</i>	<i>Boer.</i>
<i>Beuren.</i>	<i>Beur.</i>

Met de gemengde klanken.

<i>Dauwen.</i>	<i>Dauw.</i>
----------------	--------------

Maen

192 EEBSTEN REGEL DER UITSPRAEK

<i>Maeuwen, naeuwen.</i>	<i>Maeuw, naeuw.</i>
<i>Leeuwen, meeuwen.</i>	<i>Leeuw, meeuw.</i>
<i>Nieuwe.</i>	<i>Nieuw.</i>
<i>Bouwen, douwen.</i>	<i>Bouw, douw.</i>
<i>Baey.</i>	<i>Geaeyd.</i>
<i>Bejaerd, bley, dey.</i>	<i>Geheyd.</i>
<i>Dooy.</i>	<i>Gelooyd.</i>
<i>Boey, bloey.</i>	<i>Geloeyd.</i>
<i>Buy, duyg.</i>	<i>Geluyd.</i>

Gevolg.

§. 494. Uyt het boven aengevoerde blykt, dat de *s*, met de enkele en gemengde klanken, tweeneveertig verschillende geluyden zoud kunnen hebben; waer uyt volgt dat men, met twaelf zamenklanken op de aengetoonde wys te vervoegen, vyf honderd vier onderscheydene geluyden zoud hebben.

Bepaelingen.

§. 495. Eénige zamenklanken geschieden doór middel van de keel of strot, en worden *keelklanken* genaemd; andere doór middel van de tong, en hebben den naem van *tongklanken*. De derde soórt van zamenklanken geschieden doór vervoeging der tanden, en worden derhalve *tandklanken* genaemd. De vierde en laetste soórt van zamenklanken worden uytgevormd doór de vervoeging der lippen, en zyn om deze reden *lipklanken* geheeten.

§. 496.

§. 496. De keélklanken zyn *ch, c, h, j, k.*

De tongklanken zyn *d, t, l, n, r.*

De tandklanken zyn *s* en *z.*

De lipklanken zyn *b, p, f, v, m, w.*

KEÉLKLANKEN.

Bepaelingen.

§. 497. De keélklanken, welke vyf zyn, te weeten *ch, c, h, j, k*, worden gevormd met eéne mindere of meerdere uytblaazing van de lugt uyt de keél.

§. 498. Voór het uytspreeken van den eersten der keélklanken, houd men de lippen en tanden open, het midden der tong word opwaerds tegen het gehemelte gehouden; dit geluyd komt sterk naeby aen den klank der *c*, welk geluyd met eéne agterwaerds getrokkenene tong en onderkaek gevormd word. Het verschil dezer klanken zoud men kunnen merken uyt de volgende

Voórbeelden:

<i>Bakcher.</i>		<i>Argus.</i>
<i>Beyachelen.</i>		<i>Beteugelen.</i>
<i>Bogchel.</i>		<i>Kogel.</i>
<i>Echel.</i>		<i>Egel.</i>
<i>Goedstelen.</i>		<i>Mangelen.</i>
<i>Guycheling.</i>		<i>Zuygeling.</i>
<i>Juychen.</i>		<i>Zuygen.</i>
<i>Lugchen.</i>		<i>Lagen.</i>

Logen

<i>Logchen.</i>	<i>Loggen.</i>
<i>Machabeën.</i>	<i>Magerbeen.</i>
<i>Michaël.</i>	<i>Abigaël.</i>
<i>Munchen.</i>	<i>Muggen.</i>
<i>Pogchen.</i>	<i>Poögen.</i>
<i>Richardus.</i>	<i>Lutgardus.</i>
<i>Rogchen.</i>	<i>Roggen.</i>

§. 499. Veele zeggen, dat H geen byzonder geluyd hebbe (63). Deze letter dient en-ke-

(63) Neckere, in zyn Bewerp van Vlaemsche Spelling, over eenige maenden in het licht gegeven, zegt, volgens de latynsche dichters, ziet men, dat de Latynen de H, in het begin der woorden, met geene meerdere aenhyging uytspaken, dan tegenwoordig de Westvlaemingen doen; en dat ook de Fransche, behalve in eenige woorden, deze letter niet uytspreeken: waer uyt zoud volgen dat men dezen klank niet als eenen byzonderen onze tael eygen zoud kunnen beschouwen; en dat de H vervolgens onder het getal der gesprokene teekens niet zoud kunnen geplaatst worden,

“ Volgens de juyste beschryving van TEN KATR, I Deel, bl. 122., zegt SIEGENBEEK, is de H klinker noch medeklinker; meer bestaet alleen in eenen schielijken ophef en een scherpe uytblazing van adem, voór het begin van eenen klinker. Ook de Grieken beschouwen de H niet als eenen medeklinker: zoo als ten klaersten blykt uyt hunne doórgaende gewoonte, om daer voór geen afzonderlyk letterteeken te bezigen; en dat zy, in onze tael doór TEN KATE met regt van het getal der eygenlyk gezegde letters word uytgesloten, word buyten allen twyfel gesteld, doór de opmerking, dat zy in geene onzer woorden als wortletter voórkomt, en by de zelf-

kelyk, om te toonen, dat de enkele en gemengde klanken, voór de welke zy staet, met eéne sterke ophaeling uyt de borst moeten uytgesproken worden; zoo dat de enkele en gemengde klanken, niet voórgedaen van het teeken H, minder, zachter, en stiller uyt de borst uytgegalmd worden, dan wanneer zy van het zelve voórgedaen zyn. Dit verschil zal men gemakkelyk merken als men op de boven gezegde wys zal uytspreeken de volgende

Woórden

met H:

Ha! holla.

Haek, het geén haekt.

Haelen, gaen haelen.

Haen, zeker dier.

Haer, hebt gy haer gezien.

Haes, zeker wild dier.

zonder H:

A, de eerste letter van den abecé.

Aek, zekere schuyt.

Aelen, eén slag van visschen.

Aen, geeft dit aen Petrus.

Aer, koórnhalm.

Aes, voedsel.

Haest,

zelfde woórden, in verschillende gewesten van Nederland, word bygevoegd of weggelaeten; zoo zeggen de Zeeuwen, Vlaemingen, en die van Gouda *ond*, *and*, *ooren*, terwyl de overige Nederlanders *Hond*, *Hand*, *Hooren*, uytspreeken. Zoo zeggen wy *hooren*, met de H, doch laeten de zelve weg by het grondwoórd *oor*. »

Wat SIEGENBEEK verstaet doór worttelletter is hier moeyelyk te raeden: indien hy doór worttelletter verstaet het geén men er gemeenelyk doór verstaet, te wisten, eéne letter die in eén wortelwoórd komt, dan zie ik niet hoe de H in geene onzer woórden als worttelletter voórkomt; als in *hand*, *hond*, *hals*, enz.

196 EERSTEN BEGEL DER UYTSPRAEK

<i>Haest</i> , hy doet alles met haest.	<i>Aest</i> , hy aest zyn jongen.
<i>Haeyen</i> , zekere visschen.	<i>Aeyen</i> , streelen.
<i>Hakker</i> , éénen die bakt.	<i>Akker</i> , één stuk land.
<i>Hal</i> , zekere plaets.	<i>Al</i> , ik geloof niet al het geén gy zegt.
<i>Hals</i> , gedcelte des ligchaems.	<i>Als</i> , doet als één ander.
<i>Hark</i> , zeker hoveniers ge- seedschap.	<i>Ark</i> , van Noäch.
<i>Hab</i> , ik heb hem t'huys gezien.	<i>Ab</i> , het afsloopen der zee.
<i>Heén</i> , hy gaet heén.	<i>Eén</i> , één kind.
<i>Heer</i> , dezen heer heeft die eer wel verdiend.	<i>Eer</i> , hy is eer gekomen dan gy.
<i>Heffen</i> , opheffen.	<i>Effen</i> , gelyk, glad.
<i>Heg</i> , van één mes.	<i>Egt</i> , houwelyk.
<i>Hel</i> , de plaets der verdoemde.	<i>El</i> , meéistok.
<i>Helst</i> , deel van één geheel.	<i>Elst</i> , zekeren visch.
<i>Hen</i> , zekere beest.	<i>En</i> , Petrus en Paulus.
<i>Hert</i> , deel des ligchaems.	<i>Ert</i> , zeker gewas.
<i>Hey</i> , dorre onvrugtbaere land- streek.	<i>Ey</i> , ey ziet eens dit groot ey.
<i>Hik</i> , den hik hebben.	<i>Ik</i> , ik heb den hik.
<i>Hof</i> , hy is in den hof of in de kerk.	<i>Of</i> , ik twyfel of dit zoo zy.
<i>Hom</i> , milt.	<i>Om</i> , om deze reden.
<i>Hoog</i> , verheven.	<i>Oog</i> , deel des ligchaems.
<i>Hoopen</i> , betrouwen.	<i>Open</i> , niet toe.
<i>Hooren</i> , toeluysteren.	<i>Ooren</i> , deelen des hoofds.
<i>Hop</i> , zeker gewas.	<i>Op</i> , hy is op de straet.
<i>Houd</i> , houd dit vast.	<i>Oud</i> , van jaeren.
<i>Huaren</i> , één huys huaren.	<i>Ueren</i> , hy huerde dit huys (ten dry ueren).
<i>Huyd</i> , beestvel.	<i>Uyt</i> , hy gaet uyt.
<i>Huylen</i> , schreyen.	<i>Uyten</i> , zekere nagtvogels.
<i>Iy</i> , hy heeft dit gezien.	<i>Y</i> , teuer van den abed.

§. 500. Den vierden keelklank ; (64) word ,
met

(64) SIEGENBERG zegt dat de j in den grond niet an-
den

met de lippen tegen de opene tanden gespannen, uytgehalmd. In het uytspreeken van *j*, is de tong meer uytgesteeken, dan in het uytspreeken der *k*; v. v. *jak*, *jank*, *jeuk*, *jok*.

TONGKLANKEN.

Bepaelingen.

§. 501. De tongklanken, welke vyf zyn, gelyk de keelklanken, te wœten *n*, *r*, *l*, *n*, *r*, worden met eene beweëging der tong tegen het mondvcrhemelte gemaekt.

§. 502. De twee eerste, *n* en *r*, zyn twee verwantschapsklanken; welke van elkander enkelyk daer in verschillen, dat den eersten zagter uytgesproken word dan den tweeden; als men duydelyk merken kan uyt de volgende

Woorden:

<i>Baden.</i>		<i>Ba:ten.</i>		<i>Geboden.</i>		<i>Gebooten.</i>
<i>Bloeden.</i>		<i>Blooten.</i>		<i>Geschud:den.</i>		<i>Geschutten.</i>
<i>Boden.</i>		<i>Botten.</i>		<i>Gew:d:ten.</i>		<i>Gewetten:</i>
<i>Bonden.</i>		<i>Bonten.</i>		<i>Graeden.</i>		<i>Graeten.</i>
<i>Duyden.</i>		<i>Duyten.</i>		<i>Houden.</i>		<i>Houten.</i>
<i>Geboden.</i>		<i>Gebotten.</i>		<i>Kouden.</i>		<i>Kouten.</i>
						<i>Lae-</i>

ders is als 'de klinkletter *i*, welke aen het begin der lettergreep, voór eenen anderen klinker geplæ:st, doór de schielykheyd der uytpraak, de eygenschap van eenen medeklinker aenneemt." Is dit niet zeggen, dat *j* eenen medeklinker, en eenen klinker kan zyn?

198 EERSTEN REGEL DER UYTSPRAEK

<i>Laeden.</i>	<i>Laeten.</i>	<i>Vlieden.</i>	<i>Vlieten.</i>
<i>Lieden.</i>	<i>Lieten.</i>	<i>Voeden.</i>	<i>Voeten.</i>
<i>Layden.</i>	<i>Luyten.</i>	<i>Vroeden.</i>	<i>Vroeten.</i>
<i>Milden.</i>	<i>Milten.</i>	<i>Wanden.</i>	<i>Wanten.</i>
<i>Moeden.</i>	<i>Moeten.</i>	<i>Wedden.</i>	<i>Wetten.</i>
<i>Myden.</i>	<i>Myten.</i>	<i>Zieden.</i>	<i>Zitten.</i>
<i>Raeden.</i>	<i>Raeten.</i>	<i>Zouden.</i>	<i>Zouten.</i>

<i>Dael.</i>	<i>Tael.</i>	<i>Dil.</i>	<i>Til.</i>
<i>Dal.</i>	<i>Tal.</i>	<i>Doen.</i>	<i>Toen.</i>
<i>Den.</i>	<i>Ten.</i>	<i>Dog.</i>	<i>Tog.</i>
<i>Dien.</i>	<i>Tien.</i>	<i>Dobrn.</i>	<i>Toorn.</i>
<i>Dieren.</i>	<i>Tieren.</i>	<i>Docht.</i>	<i>Togt.</i>
<i>Dik.</i>	<i>Tik.</i>	<i>Dor.</i>	<i>Tor.</i>

§. 503. Om de klanken *L*, *N*, en *R* uyt te spreëken, moet men met den top der tong onderscheydene beweëgingen maeken, wanneer men de lugt uyt den mond blaest.

Voorbeelden

met <i>L</i> .	met <i>N</i> .	met <i>R</i> .
<i>Lam.</i>	<i>Nam.</i>	<i>Ram.</i>
<i>Lacht.</i>	<i>Nacht.</i>	<i>Rag.</i>
<i>Laed.</i>	<i>Naed.</i>	<i>Raed.</i>
<i>Log.</i>	<i>Nog.</i>	<i>Rog.</i>
<i>Tol.</i>	<i>Ton.</i>	<i>Tor.</i>

T A N D K L A N K E N .

Bepaelingen.

§. 504. De tandklauken, welke maer twee zyn,

s en z, naederen in uyt spraek zoodaenig aen elkander, dat het dikwyls moeyelyk is den eénen van den anderen te onderscheyden; nogtans de natuer dezer twee zamenklanken wel inziende, merkt men in de zelve eén wezenlyk verschil. Het geluyd van de s word, met eéne rasse uytblaезing der lugt tusschen den top der tong en de bovenste tanden, gemaect; en de z word, met eéne zagtere en traegere uytblaезing, gevormd. Voór de s, is de tong naeder aen het gehemelte van den mond, dan voór de z; om welke reden s scherper en harder klinkt, dan de z, het welk men genoeg zal kunnen merken uyt de volgende

Voórbeelden:

<i>Zaey.</i>	<i>Saey.</i>		<i>Zullen.</i>	<i>Sullen.</i>
<i>Zin.</i>	<i>Sim.</i>		<i>Zyn.</i>	<i>Seyn.</i>

LIPKLANKEN.

Bepaelingen.

§. 505. Deze klanken, als wy boven gezien hebben, zyn zes; te weéten b, p, f, v, m, en w: waer van de twee eerste en de twee volgende, even als d en t, verwantschapt zyn.

§. 506. B en v verschillen van p en f daer in, dat de eerste, met eéne zachte en stille vervocging der lippen, en met eéne zachte en stille uyt-

200 EERSTEN REGEL DER UTSpraEK

uytdryving van de lugt tusschen de lippen, uytgesproken worden; daer de andere, met ééne rase en schiele sluyting der zelve, gevormd worden.

Voorbeelden.

<i>Bad.</i>	<i>Pad.</i>		<i>Bakke.</i>	<i>Pakke.</i>
<i>Bael.</i>	<i>Pael.</i>		<i>Bal.</i>	<i>Pal.</i>
<i>Bzer.</i>	<i>Paer.</i>		<i>Ban.</i>	<i>Pan.</i>
<i>Bsk.</i>	<i>Pak.</i>		<i>Bnd.</i>	<i>Pand.</i>
<i>Btken.</i>	<i>Pakken.</i>		<i>Bas.</i>	<i>Pas.</i>
<i>Bakker.</i>	<i>Pakker.</i>		<i>Bast.</i>	<i>Past.</i>
<i>Vael.</i>	<i>Fael.</i>		<i>Vakken.</i>	<i>Fakke.</i>
<i>Vak.</i>	<i>Fak.</i>		<i>Vast.</i>	<i>Fast.</i>

§. 507. In het uytspreeken van den klank van *m*, sluyt men op het eynd de lippen; en den klank der *w* word, met één weynig rondgemaekte lippen, die men daer nae opent, en met ééne zachte blaesing, gevormd: als blykt uyt de volgende

Voorbeelden :

<i>Mael.</i>	<i>Wael.</i>		<i>Melk.</i>	<i>Welk.</i>
<i>Mak.</i>	<i>Wak.</i>		<i>Mensch.</i>	<i>Wensch.</i>
<i>Man.</i>	<i>Wan.</i>		<i>Merk.</i>	<i>Werk.</i>
<i>Mast.</i>	<i>Wast.</i>		<i>Met.</i>	<i>Wet.</i>
<i>Mat.</i>	<i>Wat.</i>		<i>Mey.</i>	<i>Wey.</i>
<i>Melt.</i>	<i>Wet.</i>		<i>Minder.</i>	<i>Winder.</i>

§. 508.

§. 508. **BEMERKING.** De reden dat, in het uytspreeken van de *M*, de lippen maer vervoegd worden op het eynd van het geluyd, en dat, in het uytgalmen der *w*, de lippen in het beginsel vervoegd, en daer nae geopend worden, is omdat men, in het uytspreeken van *m*, eerst begint met eenen klinker uyt te galmen, te weeten de *e*, gelyk wy boven aengetoond hebben; en dat, in het uytspreeken van den klank van *w*, den gemelden klinker, in plaats van vooren, agter komt. Deze reden kan men toepassen aen alle de zamenklanken, die, volgens dat zy voór of agter de enkele of gemengde klanken komen, onderscheydenlyk kunnen uytgesproken worden. B. v. in *EB* begint men eerst met *e* uyt te spreken, en daer nae met *B*; daerentegen men in *BE*, den klinker, die in *EB* voóren stond, van agter uytspreekt: en deze is de reden van de onderscheydene beweging der spraakdeelen, die in gelyke klanken schynen plaats te hebben.

SCHERPE KLANKEN.

Bepaelingen.

§. 509. Doór scherpe klanken, verstaen wy de korte enkele klanken *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, doór eenen of meer zamenklanken afg ebeten.

Voórbeelden.

<i>Ba.</i>	<i>Bed.</i>	<i>Bid.</i>	<i>Bot.</i>	<i>Bult.</i>
<i>Bal.</i>	<i>Bel.</i>	<i>Bil.</i>	<i>Bol.</i>	<i>Bul.</i>
<i>Ba.</i>	<i>Berd.</i>	<i>Birk.</i>	<i>Borg.</i>	<i>Burgt.</i>
<i>Dan.</i>	<i>Den.</i>	<i>Ding.</i>	<i>Dom.</i>	<i>Dun.</i>
<i>Gas.</i>	<i>Het.</i>	<i>Gist.</i>	<i>God.</i>	<i>Hut.</i>
				<i>Glad.</i>

202 EERSTEN REGEL DER UYTSPRAEK

<i>Glad.</i>	<i>Gell.</i>	<i>Gild.</i>	<i>Gold.</i>	<i>Guld.</i>
<i>Kan.</i>	<i>Ken.</i>	<i>Kin.</i>	<i>Kon.</i>	<i>Kun.</i>
<i>Klap.</i>	<i>Klep.</i>	<i>Klöp.</i>	<i>Klop.</i>	<i>Klugt.</i>
<i>Pan.</i>	<i>Pen.</i>	<i>Pin.</i>	<i>Pok.</i>	<i>Put.</i>
<i>Wal.</i>	<i>Wel.</i>	<i>Wil.</i>	<i>Wol.</i>	<i>Wust.</i>
<i>Wat.</i>	<i>Wet.</i>	<i>Wit.</i>	<i>Won.</i>	<i>Wulpsch.</i>
<i>Zat.</i>	<i>Zei.</i>	<i>Zit.</i>	<i>Zot.</i>	<i>Zult.</i>

§. 510. Uyt deze voorbeelden , kan men merken , dat den eénen klinker scherper en helderder is dan den anderen ; het welk afhangt van de natuerelyke uytspreek der zelve.

§. 511. Wy hebben gezegd eénen korten enkelen klink : want met lange enkele klanken en gemengde klanken , kan men nooyt eénige scherpe geluyden maeken ; het welk men zonnklaer zal merken uyt de volgende

Voorbeelden :

<i>Al.</i>	<i>Ael.</i>	<i>Brak.</i>	<i>Braek.</i>	<i>Hel.</i>	<i>Heel.</i>	<i>Rat.</i>	<i>Raet.</i>
<i>As.</i>	<i>Aes.</i>	<i>Dag.</i>	<i>Daeg.</i>	<i>Het.</i>	<i>Heet.</i>	<i>Ros.</i>	<i>Roos.</i>
<i>Bal.</i>	<i>Baed.</i>	<i>Dat.</i>	<i>Dael.</i>	<i>Kaf.</i>	<i>Kaef.</i>	<i>Tal.</i>	<i>Tael.</i>
<i>Bak.</i>	<i>Baek.</i>	<i>Dan.</i>	<i>Daen.</i>	<i>Kal.</i>	<i>Kael.</i>	<i>Ten.</i>	<i>Teen.</i>
<i>Bal.</i>	<i>Bael.</i>	<i>Den.</i>	<i>Deén.</i>	<i>Kam.</i>	<i>Kaem.</i>	<i>Ter.</i>	<i>Teeér.</i>
<i>Ban.</i>	<i>Baen.</i>	<i>Dof.</i>	<i>Doof.</i>	<i>Knap.</i>	<i>Knaep.</i>	<i>Van.</i>	<i>Vaen.</i>
<i>Bar.</i>	<i>Baer.</i>	<i>Dop.</i>	<i>Doop.</i>	<i>Kop.</i>	<i>Koop.</i>	<i>Wak.</i>	<i>Waek.</i>
<i>Bas.</i>	<i>Baés.</i>	<i>Dor.</i>	<i>Doór.</i>	<i>Kram.</i>	<i>Kraem.</i>	<i>Wit.</i>	<i>Wiek.</i>
<i>Ben.</i>	<i>Been.</i>	<i>El.</i>	<i>Eél.</i>	<i>Lag.</i>	<i>Laeg.</i>	<i>Word.</i>	<i>Woórd.</i>
<i>Best.</i>	<i>Best.</i>	<i>En.</i>	<i>Eén.</i>	<i>Lat.</i>	<i>Laet.</i>	<i>Zak.</i>	<i>Zaet.</i>
<i>Bil.</i>	<i>Bied.</i>	<i>Gaf.</i>	<i>Gaef.</i>	<i>Les.</i>	<i>Leés.</i>	<i>Zal.</i>	<i>Zael.</i>
<i>Blek.</i>	<i>Bleek.</i>	<i>Gad.</i>	<i>Gael.</i>	<i>Mak.</i>	<i>Maek.</i>	<i>Zat.</i>	<i>Zaed.</i>
<i>Bod.</i>	<i>Bood.</i>	<i>Gat.</i>	<i>Gaet.</i>	<i>Man.</i>	<i>Maen.</i>	<i>Zin.</i>	<i>Zien.</i>
<i>Bom.</i>	<i>Boom.</i>	<i>Graf.</i>	<i>Graef.</i>	<i>Net.</i>	<i>Nedt.</i>	<i>Zit.</i>	<i>Ziet.</i>
<i>Bos.</i>	<i>Boos.</i>	<i>Hak.</i>	<i>Haek.</i>	<i>Pot.</i>	<i>Poot.</i>	<i>Zon.</i>	<i>Zoón.</i>
<i>Bot.</i>	<i>Boot.</i>	<i>Hal.</i>	<i>Hael.</i>	<i>Prat.</i>	<i>Praet.</i>	<i>Zot.</i>	<i>Zob.</i>

Bol.

<i>Bol. Louw.</i>	<i>Gal. Gaeuw.</i>	<i>Kot. Koey.</i>	<i>Nigt. Nieuw.</i> <i>Pad. Pary.</i> <i>Zes. Zeeuw.</i>
<i>Dal. Dauw.</i>	<i>Kat. Kaey.</i>	<i>Krul. Kuyl.</i>	
<i>Er. Eeuw.</i>	<i>Kerk. Key.</i>	<i>Mot. Moeyt.</i>	

§. 512. Uyt het geén wy gezegd hebben, volgt klaer, dat alle de *scherpe* klanken *kort* zyn; maer dat alle *korte* niet *scherp* zyn.

VERVOEGDE ZAMENKLANKEN.

§. 513. BEMERKING. Wy hebben boven gezien, dat verscheidene enkele klanken te gaeder kunnen uytgesproken worden, en dan maer een geluyd uytmaeken. Het zelfde kan plaets hebben in de zamenklanken. Op de zelfde wys gelyk *z*, doór de voór- of agter-voeging der enkele en der gemengde klanken, verschillende geluyden kan maeken; zoo kan ook de *z*, doór de voór- of agter-voeging van éénen anderen zamenklank, één onderscheyd in de uytpraek brengen.

Bepaeling.

§. 514. Vervoegde zamenklanken zyn die, welke doór vereeniging van twee of meer zamenklanken ontstaen; als *z* en *l* in *bloed*, en *x* en *z*, in *bomb*.

§. 515. BEMERKING. Indien de *z*, op deze wys, voór en agter alle de andere zamenklanken kunde komen, en dat die zelfde vervoeging, in alle de andere zamenklanken kunde plaets hebben, en dat deze vereenigde zamenklanken kunden, als wy boven gewsegd hebben, voór en agter de enkele en gemengde klanken komen; zoud daer uyt spruyten één

204 EERSTEN REGEL DER UITSPRAEK

En zeer groot getal verschillende geluyden. De achtien zamenklanken zouden kunnen dry honderd zes vervoegingen van twee zamenklanken maeken; als zyn de geene van M en B in *bomb*, van B en L in *blood*; en dobr de vervoeging van deze vereenigde zamenklanken met de enkele en gemengde klanken, zoud men twaelf duyzend, acht honderd, tweeënvyftig geluyden van eenen enkelen of gemengden klank, en van twee zamenklanken hebben. Hoe meer zamenklanken men, op deze wys in éne tael, zoud kunnen vervoegen; hoe meerder het getal der zelve klanken zoud weezen. B. v. indien men op deze wys dry, vier, vyf, enz., zamenklanken, met de enkele en gemengde geluyden, kunde vervoegen; en dat men van deze kunde woorden van eene, twee, dry, vier, vyf, enz., lettergreepen maeken: zoud daer één zoo groot getal woorden van outstaen, dat het leven van éenen mensch zoud te kort weezen, om alle de zelve uyt te spreéken (65).

§. 516.

(65). Hier uyt kan men merken, dat het niet zeer moeyelyk zoud weezen éne nieuwe geschrevene tael te maeken, en dat met min als de helft van het getal der tegenwoordig sengenomene schryfsteekens: want met tien enkele boekstaeven of letters zoud men kunnen hebben de volgende vervoegingen; waer van elke in het byzonder één denkbeeld zoud kunnen uytdrukken.

Woorden van eene letter	10
- - - - twee letters	100
- - - - dry - - -	1,000
- - - - vier - - -	10,000
- - - - vyf - - -	100,000
- - - - zes - - -	1,000,000
- - - - zeven - - -	10,000,000
- - - - acht - - -	100,000,000
- - - - negen - - -	1,000,000,000
- - - - tien - - -	10,000,000,000

11,111,111,110

12-

§. 516. Wy zullen hier, in eene tafel, eenige der voornaemste slagten van vervoegingen begrypen; en daer in de andere afgehandelde klanken byvoegen; opdat men, met eenen oogslag, zoud hebben alle de grondgeluyden, waer uyt onze tael bestaet; en dat men de zelve, naer gelegenheyd, ten voordeele zoud kunnen gebruyken. Men merke daer wel aen de kracht van elken klank of letter, het verschil der enkele, der kort zachte, der kort scherpe, en der lange enkele klanken, der gemene, de klanken, der enkele en vereenigde zamenklanken.

NE-

Indervoegen dat men, met tien enkele schryfsteekens, zoud kunnen maeken het getal van elf duyzend honderd elf millioen, honderd elf duyzend, en honderd en tien geschrevene woorden, Maer veronderstellende, dat men in geen woord eene letter tweemaal mooge gebruyken, zoud het getal woorden, die men van tien schryfsteekens kan maeken, nog belooopen tot tien woorden van eene letter; negentig van twee letters; zeven honderd twintig van dry letters; vyf duyzend veertig van vier letters; dertig duyzend, twee honderd, en veertig van vyf letters; honderd eenenvyftig duyzend en twee honderd van zes letters; zes honderd vier duyzend, acht honderd van zeven letters; een millioen, acht honderd veertien duyzend, en vier honderd van acht letters; en dry millioen, zes honderd achtentwintig duyzend, en acht honderd van negen letters; als ook zoo veel van tien letters: welke te zamen maeken het getal van negen millioen, acht honderd viereenestig duyzend, en negentig woorden. Welk getal meer dan genoegzaam zoud weezen, tot het maeken van verscheydene honderde geschrevene taelen; alle bestaende uyt woorden die haer alleen eygen zyn, zoodaenig dat er geen een teeken van de eene tael in de andere zoud te vinden zyn.

NEDERDUYTSCH E

ENKELE KLANKEN.

KORTE.

LANGE.

Zagte.	Scherpe.	Baden,	Baed,	Baeden,
Ba-	Bad, bed, bid, bod,	gebeden,	beëd, bied,	beëden, bie-
taefsch,	schud; kan, ken,	ipen, bo-	boëd,	den, boë-
bejit,	kin, kon, kun; lat,	den, duca-	buer; daer,	den, bueren;
olië,	let, lit, lot, luk;	ton; baker,	deëd, dier,	daeden,
bogaerl,	mest, mest, mist,	beker,	doër,	deëden, die-
bureel;	most, mits; last,	iper, o-	duer;	ren, dob-
galey,	lest, list, lost, lust;	ker, uper;	kael,	len, dueren;
geleyt,	nat, net, nigt, nop,	adel, e-	keël,	kaelen,
piluer,	nut; past, pest, pist,	del, iver,	kiel,	keëlen, kie-
patak,	post, puts; ral, rel,	over, lu-	koël,	len, koë-
outoor;	ril, rol, rul; tal,	tersch; kater,	kuar;	len, kueren;
bagyn,	tel, til, tol, tulp;	kever,	vaer, veër,	vaeren,
begyn,	val, vel, vil, vol,	kivit,	vier, voër,	veëren, vie-
piket,	vul; zwang, zweng,	koper,	vuer.	ren, voë-
bobyn.	zwing, zwong.	kubit.		ren, vueren.

GRONDKLANKEN.

GEMENGDE
KLANKEN.

ZAMENKLANKEN.

By, beir,
beer, boor,
beur, boer;
hy, keir,
keer, koor,
keur,
koets;
my, meir,
meer,
moor, meu-
iel, moer;
py, peir,
peel,
poort,
peul,
poel.

Dauw,
kaeuw,
leeuw,
kieuw, douw,
kaey, key,
kooy, koey,
kuyt;
naeuw,
eeuw, nieuw,
naey, ley,
nooyt, loey,
luy; laeuw,
leeuw, maeuw,
meeuw, maeu,
mey, mooy,
moey, muyl.

Bobbel, rob, robyn, biood,
brood; Christus, lach, lag-
chen, schelmsch, schelm-
schen; daed, padden, be-
daerd; suel, helft, fraey;
gang, gragt, baggen;
haek; jaer; krack, bank,
knap, klokken, kork; lat,
tael; tellen, olm; molm,
mommen; neen, meenen,
pennen, neiring, doorn; pop;
raed, dier, gevoerd; sas,
sissen; tand, baet, toets,
staen, lasten, kaert, treur; ver,
verven, vryven; wat, kwaed,
kieuwen; raed, baeten.

208 TWEEDEN REGEL DER UYTSPRAEK

§ 517. **BEMERKING.** Den geënen alle de woorden, in deze tabel begrepen, volgens de regels der zuiverste en beste uytpraek, kan uytgalmen, zal geene moeyte vinden in de uytpraek céniger klanken onzer tael; en zal, gelyk wy boven gezegd hebben, groot licht en gemak vinden in het leeren der vreesde taalen, waer voór de Nederlanders zoo veel genegenheyd en bekwaemheyd hebben.

TWEEDEN REGEL DER UYTSPRAEK

of

DE ZAMENSTELLING.

Bepaelingen.

§. 518.

De woorden zyn of *enkel* of *zamengesteld*, de eerste bestaen maer uyt een en de tweede uyt verscheydene woorden.

§. 519. Den regel der *zamenstelling* leert, dat de *zamengestelde* woorden de *beduydende*, en niet de *onbeduydende*, klanken moeten behelzen van alle de *enkele*, waer van zy *zamengesteld* zyn.

§. 520. De *zamengestelde* denkbeelden *schoenmaecker*, *stoeldraeyer*, *grondwet*, *grootvader*, *schoondochter*, enz., bestaende uyt de *enkele* denkbeelden of woorden *schoen* en *maecker*, *stoel* en *draeyer*, *grond* en *wet*, enz., moeten alle de *beduydende* klanken dier *enkele* inhouden.
Het

Het algemeen aengenomen en herkend gebruyk kan, in éénige weynige toevallen, de volkomene toepassing van dezen regel verhinderen.

§. 521. Wy hebben gezegd de *beduydende klanken*; want, in alle zamengestelde woorden, word er maer naedruk gemaekt op de lettergreepen die het voornaeme denkbeeld uytdrukken. B. v. schoon *schoenmaeker*, *stoeldraeyer*, enz., het zelfde beduyden als *éenen die schoenen maekt*, *éenen die stoelen draeyt*, enz.; word nogtans in de zamengestelde den klank *en* niet bygevoegd, omdat den zelven niets bybrengt aen het voornaeme denkbeeld: want die de weeten-schap bezit van *eenen* schoen te maeken of *eenen* stoel te draeyen, kan *meer* schoenen maeken, en *meer* stoelen draeyen, enz.; zoo dat hier het eenvoudig genoegzaam de kunst dezer persoónen uytdukt, om welke reden het zoud vrugteloos weézen het meervoud te gebruyken. Maer wanneer diergelyke letters éene zekere kracht aen het voornaeme denkbeeld zouden toebrengen; moeten zy als beduydende klanken in de zamengestelde aenzien worden, en vervolgens als de wezenlyke deelen der zelve beschouwd zyn. B. v. den klank *en*, in *woordenboek*, *roozenhoed*, enz., géést hier éene byzondere kracht aen de zamengestelde, en is daer volkomenlyk noodig om die denkbeelden, gelyk men ze voórstelt, uyt te drukken: want het

denk-

210 DERDEN REGEL DER UYTSPRAEK

denkbeeld , dat wy van *woordenboek* hebben , stelt ons éenen boek voór die wezenlyk uyt *meer* dan een woord bestaet ; van gelyken het denkbeeld van *roozenhoed* behelst duydelyk in zich éenen *hoed* niet gemaekt van *eene* , maer van *verscheydene* roozen.

Gevolg.

§. 522. Alle de zamengestelde bestaen uyt verscheydene woorden , elk in het byzonder één denkbeeld uytdukkende welke denkbeelden alle in de zamengestelde woorden moeten begrepen wezen: *Leydster* , *dwaelster* , zyn geene zamengestelde ; ten zy wanneer zy uyt twee denkbeelden bestaen , te weeten uyt *leyden* en *ster* , en *dwaelen* en *ster*.

DERDEN REGEL DER UYTSPRAEK

of

DE AFLEYDING.

Bepaelingen.

§. 523.

De afleyding is de afstamming ééns woórds van één ander als van zynen wortel.

§. 524. Schoon de afleyding van éénige afstammelingen onzeker schyne ; valt egter de afley-

leyding van meest alle de afstammelingen, met den eersten, in het oor.

§. 525. **BEWERKING.** Het is de afleyding die ons leert in veel gevallen de eygenlyke kracht en beteekenis der woorden kennen; want ten zy wy letten op de afleyding, zouden wy in veel gevallen de uytgesprokene teekens de beduydenis niet kunnen geëven, die de spreekende personen daer aen toekennen. Tot voorbeeld hier van kan men nemen *zy zagen* en *zy zagen*.

§. 526. De woorden die van geene andere voordkomen naemt men *oorsprongelyke*; en de woorden die van andere afstammen, door het byvoegen of veranderen van éénige klanken, naemt men *afgeleyde* woorden.

§. 527. *Afgeleyde gedaenten* zoud men kunnen naemen de veranderingen van de deelen der rede, die van haere eerste gedaente afstammen. *Goederen, kwaede, schoonen*, enz., zyn afgeleyde gedaenten; omdat zy voordkomen van hunne eerste gedaenten *goed, kwaed, schoon*, enz. Daer is dan, streng genomen, één onderscheyd tuschen *afgeleyde woorden* en *afgeleyde gedaenten*; nogtans moogen wy de ééne en de andere met den algemeenen naem van *afstammelingen* of *afgeleyde woorden* bestempelen.

§. 528. In de afstammelingen, vind men twee soorten van klanken; die aen de *oorsprongelyke*, en de geéne aen de *afgeleyde* eygen zyn. De eerste macken het wezenlyk of beduydende deel
van

van het grondwoórd uyt. Deze klanken onderscheyden het één woórd van het ander, zonder aenmerking van voórvoegsels of uytgangen: dusdaenige zyn *been*, *steen*, enz.; in *beenen*, *steenen*, *steenig*, enz. (66). De tweede soórt van klanken zyn die voór of agter aen de wortel- of grond-klanken gevonden worden. Deze klanken onderscheyden de afstammelingen van hunne wortels; dusdaenige klanken zyn *EN*, *IG*, in *beenen*, *steenen*, en *steenig*, enz.

§. 529. Eén wezenlyk onderscheyd is er tuschen de klanken der grondwoórdten, en der afstammelingen; te weeten, dat den klemtoon nooyt kan vallen op deze laetste, maer altyd op de meest beduydende wortel- of grond-klanken.

§. 530. Den regel der afleyding leert, dat de afgleyde woórdten den beduydenden klank moeten behouden van de woórdten, waer van zy voórdkomen. Het gebruyk heeft aen dezen

re-

(66) De wezenlyke klanken van *hert* (deel des ligchaems) zyn alle die in dit woórd gevonden worden. Geenen van die klinken kan agtergelaeten of veranderd worden, zonder het wezenlyk deel des woórdts te verkranken: want den eersten klank afdoende, het is *ert*, één zeker gewas; doet den geersten af en den laetsten, het is *er*, als in *hy zal ER komen*; en doet den laetsten alleen af, het is het voórvoegsel *HER* (nog *ééns* beteekenende); en alle de zamenklanken afdoende, behoud men enkelyk de klinkletter *s*.

regel uytneémingen gemaakt, waer van wy in het vervolg zullen spreéken. *Hand, stand, land, ham; tam*, zyn grondwoórden; hunne afstammelingen zyn *behandig, bestendig, landen, kammen, tammen*, enz.: in welke woórden den oórsprongelyken klank bewaerd is. De geéne *behendig, bestendig, enz.*, zeggen, wyken van dien grondregel der uytprack af.

§. 531. BEMERKING. Hoe schoon en eenvoudig had het geweest, indien men de grondklanken, in alle de afstammelingen op deze wys, behouden hadde; maer welke tael kan aityd ongeschonden blyven? en zoo ziet men, dat er verscheydene afstammelingen de klanken der oósprongelyke veranderen. Men heeft

<i>Beuwyken</i> ,	voór <i>beuwakken</i> ,	van <i>uwk</i> .
<i>Binden</i> ,	voór <i>banden</i> ,	van <i>band</i> .
<i>Pikken</i> ,	voór <i>bekken</i> ,	van <i>bek</i> .
<i>Schenden</i> ,	voór <i>schan den</i> ,	van <i>schand</i> .
<i>Vesten</i> ,	voór <i>vasten</i> ,	van <i>vast</i> .

Gevolg.

§. 532. In de afstammelingen, welker afleyding zeker, klaer, en durydetyk is, moet men de wortelklanken ongeschonden behouden; zoo dikwyls het tans algenteen aengenomen en herkend gebruyk zulks niet stellig verbied. B. v. De afleyding van *behandig, bestendig, kammen, tammen*, enz., zeker zynde, en, doór het algemeen aengenomen en herkend gebruyk, niet tegengesproken wordende; zullen, buyten
swy-

214 DERDEN RECHL DE A UTSPRAEK
twyfel, den voorkem verdienen een *beherdig*,
bestendig, *kemmen*, *testunen*, enz.; welke van
sommige gebruykt worden (67).

*Over den klemtoon op de oorsprongelyke
deelen der afstammelingen.*

Bepaelingen.

§. 533. Doór *klemtoon* verstaen wy hier ééne
zekere ryzing van de stem, waer doór men den
éénen klank hooger uytspreekt dan den anderen.
B. v. in het woórd *behandig*, hoort men duy-
delyk dat de stem hooger is in *HAND*, dan in
BE en *IG*; zy valt zoo veél op den klank van
HAND als op de beyde andere te zamen. Deze
ryzing zoud men ook, gelyk veél andere, éénen
naedruk, dien men maekt op éénen klank,
kunnen naemen.

§. 534. Den klemtoon of naedruk valt nooyt,
ten zy op het oorsprongelyk en zaekelyk deel
des woórds. Laet ons hier tot voorbeeld nee-
men *beständig* en *behandig*; welker oótspron-
gelyke lettergreepen *stand* en *hand* zyn, en
op welke men in de uytpraek éénen naedruk
maekt, bestaende nyt het dubbel van den tyd
dien

(67) De afeyding is hier voór het gehoor, en be-
staet derhalve in gelyden, en niet in geschrevene tee-
kens; dus *taelen*, *talen*, *taalen*, en *ellen*, gelyk
wytsproken wordende, met éen langen klank der *A*,
volken een den regel der gesprokene afeyding.

dien men gebruykt om deze lettergreepen uyt te spreken, ten aanzien der andere die geene grondlettergreepen zyn.

§. 535. Het is insgelyks dezen regel die ons leert den klemtoon of naedruk maeken op de eerste lettergreep van *bedelen* (brood vraegen), en op de tweede van *bodeelen* (met deel beslaegen): omdat het eerste voórkomt van *bede*, welks zaakelyk deel den langen klank der *e* begrypt; en het tweede van *deelen* wiens zaakelyk deel *deel* is.

§. 536. **OPMERKING.** « Met de opgegevenne eygenschap, zegt SIEGENBEEK (68), stryden de woorden *regeren* (regeeren), *redeneren* (redeneeren), en meer diergelyke. Doch men bedenke dat dezen uytgang eenen basterduytgang is, doór ons van de Fransche overgenomen. Voór het laetst gemelde schreef men ontyds meestal *redenen*, waer in zich het genemde taeleygen vertoont » (69):

VIER.

(68) Kort Begrip der Verhandeling over de Nederduitsche Spelling, door Matthys Siegenbeek. Bl. 43.

(69) Daer is nog eenen anderen naedruk, in de gesprokene taal, dien men onderscheyden moet van den geenen waer van wy hier komen te spreken. Dezen naedruk bestaet of in eene byzondere beteekenis of in eene krachtige uytdrukking, van het gemeen gebruyk afgezonderd. B. v. wanneer men zegt *GODEN kome voór van GOD*: willen wy hier aan de woorden *goden* en *god* de oorsprongelyke beteekenis niet toekennen.

VIERDEN REGEL DER UYTSPRAEK

of

DE WELLUYDENDHEID.

Bepaelingen.

§. 537.

De gesprokene tael is voór het gehoor; zy kan de gedachten aen andere niet doen bevat- ten, ten zy doór zyne tusschenkomst: het is dan onmoégelyk onse gedachten aen andere doór de gesprokene tael voór te draegen, ten zy die persoóngen ons het gehoor willen leenen. Men

nen; want het ongerymd zoud zyn te zeggen, dat er van eénen god verscheydene goden kunnen voordkomen. Maer die woórden zyn daer gebruykt in eéne stoffelyke beteekenis, dit is, voór de klanken, en niet voór de denkbeelden die zy gemeenelyk uytdrukken. Wanneer wy zeggen *hy spreekt wel, maer hy spreekt niet wel*; geéven wy eénen onderscheydenen toon aen de beyde *wel*, waer doór wy ook eéne byzondere kragt van betee- kenis toekennen aen het tweede *wel*.

Dit onderscheyd van sprack word in het schryven ook onderhouden: en gelyk men dezen naedruk der woórden, doór eéne byzondere klankbepaeling, aen het oor voórdragt; zoo stelt men den zelve in het geschrift, doór verscheydene teekens, ook aen het oog. Men onderscheyd hier verscheydene soórten van trap- pen; als in het voórbeeld *god is VOLKOMENLYK GODE*, waer van wy §. 240 gesproken hebben.

Men moet, in het spreken, de ooren niet tegenbotsen, doór ruwe of onaengenaeme klankvervoegingen; en hier uyt ontstaet den regel der *welluydendheid*.

§. 538. Doór welluydendheid verstaen wy hier de wegneéming der hardstootelykheid van klanken in de zamengestelde en afgeleyde woorden.

§. 539. Doór *hardstootelykheid*, welke voórnaemelyk in de onaengenaeme botsing van medeklinkers (70) gelegen is, kan men hier niet anders verstaen als die, welke tegenstrydig is aen de uitspraak, welke aen de meest beschacfte en geoefende soórt des. volks eygen is.

Eerste gevolg.

§. 540. De welluydendheid bestaet niet in oogvleyende teekens, maer in eéne oorstreelende bevalligheyd der klanken.

Tweede gevolg.

§. 541. Den regel der welluydendheid is grondvest op het gemeen gevoelen of de herkende en aengenomene wys van onze gedachten,
doór

(70) Wie herkent niet, zert SIRGENBEEK, dat de zamensbotsing van meerdere harde en stroeflydende medeklinkers stootende en onaengenaem, den meerderen overvloed daerentegen van zachte en welluydende klinkletters stroelende en bevallig is?

218 VIERDE REGEL DER UITSpraak
door klanken of geluyden, aen het gehoor voor
te draegen.

• Bepaelingen.

§. 542. In de meeste gevallen, zal het algemeen gebruyk beslissen welke klanken als welklydende of als hardstootende moeten beschouwd wezen. Indien, in eenige omstandigheden, het algemeen gebruyk, omtrent eenige byzonderheden, zich niet klaer en duydelyk vertoont; kan de overeenkomst der tael als algemeen gebruyk beschouwd wezen, in de woorden, waer er een gelykvormigheyd heerscht met die, waer over het algemeen gebruyk beslist heeft, mits zy alsdan onder het algemeen gebruyk behooren, uyt kragt van den regel der overeenkomst (analogia). Om dit, met een voorbeeld, op te helderen, zullen wy hier neemen het woord *godeloos*, het welk sommige *godloos* willen hebben. Mits het algemeen gebruyk hier schynt twyfelagtig te wezen, zal men de regelmaet der tael naegaen, en zien wat het algemeen gebruyk, in diergelyke omstandigheden, hier omtrent beslist heeft. Met den eersten oogslag, zal men zien, dat het algemeen gebruyk gebied *zinneloos*, *vrugteloos*, *eyndeloos*, enz., te zeggen; dit is, dat het algemeen gebruyk, in deze woorden ter oorzaak der wellydendheyd, de π vereyscht: en gelyk er een vol-

volkomene overeenkomst is tusschen *godeloos*, en de andere, waer omtrent het gebruik stellig beslist heeft; zoo vereyscht het algemeen gebruik, doór de overeenkomst, dat men *godeloos* zegge.

Derde gevolg.

§. 543. De welluydendheid kan niet steunen op het gevoelen van dezen of geenen byzonden persoon, die zich dezen of geenen klank als welluydende voórstelt: want op deze wys zou er geenen klank zoo hardstootelyk zyn, die by eénen anderen voór welluydende niet zou kunnen doórgaen; en geenen klank zouf zoo welluydende zyn, dat hy, by eénen byzonderen persoon, voór hardstootende niet zoud kunnen geagt worden.

Vierde gevolg.

§. 544. Den regel der samenstelling leert, dat men, in de zamengestelde woorden, enkelyk de wezenlyke klanken der oórspróngelyke inbet hebben. B. v., volgens den regel der samenstelling, zou men moeten zeggen *hoenpoot*; nochtans het algemeen gebruik heeft tot welluydendheid *hoenbepoot* ingebracht; zoo kan dan den regel der welluydendheid tegenstrydig zyn aen den regel der samenstelling.

§. 545. Den regel der afleyding leert, dat
men,

220 VIERDEN REGEL DER UYTSPRAEK
 men, in de afgeleyde woorden, enkelyk by de
 oorsprongelyke geluyden de byzondere voor- of
 agter-voegsels der afstammelingen moet voegen:
 niettegenstaende den regel der welluydendheyd,
 gevestigd op het algemeen gebruyk, vereyscht
 de inlassching van eénen onwezenlyken klank,
 en somtyds de verandering der wezenlyke ge-
 luyden van de oorsprongelyk woorden; als in
 de woorden *vreémdeling*, *godeloos*, welke,
 streng genomen, volgens den regel der afley-
 ding, zouden moeten *vreémdling*, *godloos*, uyt-
 gesproken worden; en zoo kan, in veél geval-
 len, den regel der afleyding, doór den geénen
 der welluydendheyd, bepaeld worden.

§. 546. Waer uyt volgt, dat den regel der
 welluydendheyd kan ééniger wys tegenstrydig
 zyn aen de zamenstelling en de afleyding, of,
 in andere woorden, doór deze bepaeld zyn.

Zetregels.

§. 547. I. Het oogwit aller uyt spraekregels
 is de bevoórdering van de gedachten, doór an-
 dere, te doen bevatten.

§. 548. II. De bevoórdering, van de gedach-
 ten aen het gehoor volkomen voor te draegen,
 moet dienen als den toetssteen der weirde van
 den grondregel der welluydendheyd.

Gevolg.

§. 549. Schoon de welluydendheyd éénigo
 on-

onwezenlyke klanken leert byvoegen, of zelfs wezenlyke veranderen; is niettegenstaende haer gezag, in de uytpraek, van eene volkomene ongenoegezachtheid, wanneer zy den oorsprong en de beteekenis der woorden verduystert, of tot tacl-verbastering of-bederving overgaet.

Bepaelingen.

§. 550. De welluydendheid is tweederley; de *algemeene* en de *verdeelde*.

§. 551. Doór algemeene welluydendheid verstaan wy die, welke van geheel het beschaefde gedeelte des volks herkend en aengenomen is. Dusdaenige is de welluydendheid van den klank van DER, in *hoenderpoot*; want het ware zonnigen tegen het algemeen aengenomen en herkend gebruyk dien klank te willen agterlaeten of veranderen.

§. 552. **BEMERKING.** Opdat eene welluydendheid algemeen genaemd zy, word er niet altyd vereyscht, dat *alle* de meest beschaefde en geoefende eens volks haer als dusdaenig aanzien; het is genoeg dat ver het meeste getal daer omtrent overeenkome.

§. 553. De welluydendheid is *verdeeld*: wanneer de eene der meest beschaefde en geoefende eens volks, om de welluydendheid, eenen klank willen voegen of veranderen, in de zamengestelde of afgeleyde woorden, en de andere niet; en dat beyde soorten groot in getal zyn.

Ge-

Gevolg.

§. 554. Wy zeggen *groot in getal*, want het gevoelen van dezen of geénen byzonderen persoon kan geene verdeelde welluydendheid uytmaeken. Indien iemand zich van het gevoelen van alle of van bynae alle andere afzondere; mag men dit aenzien niet als eéne verdeelde welluydendheid, maer als eéne slegte wys van uytdrukking.

Vraagstuk.

By hoever kan de algemeene welluydendheid tot regel der uytpraak gelden?

§. 555. De algemeene welluydendheid, overeenkomstig met de andere uytpraakregels, is, in alle hoegenaemde voórvallen, eénen aftevoelmaektsten regel der uytpraak; zelfs is de welluydendheid, schoon tegenstrydig aen den eénen of den anderen uytpraakregel, maer geboden doór het algemeen aengenomen en herkend gebruyk, eénen zoo dwingenden uytpraakregel, dat men den zelve niet mag verlaeten, ten zy in eénige byzondere voórvallen, te weeten, wanneer hy op verbastering en bederving der spraek uytloopt.

§. 556. Dit gezegde steunt op het geén wy gezegd hebben §. 301, §. 303, §. 309, §. 311, §. 312, §. 313, §. 316, §. 318.

Vraag-

Vraagstuk.

*By hoe ver kan de verdeelde welluydendheid
als uyt spraekregel gelden?*

§. 557. Den regel der welluydendheid, als wy gezien hebben (§. 546.), wykt min of meer of van de uyt spraekregels, de samenstelling en de afleyding. Nu wanneer de welluydendheid verdeeld is, dit is, dat één groot deel der meest beschafte en geoefende des volks, in de zamengestelde en de afgeleyde woorden, uyt inzicht der welluydendheid, éenen klank willen byvoegen of veranderen; en dat de andere, die even groot in getal zyn, deze byvoegingen en veranderingen niet als welluydende aenzien, maer daerentegen voor even welluydende beschouwen zich aen den regel der samenstelling en afleyding te houden: hebben beyde soorten even veel regt van het één of het ander als welluydende aen te zien; en, enkelyk onder dit opzigt beschouwd, mag men de éene en de andere volgen. Maer, wanneer wy agt neemen op de andere uyt spraekregels, zien wy dat de éene van den regel der samenstelling en afleyding willen afwyken, en de andere niet; om welke reden het overeenkomstiger zal zyn, in de verdeelde welluydendheid, zich aen de regels der samenstelling en afleyding te houden. Zoo zal men, aengaende het gebruyk het welk ver-

224 VIERDEN REGEL DER UYTSPRAEK

verdeeld is nopens de welluydendheid van dit of geén woórd, de naeste en meest overeenkomende afleyding den voórkeús geéven: vervolgens zal men, in plaets van *verlengen*, *bestendig*, *kemmen*, *temmen*, en duyzend andere; zezzen *verlangen*, *bestandig*, *kammen*, *tammen*, mits deze ook van goede schryvers gebruykt zyn, en naeder aen de afleyding komen.

Besluit.

§. 558. In het algemeen, moeten wy zeggen, dat men, in de zamengestelde en afgeleyde woórdén, de wetten, die de regels der zaménstelling en afleyding aengetoond hebben, moet onderhouden; en dat de zelsde klanken, die in de oór-prongelyke woórdén te vinden zyn, in de zamengestelde en afgeleyde moeten plaets hebben. Maer dat, in byzondere gevallen, de welluydendheid, aengenomen doór het algemeen gebruyk, aen deze regels kan uytzonderingen maeken: en dat men vervolgens, ter bevoórdéring van de welluydendheid, eéne overtollige letter in eén woórd mag inlasschen, eéne oórsprongelyke letter agterlaeten, of eénen klank met eénen anderen verwisselen; voór zoo veel dít overeenkomstig is met het algemeen gebruyk, en dat de woórdén, voór den oórsprong en duydelykheid, geen merkelyk naedeel lyden.

Eer-

Eerste gevolg.

§. 559. De inlāssching van den klank der *v*, geene benaedeeling bybrengende aan den regel der afleyding, mag als ééuen regel der uytpraak aenzien worden, in alle de omstandigheden, waer het algemeen gebruyk dien klank vereyscht: dusdaenige zyn

1. De zelfstandige naemwoórden in *ling* en *nis*, de byvoegelyke naemwoórden, en de volzinnige opwoórden (adverbia) in *lyk*, afgeleyd van werkwoórden, in de onbepaelde wys niet uytgaende in *igen*, *ren*, of *len* voorgaen van de korte *e*; b. v. *kraekeling*, *kweekeling*, *muyteling*, *deirenis*, *groetenis*, *geschiedenis*, *beminnelyk*, *edelyk*, *haetelyk*; *loóvelyk*, *maekelyk*, *verdrietelyk*, enz.

2. De byvoegelyke naemwoórden in *lyk*, gemaakt van zelfstandige naemwoórden, welke hun meervoudig maeken doór het verlangen op *en*: b. v. *mannelyk*, *geestelyk*, enz., gemaakt van *man*, *geest*, enz.; die in het meervoudig hebben *mannen*, *geesten*, enz. Hier van zyn uytgezonderd de zelfstandige naemwoórden in *a*; b. v. *gevaer* *gevaerlyk*, enz.

3. De volzinnige opwoórden (adverbia) in *lyk*, afgeleyd van de byvoegelyke naemwoórden, niet eyndigende in *io*, *l*, of *n*: b. v. *volmaektelyk*, *geleerdelyk*, *stoutelyk*; *vreedzaamelyk*, enz; afstammende van *volmacht*, *geleerd*, *stout*, *vreedzaam*, enz.

4.

226 VIERTEN REGEL DER UITSpraak

4. De byvoegelyke naemwoórden in **LOOS**; afstammende van de zelfstandige naemwoórden, die hun meervoudig in **EN** maeken: als zyn *godeloos*, *troosteloos*, *vrugteloos*, *naemeloos*, *zinneloos*, enz.; gemaekt van *god*, *troost*, *vrugt*, *naem*, *zin*, enz., die in het meervoud hebben *goden*, *troosten*, *vrugten*, *naemen*, *zinnen*, enz.

5. De zelfstandige naemwoórden in **NIS**; gemaekt van zelfstandige naemwoórden, welker meervoud in **EN** eyndigt: als *geheymenis*, *belof-tenis*, *gedachtenis*, *geloftenis*, enz. (71).

6. Den klank van **E**, in de verminderende werkwoórden *vyzelen*, *druppelen*, *zwymelen*, *zwingelen*, enz., word ook gevoegd by den zaekelyken klank van de oórsprongelyke woórden *vyzen*, *druppèn*, *zwymen*, *zwingen*, enz.

Tweede gevolg.

§. 560. De inlassching van het geluyd **r**, geene duysterheyd noch verwarring toebrenghende, word ook doór de algemeene welluydendheyd geboden

(71) *Huerling*, *leerling*, *stoornis*, enz., die men by de dichters vind, moeten als éne vryheyd, die aen hun, volgens noodzaakelykheyd, toegelacten is, aenzien zyn. Om de zelfde reden, ziet men dat zy verscheyde mael éenige klanken, die de welluydendheyd, stréng genomen, vereyscht, agterlacten: en zoo vind men niet zelden by hun *godloos*, *minlyk*, *geschiednis*, enz.; voór *godaloos*, *minnatyk*, *geschiednis*, enz. ♣

den in *beeldtenis*, *bekontenis*, *herkонтenis*, *gebeurtenis*, *gesteltenis*, *ontsteltenis*, *ontstontenis*, *verbindtenis*.

§. 561. In alle deze woorden heeft de algemeene welluydendheid plaets; vervolgens is het niet geoorloofd de zelve anders uyt te spreken, en zoo den regel der welluydendheid te verlaeten. Anders is het in de woorden *gezaemelyk*, *naemelyk*, *openlyk*, *ordenlyk*, *wezenlyk*; en in *om mynen*, *uwen*, *zynen*, *onzen*, *haeren*, *hunnen wil*, enz.: waer in sommige den klank der τ laeten hooren, de zelve uytspreekende *gezaementlyk*, *naementlyk*, *opentlyk*, *ordentlyk*, *wezentlyk*, en *om mynentwil*, *uwentwil*, *zynentwil*, *onzentwil*, *haerentwil*, *hunnentwil*, enz.; welke laetste grootelyks te besrispen zyn, als niet overeenkomstig met de waere en egte uytpraek.

Derde gevolg.

§. 562. Den klank der ν word in verscheyde afgeleyde woorden ingevoegd.

1. De zelfstandige naemwoorden (72) in $\tau\tau$; als *bestuerder*, *vaerder*, enz., voórdkomende van werkwoorden, die in den eersten persoón van het

(72) Rudimenta of Gronden der Nederduitsche Taal, uitgegeven door de batsafsche maatschappij: *Toe nam van 's algemeen*. Bl. 41 en 42.

DE VIJFDE REGEL DER UITSpraak

het eenvoudig van den tegenwoordigen tyd der aentoonende wys in ééne π uytgaen, eyschen de inlassching der π .

Voórbeelden.

Scheiren. *Ik scheir.* *Scheirder.*

Beweiren. *Ik beweir.* *Beweirder.*

Keiren. *Ik keir.* *Keirder.*

2. Alle de byvoegelyke naemwoórden (72), welke in het eenvoud van het onzydig geslagt in π uytgaen, vereyschen in den tweeden trap (comparativus) van gelyken de inlassching der π .

Voórbeelden.

<i>Duer.</i>	<i>Duerder.</i>		<i>Teer.</i>	<i>Teerder.</i>
<i>Klaer.</i>	<i>Klaerder.</i>		<i>Zuer.</i>	<i>Zuerder.</i>
<i>Raer.</i>	<i>Raerder.</i>		<i>Zwaer.</i>	<i>Zwaerder.</i>

Vierde gevolg.

§. 563. De inlassching van den klank π is in verscheydene woórden, door het algemeen aengenomen en herkend gebruyk, gevestigd; als in *godshuys*, *manskleed*, enz.: het welk voórnaemelyk schynt plaets te hebben in de zamen-gestelde, welker eerste lit één werkwoord of byvoegelyk naemwoord is genomen als één zelfstandig naemwoord, en het tweede lit één byvoegelyk naemwoord, het welk den eygenaer (ge-

(genitivus) vereyscht; als *beminnensweirdig*, *nieuwsgierig*, enz.

Vyfde gevolg.

§. 564. Even gelyk het somtyds geoórhoofd is in zamengestelde en afgeleyde woorden, eenige klanken te voegen, welke in de oorspronglyke niet te vinden zyn; gebied, in sommige omstandigheden, de welluydendheyd, in de zamengestelde en afgeleyde woorden, eenen klank, die, streng genomen, tot de oorspronglyke woorden behoort, te veranderen, zelfs somtyds agter te laeten.

§. 565. Doch, volgens *SCHENCK* (73), «moet de weglating eener letter schier eeniglyk bepaeld blyven tot woorden, welke, door hunne schikking tot zeker byzonder gebruyk, van hunnen oorsprong geheel zyn afgeweken.»

Men vind niet zelden, dat de verwantschapsklanken verwisseld worden. Klanken gemaakt met de zelfde werktuygen der spraek, en zich in geluyd naebykomende, zyn, zoo als wy boven zagen, *v* en *f*, *d* en *t*, *g* en *ch*, *ven* *f*, *z* en *s*.

§. 566. Bynaer alle de woorden, eyndigende in den scherpen klank *f* en *s*, gaen tot den zachten *v* en *z* over; zoo haest zy verlangd worden, en die verlangingen met den laetsten klank van het zaakelyk deel beginnen.

Voór-

Voórbeelden.

<i>Doof.</i>	<i>Doove.</i>		<i>Beurs.</i>	<i>Beurzen.</i>
<i>Geloof.</i>	<i>Gelooven.</i>		<i>Boos.</i>	<i>Booze.</i>
<i>Graf.</i>	<i>Graven.</i>		<i>Doós.</i>	<i>Doózen.</i>
<i>Ik loóf.</i>	<i>Wy loóven.</i>		<i>Ik lees.</i>	<i>Wy leézen.</i>
<i>Stoóf.</i>	<i>Stoóven.</i>		<i>Loos.</i>	<i>Looze.</i>

Zesde gevolg.

§. 567. De verkortingen of veranderingen der oórsprongelyke woórden móogen hunne wezenlyke klanken zoodaenig niet veranderen, dat zy niet als één verbásterd geluyd laeten hooren.

« Hier moet aengemerkt worden, zegt **WELAND** (74), dat de verkorting van *men* tot *m'*, welke zelfs wel by goede en gezag hebbende schryvers, en voóral by dichters, voórkomt, geheel af te keuren is; dewyl eéne verkorting, wanneer die gebezigt mag worden, alleen omtrent uytgangen, en geenzins omtrent eén saekelyk deel kan plaets hebben. »

VYF-

(74) In zyne *Nederduitsche Spraakkunst*. Tweede Deel, §. 76.

VYFDEN REGEL DER UYTSAPRAEK

of

DE OVEREENKOMST.

Bepaelingen.

§. 568.

De regelmaet of de overeenkomst der tael (analogia) is de eenpaerige wys van handelen in gelyke gevallen (75). Zy is één gevolg getrokken uyt de vergelyking van bekende klancken met andere.

§. 569. Opdat den regel der overeenkomst plaets hebbe, is er noodig dat er eéne vereyschte gelykvormigheyd heersche tusschen de woorden, die men vergelykt, en tusschen die, waer mede zy vergeleken worden.

§. 570. De overeenkomst leert hoe men één woórd moet uytspreeken, doór de gelykheyd die er heerscht tusschen hem en het bekende van het zelfde slagt.

§. 571. Den regel der overeenkomst of de regelmaet leert ons, in alle de verschillende veranderingen van één woórd, zoo veel het algemeen aengenomen en herkend gebruyk dit toelaet,

(75) WEILAND. Inleiding, §. 17.

laet, in de zelfde lettergreepen, de zelfde klanken te gebruyken.

§. 572. De overeenkomst of vergelyking is tweederley; de eerste van ééne tael met zich zelve, en de tweede is de vergelyking van ééne spraek met ééne tael waer aen zy vermaegschapt is: de eerste overeenkomst zullen wy *byzondere* en de tweede *gemeene* naemen.

§. 573. De *byzondere* overeenkomst is de gelykvormigheyd die er heerscht in de nederduytsche woorden, uyt kragt van de overeenkomst der voórnaeme denkbeelden. Dusdaenige overeenkomst is er tusschen den eersten persoon van het eenvoud van den tegenwoordigen tyd der aentoonende wys, en alle de veranderingen eéns werkwoords: b. v. tusschen *ik ween, ik stoot*; en *zy weenen, zy stooten*; *dat hy weene, dat hy stoote*.

§. 574. De *gemeene* overeenkomst is in het algemeen die, welke heerscht in vermaegschapte taelen, uyt kragt van eygdommen die aen haer gemeen zyn. Dusdaenige overeenkomst vind men in verschedene woorden van de hoog-en nederduytsche spraek: maer de *gemeene* overeenkomst, waer van hier moet gewaegd worden, is voórnaemelyk de gelykvormigheyd die heerscht tusschen de hoog-en nederduytsche tael; b. v. wanneer de hoogduytsche en nederduytsche tael een en het zelfde denkbeeld, met éénen gelyken of byuaege lyken klank, uytdrukken.

Vraag-

Vraagstuk.

By hoe ver kan de byzondere overeenkomst als regel der uytpraek gelden?

§. 575. De byzondere overeenkomst, gelykzormig met het algemeen gebruyk, is eéne algemeen uytpraekregel (§. 382.). Zoo zal men, in alle de veranderingen van de werkwoorden *weenen, stooten*, den harden langen klank der *EE* en *oo* gebruyken. De byzondere overeenkomst mag zelfs als uytpraekregel gelden, wanneer zy tegenstrydig is aen het verdeeld gebruyk; en kan zelfs kragtdaedig dienen om te besluyten welk van de verdeelde gebruyken het beste is (§. 384.). In deze en diergelyke gevallen, kan de overeenkomst van eén allergrootste nut weezen: *b. v.* in den voórledenen tyd van menigvuldige werkwoorden, waer omtrent het gebruyk verdeeld is, als omtrent den verledenen tyd van *jaegen, leggen, vraegen*, enz.; die, volgens de eéne in den voórledenen tyd, hebben *joeg, leyd, vroeg*, enz., en, volgens de andere, *jaegde, legde, vraegde*, enz.

§. 576. Maer de byzondere overeenkomst, tegenstrydig aen het algemeen gebruyk, is van geen gezag; omdat dit doór het algemeen gebruyk bepaeld is (§. 382.): zoo zal men niet zeggen *ik breekte voór brak, ik koopte voór kocht, ik loopte voór liep, ik slaapte voór sliep, ik sterfde voór stierf*,

234 VYFDE REGEL DER UYTSPRAEK

stierf, ik zweirde voór zwoer; schoon de overeenkomst, alleen geraedpleégd, zulks zoude vereyschen.

Vraagstuk.

By hoe ver kan de gemeene overeenkomst als regel der uyt spraek gelden?

§. 577. De gemeene overeenkomst, die plaats kan hebben in vermaegschapte taelen, steunt op de eygendommen die haer gemeen zyn: en uyt deze eygendommen kan men één besluit trekken, welk dient om aen te toonen, dat in de ééne tael één denkbeeld, met zulke of zulke klanken, moet uytgedrukt worden; omdat, in de vermaegschapte tael, waer mede die vergelyking geschied, de zelfde denkbeelden doór de zelfde klanken uytgedrukt worden.

§. 578. Deze overeenkomst kan, zoo wy (§. 374.) gezien hebben, enkelyk dienen, om beslissingen te maeken in de woórden, waer omtrent het gebuysk verdeeld is; want schoon, dat er ééne overeenkomst is tusschen onze en de hoogduytsche tael, zal men nogtans geen besluit van overeenkomst móogen maeken in de nederduytsche woórden, waer omtrent het gebuysk algemeen is; want de gesprokene tael bestaende uyt ééne verzaemeling van de klanken, welke by één byzonder volk zyn aengenomen, om de gedach-

dachten of denkbeelden uyt te drukken; en aen andere mede te deelen, is het tegenstrydig aen het oogwit aller tael zich hier, om de overeenkomst, tegen het algemeen gebruik aen te kanten.

§. 579. Dezen regel kan vervolgens dienen tot beslissing van verscheydene woórdén, waer omtrent het gebruik verdeeld is, en naemelyk tot beproeving der twee onderscheydene streék-spraeken (dialecten) het hollandsch en het vlaemsch (§. 374.).

§. 580. De Hollanders zeggen *afschéeren*, *béer*, *gewéer*, *hand*, *hart*, *kaers*, *paerd*, *vertéeren*, *waerd*, *barmhartig*, enz.; en de Vlaemingen zeggen *afschéiren*, *beir*, *geweir*, *hand* (zonder h), *hert*, *keirs*, *peird*, *verteiren*, *weird*, *bermhertig*, enz.

§. 581. Nu is de vraag wie van beyde naeder zyn aen den regel der overeenkomst. Om dit te beslissen, zal men eéne vergelyking maeken van deze woórdén met de hoogduytsche *abschëeren*, *bär*, *gewehr*, *hand*, *herz*, *kerze*, *pferd*, *verzehren*, *werth*, *barmherzig*, enz. Waer uyt volgt, dat de Hollanders in de regels der uytspraak naeder zyn dan de Vlaemingen in *afschéeren*, *gewéer*, *hand*, *vertéeren*, in de eerste lettergreép van *barmhartig*; en dat daerentegen de Vlaemingen de overeenkomst beter behouden hebben dan de Hollanders, in *beir*, *hert*, *keirze*, *peird*, *weird*, als ook in de tweede lettergreép van het woórd *bermhertig*.

BE-

BEMERKING

over

DE UYTSPRAEK.

§. 582. Den lezer zal, in het voorbygaen van dit Hoofdstuk, genoegzaam aangemerkt hebben, dat wy hier enkelyk de *geluyden* en niet de *geschreevne teekens* beschouwd hebben. Wy verhandelen de gesproken teekens en de geschreevne afbeeldingen der gedachten afzonderlyk, om niet te vallen in de verwarringen die aen de spraakkundige zoo gemeen zyn (76).

TWEE-

(76) Deze stof gaende eyndigen, word my ter hand gesteld het nieuw uytgekomen werk *Grammaire Hollandoise Pratique*, par R. Van Der Pijl. Het selve opendoende, vind ik, met den eersten oogslag, nog eene klaere bevestiging van deze aanmerking.

Bl. 7, in zyn Eerste Deel, dat enkelyk tot voorwerp heeft *de woorden beschouwd als klanken die de hooren aandoen*, zegt den schryver:

« Men neemt *tweeklanken* twee of dry vereenigde klinkers die twee geluyden laeten hooren, in den enen den zelfden tyd en in eene en de zelfde uytblaazing van adem. » Niettegenstaende, zet hy EU, IE, en OE, onder de tweeklanken: schoon hy voerder (bl. 8) selve zegt dat EU uytgesproken word gelyk (de fransche) EU in het woord *feu*; IE gelyk de I in de woorden *pic*, *pilon*, *ride*; en OE als OU in *moudre*, *mousse*; in welke woorden EU, IE, en OE, zekerlyk geen *gesprokenen tweeklant*, maer eén enkel en ongemengeld geluyd laeten hooren, het welk voór alle taalkonsters klaar genoeg te merken is. Voorders bevestigt Van Der Pijl dit zoonklaer in IE; mits hy deze vergelykt met de fransche I in de woorden *pic*, *pilon*, en *ride*.

De verwarring van de gesprokene en de geschreevne teekens is zoo groot, dat men niet zelden de gemaklykste en klaerste denkbeelden verduystert.

TWEEDE HOOFDSTUK.

VAN DE SPELLING.

§. 583.

Schryven

is de gedachten nytdrukken, doór middel van het geschrift of zigbaere teekens (77).

EERSTE BEMERKING.

Nut van het geschrift.

§. 584. Het is doór het schryven dat de afweézige met elkanders spreéken, dat ouze voóraders spreéken tot ons, en dat wy aen onze naekomelingen onze gedachten kunnen te kennen gééven. Het is de kunst van schryven, die den tolk des herten is, de schildering der gedachten, die (wanneer zy wel gebruykt word) het meeste nut doet aen kerk en staet.

§. 585.

(77) Rudimenta of Gronden der Nederduitsche Taal, nitgegeven door de bataafsche maatschappij: *Tot nut van 't algemeen*. MDCCCV, I. Stukje, bl. 3.

§. 585. « Het is aen deze uytvinding, zoo THEODORÉT bemerkte, dat wy verschuldigd zyn den ryken en onweirdeérhaeren schat van de schriften die ons agtergelaeten zyn, en die ons gebragt hebben, niet alleen tot de kennis der kunsten en weétenschappen, en van alle de voórledene daeden; maer, het geén oneyndiglyk duerbaerder is, tot de kennis der waerheden en der geheymen van den godsdienst. Om met herkenenis te gevoelen wat voórdeelen wy doór de schryfkunst genieten, moet men zich in den geest begeeven in de landen waer de uytvinding van schryven niet overgegaen is. Hoe onweétende, hoe onbescheefd, hoe woest zyn der zelve inwoóners! naeuwelyks verdienen zy den naem van mensch! (78). »

TWEEDE BEMERKING.

Opkomst van het geschrift.

§. 586. « Aengezien, zegt éenen schryver (79), maer die alleen, welke ten zelfden tyde in eene zelfde plaets zyn, elkanders hunne gepeynzen doór

(78) Abrégé de l'Histoire Ancienne de Mr. Rollin, par M. l'Abbé Tailhié. Tome Quatrième. MDCCXLVIII. Bl. 237.

(79) Institutiones Philosophicæ, auctoritate D. D. Archiepiscopi Lugdunensis, ad usum scholarum suæ diocesis editæ. Logica. Lugdani. MDCCCLXXXIV. Bl. 73.

doór de stem kunnen mededeelen; is de menschelyke schranderheyd zoo ver gekomen, dat de tegenwoordige met de afweézige, de leévende met de doode als te zamen spréeken. Ten dien eynde heeft men het geschrift uytgevonden, van welks oórsprong by de geleerde byzonderlyk twee gevoelens zyn. Het gevoelen der eerste is, dat het geschrift van God zelve aen Mozes gegeeven is, toen hy zyne wet op twee steene tafels geschreven heeft (80). De andere meenen dat deze kunst doór de Egyptenaeren eerts uytgevonden is, en van daer, doór verloop van tyd, tot de andere volken overgegaen is. Welk gevoelen WARBURTON beweirt in zyn werk voór tytel voerende: *Onderzoek over de Beéldschriften* (Tentamen de Hieroglyphis). »

§. 587. « Men heeft ligt gezien dat, in het begin van het geschrift, de zaeken zelve moesten geschilderd worden; vervolgens heeft de schilder- of teeken-kunst eerst het voórbeeld van schryven gegeeven, die gevolgelyk, uyt de noodzaakelykheid van de gedachten aldus uyt te drukken, haeren oórsprong getrokken heeft. Deze wys hebben de Meksikaenen gebruykt om hun-

(80) « Het was maer God alleen, zegt ROLLIN, die den mensch kunde leeren zyne gedachten kenbaer maeken, doór het gebruyk der toog; en zekere gedaenten of teekens doen uytvinden, om zyne woórdten te vormen. »

hunne wetten en jaergeschiedten aen de naekomelingen over te laeten; zy gaven de zichtbaere voorwerpen te kennen doór natuerlyke afbeeldingen of gedaenten, ende onligchaemelyke doór zekere teekens welke zy daer toe bekwaemst oórdeelden. B. v., om de eerste aenkomst der Spaenjaerden in het meksikaensch ryk aen te duyden, verbeédden zy ééne man met ééne hoed in het rood gekleed. »

§. 588. «Maer gelyk deze wys éen overgroot getal bockdeelen vereyschte, hebben de menschen meer de kortheyd te raede gegaen; en alzoo is de wys van doór zinbeélden te schryven de tweede geweést, welke by de Egyptenaeren verschillig was. Eerst namen zy maer de voórnaemste omstandigheyd éener zack, om de zelve geheel te beteekenen: als b. v., om ééne veldslag af te beélden, schilderden zy twee handen, waer van het éen ééne boóg, het ander ééne schild hield; den boóg verbeédde den aenval, den schild de verweiring. Dan verbeédden zy, in plaets van de zack zelve, éen eygen of oneygen werktuyg; zoo verbeédde ééne oog, op het eynd van ééne stok gesteld, de godelyke voórzienigheyd. Ten derden drukten zy ééne zaek uyt, doór het afbeéldsel van ééne andere, welke niet de zaek zelve, het zy uyt de aenmerkingen haerer natuer, het zy uyt de overleveringen der Egyptenaeren, éenige gelykenis of overeenkomst had. Aldus verbeédden zy het heelal doór éen serpent,

pent, welks steirt, doór eéne kringagtige om-
draeying, in den mond keerde; zoo dat de veel-
voudige verandering van plekken het groot getal
en verscheydenheyd der sterren aenduydde. »

§. 589. **BEMERKING.** Zoud men de arabische
getalletters 1, 2, 3, 4, enz., ook geene beélde-
lyke teekens moógen naemen? omdat zy in de
natuer van haer maeksel zoo veél onderscheydene
teekens hadden als zy eenheden beduyden :
want 1 bestaet uyt een teeken ; 2 uyt twee
teekens, te weéten 9 en — ; uyt 3 dry teekens,
te weéten —, /, en) ; en 4 uyt vier teekens,
te weéten, /, —, ', ; enz.

§. 590. « Maer gelykerwys er eén oneyndig ge-
tal boekdeelen moest zyn, om zoo veél afbeél-
dingen te kunnen bevatten, hebben zy naeder-
hand kortheydshalve maer de byzonderste daer
van afgeteekend, ja zelfs maer de zicnelykste of
ook de minste teekens. De Chineézen hebben
deze wys van schryven behouden, en deze ver-
korte teekens tot tachtig duyzend vermenigvul-
digd ; acn ieder denkbeéld zyn eygen en byzon-
der teeken laetende. »

§. 591. « Eyndelyk hebben de menschen aen-
gemerkt dat de spraek, alhoewel grootelyks ver-
schillig ten opzigt der denkbeélden, uyt weynig
klanken bestaet; daerom hebben zy teekens ge-
zocht, die deze klanken kunnen uytdrukken, en
de zelve in de plaets van het schildergeschrift

ge-

gesteld. Van daer heeft het abeé-schrift, welk wy nu hebben, zynen oórsprong genomen.»

§. 592. «Er zyn zeer verscheydene en grootelyks tegenstrydige gevelens nopens des zelfsuytvindeing. Indien men de Grieken moet gelooven, moet de eer van deze edele en nuttige uytvinding aen CADMUS, geboren Fenisiaen, gegeéven worden; welke denkwys ondersteunt den dichter LUCANUS in deze verzen:

*Phœnices primi, famæ si creditur, ausi
mansuram rudibus vocem signare figuris. »*

In het nederduytisch:

Het zyn de Fenisiërs, mag men geloof hier
geéven,
die eerst de spraek voór 't oog doór teekens
deóden leéven.

§. 593. «Maer den zeer geleerden WARBURTON bewyst dat, behalve de zinbeeldteekens, het abeé-schrift zelfs, voór CADMUS tyd, en byzonderlyk by de Egyptenaeren, bekend was; zoo dat de getuygenis van LUCANUS maer in dezen zin moet genomen worden, dat CADMUS de schryfkunst, welke van over lang tytgevonden was, en byzonderlyk by de Egyptenaeren, éven gelyk zy doór die van Fenisiëen algemeen was aengenomen, eerst in Griekenland gebragt heeft (81).»

§. 594.

(81) [« Bynaé alle de Grieksche en Latynsche schryvers

§. 594. « Hier nyt kan men besluyten wat geloof men moet geéven aen dezen vermaerden schryver der jongst verloopene eeuw, die houd staen dat de vyf boeken van Moses (Pentatenchon) doór dezen godstolk niet hebben kunnen geschreven zyn; doórdien het abeéschrift nog niet nytgevonden was. Men kan dit ongerymd gevoelen, met nog veel andere, op eéne overtuygende wys wederlegd zien in het voórtreffelyk werk onder tytel: *Lettres de quelques Juifs Portugais et Allemands*, etc. »

Bepaelingen.

§. 595. De schryfkunde of het schryven bepaelt zich tot twee zaeken; te weten van elk woórd wel te spellen, en van alle woórdren wel te rangschikken. Het is ankelyk onder het eerste punt, dat wy tens de geschrevene teekens gaen beschouwen; het ander tot de noórdere deelen onzer Spraakkunst bewaarende.

Natuer der geschrevene woórdren.

Zetregels.

§. 596. I. Daer zyn geschrevene woórdren, doór
wel-

vers, zegt ROLLIN, komen hier in overeen, dat CADMUS, van Fenisiën vertrokken zynde, aen de Grieken de eerste letters leerde maeken, die sedest *ionische* genaemd wierden, welker gelykenis met den hebreeuwsehen of fenisienschen abeé genoegeaem dien oórspronng tekenen geóven. »

welke wy onze denkbeelden aen andere mededeelen.

§. 597. II. Alle deze geschrevene teekens worden gebruykt met inzicht om de denkbeelden uyt te drukken.

§. 598. III. Het is eéne wezenlyke eygenschap van het geschrift, dat het geschikt is voór het gezigt.

§. 599. BEMERKING. « Het gezigt, zegt **DU HAMMEL** (82), is den weirdigsten der vyf zinnen; omdat het de edelste, de verwyderdste voórwerpen gewaer word. Het werkt op een oogenblik, het onderscheyd naeuwkeuriglyk, het is den bestuender des geheel lichchaems, het helpt grootelyks tot de voórzigtigheyd en tot de weétenschappen. »

§. 600. IV. De eygenschap, dat het geschrift voór de oogē is, is in des zelfs denkbeeld zoo klaeren duydelyk begrepen, dat men het geschrift zonder deze eygenschap niet bevatten kan.

Gevolg.

§. 601. « Gelyk woórdē de onligchaemelyke gedachten, zegt **WEILAND** (83), voór het oor hoorbaer moeten maeken, wanneer wy de zelve wil-

(82) *Philosophia Universalis, sive Commentarius in universam Aristotelis Philosophiam ad usum scholarum comparatam. Tomus Quintus. Bl. 267.*

(83) *Nederduitsch Taalkundig Woordenboek. Inleiding, bl. 5.*

willen gewaer worden; zoo moeten geschrevene of gedrukte letters de enkele bestanddeelen der woorden voór het oog zigbaer maeken, om daer van eénig begryp te hebben.»

§. 602. V. Het oogmerk der geschrevene teekens is alle de denkbeelden des verstands voór het oog uyt te drukken.

Gévolg.

§. 603. Daer moeten zoo veel geschrevene woorden zyn, als den mensch innerlyke denkbeelden heeft, die dóór uytwendige teekens moeten uytgedrukt worden.

§. 604. VI. Deze teekens moeten van natuer zoodaenig geschikt zyn, dat zy onze denkbeelden van andere doen verstaen, even als wy de zelve begrypen; dit is, dat zy onze gedachten uyerlyk moeten afmaelen, even als zy innerlyk in ons zyn.

Bemerking.

§. 605. Den geleerden WEILAND (84) zegt: «Dóór middel der schryfteekens, verkrygen wy nu eén veel vollediger begryp van de woorden en der zelve oórsprong, dóór het oog dan dóór het oor.»

Vraag:

(84) Nederduitsch Taalkundig Woordenboek. Inl., bladz. 5.

Vraagstuk.

Beduyden de geschrevene teekens onze gedachten uyt de instelling der natuer of doór eéne enkele overeenkomst?

Oplossing.

§. 606. *Natuerlyke teekens* zyn de geéne uyt zich zelve, en doór de natuer alleen, iets beteekenen; en *teekens van overeenkomst* zyn die, welke uyt eéne wilkeurige instelling eénige zaek beduyden.

§. 607. Maer de geschrevene teekens beduyden van hunne natuer niet meer deze dan die denkbeelden. B. v. het woórd *mensch* heeft geene noodzaekelyke verknochtheyd met het geén het beteekent; want het had zoowel eén *onredenlyk* als eén *redenlyk dier* kunnen beduyden; en het was voór zyne instelling ten vollen vry het eén of het ander te beteekenen.

§. 608. De geschrevene teekens, b. v. *engel*, *hemel*, enz., hadden, doór eéne vrywillige instelling, ook kunnen geheel andere denkbeelden uytdrukken.

§. 609. Alle de natuerlyke teekens zyn van aerd geschikt, dat zy niet moeten geleerd worden, zy zyn de zelve by alle menschen en van alle gekend; maer de teekens der gedachten moeten
ge-

geleerd worden, en zyn by alle volkeren verschillig: vervolgens zyn de teekens onzer gedachten geene natuerlyke maer *wilkeurige* teekens.

Vraagstuk.

Zyn de geschrevene teekens ZEKERE of ONZEKERE teekens van onze gedachten?

Oplossing.

§. 610. Doór *zekere* teekens verstaen wy hier die, welke met de beteekende zaeken zoodaenig verknocht zyn, dat zy ons, zonder vrees van mislag, tot der zelve kennis brengen. Doór *onzekere* teekens verstaen wy die, welke met de beteekende zaeken noodwendig niet gebonden zyn, en ons alleen maer waerschynelyk tot de kennis der beteekende zaeken leyden.

§. 611. Maer de geschrevene teekens moeten van natuer zoodaenig geschikt zyn, dat zy onze denkbeelden van andere doen verstaen, even als wy de zelve begrypen; dit is, dat zy onze gedachten uysterlyk moeten afmaelen, even als zy innerlyk in ons zyn: vervolgens moeten de geschrevene teekens *zekere* of *ontwyselbaere* teekens onzer gewaerwordingen zyn.

Bemerking.

§. 612. In alle de teekens, n. v. in het teeken *mensch*, vind men twee denkbeelden: het eerste is

is het denkbéeld van het teeken, bestaende hier in de zes letters *m, e, n, s, c, h*; en het tweede is het denkbéeld van de beteekende zaak, het welk hier één *redenlyk dier* is. Het eerste denkbéeld kan men *stoffelyk* en het tweede *zaekelyk* naemen; omdat het één de *stof* en het ander de *zaak* te kennen geeft.

Gevolg.

§. 613. Volgens het geén wy (§. 595.) gezegd hebben, is de spelkunde één wezenlyk deel van de schryfkunde; en vervolgens (§. 113.) één wezenlyk deel der spraekunst. De kennis der spelkunde is derhalve noodzaekelyk om zyne gedachten aen het gezigt voór te draegen, en zy verdient ten dezen aenzien ééne byzonderé aandacht.

Bemerking.

§. 614. De spelkunde of de kennis der letters heeft als één zoo voórnaeme deel der spraekunde aengezien geweest, dat de *spraekkunst* in de grieksche tael haeren naem van de letters bekomen heeft; welken naem de Latynen, de Fransche, de Engelsche, de Italiaenen, de Portugeezen, enz., aengenomen hebben.

Voór-

Voórstel.

De schryvende zyn het niet eens, aengaende de wys van spellen of van de denkkeelden doór letters aen het gezigt voór te draegen.

§. 615. « Hoe zeer toch in de jongst verloopene eeuw, zegt den hoogleeraer SIEGENBEEK (85), veél voortreffelyke mannen aen den opbouw der tael met lof gearbeyd, en, in 't byzonder, ook getragt hebben de spelling aen vaste regels te verbinden; hebben zy echter de gewenschte eenpaerigheyd daer doór geenzins kunnen uytwerken. Ja zelfs is men van die eenpaerigheyd zoo ver verwyderd, dat het bezwaerlyk valt twee schryvers van éénig aenzien te naemen, die, in het stuk der spelling, in allen deele met elkander overeenstemmen. »

§. 616. « Men heéft, zegt WEILAND (86), dikwerf aangemerkt, dat de spelling van onze tael, schoon zy in rykheyd, vloeyendheyd, en luyster, voór geene tael van Europa behoeft te wyken, op zeer losse gronden staet; terwyl bynae elken schryver zyne eygene byzondere taelregels volgt, en zich vergenoegt met zich daer in gelyk te blyven. »

§. 617.

(85) Verhandeling over de Nederduitsche Spelling, ter bevordering van eenparigheid in dezelve. Bladz. 2.

(86) Nederduitsch Taalkundig Woordenboek. I. Boekdeel, Voorberigt, bladz. 3.

§. 617. « Tot nog toe, zegt WINKELMAN (87), heeft men in de nederduytsche tael geene vaste regels ten aanzien der spelling of zamenvoeging der lettergreepen en woorden; wyl de beste taelmannen, daer omtrent van elkanders verschillen. Het beste is derhalve, dat men hier in de voórnaemste taelkundige, naer eygen goeddunken, volgt; alleenelyk agt geévende zich zelve, zoo veel moógelyk, in de spelling gelyk te blyven. »

§. 618. Men ziet in onze landstreeken bynae zoo veel wyzen van spellen; als er verscheydene persoónen zyn, die zich op het verbeteren der spelling toegelegd hebben.

§. 619. Daer is in geheel de taelkunde geen punt waer over de spraakkundige meer getwist hebben dan over de spelling, en waer men de schryvers meer verdeeld vind, zoo omtrent de bespiegeling als in de uytoefening. Een en het zelve woord vind men op vyf en meer verschillende wyzen geschreven; zoo vind men *lezen*, *lézen*, *leezen*, *leézen*, *lesen*, *lésen*, *leesen*, *leésen*.

§. 620. Veel vreémdelingen hebben de nederduytsche spelling zoo verward gevonden, dat zy onze tael, als zonder spelregels zynde, zeer verminkt geoórdeeld en veragt hebben, als hunne aendacht ouweirdig.

Vraag-

(87) Schets der Nederduytsche Spraakkunst. Bladz. 3.

Vraagstuk.

Welke is de oórzaak dat de spraakkundige het niet eens zyn, aengaende de wys van de woorden te schryven?

§. 621. BEMERKING. « Het verdient opmerking, zegt WEILAND (28) , dat men de verwarring in de nederduitsche spelling van dien tyd af moet berekenen, dat veele zich toegelegd hebben, om de oude en regelmaetige wys van spellen veranderingen te doen aenneemen, welke zy meenden verbeteringen te moógen naemen. Men schoóf orde, gebruyk, en regelmaet genoegzaam geheel ter zyden, en stelde in der zelve plaats wi'keurige regels, die geenen anderen grond hadden, als de uytpraek van deze of geéne landstreeken, of de zucht om byzonder te weézen, en zekere, gelyk men het naemde, kieschheden in de tael te brengen. »

Bepaelingen.

§. 622. In alle redeneéring, word er uyt een of meer oórdeelen één ander getrokken. Dit laetste naemt men *gevolg*; omdat het uyt een of meer andere oórdeelen, die men het *voórgaende* van ééne redeneéring naemt, volgt.

§. 623. Opdat één *gevolg* waerlyk den naem van *gevolg* hebbe, word er noodzaakelyk vereyscht, dat er tusschen het *gevolg* en het *voórgaende* ééne verknochtheyd zy, dat het *gevolg* uyt het *voórgaende* spruyte of daer in begrepen zy.

Zet-

(28) Nederduitsch Taalkundig Woordenboek. I. Deel, Voorberigt, bladz. 3.

Zetregel.

§. 624. Het is onmoóglyk dat iets op den zelfden tyd is en ook niet is.

Eerste gevolg.

§. 625. Uyt eéne waere grondstelling, dit is, uyt een of meer waere oórdeelen, kunnen geene gevolgen spruyten welke valsch zyn (§. 623.).

Tweede gevolg.

§. 626. Uyt eene en de zelfde waere grondstelling kunnen geene valsche, tevens met waere, gevolgen komen (§. 623.).

Derde gevolg.

§. 627. Uyt gelyke grondstellingen moeten gelyke gevolgen komen (§. 623.).

Vierde gevolg.

§. 628. Uyt goede grondstellingen komen goede gevolgen (§. 623.).

Vyfde gevolg.

§. 629. Uyt slegte grondstellingen komen slegte gevolgen (§. 623.).

Bemerking.

§. 630. Eénen Schryver (89) zegt :

« De menschen begaen het meeste deel hun-
« ner

(89) Ars Cogitandi. 1702. Bladz. 147.

» ner misslagen , niet omdat zy , volgens hunne
 » grondregels , kwaelyk redeneëren ; maer omdat
 » zy redeneëren op valsche grondstellingen ».

Besluit.

§. 631. Dat alle de spraakkundige het niet eens zyn , aengaende de wys van de woórd~~e~~n te schryven , is omdat zy niet redeneëren volgens de zelfde grondstellingen , omdat de eéne of de andere slegt redeneëren , of eyndelyk omdat zy redeneëren op valsche grondstellingen. Men zoud , dunkt my , móogen zeggen , dat de reden , waerom de spraakkundige het niet eens zyn , aengaende de wys van de denkkeélden aen het gezigt voór te draegen , is omdat men op wilkeurigheyd , en niet op reden , gesteund heeft ; omdat men de eygenschap der spelkunde en der zelve~~r~~ regels uyt de natuer niet geput heeft : maer omdat men zich regels naer wilkeurigheyd gemaekt heeft ; en de reden , die men zonder te dwaelen niet verlaeten kan , versmaed heeft ; valsche grondstellingen als waere grondregels , waer op men de spelling wilde doen steunen , aengenomen heeft.

Bemerking.

§. 632. Hoe veel Vlaemsche Spraakkunsten heeft men niet zien verschynen ! maer welke hebben begonnen met waere grondstellingen , waer aen zy zich gehouden hebben ?

§. 633. BEMERKING. Om te voorkomen de moeyelykheden van ons voórwerp , waer over men dikwyls
 twist ,

twist, zonder de natuer der zaak te verstaen; gaen wy tragten de eygenschappen en gronden der spelkunst te ontdekken, om uyt deze bronnen de waere regels te putten, naer welke de spelling zich moet schikken.

Voórstel.

De natuer of wezenheyd der spelling moet bepaeld of beschreeven zyn.

Bemerking.

§. 634. URBANUS DOMERGUE, in zyne Spelkundige Oefeningen, zegt:

« Redenlyke wezens moeten de reden der zaken kennen..... En hoe veel dingen kan éénen verlichten onderwyzer aen zyne opkweekelingen niet leeren, hun alleenelyk schynende de spelkunde te toonen! De woórdten zyn de uytleggers van alle de denkbeelden en gevoelens. Wat gelegenheden heéft hy niet om aen den geest de regte wys van denken te bezorgen, en aen het hert dit beleyd van wel te handelen aen te toonen! »

§. 635. BEWYS. Onder ééne der voórnaemste valsche grondstellingen is zekerlyk ééne slegte bepaeling der spelkunde. Goede bepaelingen of beschryvingen leyden tot goede gevolgen, en valsche leyden tot valsche; daerom is het van ééne allergrootste aengelegenheyd hier te onderzoeken wat men natuerlyk doór spelkunde moct verstaen.

Vraag-

Vraagstuk.

Wat er noodig is tot ééne goede en egte

Bepaeling.

§. 636. Doór *bepaeling* verstaet men ééne *klaere en korte uytlegging van de natuer ééner zaak, doór haere wezenlyke eigenschappen.*

Eerste gevolg.

§. 637. De eerste hoedaenigheyd ééner *bepaeling* is dat zy moet *klaer* zyn; mits het oogwit, waerom men ééne *bepaeling* gebruykt, is om de zaak te verklaeren: vervolgens mag zy geene duystere of twyfelagtige woórden bevatten.

Bemerking.

§. 638. Indien de noodzaekelykheyd vereyscht, dat men woórden gebruyke die ééne duysterheyd of twyfelagtigheyd zouden kunnen baeren; moet men bepaelen in welken zin die woórden moeten genomen zyn.

Tweede gevolg.

§. 639. De tweede hoedaenigheyd ééner *bepaeling* is de *korthed*. Ééne *bepaeling* mag geene onnuttige woórden hebben; omdat deze, in plaets van de zaak te verklaeren, de zelve eer verduyteren.

Zet-

Zetregel.

§. 640. Eéne bepaeling is nooyt te lang, wanneer zy niet korter weézen kan.

Derde gevolg.

§. 641. Eéne bepaeling moet *eygen* zyn aen het geén men beschryft; dit is, dat zy aen geheel het bepaelde moet kunnen toegepast worden, en aen niets als aen het bepaelde mag kunnen toegepast worden. De reden hier van is dat, wanneer zy aen geheel het bepaelde niet kan toegepast worden, zy geene waere uytlegging is van de natuer der zaak; en dat zy, aen meer dan aen het bepaelde kunnende toegepast worden, in plaets van de wezenheyd éener zaak te bepaelen, de zelve met andere wezens verwart.

Vierde gevolg.

§. 642. BEMERKING. Wy hebben (90) gezien, dat de meeste verwarring daer uyt ontstaet, dat men in de bepaeling de toevallige hoedaenigheden voór de wezenheden stelt.

§. 643. Tot eéne stiptelyke bepaeling der spelkunde is er noodzaekelyk, dat zy, doór wezenlyke hoedaenigheden, de natuer der zaak uytlegge.

Be-

(90) In onze Inleyding.

Bepaelingen.

§. 644. De wezenlyke hoedaenigheden eéner zaak zyn de *gemeenzaemheyd* of het *naeste geslagt*; en het *meest eygen* of *meest uytsteekende verschil*, het geén haer alleenelyk in het byzonder toekomt.

§. 645. **BEWERKING.** De woorden *naeste geslagt* (*genus proximum*) en *meest eygen verschil* (*differentia maxime propria*), zullen wy hier met klaere en duydelijke voorbeelden ophelderen.

§. 646. De beesten en de menschen zyn beyde dieren , en zyn onder den zelfden gemeenen naem begrepen ; maer het geén de eéne van de andere onderscheyd is dat de menschen wezenlyk *redentyk* zyn , en dat de beesten van de *reden ontbloot* zyn.

§. 647. Den gemeenen naem *dier* is hier het geén men naemt het *naeste* of *gemeen geslagt* ; omdat den mensch en de beest onder het zelfde behooren : maer de *redentykheyd* van den eénen en de *onredentykheyd* der andere naemt men het *meest uytsteekende* of *eygen verschil* ; want daer is niet dat den mensch zoo van de beest afzondert als de *reden*.

§. 648. In de bepaeling *spreeken is zyne gedachten uytdrukken*, *doór middel van de stem* of *hoorbaare teekens*, en in de bepaeling *schryven is zyne gedachten uytdrukken*, *doór middel van het geschrift* of *zigbaare teekens*, is het gemeen geslagt van het spreéken en het schryven *zyne gedachten uytdrukken*, *doór middel van teekens*; want in het eén en het ander betragt men het zelfde oogwit, de innerlyke gewaerwordingen aen andere mede te deelen: maer men gebruykt er verschedene middels toe; het eerste geschied *doór hoorbaare geluyden*, en het ander *doór zigbaare teekens*, en het is dit onderscheyd dat de byzondere hoedaenigheyd, die aen het spreéken en het schryven alleenelyk toekomt, uytmaekt, en verschil genaeemd is.

Vyf-

Vyfde gevolg.

§. 649. Uyt het aengevoerde moet men opmaeken, dat er tot ééne naeuwkeurige bepaeling der spelkunde wezenlyk noodzaekelyk is, dat zy bestae uyt de wezenlyke hoedaenigheden *geslagt of gemeenzaemheyd en verschil.*

Voórstel.

De vereyschte ééner goede bepaeling zyn te vinden in:

De spelkunde is de kennis van de denkbeelden, dóór zigtbaere teekens of letters, voór te stellen.

Bewys.

§. 650. 1. Deze bepaeling der spelkunde is *flaar*; want in de zelve geene duystere of twyfelagtige woórdén zyn, en alle de woórdén zyn daer genomen in ééne gemeene beteekenis welke by alle gekend is.

§. 651. 2. Zy is *kort*: omdat er uyt die bepaeling niets kan genomen zyn, en omdat zy niét kan verkort weézen, zonder den zin der bepaeling te verkranken, en iets agter te laeten, het welk noodig is, om de natuer der spelkunde duydelyk uyt te leggen.

§. 652. 3. Zy is ook *eygen* aen het géén men beschryft; dit is, dat zy aen geheel het bepaelde en maer aen het bepaelde kan toegepast worden:

den: want alle kennis van de denkbeelden, doór zichtbaere teekens of letters, voór te stellen is spelkunde; en alle spelkunde is de kennis van de denkbeelden, doór zichtbaere teekens of letters, voór te stellen.

§. 653. 4. Zy bestaet uyt de *gemeenzaemheyd* of het *naeste geslagt*, en uyt het *meest eygen* of *meest uytsteekende verschil*.

§. 654. De *gemeenzaemheyd* of het *naeste geslagt* is hier de *wezenheyd* van de spelkunde, welke deze gemeen heeft met ééne andere kunst van het zelfde allernaeste geslagt; en het meest uytsteekende verschil is de *wezenlyke eygenschap*, die de spelkunde van alle andere kunsten onderscheidt: maer de spelkunde komt overeen met de uytpraekkunde, die, in haere volle uytgestrektheyd genomen, de kennis is van de denkbeelden, doór hoorbaere teekens, voór te stellen, daer in, dat de ééne en de andere de gedachten voórstellen, doór teekens; want de uytpraekkunde en de spelkunde hebben dit beyde gemeen: de ééne en de andere, even als het spreken en het schryven, onder een slag behorende, en voór oogwit de uytdrukking der denkbeelden hebbende, gebruykt worden, om, doór woórden of teekens, de denkbeelden uyt te drukken. Zoo bestaet dan de *gemeenzaemheyd* of *naeste geslagt* der spelkunde in de woórden *de kennis van de denkbeelden, doór teekens, voór*

te stellen. Het geén in de redeneérkunde den naem van verschil heeft, bestaet hier, in de bepaeling der uyt spraekkunde, in het woórd *hoorbaere*: want de uyt spraekkunde is met de spelkunde, welke onder het zelfde slag behoort, hier in verschillig, dat deze de woórd en het oog voórstelt, doór middel van *zigtbaere* teekens; daer de uyt spraekkunde de denkbeelden aen het gehoor, doór *hoorbaere* teekens, voórstelt.

§. 655. Deze waerheden, te weeten, dat het naeste geslagt der spelkunde bestaet in *de denkbeelden doór teekens voór te stellen*, en dat haer meest uytsteekende verschil bestaet in het woórd *zigtbaere*, zyn zoo baerblykelyk, dat men de zelve niet ontkennen kan, zonder de menschelyke reden te kort te doen.

Gevolg.

§. 656. Zoo mag men de spelling bepaalen op de volgende wys:

DE SPELKUNDE IS DE KENNIS VAN DE DENKBEËLDEN, DOÓR ZIGTBAERE TEEKENS OF LETTERS, VOÓR TE STELLEN (91).

Vraag-

(91) De Fransche Akademië, in de vyfde uytgaef van haeren Woórdboek, en het nieuw Woórdboek der Fransche Tael van Lyons des jaers 1806, zeggen:

« De spelkunde is de kunst en de wys van de woórd en ééner tael te schryven. »

WINKELMAN, in zyn Woórdboek, zegt: « De spelling » of

Vraagstuk.

Is de uyt spraekkunde wezenlyk tot de spelkunde?

§. 657. BEMERKING. Er is geen twyfel of God hadde aen het menschdom in het algemeen, met uyt-

» of de spelkunde is de kunst om wel te schryven of te spellen. »

MORIN, in zyn Dictionnaire Étymologique, zegt:

« De spelkunde is de kunst van regelmaetiglyk de wobra- den eéner tael te schryven: in het fransch *ortographe* » voordkomende van het grieksch *ORTHOS*, *regt*, *zuiver*, » en van *GRAPHÈ* *ik schryf*; dit is te zeggen, *waere en zuivere wys van schryven.* »

« *Spelling of spelkunst*, zeggen de Gronden der Nederduitsche Taal, door de bataafsche maatschappij: *Tot nu van 't algemeen* (over de woordgronding), bl. 2, is de » kennis, ten 1sten, van de *letters of figueren*, die men » in eéne taal bezigt; ten 2den, van der zelve byzon- » der *geluyd of klank*; ten 3den, van der zelve zamen- » voeging en plaetsing, ten eynde zamengestelde klanken » of *woórd*: vóórd te brengen. »

WEILAND, in zyne *Spraakkunst* (Inleiding, §. 11.), zegt:

» Doór spelkunst verstaen wy de weétenschap, om eéne » tael en der zelve enkele klanken, welke by het spreéken » gehoord worden, met de ingevoerde schrifteekens, wel » en regelmaetig te schryven. »

Deze bepaelingen of beschryvingen komen zeer sterk overeen met de onze. Maer vóór de naeuwkeurighyde

uylsluyting der spraek, het eenig middel kunnen geéven van, doór zigbaere teekens, zekere figuren of letters, de gedachten mede te deelen; even gelyk verscheydene menschen de enkele gaef van de innerlyke gewaerwordingen doór het spreéken uyt te drukken bekomen hebben: maer de vraeg is of de uytpraekkunde tot de spelkunde noodig of wezenlyk is; de uytpraekkunde, de spelkunde, en de menschen beschouwd, volgens de natuer die het den schepper geliefd heeft aen hun te geéven.

Bepalingen.

§. 658. De wezenheyd eéner zaek bestaet in het géén die zaek maekt, dat zy dit of dat is en niets anders.

§. 659. De uytpraekkunde (§. 654.) is de kennis van de denkbeélden, doór hoorbaere teekens voór te stellen; en de spelkunde is de kennis van de denkbeélden, doór zigbaere teekens of letters, voór te stellen. Vervolgens zyn de wezenlyke deelen der uytpraekkunde het naeste geslagt,
be-

eéner bepaeling, welke zegt dat men al het overvloedig, dit is, het onwezenlyk, moet agterlaeten; had men al het géén tot de wezenlyke hoedaenigheden eéner goede bepaeling niet behoort kunnen overslaen: zoo had men in de bepaeling der Rudimenta de toevallige hoedaenigheyd *geluyd, klank, enz.*; en in die van WEILAND en der zelve enkele *klanken, welke by het spreéken gehoord worden* kunnen uytlaeten.

bestaende in de woorden *de kennis van de denkbeelden* of gedachten *doór teekens voor te stellen*, en het meest uytsteekende verschil in *hoorbaere*; en de wezenheyd der spelkunde bestaet in het naeste geslagt *de kennis van de denkbeelden doór teekens voor te stellen*, en in het meest uytsteekende verschil *zichtbaere teekens of letters*.

§. 660. Opdat de uyt spraekkunde wezenlyk zy tot de spelkunde, word er noodzaekelyk vereycht, dat al het geén de wezenheyd der uyt spraekkunde uytmaekt tot de spelkunde noodig zy.

Voórstel.

De uyt spraekkunde is niet wezenlyk verbonden met de spelkunde.

§. 661. EERSTE BEWYS. De uyt spraekkunde en de spelkunde hebben dat gemeen, dat zy dienen om de denkbeelden uyt te drukken. In deze gemeenzaemheyd zyn zy de zelfde: maer voór het verschil is het natuerlyk, dat het verschil der eéne geen deel maeke der andere; en dat vervolgens de uyt spraek, voór zoo veél zy de geluyden aen het oor voórstelt, niet wezenlyk zy tot de spelkunde. Vervolgens is de uyt spraekkunde niet wezenlyk verbonden met de spelkunde.

§. 662. TWEEDE BEWYS. De wezenlyke hoedaenigheyd, welke aen de uyt spraekkunde eygen is,

is, te weeten, de kennis van de geluyden, is zoo weynig tot de spelkunde noodig, dat men deze kan begrypen, zonder éénige hoegenaemde bedenking te maeken op iets het geén aen de uyt spraekkunde alleen eygen is.

§. 663. DERDE BEWYS. Indien de uyt spraek wezenlyk ware tot de spelkunde, zoud men de spelkunde niet vinden, ten zy vereenigd met de uyt spraekkunde : maer men ziet zeer dikwyls, dat iemand geheel wel alle de woorden van ééne tael kan spellen, zonder de zelve te kunnen uyt spreéken ; als byzonderlyk ten allerduydelyksten blykt in de doove stomme, onderwezen naer de wys van den ABBÉ DE L'ÉPÉE, verbeterd doór SICARD (92).

Besluit.

§. 664. Uyt het aengehaelde volgt zonklaer , dat de uyt spraekkunde niet wezenlyk noodzackelyk is tot de kennis van de denkbeelden aen het oog voor te stellen , doór middel van zekere teekens die men letters naemt.

Gevolg.

§. 665. De uyt spraekkunde en de spelkunde niet wezenlyk te zamen gebonden zynde, is de uyt-

(92) Zie voórders : Bericht aangaande het Instituut, tot onderwijzing van Doven en Stommen, Opgericht te Groningen, door H. D. Guyot, Predikant by de Waalsche Gemeente te Groningen.

uytspraekkunde maer toevallig aen de spelkunde; en vervolgens, in de bepaeling der spelkunde; mag de uytpraek noch als naeste geslagt, noch als meest uytsteekende verschil aengemerkt worden (93).

VAN DE SPELGRONDEN
IN HET ALGEMEEN.

Bepaeling.

§. 666. Spelgronden zyn eerste beginsels, waer op de spelling steunt.

Be-

(93) *Buffier*, in zyne Fransche Spraekkunst, §. 185, zegt: „De spelkunst is de wys van de gesprokene tael, doór middel van het geschrift, aen de oogen vóór te stellen.”

Dit is eén toevallig deel vóór het wezenlyk stellen. Eéne bepaeling, als wy boven gezien hebben, moet bestaan uyt wezenlyke en uyt geene toevallige hoedaenigheden. De uytpraekkunde is eéne toevallige hoedaenigheyd, mits zy van de spelkunde kan afgezonderd worden; anders zouden de doove stomme, de kunst van de hoorbaere geluyden niet kunnende bezitten, ook geene spelkunde kunnen hebben: het gevolg is ongerymd, vervolgens is de grondstelling valsch. Zoo zondigen alle diergelyke bepaelingen tegen de regels der waere redeneerkunde; en zyn derhalve onbekwaem, om eén egt denkbeeld van de spelkunde te geeven.

Uyt het aengehaelde kan men besluyten hoe ongerymd het is te zeggen, dat de uytpraekkunde de kunst is van alle de geschrevene worden uyt te spreken; en dat de spel-

Bemerking.

§. 667. Wy zeggen *eerste*, omdat zy uyt geene andere beginsels volgen; maer dat daerentegen alle de andere regels der spelkunde op de zelve gevestigd zyn.

Vraagstuk.

Zyn er eerste beginsels, waer op de spelling steunt?

Oplossing.

§. 668. Alle kunst heeft gronden of eerste beginsels; de spelling is eene kunst, vervolgens moet zy gronden of eerste beginsels hebben.

Vraagstuk.

Hoe zal men tot kennis der spelgronden komen of de zelve vinden?

Oplossing.

§. 669. Om te weeten welke de gronden of eerste beginsels der spelkunde zyn, hebben wy maer agt te geéven op de wys op welke wy de kennis van spellen bekomen hebben.

« Men moet zich geheugen, zegt CONDILLAC (94), dat de ontlitting de eenige leerwys is, en
dag

spelkunde de kunst is van alle de gesprokene woorden te schryven.

(94) La Logique, Seizième Édition. 1804. Bladz. 52.

dat zy volstrektelyk de zelfde moet weézen in alle onze letteroeffeningen: want verschillende weétens- schappen bestudeéren is niet veranderen van leer- weg; het is alleenlyk het zelfde leerbeleyd aen verschillende vóórwerpen toepassen, het is hier- doen het geén men alreede gedaen heéft; en het byzonderste is van dit eens wel te doen, om het zelve altyd te kunnen doen. Ziet daer in de daed, tot hoe ver wy gekomen waren, als wy begonnen hebben. Wy hebben alle van onze vroegste jaeren af kennissen bekomen; wy hadden dan onweétens eéne goede leerwys gevolgd, daer bleéf ons maer over het zelve te aenmerken. »

Bemerking.

§. 670. Om, volgens ons doelwit, de eenpae- righeyd in de spelling, tusschen de Hollanders en de Vlaemingen, te bekomen, is er vóoral nood- zaekelyk dat de twistende overeenstemmen, aen- gaende de grondstellingen waer op de spelling moet steunen. Verscheydene taelkundige wer- ken, vóórnaemelyk die der *bataefsche maet- schappy*, TOT NUT VAN 'TALGEMEEN, en in zon- derheyd die van de geleerde heeren WEILAND en SIEGENBEEK, behelzen zeer veél stellingen welke als algemeene grondregels moógen aenge- nomen zyn. Aengezien de grondstellingen, in die werken begrepen, vóór het grootste deel der Nederduytsche beslissende regels zyn, zullen wy

er

er naar geschiktheid letterlyk aenhaelen; om daer door zoo veel moogelyk by de zelfde grondstellingen te blyven, en zoo veel te eerder en gemakkeliker tot ééne zoo lang en heftig gewenschte eenpaerigheyd te geraeken.

Natuur der spelgronden.

§. 671. « De spelregels, zegt WEILAND (95), zyn even zoo min toevallig en wilkeurig, als de overige taelregels. Zy zyn veel eer op het taelcygen gegrond, moeten daer in opgezocht en daer uyt afgeleyd worden. Den talleeraer mag derhalve de tael, zoo min als den geschiedschryver de geschiedenis, naar wilkeur inregten; maer beyde moeten dat géén neemen, wat zy vinden, en daer by het afwykende en tegenstrydig in ieder vak opzoeken, het waer van het valsch afzonderen, en de gronden voór het eerste opgeéven. » Zie §. 340 van onze Nederduytsche Spraakkunst.

VAN

(95) Zie zyne Spraakkunst. Inleiding, §. 15.

VAN DEN EERSTEN SPELGROND
IN HET BYZONDER.

Voórstel.

*Den eersten grond der spelling is te vinden in
de uyt spraek.*

*Eerste bewys getrokken uyt de vergelyking
van de geschrevene met de gesprokene woorden.*

Zetregels.

§. 672. I. Schoon de uyt spraek niet wezenlyk
zy tot de spelkunde, gaet zy nogtans gemeenelyk
voór deze.

§. 673. II. Men kan niet komen tot de kennis
van het onbekende, ten zy doór de vergelyking
van dit met het bekende.

Gevolg.

§. 674. Dewyl men gemeenelyk eer kan spreé-
ken dan schryven, en dat er eéne zekere gelyk-
vormigheyd tusschen beyde bestaet; zoo is het
natuerlyk dat de uyt spraek den eersten grond der
spelkunde zy.

*Tweede betwys getrokken uyt het gezag der
schryvers.*

§. 675. SIEGENBEEK zegt (96) dat ADELUNG den
algemeen en grondregel voór de spelling SCHRYP ZOO

ALS

(96) Verhandeling over de Nederduitsche Spelling. Bladz.
13, enz.

ALS GY SPREËKT niet onaerdig der zelve natuerwet naemt, welke in alle taelen ten grondslag van de zelve ligt (97).

§. 676. Hy zegt, bladz. 14, de spraek behoort natuerlyk ten regtsnoer te strekken voór het schrift.

Bladz. 17, « ik meen dat den regel **SCHRYF** ZOO ALS GY SPREËKT met regt de natuerwet der spelling genaemd kan worden. »

Bladz. 49, « het volgen der uytpraek is de eerste grondwet der spelling, doór de natuer zelve ingesteld, welker gezag in alle taelen duydelyk kenbaer is. »

Bladz. 158, « hoe meer men de uytpraek, de op-

(97) « Intusschen, zien wy de spelling der fransche tael meer en meer tot de uytpraek naederen, gelyk, uyt de veranderingen in haere spelling, geduerende de laetste helft der jongst verloopene eeuw, ingevoerd,.... ten duydelyksten blykt. Sterker en treffender is de onderlinge gelykheyd van spraek en schrift in dienieuwere taelen, welke men oórsprongelyke mag naemen, met naem in de hoog-en neder-duytsche. Ontrent de eerste heeft **ADRLUNG** genoegzaam aengetoond, dat de zelve, doór alle tyden heén, schier op de zelfde wys geschreven als gesproken is. Het zelfde kan men, met regt ook ontrent onze moedertael, staende houden. Het is waer de oudheyd hield zich, in sommige byzonderheden, nog naeder aen de uytpraek dan tans gebruykeelyk is, bepaeldelyk doór de **D** en **G**, op het eynd der lettergreep, met de hardere **T** en **CH** te verwisselen; doch daerentegen zyn wy, in andere opzigten, misschien naeder aen de uytpraek dan de oude. »

opperste grondwet der spelling, tot regtsnoer van de zelve aenneémt, hoe gemakkelyker men tot de gewenschte eenpaerigheyd geraeken zal. »

§. 677. DUMARSAIS gaet zoo ver dat hy zegt (98):

« Dat het oogwit der spelling bestaet in teekens der uytpraek te geéven; dat de uytpraek, den oórsprong der spelling zynde, deze zich gansch naer haer moet schikken. »

§. 678. Daer zyn nog één oneyndig getal schryvers, om niet te zeggen alle, die de uytpraek als spelgrond aanzien; als onder andere de geagte BATAEFSCHÉ MAETSCHAPPY (99), R..... S..... N..... (100), den schranderén TEN KATÉ (101), den geleerden WEILAND (102), enz.

§. 679. BEMERKING. Wanneer, nae het uytvinden der letters, de menschen eerst begonnen te schryven; had

(98) Bladz. 266 van het Derde Boekdeel zyner Werken.

(99) Rudimenta of Gronden der Nederduitsche Taal, uitgegeven door de bataafsche maatschappij: *Tot nut van 't algemeen*. MDCCCV. 1. Stukje, bladz. 2.

(100) Algemeene Gronden der Nederduitsche Taal-en Spelkunde, gevolgd naar de Rudimenta, uitgegeven door de bataafsche maatschappij: *Tot nut van 't algemeen*. 1802. Bladz. 66.

(101) Aenleiding tot de Kennisse van het verhevene deel der Nederduitsche Sprake. Eerste Deel, bladz. 114, enz.

(102) Nederduitsche Spraakkunst, uitgegeven in naam en op last van het staatsbestuur der bataafsche republiek. MDCCCV. §. 17.

had het gebruik van de tael te schryven nog geen aenwezen, de zamenstelling en de afleyding der geschrevene woorden konden zy nog niet kennen, en de overeenkomst dezer was nog te vinden: vervolgens moest dat de uyt spraek tot eenigen spelgrond verstrekken.

Tegenwerping.

§. 680. (91) zegt gy dat de spelkunde de kunst niet is van de geluyden af te maelen, en hier zegt gy dat de uyt spraek eenen spelgrond is; hoe kan zulks te zamen staen?

Wederlegging.

§. 681. Spelgronden, zoo wy boven (§. 666.) zagen, zyn eerste beginsels, van welke afhangen alle de regels waer op de spelling steunt. De uyt spraek is zekerlyk een dezer beginsels; als ten duydelyksten blykt uyt het gezag aller taelkundige, en uyt de dagelyksche ondervinding aller waerneemers: vervolgens mag de uyt spraek eenen spelgrond genaemd worden.

Aendringing.

§. 682. (§. 661 en volgende) bewyyst gy zonklaer, dat de uyt spraekkunde niet wezenlyk is tot de spelkunde; vervolgens is de uyt spraek geenen wezenlyken grond der spelkunde.

Antwoórd.

§. 683. Het is waer dat wy boven bewezen hebben, dat de uyt spraekkunde en de spelkunde af-

afzonderlyk zyn; maer, omdat de uytspraekkunde niet wezenlyk is tot de spelkunde, volgt daer niet uyt, dat de eerste niet kan helpen tot de kennis der laetste. Maer het is daerentegen ook waer dat, even gelyk de uytspraekkunde niet wezenlyk is tot de spelkunde, men ook, strengelyk genomen, tot de kennis der spelkunde zoud kunnen geraecken, zonder die der uytspraekkunde.

§. 684. Wanneer men vraegt waerom men de woorden *grond, weg, wet, man, groot, kan, vader, pot, zot, ik dien, enz.*, op deze wys spelt; kan men voór reden geéven, dat de algemeen aengenomene en herkende uytspraek (103) ons dit leert. Die de boven gemelde woorden of sommige daer van, doór de algemeene uytspraek, niet geleerd hebben, kunnen de zelve doór het gebruyk bekomen hebben; dus zyn er twee regels om tot de spelling der straks aengehaelde woorden tegeraecken, te weéten de uytspraek (103) en het gebruyk. De uytspraek (103) zoud ons kunnen brengen tot de spelling dier woorden; maer die de zelve niet hebben hooren uytspreeken, of die de zelve niet kunnen hooren uytspreeken, als zyn de doove, kunnen de spelling dier woorden niet, ten zy doór het schryfgebruyk, bekomen.

Vraag-

(103) Vervoegd met de kennis van de gesprokene teekens, doór de daer op beantwoordende schryfsetters, uyt te drukken.

Vraagstuk.

Kan de uitspraak, zonder naedere bepaeling, als grond der spelling dienen?

Zetregels.

§. 685. I. Spellens is zyne denkbeelden uyt-drukken, doór middel van het geschrift of zigtbaere teekens.

§. 686. II. Deze geschrevene woórdens zyn geschikt ten gebruyke van één geheel volk.

§. 687. III. Het groot en voórnaem oogmerk der geschrevene woórdens is de denkbeelden duydelyk, volkomen, en gemakkelyk te doen bevatten van alle, voór wie die geschrevene woórdens geschikt zyn.

Gevolg.

§. 688. Uyt de bovenstaende zetregels, volgt natuerlyk, dat de woórdens zouden moeten gelyk geschreven weézen van alle die de zelfde tael schryven; zoo dat de woórdens der nederduytsche tael zouden moeten gelyk geschreven worden van alle die de zelve gebruyken, om hunne gedachten uyt te drukken.

Bepaelingen.

§. 689. De vereyschte hoedaenigheden eéner goede uitspraak zyn:

1. Dat zy cygen zy aen de meest beschaefde
en

en geoeffendste soórt des volks; en; om deze reden, de zuyverste en de volkomenste moóge genaemd worden.

2. Dat zy, met wegneéming van het harde en stootende, voór het oor aengenaem en behaegelyk zy.

3. Dat men alle de klanken, welke tot één woórd behooren, zoo veél moógelyk volkomen en onvermengd, zonder vervalsching en verbas-tering, in het uytspreeken doe hooren.

Voórstel.

De tot ééne goede en egte uytspreek vereyschte hoedaenigheden bestaen alle te zamen in geene plaets van het Nederland.

§. 690. BEWYS. « Niet by ieder volk, zegt WEILAND (104), is de tael even volkomen. Zy staet in het naeuwste verband met den by het zelve plaets hebbenden trap van beschaeving. Hoe armer, ruerwer, en zinnelyker ééne natië is; des te armer en harder is haere tael; hoe bloeyender en beschaefder zy is, des te woórdenyker, krachtiger, en bevalliger zal haere tael zyn. De tael ééns volks is derhalve het waer afdruksel van des zelfs karakter en beschaefdheyd.

§. 691. « Maer er heéft ook by een en het zelfde volk nog ééne andere verscheydenheyd in de

(104) In zyne Nederduitsche Spraakkunst, Inleiding, §. 5 en 6.

de tael plaets; luchtstreek, levenswys, gesteldheid des lands, bezigheid der inwoóners, en veel andere plaetselyke en toevallige omstandigheden zyn, zelfs in de enkele gewesten van één land, onderscheyden, en hebben éenen aenmerkelyken invloed op de tael. En uyt deze verscheidenheid onstaen de verschillende tongvallen, welke in de tael van ieder volk plaets hebben. » En elke streékspraek word in zoo veel takken verdeeld, dat men mag zeggen dat bynae elke stad éene byzondere uytspraek heeft (105); welk onderscheyd van tongval zoodaenig groot is, dat persoónen van éénige verschillende plaets, by elkanders komende, de streek terstond aen de uytspraek kennen, ja dat zysomtyds elkanders moeyelyk of weynig verstaen.

§. 692. Alle deze verschillende tongvallen zyn zeker niet even goed: elke plaets heeft éene bedorvene tael, die men *straetspraek* naemt, en die naeuwkeuriglyk moet vermyd worden (106); opdat de bedorvene uytspraek de schryfwys niet bederve.

§. 693. In zoo weynig plaetsen word den klank van **AV** duydelyk onderscheyden van den geéenen van **AEV**, dat zelfs goede letterkundige deze verwisseld

(105) Huydecoper in zyne Proeve van enz. Bladz. 33. Siegenbeek, Bladz. 17, enz.

(106) In boertery is het nogtans toegelaten, in sommige omstandigheden, de bedorvene *straetspraek* te gebruiken.

eeld hebben, schryvende *nauw* voor *nacuw*; schoon deze beyde klanken sterk verschillen, en by gevolg gemakkelyk zouden moeten kunnen onderscheyden worden. Het zelfde heeft plaats omtrent *au* en *ou* (107).

§. 694. De Zeeuwen laeten één gemengd geluyd hooren in het uytspreeken der *ie* (108).

§. 695. « Onze geboortestad Amsteldam, zegt « *L. TEN KATE* (109), heeft één tweederhande « tonggeslag op veel woorden welke klemtoon « op *aa* of *ae* dringt: als *gaen*, *staen*, *nœc*, « *raden* (divinare), *vaert* (celeritas), *baerden* « (barbæ), *waerden* (hospites), enz.; welke ons « leeg gemeente ook nog gewoón is voórd te bren- « gen met één geluyd als *æ*, wat harder dan *êé*. »

§. 696. By de Amstel-en Ryn-landers luyd *γ* als *ey*. De Platbrabanders en de Oostvlaemingen spreeken *γ* en *ey* als *ay* uyt. Den Zaenlander spreékt de *ey* uyt als *æy*, en de *γ* als *ey* (110).

§. 697. In het plat rotterdamsch (111), in Westvlaenderen, Vriesland, Gelderland, Overyssel,

(107) Wellands Taalk. Woordenboek. Inleiding, bl. 11.

(108) Verhandeling van Siegenbeek. Bladz. 139.

(109) Aenleiding tot de Kennisse van enz. Iste Deel, bl. 155.

(110) L. Ten Kate in zyne Aenleiding tot enz. Eerste Deel, bladz. 155.

Siegenbeeks Verb. Bladz. 27, 137, en 138; als ook Nederduitsch Taalkundig Woordenboek. Inleiding, bladz. 28.

(111) L. Ten Kate. Eerste Deel, bladz. 116.

sel, Groningen, en Zeeland (112), spreekt men de **v** uyt tusschen den klank van **ie** en den geénen van **i**.

§. 698. Het onderscheyd tusschen de zacht en scherp lange **ee** en **oo** word in veél gewesten van Nederland, maer byzonderlyk in Amstel-en Ryn-land, verwaerloosd (113).

§. 699. In Vriesland spreekt men de **ee** uyt als **ie**; zoo zegt men daer voór *beest biest*, enz. (114).

§. 700. « De Stigtenaeren, zegt **TEN KATE** « (115), spreéken **éé** (*ei*) even eens uyt als het « gebleit der schaepen; de Maczenaeren wat zach- « ter en minder van de zachte **ee** (*ee*) verschil- « lende. »

§. 701. In Oostvlaenderen spreekt men **oo** uyt als **ue**.

§. 702. In Gouda hoort men *koapen, loapen*, enz.; in plaets van *koopen, loopen*, enz. (116)

§. 703.

(112) Siegenbeek. Verhandeling over enz. Bladz. 66.

(113) Weiland in zyne Nederduitsche Spraakkunst. Eerste Hoofdstuk, §. 23.

L. Ten Kate. Eerste Deel, bladz. 160, alwaer hy zegt: « Daer zyn veél woorden die by ons Amstel-en Ryn-landers even eens klinken, en daer doór dubbelzinnig zyn; als *heelen* en *heelen*, *hoópen* en *hoopen*. »

Verhandeling van Siegenbeek. Bladz. 27 en 127.

(114) Weilands Spraakkunst. Bladz. 23.

Siegenbeek. Verh. Bladz. 127.

Nederduitsch Taalkundig Woordenboek. Inleiding, bl. 28.

(115) In zyne Aenleiding tot de Kennisse van het verveene deel der Nederduitsche Sprake. Eerste Deel, bladz. 116.

(116) Taalkundig Woordenboek. Inleiding, bladz. 28; en Nederduitsche Spraakkunst, door P. Weiland. bl. 23, §. 24.

§. 703. Hoe dikwyls verwisselt men de zachte o niet met ku: als in *logen, leugen; molen, meulen; volen, veulen; enz.* (117)?

§. 704. In de woorden, waer den klemtoon op ooy valt, spreéken de Brabanders als ook de Zeelanders de zacht lange oo uyt (118).

§. 705. De h word, volgens de getuygenis van SIEGENBEEK (119), niet gehoord by de Zeeuwen, Vlaemingen, als ook niet by die van Gouda; dusdaenig dat zy gelyk uytspreeken *eb* en *heb, oor* en *hoor*, enz.

§. 706. Den schranderen TEN KATE (120) zegt:
 « Elk schynt in zyne voórgewende ver-
 « betering wel daer op te doelen, *dat men*
 « *spellen moet zoo als men spreekt*; doch *hoe*
 « *men spreekt* of *spreéken moet* is dan het ver-
 « schil. Meest ieder discht zyne eygene uyt-
 « spraek, of die van zyne geboórtestad, als het
 « beste regtsnoer voór; zonder agt te geéven op
 « de verschillende uytspreeken (dialecten) der gelyk-
 « regthebbende steden, of op de onderscheydene
 « klanken, die tot de *gemeenlandsche dialect* be-
 « hoo-

(117) Verhandeling over de Nederduitsche Spelling, ter bevordering van eenparigheid in dezelve. Bladz. 129.

(118) L. Ten Kate, Eerste Deel, bladz. 119.

(119) Verhandeling over de Nederduitsche Spelling. Bl. 183. Bewerf van Vlaemsche Spelling, door Neckere. Bladz. 16.

(120) Aenleiding tot de Kennisse enz. Iste Deel, bl. 9, en 10.

« hooren: buyten den schryver van de *Idea*, vond
 « ik geen eenen die in letterkunstige lessen zulke
 « gaede sloeg.

§. 707. « Weynige vond ik ook, die niet of op stry-
 « dige of op verstrooyde grondslagen redeneerden,
 « en niemand die uyt één eenvoudig begin alle
 « zyne redengeévingen over die stof ging afleyden.»

§. 708. (121) « Den Brabander zegt de vriende-
 « lykste tael te hebben, den Hollander de zuy-
 « verste, den Vlaeming wilt ook de zyne voór-
 « staen, de Stigtenaeren en Geldersche desge-
 « lyks, omdat zy het hoogduytsch wat naeder ko-
 « men, den Vries brengt zyne spraekoudheyd by. »
 Elk willende schryven volgens de uytspraak
 die hem de beste schynt, zoud er geene eenheyd
 van spelling kunnen wezen.

§. 709. « Het is zeker, zegt HUYDECOPER (122),
 « dat iedere stad ééne byzondere uytspraak heeft,
 « ja dat de burgers der zelfde stad het dikwyls
 « niet eens zyn. Waerom men, zoo ieler zyne
 « uytspraak blyft volgen, noodzaekelyk altyd
 « met zyne bueren moet overhoop liggen. »

§. 710. SIEGENBEEK (123) zegt:

« Onze eygene ondervinding leert ons, dat niet
 « alleen onder ons geene plaets of volksklas is
 « aen

(121) Twe-spraak. Bladz. 62.

(122) In zyne Proeve van Taal-en Dichtkunde. Bladz. 33.

(123) Kort Begrip der Verhandeling over de Neder-
 duitische Spelling. Bladz. 7 en 8.

- « aen te treffen, welker uyt spraek geheel zuiver
 « en volkomen genaemd mag worden; maer dat
 « ook die, welke by ons ten grondslag der spel-
 « ling ligt, haere eygene en byzondere gebre-
 « ken heeft.
- « Het denkbeeld eéner geheel zuivere en vol-
 « kome uyt spraek (zegt hy) is louter hersen-
 « schimmig; daer de zelve nooyt by eénig
 « volk aenweézig was, of immer zyn kan. »

Besluit.

§. 711. Uyt het aengehaelde moógen wy op-
 maeken, dat er in geene plaetsen van het Neder-
 land eéne uyt spraek heerscht, welke de tot eéne
 goede uyt spraek vereyschte hoedaenigheden
 heeft, eéne uyt spraek welke volkomen onver-
 basterd mag genaemd worden; dit is, eéne uyt-
 spraek die alle de klanken in het uyt spréecken,
 zonder vervalsching of verbastering, doet hooren.

Tegenwerping.

§. 712. Handelende van de uyt spraek, hebt gy
 gezegd dat het gebruyk van de geluyden uyt te
 spreécken eénen regel der uyt spraek is, voór zoo
 veél het gebruyk algemeen of verdeeld is; en hier
 zegt gy dat de goede uyt spraek in geene streéken
 bestaet: het welk zoo veél is als zeggen dat er in
 geene streék eén algemeen of verdeeld gebruyk
 der uyt spraek is, het welk tegenstrydig is.

We-

Wederlegging.

§. 713. Wanneer wy van de geluyden gehandeld hebben, hebben wy de gesprokene teekens vergeleken met de herkende en aengenomene wys van de denkbeelden aen het gehoor voór te draegen: welke wys van uytpraek *algemeen gebruyk* genaemd word, wanneer zy aengenomen en herkend is van geheel het beschaefdste gedeelte des volks; maer daerentegen *verdeeld gebruyk* geheeten is, wanneer de meest beschaefde en geoefende céns volks daer omtrent verschillig zyn, en dat beyde soórten groot in getal zyn (124). Hier word er geen gewag gemaekt van de uytpraek dezer of geéner byzondere streék; maer van alle de spreekende in het algemeen, zonder aenmerking van gewest: daerentegen spreekt men hier, in de spelling, niet van ééne uytpraek in het algemeen; maer van ééne byzondere uytpraek. Vervolgens is er geene tegenspreéking.

Gevolg.

§. 714. De uytpraek, als wy boven gezien hebben, is in elke plaets verschillig; maer de woórden overal verschillig uytgesproken wordende, kunnen de geschrevene teekens nooyt gelyk-vormig zyn, wanneer de gesprokene tael volstrekelyk tot grondslag der geschrevene ligt.

De

(124) Zie §. 359, §. 360, §. 361, §. 362.

De gevolgelyke antwoord op het

Vraagstuk

*Kan de uytpraek, zonder naedere bepaeling,
als grond der spelling dienen?*

§. 715. Is dan dat de uytpraek, zonder naedere bepaeling, als geenen spelgrond dienen kan (125).

§. 716. SIEGENBEEK (126) zegt:

« Zoo zal men, dit één en ander (127) in
« aenmerking neémende, gemakkelyk beseffen,
« dat den voórgestelden regel, zonder naedere
« bepaeling en wyziging, in geenen deele ge-
« schikt is, om het groot oogmerk van het schry-
« ven te bereyken. »

Vraag-

(125) De uytpraek is zoodaeniglyk verschillig, dat het billyker wys niet te hoópen is, dat men in lange tyden eens worde, over de uytpraek: maer niettegenstaende zoud men gevoegelyk kunnen eens worden over de spelling, welke gelykvormigheyd één allergrootste nut zoud bybrengen; en het is het geén waer op wy voórnaemelyk doelen.

(126) Verhandeling. Bladz. 18.

(127) Te weeten dat de spraek uyt haeren aerd aen veélderleye verbasteringen blootgesteld is; als ook de verscheydenheyd van tongval, welke tusschen de bewoóners van verschillende streéken eens lands, ja tusschen die van naeby gelegene steden, is op te merken.

Vraagstuk.

By hoe ver kan de uyt spraek als regel der spelkunde dienen?

Bepaeling.

§. 717. De uyt spraek is, in haere volle uytgestrektheyd genomen, de kennis van de denkbeelden, doór hoorbaere teekens, voór te stellen.

Zetregels.

§. 718. I. Geene uyt spraek van eéne hoegenaemde plaets kan als spelgrond dienen, wanneer zy niet overeenkomstig is met de gronden der egte uyt spraek (Zie §. 689.).

§. 719. II. Geene byzondere stroekspraek kan als spelregel aenveird worden, ten zy in de punten waer zy met de aengenomene en herkende wys van uyt drukken overeenkomt.

§. 720. III. Volgens §. 711, is er geene plaets daer men alle woórden, volgens de vereyschte der goede uyt spraek, uyt spreékt; vervolgens is er geene plaets die mag gezegd worden in allen deele als grond der spelling te kunnen doór gaen.

Bepaelingen.

§. 721. Gelyk er in geheel het Nederland geene plaets is, in welke men volkomenlyk al

alle woorden wel en behoorlyk, volgens alle de regels, uytspreekt; zoo is er ook geene plaets waer men volkomenlyk alle de geluyden uytgalmt, tegen alle de regels der goede uytspreek: maer elke plaets heeft iets goeds en iets slegts, dit is te zeggen, dat zy sommige woorden wel en sommige slegt uytspreekt.

§. 722. IV. In het geén elke plaets wel uytspreekt, kan zy natuerlyk als spelgrond dienen, voór zoo ver de goede en egte uytspreek zelve als spelgrond gelden kan.

Gevolg.

§. 723. Den regel **SCHRYF ZOO ALS GY SPREEKT** niet volstrekt als spelgrond kunnende dienen, moeten wy hem dan wyzigen en bepaelen. Wy meenen, met **SIEGENBEEK** (128), dit niet beter te kunnen doen dan hem dus te stellen: **REGT UE IN HET SCHRYVEN NAER DE ZUYVERSTE EN MEEST BESCHAEFDE UYTSPRAEK**. Hy zegt dat de redenlykheyd en noodzaekelykheyd dezer bepaeling zoo blykbaer is, dat de zelve geen naeder betoog behoeft.

Bemering.

§. 724. De welluydcndheyd, welke, volgens **WEILAND** (129), in eéne beschaefde tael van zeer veel gewigt is, maer ook eén fyn gevoel en eé-
nen

(128) Verhandeling. Bladz. 18.

(129) Nederduitsche Spraakkunst. Inleiding, §. 17.
26.

286 EERSTEN SPELGROND OF DE UYTSPRAEK.

nen gezuiverden smaak onderstelt, en dus de hoogste omzigtigheyd voórdert, is ook onder den grond der uytpraek begrepen.

§. 725. Al het geén de algemeene welluydend-
heyd gebied is voór zoo veél spelgrond, als de uyt-
spraeck der meest beschaefde en geoefende eens
volks zelve eenen spelgrond is (Zie den regel der
welluydendheyd in de Uytpraek.).

§. 726. Wy zeggen *algemeene* welluydend-
heyd; want de *verdeelde* welluydendheyd, die
wy boven zagen geenen regel der uytpraek te
weezen, kan als geenen spelgrond doórgaen
(Zie §. 557.).

§. 727. BEMERKING. De kennis van de snelle en voór-
byvliegende geluyden of klanken, doór zichtbare en
duerzaeme teekens, uyt te beelden vraegt veél op-
lettendheyd en onderscheyd; want den grond der uyt-
spraeck is van eéne groote uytgestrektheyd, en ver-
onderstelt eéne grondige kennis van de goede uyt-
spraeck, en de innerlyke kracht en weirde van elke
letter: waer uyt zonklaer volgt, dat het onmoóglyk
is van de gesprokene woórdten te schryven, zonder
eéne min of meer uytgestrekte kennits van den twee-
den grond of het gebruyk der schryvende, tot wel-
ken wy tans overgaen.

VAN

VAN DEN TWEEDEN SPELGROND
IN HET BYZONDER.

Voórstel.

*Den tweeden grond der spelling bestaet in het
gebruik der schryvende.*

Bepaaling.

§. 728. Het gebruik is de herkende en aengenomene wys van de denkbeelden, doór zichtbaere teekens of letters, voór te stellen.

Eerste bewys.

Zetregel.

§. 729. Zonder voórafgaende kennis van het gebruik der geschrevene teekens, kan niemand, op het enkel gehoor, alle de denkbeelden, volgens de vereyschte, aen het gezigt voódraegen.

Gevolg.

§. 730. Men kan, doór de gesprokene tael alleen, tot de volkomene kennis der geschrevene niet geraeken.

Bemerking.

§. 731. « Hoe zuiver en volkomen de uyt-spraak ook zyn moóge, zegt СИГЕНЬКЪ, bladz. 26 en 27 (130), het kan echter niet anders zyn, of
hy,

(130) Verhandeling over enz.

hy, die zich, in het schryven, eeniglyk naer de zelve schikt, zal of letters voorbyzien, welke tot het wezen eens woords behooren; of hy zal, doór verwarring van onderling gelyke klanken, verkeerde teekens bezigen.

§. 732. « Wanneer ieder de uyt spraek alleen, zegt hy, bladz. 29 (131), ten regtsnoer der spelling, volgt, hoe kan het anders, of er moet onder de schryvende, zoo in het aental, als in den aerd der letters, welke zy ter spelling van de zelve woorden bezigen, merkelyk verschil wezen? En dat doór dit alles de duydelykheid het grootste naedeel lyden zal, en de waere kracht en beteekenis der woorden, hoe langhs hoe meer, verduysterd zal worden, ja eyn-delyk geheel verloren gaen; heeft onze aenwyzing naenwelyks noodig. »

Tegenwerping.

§. 733. Wanneer men my vraegt waerom ik het denkbeeld van *man* doór de dry letters *m, a, n*, uyt druk, kan ik ~~éene~~ andere reden geéven als het gebruyk; de uyt spraek alleen kan my leeren hoe dit woord moet gespeld zyn: vervolgens kan men, zonder voórafgaende kennis van het schryfgebruyk, tot de spelling der enkele oorspron-gelyke woorden geraeken.

We-

(131) Verhandeling over ons.

Wederlegging.

§. 734. De uyt spraek leert ons enkelyk de geluyden of klanken, waer uyt één gesproken woórd bestaet; maer het is enkelyk het gebruyk, dat deze of geéne klanken doór zulke of zulke letters leert afmaelen. De uyt spraek, om als regel der spelling te kunnen doórgaen, veronderstelt noodzaekelyk ééne kennis van geschrevene teekens; zoo is den regel der uyt spraek maer spelgrond, voór zóo veel men de kennis heeft van het gebruyk van deze of die klanken, doór zulke of zulke geschrevene teekens, uyt te drukken.

§. 735. Vervolgens is het onmoóglyk doór de uyt spraek alleen, en zonder behulp van het schryfgebruyk, de enkele oórsprongelyke woórd en naer eysch aen het gezicht voór te draegen; zoo dat wy de volgende stelling moógen aenzien als ééne

Zetregel.

§. 736. De oórsprongelyke enkele geschrevene woórd en zyn teekens die men niet kan kennen, ten zy doór behulp van het gebruyk der schryvende.

Tweede bewys. Getrokken uyt het gezag der schryvers.

§. 737. HUYDECOPER (132) zegt: « Men moet de

(132) Proeve van Taal- en Dichtkunde. Bladz. 71.

de regels uyt het gebruyk van schryven kunnen klem geéven. »

§. 738. Bladz. 59 (133) zegt SIEGENBEEK : « Groot is den invloed van het gebruyk op de tael en haere spelling. »

§. 739. « Het gebruyk, zegt men, is den meester der tael ; vervolgens moet het gelykelyk beslissen over de gesprokene en over de geschrevene tael (134). »

§. 740. « De spraakkunst, zegt L. PHILIPON-DE-LA-MADELAINE (135), zoud geene andere taek moeten hebben, als van het gebruyk, dat alleen den waeren meester der taelen is, te leeren. »

§. 741. « Het behoort alleenelyk aen het gebruyk, zegt BUFFIER (136), van de spelling, zoolwel als de uytpraek, te regelen. »

§. 742. « Het gebruyk, zegt WEILAND (137), is den hoogsten wetgeéver in alle taelen. »

§. 743. « Het gebruyk, zegt ROLLIN (138), dat den oppersten meester is in het geén de tael aen-

(3) Zie (131).

(134) Grammaire Générale et Raisonnée de Port-royal. Bladz. 419.

(135) Grammaire des Gens du Monde, ou la Langue Françoisé enseignée par l'Usage. Paris. 1807. Bladz. 36.

(136) Grammaire Françoisé, sur un plan nouveau. MDCCXLI. §. 186.

(137) Nederd. Spraakkunst. Inleiding, §. 17.

(138) Abrégé du Traité des Études de Rollin. Bladz. 10 en 11.

aengaet....., is den eersten regel dien men wegens de spelkunde moet te raede gaen; omdat het niet min gezag en regt heeft over de wys van de woorden te schryven, dan over de woorden zelve. »

§. 744. « Dit gebruyk, zegt PHILIPON-DE-LA-MADELAINE (139), is den eenigen beslisser der leévende taelen.

Usus,
quem penes arbitrium est, et jus et norma loquendi.

Hor. Art. Poet. »

§. 745. Het is dan volstrektelyk noodig te aenmerken, zegt PONTARD (140), dat er geen gezag boven het gebruyk is. »

Beslyt.

§. 746. Uyt het aengehaelde moet men opmaeken, dat het gebruyk der schryvende eénen noodzaekelyken en wezenlyken spelgrond is, en dat wy, onder zekere opzigten, moógen zeggen, met WEILAND (141), dat *het gebruyk den hoogsten wetgeéver is in alle taelen*; en, met PHILIPON-DE-LA-MADELAINE (142), dat *het den leermeester en den dwingeland der leévende taelen is.*

Vraag-

(139) Bladz. 37 en 38 van het boven aengehaelde werk.

(140) Grammaire Mécanique Élémentaire de l'Orthographe Française. 1812. Introduction, bladz. 4.

(141) Nederduitsche Spraakkunst. Inleiding, §. 17.

(142) Grammaire des Gens du Monde. Bladz. 37 en 39.

Vraagstuk.

Welk is het verschil tusschen den eersten en den tweeden spelgrond ?

§. 747. Van de twee middels die den mensch bezit, om zyne innerlyke gewaerwordingen uyt te drukken, bestaet het één in geluyden of klancken, en het ander in geschrevene teekens.

§. 748. Den eersten grond der spelling, te weeten den geénen der uytpraek, steunt op het gebruyk der spreekende, en den tweeden op het gebruyk der schryvende; vervolgens is het verschil tusschen den eersten en den tweeden spelgrond, dat den éenen steunt op de *gesprokene*, en den anderen op de *geschrevene* teekens.

Vraagstuk.

Welk is het gezag der oude in het vak der spelling ?

§. 749. BEMERKING. Oudtyds verlangde men gemeenelyk de o doór z (143), en sommige oude verlangden de a, o, en u, ook doór i. (144); zoo vind men by MELIS STOKER, I. Boek, v. 874, en oec in de poerte tote Leide (145): by hingen ééne over-

[143] Stegenbeek. Verhandeling over enz. Bladz. 59.

[144] Stegenbeek. Verb. Bladz. 59 en bladz. 82.

[145] Stegenbeek. Verb. Bladz. 82.

overtollige **e** agter veel woorden; als *die antwoorde so quaet ende onghelovighe* (146).

§. 750. Oudtyds schreef men *heilen, deilen; ein, dreegen, weenig*, enz. (147). De oude gebruykten **ue** voor **eu** (148), als ook **ue** voor **oe** (149); zy schreéven *oack, koopman, mōy, berōyt*, enz. (150); zy verwisselden dikwyls **e** en **i** of **j**, als ook **t** en **j**; zy zeyden *di, jy, en du*, voor *gy*; zy schreéven *woudstu ghy*, enz.; ook *jou* van *ghou* voor *gy*; zy zeyden *zou* voor *zy*; en gebruykten *ouwen* voor *uewen* (151).

§. 751. De oude schreéven *klai, kaizer, vailig*, enz. (152); zy stelden in het eenvoudig getal *leeu*, en in het meervoudig *leeuwen*; zy schreéven *lecuinne, lewe, zeeuwen* en *zeewen* voor *zeeën* (meervoud van *zee*) (153); zy bedienden zich

(146) Fakkell der Nederduitsche Taal, door C. Tuinman, Oude en Nieuwe Spreekwyze, §. 80.

(147) Weiland. Nederd. Spr. Eerste Hoofdstuk, §. 25.

(148) Siegenbeek. Verhand. Bladz. 84.

Huydecoper. Proeve van enz. Bladz. 437.

(149) Siegenbeek. Verh. Bladz. 85.

(150) Twe-spraak. Bladz. 32.

(151) C. Tuinman. Fakkell. Oude en Nieuwe Spreekwyze, §. 133.

(152) Siegenbeek. Verh. enz. Bladz. 140.

(153) C. Tuinman. Fakkell. Oude en Nieuwe Spreekwyze, §. 105.

zich onverschillig van c en ck, en van gh en c: zoo schreévenzy *ghegevenen gegheven*, enz. (154).

§. 752. De oude schreéven *beraet*, *sciere*, enz. (155); en gebruykten de c in de plaets der x (156): zy stelden dikwyls eéne overtollige n in het begin der woórden; *op den hoevere*, *hu* voór *ue*, *hacht* voór *acht*, enz. (157).

§. 753. In de Twe-spraack der Nederduitsche Letterkunst vind men, Voorreden, bladz. I, *ere* voór *eer*; bladz. III, *verenicht* voór *vereenigt*; bladz. IV, *dóden* en *gróte* voór *dood* en *groot*, *mening* voór *meening*; bladz. 5, *verwaarlózen*; bladz. 7, *vrezen* voór *vrézen*, *teken* voór *tecken*, *leren* voór *leeren*; bladz. 8, *versmaren* voór *versmooren*; bladz. 11, *ze* voór *zee*; bladz. 13, *delen* voór *deelen*; bladz. 31, *by* voór *by*; bladz. 33, *darde* voór *derde*.

§. 754. Oudtyds (voór het jaer 1300) vervoegde men de werkwoorden aldus: *Ik loope*, *du loopes*, *hi loopet*, *wi loopen*, *gi loopest*, *zi loopen* (158). §. 755.

(154) §. 143. van het (153) aengehaelde werk.

(155) Verhandeling over de Nederduitsche Spelling, door den hoogleeraar Siegenbeek. Bladz. 221.

(156) Nederduitsche Spraakkunst, door P. Weiland. Eerste Hoofdstuk, §. 40.

(157) C. Tuinman. Fakkel. Oude en Nieuwe Spreekwyze, §. 76.

(158) Nederduitsche Spraakkunst, door P. Weiland. Eerste Hoofdstuk, Bladz. 149.

§. 755. De oude spraken veel harder darr tegenwoordig gebruykelyk is; en dit is de oorzaak; dat hunne spelling zoo sterk van de onze verschilt (159).

Zetregels.

§. 756. I. De spelling, de kennis zynde van de denkbeelden, doór zigbaere teekens of letters, voór te stellen, kan niet bestaen ten zy uyt teekens, welke tegenwoordiglyk, op den tyd dat men schryft, aengenomen zyn, om de gedachten voór te draegen.

§. 757. II. De schryvende, alle te samen genomen, hebben regt van de denkbeelden of gedachten, doór deze of die teekens; aen het gezigt voór te stellen.

§. 758. III. Het gebruyk, in eéne leévendetael, is natuerlyk aen veranderingen blootgesteld; en voóral zal dat geén, het welk, in eén tydperk van mindere beschaefdeyde, in zwaug ging, van dat

(159) « Vreemd en hard, zegt TUINMAN (Fakkel. Oude en Nieuwe Spreekw., §. 153.), moet de uitspraek onzer tael by de aloude geweest zyn; omdat men al tot laete tyden meende, dat zy niet konde geschreven worden. Hier doór is ook zulk eéne verscheydenheyd van spelling en verwisseling der letters by hen: B. V. zy schreeven HLAFF brood, HLAFORT heer, waer van buyten twyfel het engelsch LORD verkort is; QHRME RINI DIN was *nieuw ryk kome*, QHURKZ ENTI TOTE is *leévendige en doode*, WIRA KHIRIAHUN de *heylige kerk.* »

dat van laetere en meer beschaefde tyden aenmerkelyk verschillen: dit vinden wy, gelyk in alle taelen, zoo ook in de onze volkomen bevestigd (160).

Eerste gevolg.

§. 759. De wys die de oude gebruykten, om de denkbeelden aen het gezigt voór te draegen, tegenstrydig zynde aen het tegenwoordig algemeen gebruyk, is van geen gezag.

Bemerking.

§. 760. « Het gebruyk der oudheyd, zegt SIEGENBEEK (161), is, gelyk in andere opzigten, zoo ook in het stuk der spelling van het laeter aengenomen merkelyk onderscheyden; en niemand voór zeker zal staende houden, dat men, met verwerping van het laetste, het eerste behoort te volgen, of, zoo hy al deze vreemde stelling wilde verdedigen, altans geene naevolgers vinden (162). »
Twee-

(160) Verhandeling over de Nederd. Spelling, door Siegenbeek. Bladz. 59.

(161) Verhandeling over de Nederd. Spelling. Bladz. 59 en 60.

(162) « Doór de oudheyd of de oude verstaet SIEGENBEEK (Bladz. 58 van zyne Verb.) bepaeldelyk die schryvers, welke in het eerste tydperk onzer letterkunde, met naem van de dertiende eeuw tot op de tyden der spaensche beroeringen, gebloeyd hebben. »

Tweede gevolg.

§. 761. De oudheyd, als oudheyd, kan op de tegenwoordigē schryfwys weynig gezag hebben; want men spreékt niet van het gebruyk der oude, maer van het tegenwoórdig gebruyk.

§. 762. « Het blykt geenzins, zegt SIEGENBEER (163), dat de oude over de regels en grondbeginsels der spelling veél hebben naegedacht, of het onderscheyd der klanken zorgvuldig in het oog gehouden..... Doch al ware het ook, dat de oude over dit stuk meer opzettelyk hadden naegedacht; zoo zoud echter hun gezag niet voor toereykende gehouden kunnen worden, om de spelling te regelen. »

Bemerking.

§. 763. Het gezag der oude onbepaaldelyk als spelgrond stellen is den weg tot eenpaerigheyd opsluyten: want alle de verscheydene gevoelens kunnen bewyzen uyt de oudheyd trekken; gelyk TUINMAN (164) zegt, dat *men zich al met den verroesten degen der oudheyd zoud kunnen Beweiren.*

§. 764. Het gebruyk van den tegenwoórdigen tyd

(163) Ve rh. Bladz. 58 en 59.

(164) In zyne Fakk. Oude en Nieuwe Spreekwyze, Voorrede, 558 3.

tyd is meester van de tael, het is hier dat zouden moógen gelden die spreuken over de dwingelandy van het gebruyk. Zoo dikwyls het gebruyk niet tegenstrydig is aen de andere gronden der spelkunde, mag men zeggen, dat het goed is en moet gevolgd worden; zonder in te zien of het overeenkomstig is met het gebruyk der oude of niet: dese hebben niet meer regt om ons hunne wys van spelling te doen volgen, dan wy reden hebben om hua te veragten, omdat zy anders schreéven als wy.

Besluit op de

Vraag:

Welk is het gezag der oudheyd in het vak der spelling?

§. 765. « Alleen dan, zegt SIEGENBEEK (165), wanneer het gebruyk der oude, in één of ander byzonder geval, met den waeren aerd der tael en de beginsels eéner goede spelling duydelyk bleék in te stemmen, het laeter daer mede te stryden; zal dat der eerste, niet als gebruyk der oudheyd, maer om deszels inwendige deugdelykheyd, den vóórkeur verdienen: doch ook in zulke gevallen zal men van des zelfs invoering, om de diepe worteling van het wangebruyk, veéalal moeten afzien.

§. 766.

(165) Verhandeling over de Nederduitsche Spelling, ter bevordering van eenparigheid. Bladz. 60.

§. 766. « Kan intusschen, om de aengevoerde redens, het gezag der oudheyd in 't gemeen niet als één regtsnoer der spelling gelden, dit neemt niet weg, dat men in haere raedpleëging niet zelden, in byzondere gevallen, éenen voldoende grond kan vinden en behoort te zoeken, om de meer of min weyfelende spelling te bepaëlen.

§. 767. « Die onzekerheyd toch ontstaet veéltyds daer uyt, dat éénig gedeelte van één woórd, doór des zelfs veroudering, minder bekend is; en de raedpleëging der oudheyd, ons het zelve doende kennen, is alleen in staet de zelve weg te neemén. »

VAN DEN DERDEN SPELGROND IN HET BYZONDER.

Voórstel.

*Den derden spelgrond doet zich voór in de
zamenstelling.*

Bepaelingen.

§. 768. De samenstelling is de intebrengring van verscheydene enkele woórdén; dít is, de byeenvoëging van twee, dry, of meer enkele woórdén, die dan maer een woórd uytmaeken.

§. 769. *Enkele woórdén* zyn die, welke maer uyt een woórd bestaen.

§. 770. *Zamengestelde woórdén* zyn die, welke uyt meer dan een woórd bestaen.

§. 771.

§. 771. Het is eéne onwrikbaere wet, dat de zamengestelde woórdén het merk der enkele, waer van zy te zamen gesteld zyn, moeten behouden.

§. 772. Onze tael is zoo ryk in zamengestelde woórdén, die van de enkele kunnen gemaekt worden, dat het de inbeéldingder menschen overtreft, dat eén werk van verscheydene duyzenden boekdeelen die niet zoud kunnen bevatten. Het leven van den langstleévenden mensch zoud te kort zyn om het tiende deelke der zamengestelde, welke van de enkele kunnen gemaekt worden, te kunnen hooren of zien.

§. 773. Waer uyt noodzaekelyk volgt dat men tot de kennis der zamengestelde woórdén niet kan geraeken, ten zy doór den grond der zamenstelling.

§. 774. SIEGENBEEK (166) zegt:

« Die maet nog van zuyverheyd en volkomenheyd van uytpraek, welke, uyt de natuer der zaek, by eén volk immer aenweézig zyn kan, waer in heéft zy haeren grondslag, waer doór word zy bewaerd en onderhouden? voór zeker, alleen in en doór het agtgeéven op de afkomst en *zamenstelling* der woórdén..... »

§. 775. De kennis der enkele woórdén kan men doór het gebruyk bekomen; maer tot de ken-

(166) Verhandeling. Bladz. 27 en 28.

kennis der zamengestelde kan men niet geraaken, ten zy doór den grond der zamenstelling: vervolgens is de zamenstelling éénen natuerlyken, noodzaakelyken, en, by gevolg, éénen wezenlyken spelgrond.

VAN DEN VIERDEN SPELGROND
IN HET BYZONDER.

Voórstel.

Den vierden spelgrond is de afleyding.

Bepaelingen.

§. 776. De afleyding is de afstamming ééns woórd's van één ander als van zynen wortel.

§. 777. *Oórsprongelyke of wortel- of stamwoórd*den zyn die, welke van geene andere woórd'en voórdkomen.

§. 778. *Afgeleyde woórd*den zyn woórd'en, die van andere afstammen. De afleyding geschied doór het byvoegen of veranderen van éénige letters.

§. 779. *Afgeleyde gedaenten* zoud men, als in de Uyt'spraak, kunnen naemen de veranderingen van de declen der rede, die van haere eerste gedaenten afstammen. Het meervoud *tafels, bedden, het vrouwelyk leege, schoone*, het manelyk *goeden, slegten, deugdelyken*, zyn afgeleyde gedaenten; omdat zy voórdkomen van hun-

uc

ne eerste gedaenten *tafel, bed, leeg, schoon, goed, siegt, deugdelyk*: vervolgens mag men één onderscheyd maeken tusschen *afgeleyde woorden* en *afgeleyde gedaenten*; niettegenstaende zullen wy de ééne en de andere, als in ons voorgaende Hoofdstuk, onder den algemeenen naem van *afstammelingen* of *afgeleyde woorden* begrypen.

Zetregels.

§. 780. I. De algemeene en ligtst moógelyke verstaenbaerheyd is het groot en voórnaem oogmerk van het schrift.

§. 781. II. Alle de regels van het geschrift (167) moeten op dit oogmerk uytloopen; het welk dus moet ten toetssteen strekken, om daer aen de weirde en genoegzaamheyd dier regels te beproeven (168).

§. 782. III. De algemeene en ligtst moógelyke verstaenbaerheyd vereyscht, nyt de natuer der zaak, dat de afstammelingen de wezenlyke schryftekens der oorspróngelyke behouden.

Eerste bewys.

§. 783. Het getal der afgeleyde woorden, die van de oorspróngelyke kunnen gemaekt worden, is onmoógelyk te bepaelen; geene woordenboeken hou-

(167) Verhandeling over enz. Bladz. 12, 13, en 26.

(168) Verh. Bladz. 12.

houden de zelve in; geenen schryver kan de zelve alle schryven; noch geenen spreekenden die opgeeven. Het getal der afgeleyde woorden is zoo groot als de inbeëlding der menschen, en zal maer bepaeld zyn, wanneer den mensch geene nieuwe gedachten meer voórkomen.

§. 784. Waer uyt volgt, dat men tot de kennis der afgeleyde woorden niet kan geraaken doór het gebruyk der spreekende noch doór dat der schryvende, en dat de afleyding eénen allernoodzaakelyksten spelgrond is, en dat het, zonder dezen, volstrekt onmoógelyk is de denkbeelden volkomen aen het oog voór te draegen.

Bemerking.

§. 785. Den grond der afleyding is in alle taelen zeer geëerbiedigd. De afstammige taelen hebben hem toegepast aen zeer veel woorden, die zy van andere spraeken ontleend hebben: indervoegen dat zy, in de ontleende woorden, de spelling der oórsprongelyke tael behouden; schoon de uytpraek en het doórgaende schryfgebruyk daer geenzins mede overeenkomen.

§. 786. De Latynen, de Fransche, de Engelsche behouden, tegen hun doórgaende spraek-en schryf-gebruyk, de oórsprongelyke letters *phth* van het woord *phthisis*, dat zy van de Grieken overgenomen hebben. De Spanjaarden schryven *tisica*.

Twe-

Tweede bewys, getrokken uyt het gezag der schryvers.

§. 787. « Daer is ééne vrugt, zegt TEN KATE (169), die voór éénen taellicfhebber weirdig is, naemelyk in het stuk van de afleyding (*derivatio*); want, zonder de rechte kennis van dit gemelde onderscheyd, zal men veel woórdén verkeerdelyk en ook sommige als éénigerleye aanzien, welke nogtans waerlyk ééne byzondere reden van afleyding hebben. »

§. 788. « Men moet, zegt SIEGENBEEK, bladz. 28 (170), op het leévendigst de noodzaekelykheid gevoelen, om by de uytpraak nog éénen anderen hoofdregel te voegen, welken daer mede ten naeuwsten verbonden is, en ons gebied, by de spelling, ook op de *afleyding der woórdén* te letten. »

§. 789. « De eygenlyke kracht en beteekenis der woórdén te verstaen, zegt HUYNECOPER (171), is noodzaekelyk niet alleen om wel te schryven; maer ook om wel te spreéken. Dit leert ons de *etymologie*, en zy is dierhalve van groot nut. »

§. 790. WEILAND (172) heéft van gelyken de afleyding onder de spelgronden gesteld.

§. 791.

(169) In zyne Aenteiding. Eerste Deel, bladz. 160.

(170) Verhandeling.

(171) Proeve van Taal-en Dichtkunde. Bladz. 313.

(172) Nederduitsche Spraakkunst. Inl., §. 17.

§. 791. « Immers is het blykbaer, zegt **SIEGENBEEK**, bladz. 29 (170), dat het onmoégelyk is de eygenlyke kracht en beteekenis der woórdén wel te kennen, zonder de noodige kennis van der zelve oórsprong en afleyding; en deze laetste moeten noodwendig te zoek raeken, wanneer de uyt-spraak alleen de spelling regelt.

§. 792. Bladz. 28 (170), « hoe noodzackelyk het zy, dat men by de spelling op de afleyding agt geéve, is uyt het boven voorgestelde reeds blykbaer. Wie toch gevoelt niet, dat, zonder deze agtgeéving, de tael onmisbaer in de deirlykste verwarring zoud geraeken? de eenpaerigheyd, in het schryven, even noodzackelyk tot duydelykheyd, als onafscheydbaer van het denkbeeld éener beschaefde tael, zoud, zonder de zelve, onmoégelyk kunnen plaets hebben.

§. 793. Bladz. 49 (170), « wy zagen tevens, dat men, om de uytspraak zuyver, de tael buyten verwarring te houden, en de duydelykheyd en algemeene verstaenbaerheyd, het groot oogmerk van spraek en schrift, ongeschonden te bewaeren, volstrektelyk noodig heéft, op de afleyding der woórdén agt te geéven. In het algemeen, dus stemmen wy volkomen toe, het geén den taelkundigen **WACHTER**, en, voór en nae hem, veél andere beweird hebben, dat **DE SPELLING DER WOÓRDEN voórnaemelyk (173) AFHANGT VAN**

(173) **WACHTER** draekt zich aldus uyt: **ORTOGRAPHIA PEN-**

VAN DER ZELVER OÓRSPRONG. » Het geén HUYDECOOPER (174) ook volkomen toestemt.

§. 794. De taelkundige hebben nooyt ontkend, maer altyd gelcerd, dat de afleyding eéncn spelgrond is.

Besluit.

§. 795. Uyt al het geén wy hier van de afleyding bygebragt hebben, is het volkomen blykbaer, dat men de afleyding als eéncn natuerlyken, noodzaekelyken, en volkomen wezenlyken spelgrond moet aenmerken.

VAN DEN VYFDEN SPELGROND

IN HET BYZONDER.

Voórstel.

Den vyfden spelgrond is de overeenkomst of de regelmaet der schriftteekens.

Bepaelingen.

§. 796. De overeenkomst of de regelmaet der schriftteekens is de eenpaerige wys van handelen in gelyke gevallen (175).

Zy

PENDET AB ETIMOLOGIA; dit is, DE SPELLING DER WOORDEN HANGT AF VAN HUNNEN OÓRSPRONG, waer SIEGHENBERG voornameelyk bygevoegd heeft (Zie Huydecoper. Proeve van enz. Bladz. 205.).

(174) Proeve van Taal-en Dichtkunde. Bladz. 205.

(175) Nederduitsche Spraak, 400r Welland. Jul., §. 17.

Zy is eên gevolg uyt de vergelyking van bekende geschrevene teekens met andere, die nog niet gekend zyn.

§. 797. Om te besluyten van het bekende tot het onbekende, is er vooral noodzaekelyk, dat het onbekende van het zelfde slag of de zelfde soort zy als het bekende; dit is, dat er de vereyschte hoedaenigheden zyn, om eên gevolg te kunnen trekken van het bekende tot het onbekende.

Eerste bewys, getrokken uyt de natuer der zaak.

§. 798. De ontlitting der woorden maekende, hebben de menschen aangemerkt, dat, gelyk de natuer in gelyke omstandigheden gelyk handelt; in de tael de woorden, in gelyke gevallen, met gelyke teekens moeten geschreven worden. Zoo wanneer men vraegt waerom wy schryven zy **DIE-
NEN** en niet zy **DINEN**, kunnen wy tot reden geéven dat de overeenkomst, die er heerscht tus-
schen alle de veranderingen van het woord **DIE-
NEN**, vereyscht, dat de zaekelyke schryfteekens in alle de veranderingen ongeschonden bewaerd bly-
ven: omdat er, in alle die veranderingen, eene overeenkomst is van het voornaem of zaekelyk deel des woords; gelyk er altyd eene overeen-
komst is met het voornaem denkbeeld van het woord. Zoo is de reden dat men schryft **DIE-
NEN** met **n**, in de eerste lettergreep, omdat dit letter-
teeken gevonden word in **DIE-
NEN**, met het welk het woord **DIE-
NEN** overeenkomt.

Twee-

Tweede bewys, getrokken uyt de noodzaakelykheid.

§. 799. Den grond der vergelyking of de overeenkomst is eéne zoo noodzaakelyke grondstelling, dat het leven van den mensch, zonder deze, eerder één geduerig sterven dan leéven zou zyn. Hoe weéten wy gemeenelyk, dat deze of die spyzen, deze of die dranken, den honger zullen stillen, den dorst zullen verslaegen? ten zy omdat men ondervonden heéft dat andere spyzen en dranken van het zelfde slag zulks gedaen hebben, en dat wy van deze tot die besluyten.

§. 800. Gelyk het in alle zaeken is, zoo is het ook in de spelling: in verscheyde gevallen moet men redeneéren van het bekende tot het onbekende; als, in het byzonder, wanneer wy van één geschreven teeken, wiens kennis wy doór het gebruyk der schryvende bekomen hebben, besluyten tot één ander geschreven teeken van het zelfde slag of de zelfde soórt, en welk laetste of onbekende eéne overeenkomst heéft met het eerste of bekende. B. v. het gebruyk heéft my geleerd dat ik moet schryven *ik WEEN* met *EE*; maer ik twyfel of ik moet *zy WEENEN*, *dat hy WEENE*, enz., of *zy WENEN*, *dat hy WENE*, enz., schryven. Om dit te beslissen zal ik de regelmaet te raede gaen; en, ziende dat er tuschen *ik WEEN* en *zy WEENEN*, *dat hy WEENE*, enz., eéne volkomene overeenkomst is, zal ik vervolgens, besluytende van het bekende *WEEN* tot

tot het onbekende *zy* **WEENEN**, enz., overal de **KE** gebruyken.

Derde bewys, getrokken uyt het gezag der schryvers.

§. 801. « Ook het denkbeeld van schoonheyd maekt het noodzaekelyk, dat men zich in ééne zuivere en regelmaetige spelling oefene. De regelmaetigheyd in de spelling is voór den goeden styl het zelve, wat de regelmaetige teekening van de enkele deelen voór den beeldenden kunstenaer is; met dit onderscheyd alleenelyk, dat de schoonheyd by dezen de hoogste, maer by den schryver slegts ééne ondergeschikte bedoeling is. Dit echter gééft den laets'en geene vryheyd, om haer geheel te verwaerloozen: want, schoon ééne spelfeyl ééne schriftelyke voórdragt niet zoo zeer misvormt, als de misteekening van éénig lid één beeld zoud wansteltig maeken; zoo blyft zy nogtans ééne feyl welke men moet vermyden (176). »

Bepaelingen.

§. 802. De vergelyking kan geschieden van bekende nederduytsche woórden met onbekende nederduytsche woórden: de vergelyking kan ook plaets hebben van nederduytsche geschrevene teekens met geschrevene teekens van andere taalen,

(176) Welland. Spraakk. Inl., §. 13.

len, in zonderheyd met geschrevene teekens van vermaegschapte taelen; als de hoogduytsche, de mesogotische, de allemannische, de angelsaksische, de frankduytsche, enz. Vervolgens is de vergelyking of den grond der analogie tweederley (§. 320, §. 572.).

1. De vergelyking van onbekende geschrevene nederduytsche woorden met nederduytsche bekende; welke overeenkomst wy *byzondere* naemen, omdat zy enkelyk aen eene tael eygen is (§. 573.).

2. Den tweeden grond van overeenkomst is de vergelyking van onbekende geschrevene nederduytsche woorden met vreemde bekende, en in zonderheyd hoogduytsche, geschrevene teekens der gedachten. Deze tweede soort van overeenkomst naemen wy *gemeene* (§. 321, §. 574.).

§. 803. In het eerste slag van overeenkomst, zyn het de nederduytsche woorden, die den steun der overeenkomst uytmaeken; en in het tweede slag van overeenkomst, zyn het de vreemde geschrevene denkbeelden, die ons als steunsel der vergelyking dienen.

Vraag-

Vraagstuk.

By hoe ver kunnen de gemeene en de byzondere overeenkomst als spelgrond dienen?

Oplossing.

§. 804. De gemeene overeenkomst kan, in éenige byzonderheden, plaets hebben, en als spelgrond dienen; te weeten, wanneer het schryfgebruik, in het nederduytsch, verdeeld is, dat sommige schryvers éenige denkbeelden op zoo ééne wys, en andere, die op ééne andere wys willen afgemaeld hebben, en dat men dus weyfelt welk van deze verdeelde gebruyken het beste is, zoo kan het somtyds gebeuren, dat men het beste dezer verdeelde gebruyken niet kan vinden, zonder die nederduytsche woorden te vergelyken met bekende hoogduytsche geschrevene teekens.

§. 805. Dat de byzondere overeenkomst éenen spelgrond is, hebben wy boven zonklaer bewezen (zie §. 799, §. 800, §. 801.). Dat de tweede soort van overeenkomst, te weeten de gemeene, éenen natuerlyken en, in byzondere gevallen, éenen wezenlyken spelgrond is, is insgelyks uyt het boven aengehaelde genoegzaam blykbaer. Het zoud overtollig zyn hier veelvuldige bewyzen aen te haelen. Wy zullen, tot staeving van ons gezegde, in het voorbygaen, enkelyk inroepen het gezag van de heeren **SIEGENBEK**, **WEILAND**, en
den

den kundigen **TEN KATE**: zie, voór den eersten, bladz. 69, bladz. 119, en volg., als ook bladz. 203 van zyn Verh. over enz.; zie, voór den tweeden, §. 30 en §. 32 van het Eerste Hoofdstuk zynér Nederd. Spraakkunst. Om alle de plaetsen van **TEN KATE**, waer hy nyt de overeenkomst der vermaegschapte taelen besluÿten trekt, aen te haelen, zoud voór ons te lang weézen, en den leézer te verdrietig vallen; derhalve wy de geéne, aen wie het gezegde niet voldoet, tot dat onstervelyk werk zelve verzenden.

Gevolg.

§. 806. Uyt het van de gronden voórgedraegene, volgt middagklaer dat er vyf gronden zyn, waer op de spelling steunt; te weéten:

Eersten grond. Regt ue in het schryven naer de zuyverste en meest beschaefde uytpraek.

Tweeden grond. Het gebruyk of de herkende en aengenomene wys van de denkbeelden, doór zigthaere teekens of letters, voór te stellen.

Derden grond. De zamenstelling of de ineenbrenging van verscheydene enkele woórdén; dit is, de byeenvoeging van twee, dry, of meer enkele woórdén, die dan maer een woórd uytmaeken.

Vierden grond. De afleyding of de afstamming eéns woórdés van eén ander als van zynen wortel.

Vyf-

Vyfden grond. De overeenkomst of de eenpaerige wys van handelen in gelyke gevallen.

Vraagstuk.

Kan de spaerzaamheid, in het gebruik der letters, als spelgrond dienen?

§. 807. Dit vraagstuk vind men allerklaarst en allerduydelykst opgelost doór den hoogleeraer SIEGENBEEK, wiens gezag wy zoo graag aenhalen, welken zich hier omtrent uytdruckt (177) als volgt:

« Van geene meerdere weirde is ééne anderen regel, dien men voór de spelling heeft uytgedacht, dat naemelyk *daer by de spaerzaamheid moet worden in agt genomen*. Zoo men hier doór verstaet, dat by de spelling geen meerder letters moógen gebezigt worden, dan welke de afleyding, ééne beschaefde uytpraek, of het agtbaer gebruik voórdert; dan zeker kan daer tegen niets met éénigen grond worden ingebracht. Doch, in dezen zin, is den regel geheel overtoellig, en behelst niets, dan 't géén in andere, algemeen herkende, grondbeginsels der spelling reeds is opgesloten. De waere hedoeling schynt dus veéleer te zyn, dat men de wet der spaerzaamheid, ook zonder agtgeéving op de voorgestelde beginsels, moet volgen, en geene andere letters be-

(177) Verh. over de Nederd. Spelling. Bladz. 57 en 58.

bezigen, dan welke volstrekt noodig zyn, om de woorden op het gezigt te kennen. In dezen zin, is den regel geheel ongerymd en taelbedervende; als waer doór veél fraeye en wezenlyke eygenschappen der tael zouden verduysterd worden, ja welks volstreckte toepassing niets minders, dan de volkomene omkeering en vernietiging van alle grondregels eéner goede spelling ten gevolge zoud hebben. »

Vraagstuk.

Zyn de spelgronden, de uytspraek, het gebruyk, de zamenstelling, de afleyding, en de overeenkomst, genoegzaam, om alle de denkbeelden, doór zichtbaere teekens of letters, voor te stellen?

Oplossing.

§. 808. De woorden zyn enkele (§. 769.) of zamengestelde (§. 770.) oórsprongelyke (§. 777.) of afstammelingen (§. 778.).

§. 809. De spelling der zamengestelde kan men doór den grond der zamenstelling, en de spelling der afgeleyde kan men doór de afleyding leeren.

§. 810. De enkele woorden zyn of enkele die van geene andere voordkomen, of zy komen van andere voord: in het laetste geval behooren zy onder de afstammelingen; in het eerste geval kan
men

men der zelve spelling doór het schryfgebruik leeren, en zelfs doór de uytpraek verwoegd met de kennis van de gesprokene woórden, doór de daer op beantwoórdende schryfteekens, uyt te drukken.

§. 811. De woórden zamengesteld van oorsprongelyke behooren onder den regel der zamenstelling, en anders kan men die als de enkele, van geene andere afkomstig, doór het spraek-en schryfgebruik leeren spellen.

§. 812. Voór het overig, indien er éénige twyfelagtigheyd, in de ééne of de andere omstandigheyd, plaets heeft, kan enkelyk den grond der overeenkomst ons van het voórgaende bekende tot het onbekende geleyden.

§. 813. Vervolgens kan men, doór het gebruyk der spreekende en schryvende, verwoegd met de zamenstelling, de afleyding, en de overeenkomst, alle de denkbeélden, naer eysch, aen het gezigt voódraegen; zoo zyn er dan niet meer spelgronden noodig dan de *uytspraek*, het *gebruyk*, de *zamenstelling*, de *afleyding*, en de *overeenkomst*.

Vraag-

Vraagstuk.

Wat verschil is er tusschen de twee eerste spelgronden of de uyt spraek en het gebruyk, en tusschen de dry laetste, te weeten de zamenstelling, de afleyding, en de overeenkomst?

Oplossing.

§. 814. De reden, dat één denkbeeld, doór deze of geéne uytgesprokene of geschrevene teekens, moet voorgesteld worden, kan geene andere zyn, dan den wil der spreékende en der schryvende: maer dat één woórd van zulke of zulke woorden te zamen gesteld is, van deze of geéne woórdn voórdkomt, met deze of andere overeenkomt, is niet omdat de spreékende of schryvende zulks willen; maer omdat zulks gegrond is in den aerd der zamenstelling, afleyding, en overeenkomst.

§. 815. De twee eerste gronden, dit is de uyt spraek en het gebruyk, kan men niet, ten zy doór kennis van den uytgedrukten wil der spreékende en schryvende bekomen; de andere daerentegen kan men kennen doór de redeneering of derde werking des verstands (§. 3.).

Besluit.

§. 816. Het verschil, tusschen de twee eerste gronden, te weeten de uyt spraek en het gebruyk,
en

en tusschen de dry laetste, is dan, dat de eerste op den enkelen wil steunen, en *wilkeurige* gronden zyn; en dat de dry laetste, steunende op het menschelyk oordeel, *beredenaerde* gronden kunnen genaemd weêzen.

Tegenwerping.

§. 817. §. 609 zegt gy dat alle de geschrevene teekens *wilkeurige* uytdrukkingen der gedachten zyn, en hier zegt gy dat men de spelling der zamengestelde en afstammelingen doôr de *redeneering* bekomt; het welk tegenstrydig is: vervolgens moet het eên of het ander valsch weêzen.

Wederlegging.

§. 818. §. 609 zeyden wy dat de teekens onzer gedachten *geene natuerlyke*, maer *wilkeurige* teekens zyn: doch dit is niet tegenstrydig aen het besluyt (§. 816), dat de spelling van de zamengestelde en afgeleyde woorden, voôr zooveel zy van andere te zamen gesteld zyn of voôrdkomen, op de reden gevestigd is; omdat, schoon alle de teekens onzer gedachten *wilkeurige* teekens zyn, daer uyt geenzins volgt, dat de spelling der zamengestelde en afgeleyde woorden op de reden niet mooge gevestigd zyn. Den wil is uyt zyne natuer niet noodzaekelyk tegenstrydig aen de reden; maer hy kan volgens de zelve te werk gaen: vervolgens is er geene tegen-

genstrydigheyd tusschen het geén wy §. 609 en §. 816, gezegd hebben.

Aendringing.

§. 819. Alle de afgeleyde woórden, b. v. *verdrietic*, *steenig*, *steenagtig*, enz., bateekenen, uyt hunne natuer, meer de denkbeélden, welke zy tans uytdrukken, dan andere; want het is voór alle duydelyk, dat deze meer bekwaem zyn om die denkbeélden, dan om andere uyt te drukken.

Wederlegging.

§. 820. De reden, dat de afstammelingen *verdrietic*, *steenig*, *steenagtig*, meer bekwaem zyn om de denkbeélden, die men hun geéft, dan om andere te beduyden, is omdat het gebruyk aen hunne eerste wortels eéne beteekenis vastgehegt heéft; maer, eer het gebruyk stellig omtrent de wortels beslist had, drukten zy niet meer deze dan die denkbeélden uyt: het gebruyk, eéns de beteekenis der enkele bestanddeelen bepaeld hebbende, kan willen dat die beteekenis, welke in haeren oórsprong wilkeurig was, in de zamengestelde en afstammelingen niet meer verandere.

§. 821. Vervolgens kan men, de enkele bestanddeelen, doór het gebruyk, gekend hebbende, van de enkele oórsprongelyke besluynen tot de zamengestelde en afstammelingen; en het is juist
hier

hier op dat den aerd der dry laetste gronden steunt, en , om deze reden, *beredeneerde* gronden genaemd worden. Zoo is het niet tegenstrydig, dat er heredeneerde gronden, zonder natuerlyke teekens, bestaen.

§. 822. *Den eersten grond of de uyt spraek* leert schryven gelyk men spreekt, wanneer men spreekt volgens de waere en egte regels der uyt spraek. Hy leert dat men alle de klanken moet schryven, gelyk zy in de goede uyt spraek gehoord worden, elken *klank* doór *beandwoórdende teekens* of letters uyt drukken: dit is, *enkele klanken* doór (klinkers) A, E, I, O, enz.; *gemengde klanken* doór (tweeklanken) AU, OU, enz.; *zamenklanken* doór (medeklinkers) B, D, F, enz.; *korte of enkele klanken* doór *enkele teekens*, als A in *abeel*, I in *bezië*; enz. *lange of dubbele klanken* doór *dubbele teekens*, als EE in *leest*, OO in *kool*, enz., enz., enz.

§. 823. *Den tweeden grond of het gebruyk* leert ons de *enkele oórsprongelyke woórd* en met alle de *enkele bestanddeelen* der afstammelingen spellen.

§. 824. De uyt spraek en het gebruyk steunen op den enkelen wil des volks; maer

*de zamenstelling, de afleyding, en
de overeenkomst*

zyn op het menschelyk oórdeel gevestigd: vervolgens kunnen wy nooyt tot de kennis van de
uyt-

uyspraek noch van het gebruyk komen, zonder te weeten wat den wil daer over beslist heeft. Zoo is het niet met de andere gronden, de zamenstelling, de afleyding, en de overeenkomst; want men kan des geheel besteks dezzer laetste doór de redeneering kundig worden.

§. 825. In alle redeneering, vervolgens in de gronden de zamenstelling, de afleyding, en de overeenkomst, zyn altyd twee dingen aen te merken; eén *bekende* en eén *onbekende*: het bekende, in de zamenstelling, zyn de *enkele woórd*en, waer uyt de zamenstelling geschied; in de afgeleyde zyn het de *grondwoórd*en, waer van zy afgeleyd zyn.

§. 826. In de overeenkomst bestaet het bekende in de *geschrevene teekens*, welke ons, doór de vergelyking, leyden van het geén wy waergenomen hebben tot het geén nog in geen agt genomen, en dus onbekend is.

§. 827. Het onbekende, welks kennis wy, doór de zamenstelling, bekomen, is de kunst van het *spell*en der *zamengestelde woórd*en. Gelyk het onbekende in de afleyding de *weétenschap* is van de *afgeleyde woórd*en aen het gezigt duydelyk af te maelen, bestaet het onbekende van de overeenkomst hier in, dat men, doór de vergelyking, de *kennis* bekamt van de *denkbeéld*en aen het oog voór te draegen, die wy, zonder de verge-
ly-

lyking, niet zouden kunnen duydelyk en volkomen spellen hebben.

§. 828. Deze dry gronden, de zamenstelling, de afleyding, en de overeenkomst, leeren, dat de *bekende wezenlyke* deelen in de onbekende, tot wélke zy ous gebragt hebben, moeten komen: zy leeren dat men, in de zamengestelde woórden, moet behouden alle en geene andere als alle de *oórsprongelyke* en *wezenlyke* of *beduydende* schryfteekens der woórden, waer van zy zamengesteld zyn; dat, alle de zamengestelde bestaende uyt verscheydene woórden, elk in het byzonder eén denkbeeld uytdukkende, alle de *wezenlyke* schryfteekens, welke die byzondere denkbeelden uytdrukken, ook alle in de zamengestelde woórden moeten begrepen wezen.

§. 829. De afleyding of de afstamming eéns woórds van eén ander als van zynen wortel leert ons, dat men, in de afgeleyde woórden, moet behouden alle en geene andere als alle de *oórsprongelyke* en *beduydende* teekens van de woórden, waer van zy afstammen. Zoo zeggen wy, met SIEGENBEEK (178) en veél andere taelkundige, dat, IN DE AFGELEYDE EN ZAMENGESTELDE WOÓRDEN, DIE ZELFDE LETTERS MOETEN PLAETS VINDEN, WELKE IN DE OÓRSPRONGELYKE EN ENKELVOUDIGE VOÓRKOMEN.

§. 830. Dewyl de algemeene en ligtst moóge-

(178) Verhandeling over eez. Bladz. 49.

gelyke verstaenbaerheyd het groot oogmerk van het schrift is, zoo is het redenlyk dat men, tot de verstaenbaerheyd van één woórd, dat van één ander afgeleyd is, de *wezenlyke* bestanddeelen van het woórd, waer van het afstamt, behoude: want schryven is, doór zigbaere teekens, zyne gedachten aen andere mededeelen, en gelyk deze teekens niet het *gehoor*, maer het *gezicht* aendoen; zoo moet vervolgens de afleyding der woórdén ook het *gezicht* aendoen.

§. 831. Daer kan niets eenvoudiger en natuerlyker zyn, dan in de zamengestelde woórdén te volgen de spelling van de enkele woórdén, waer van zy te zamen gesteld zyn; en in de afgeleyde de schryfteekens te bezigen van de woórdén, daer zy van afgeleyd zyn.

§. 832. Wy zeggen dan, met SIEGENBEEK (179), dat « HET EÉN ONWRIKBAER GRONDBEGINSEL IS, DAT AFGELEYDE WOÓRDEN MET HUNNE BEKENDE STAMWOÓRDEN IN SPELLING MOETEN OVEREENKOMEN. »

§. 833. De overeenkomst steunt op de *gelykheyd*, welke heerscht tusschen de woórdén, die men vergelykt, en tusschen de geéne, waer niete zy vergeleken worden.

§. 834. De overeenkomst toont hoe men één woórd moet schryven, doór de gelykheyd die er heerscht tusschen hem en het bekende van het zelfde slag.

§. 835.

(179) bl. 48 van zyn Kort Begrip.

§. 835. De overeenkomst leert ons, in alle de veranderingen van één woord, in de *zelfde gevallen*, de *zelfde schryftekens* gebruyken.

Bepaelingen.

§. 836. « In de wóórden, zegt den grooten TEN KATE (180) zyn aen te merken elks *wortel-* en elks *toevallig deel*. *Wortel- of zaekelyk deel* noem ik dat géén, waer dóór het één wóórd van het ander, zonder aenmerking van *voórvoegsels* of *uytgangen*, onderscheyden word; en *toevallige deelen* de zulke, die *voór* of *agter* aengelacht worden, 'tzy by *verbuiging*, 'tzy by *afleyding*. Tusschen ons wortel-en zaekelyk deel kan men ook nog éénig onderscheyd maeken, noemende by *uystek* het worteldeel die *accent-silbe*, welke by *ongelykvloeyende verba*, in 't *præs.* van den *ind.*, *subj.*, *inf.*, en 't *participium* heerscht, vermits moeder of den wortel van de andere, wordende, om de *kortheyd*, by ons gemeenelyk 't worteldeel van 't *præs.* of den *inf.* genaemd; en de *zaekelyke deelen* van de *præterita*, zoo in *ind.*, als *subj.*, en *part.*, kan men aenzien als *voórnaeme stammen* of *veranderde worteldeelen*. »

Eerste gevolg.

§. 837. Uyt het aengehaelde moet men op-
mae-

(180) Aenleiding tot de Kennisse van enz. Tweede Deel, bladz. 34.

maeken, dat het wezenlyk deel van het verbum *weenen* is *WEEN*, en dat het geén van *stooten* is *STOOT*; want het is aen deze deelen dat men ziet, dat deze woórden eéne handeling of bevestiging van *weenen* en *stooten* beteekenen. De uytgangen, als in *wy weenen*, *zy stooten*, en de voorzetsels, in *Beweenen*, *Verstooten*, enz., zyn geene wezenlyke deelen; want zy dienen maer om eéne min of meer toevallige omstandigheyd van het wezenlyk deel der handeling van het werkwoórd uyt te drukken.

Tweede gevolg.

§. 838. Den grond der zamenstelling, leerende dat men, in de zamengestelde woórden, alle de *beduydende* schryfsteekens moet gebruyken, leert, op den zelfden tyd, dat men moet behouden alle de *zaekelyke* teekens van de enkele, waer van zy te zamen gesteld zyn.

§. 838. Het zelfde heeft plaets in de afgeleyde woórden; want de afleyding, gebiedende te behouden de *oórsprongelyke* teekens van de woórden, waer van zy voórdkomen, gebied, op den zelfden tyd, alle de *zaekelyke* deelen der oórsprongelyke in de afgeleyde te bewaeren.

§. 839. Wat aengaet de overeenkomst, deze, leerende van, in *gelyke omstandigheden*, *gelyk te handelen*, dit is, van, in de *zelfde gevallen*, de *zelfde schryfsteekens* te gebruyken, gebied, op den

den zelfden tyd, de *zaakelyke* deelen ongeschonden te bewaeren, in alle omstandigheden, waer eéne regelmaet of overeenkomst gevonden word.

§. 840. Uyt het gezegde volgt, dat alle de *wezenlyke* of *wortel-deelen*, in alle zamengestelde en afgeleyde woórd, en in alle buygingen, vervoegingen, en veranderingen der woórd, moeten behouden zyn.

§. 841. Geenen mensch zal, myns bedunkens, twyfelden aen den regel, dat men het *zaakelyk* deel eéns woórd moet behouden, in alle zyne gedaenten en afstammelingen: want de natuer van de zaak geéft genoegzaam te kennen, dat men al het *wezenlyk* moet behouden, wanneer men het *wezen* zelve wilt behouden; en dat men geene *wezenlyke* of *zaakelyke* letter van eénig woórd mag wegneémen, zonder het *wezen* zelve weg te neémen, het geén zouklaer niet mag geschieden.

§. 842. Doór *zaakelyk* of *wezenlyk* deel van het woórd, zal, ons meenens, niemand iets anders kunnen verstaen, als het geén wy er doór verstaen.

§. 843. Deze waerheden zyn zoo ontwyfelbaar en baerblykelyk, dat men de zelve niet kan verklaren; maer eerder zoud verduyfteren, indien men die klaerder wilde bewyzen: want, even als
de

de zon geene andere getuygenis van haer aenzyn moet hebben, als het vertoonen van haer bywezen zelve; zoo moeten deze baerblykelyke voorgestellingen geene andere bekrachtiging, als de vertooning van haer aerwezen, hebben.

Bemerking.

§ 844. Zie hier nu alle de eerste gronden, waer op de spelling aller nederduytsche woorden moet steunen; geheel -de fonteyn, waer nyt wy alle onze regels moeten putten; de gronden, waer op wy alle onze spelregels moeten en zullen vestigen.

§. 845. Met den eersten oogslag, zoud men kunnen denken, dat het genoegzaam is, als men de gronden kent, waer op de spelling moet gevestigd zyn, en de twistende daer in overeenkomen; en dat gevolgelyk de taek van den spelleeraer afgewerkt is: maer daer word meer vereyscht; den spelleeraer moet aentoonen of die spelgronden altyd overeenkomen, of zy daerentegen kunnen tegenstrydig weézen.

§. 846. Indien de spelgronden overeenkomstig zyn onder elkanders, dat den eénen nooyt gebied dat den anderen verbied; is er niets zoo gemakkelyk, als de eenheyd van de spelling te bewerken: maer men heeft allergegrondste redens om zulks in twyfel te trekken; mits men, in die
ver-

veronderstelling, de eenpaerighejd, zeer waerschyneelyk, al lang zoud gehad hebben.

§. 847. Vervolgens mag men zeer wel voorstellen het volgende

Vraagstuk.

Komen alle de spelgronden, de uyt spraek, het gebruik der schryvende, de zamenstelling, de afleyding, en de overeenkomst, altyd overeen; dit is, zyn zy nooyt tegenstrydig den eenen aen den anderen?

§. 848. BEMERKING. De oplossing van dit Vraagstuk is van groot belang en groote uytgestrektheid; om de beantwoording te geeven, zal er eerst noodzaakelyk wezen te bewyzen dezen

Eersten Voórstel.

Daer kunnen twee soórtten van uyt spraeken en gebreyken zyn; de algemeene uyt spraek en de verdeelde uyt spraek, het algemeen en het verdeeld gebreyk: maer de dry andere gronden, de zamenstelling, de afleyding, en de overeenkomst, kunnen niet verdeeld zyn.

§. 849. De uyt spraek, omtrent één woórd. is algemeen, wanneer alle de beschaefdste en geoefendste eens volks dit gelyk uyt spreéken; en daerentegen verdeeld, wanneer de meest beschaefde

de en geofende eéns volks het verschillig nysprecken, en dat beyde soórtten groot in getal zyn.

§. 850. Het gebruyk, omtrent dit of geén woórd, is *algemeen*, wanneer alle de bechaeldste en geofendste eéns volks het door de zelfde zigbaere teekens of letters voóstellen; en *verdeeld*, wanneer de eéne dit op deze en de andere, ook groot in getal, het zelve op eéne andere wys schryven.

§. 851. Daer kan eéne verdeelde uytpraek en eén verdeeld gebruyk weézen; omdat deze gronden, enkelyk ahangende van den wil, by verscheydene verschillig kunnen weézen: maer de zamenstelling, de afleyding, en de overeenkomst zyn beredeneérde gronden, en steunen op het menschelyk oórdeel; zy zyn dus of moeten by alle gelyk weézen. Vervolgens kan de zamenstelling, de afleyding, noch de overeenkomst niet verdeeld weézen.

Eerste tegenwerping.

§. 852. Men is zeer dikwyls verdeeld, omtrent de woórdten, welke van andere zamengesteld zyn, voórdkomen, of in welke er eéne overeenkomst heerscht: dit is, dat de eéne meenen dat deze of die woórdten van zulke of zulke zamengesteld zyn, en dat de andere gelooven dat zy van andere woórdten zamengesteld zyn; dat er zeer veel woórdten zyn, omtrent welker afleyding men niet eens is, daer de eéne willen dat zy van deze, andere,

re, dat zy van die woórden afstammen; het geén niet zelden omtrent den grond der overeenkomst plaets heeft, mits men, in zeer veel omstandigheden, twist of er eéne overeenkomst tuschen die en die woórden is of niet, dat de eéne houden staen dat zy onder elkanders overeenstemmen, en dat de andere het tegenstrydig willen beweiren. *De woórdgronding of afleyding van de woórden*, zegt WELAND (181), *is echter nog in veel gevallen onzeker.*

§. 853. Vervolgens mag men zeggen dat er ook eéne verdeelde zamenstelling, eéne verdeelde afleyding, en eéne verdeelde overeenkomst zyn.

Wederlegging.

§. 854. Dit de schryvende het niet eens zyn; omtrent de zamenstelling, de afleyding, of de overeenkomst dezer of geéner woórden, kan in enkele gevallen waer weézen; maer dit komt alleen doór onkunde of gebrek aen weétenschap: want hoe zoud het kunnen moógelyk weézen, dat deze of geéne zamengestelde woórden, op den zelfden tyd, van zulke, en de zelve, op den zelfden tyd, ook van andere te zamen gesteld zyn? dat deze of die afgeleyde woórden, op eenen tyd, van zoo eén, en, op den zelfden tyd, van eén ander afstammen? Hoe is het moógelyk dat er tuschen

(181) Nederduitsche Spraakkunst. §. 17.

schen deze of die geschrevene woorden eene overeenkomst zy, en, op den zelfden tyd, er geene zy? Dit is zonklaer tegenstrydig aenden zetregel: *Het is onmoóghelyk dat iets op den zelfden tyd is en ook niet is.*

§. 855. Vervolgens is die verdeeldheyd niet grond in de natuer der zaek, maer bestaet enkelyk in het hoold dezer of geéner menschen; om welke uyt te roeyen, men maer noodig heéft op de natuer der zaek agt te geéven: vervolgens is het onmoóghelyk dat de zamenstelling, de afleyding, en de overeenkomst in haere natuer verdeeld zyn.

Aendringing.

§. 856. De gronden de uyt spraek en het gebruyk zyn verdeeld, vervolgens kunnen de andere gronden ook verdeeld weézen; men heéft insgelyks maer aen te toonen welke van de verdeelde zamenstellingen, afleydingen, en overeenkomsten de minst gegronde reden heéft.

Wederlegging.

§. 857. Wy hebben gezien dat de uyt spraek en het gebruyk op den wil steunen; en vervolgens zyn de uyt spraek en het gebruyk gemeen of verdeeld, naer maete dezen wil eenstemmig of verdeeld is: maer de andere gronden zyn van eénen g-heel tegenstrydigen aerd. Alle de menscher, te zamen genomen, kunnen, doór geenén nytgedrukten wil, bewerken dat zoo of zoo eén woórd

woórd van zulke of zulke te zamen gesteld, en, op eenen en den zelfden tyd, van andere te zamen gesteld zy; noch dat één woórd, van zoo of zoo één afstammende, op den zelfden tyd, van één ander afstamme; noch dat er tusschen zulk of zulke woórd en één overeenkomst zy, en, op den zelfden tyd, er geene zy.

§. 858 Vervolgens kunnen de zamenstelling; de afleyding, en de overeenkomst niet verdeeld weezen; schoon er ééne verdeelde uytpraek en één verdeeld gebruyk zy.

Aendringing.

§. 859. Het kan somwylen geheel wel gebeuren, dat er, tusschen één woórd en twee of meer andere, ééne zekere overeenkomst is; en dat deze laetste nogtans verschillig zyn in spelling, en, by gevolg, ééne strydige of verdeelde overeenkomst plaets heeft.

Antwoórd.

§. 860. Wanneer het, in enkele gevallen, gebeurt, dat éénig geschreven denkbeeld met meer dan één ander, nogtans verschillig gespeld, ééne overeenkomst heeft; spreekt het van zelfs, dat men, in diergelyke omstandigheden, de *naeste* overeenkomst moet volgen, dit is te zeggen, dat het onbekende zich moet regten naer het bekende, het welk meest vereyschte hoedaenigheden tot

éé-

332 TEGENSTRYDIGHEID DER SPELGRONDEN.

eéne overeenkomst heeft; vervolgens is er geene verdeelde of tegenstrydige overeenkomst.

Tweede tegenwerping.

§. 861. De woorden moeten overal gelyk geschreven zyn: vervolgens kan er eygenlyk geen verdeeld gebruik weézen; zoo dat de verdeeldheid, in het gebruik van schryven, niet min aenstootelyk is, dan in de zamenstelling, de afleyding, en de overeenkomst.

Antwoórd.

§. 862. Dat de denkbeelden of gedachten overal zouden moeten gelyk geschreven worden is waar; maer het schryfgebruik, afhingende van de beslissingen des wils, welken niet altyd volgens de reden handelt, kan, in de spelling, by verschedene verschillig zyn. En vervolgens kunnen er twee gebruyken zyn, die men verdeelde mag naemen, en moet aenveirden, ten eynde deze verdeelde gebruyken met elkander, of ook met de andere spelgronden, te vergelyken; om te zien welk van beyde het geén is welk moet behouden worden.

§. 863. Vervolgens is er geene tegenstrydigheid in het aenveirden van twee verdeelde gebruyken; schoon er zonklair eéne ongerymdheid zy, in het aenveirden van eéne verdeelde zamenstelling, eéne verdeelde afleyding, en eéne verdeelde overeenkomst.

Twee-

Tweeden voórstel.

*Daer kan tusschen de beredeneérde gronden
geene tegenstrydigheid zyn.*

Eerste bewys.

§. 864. De zamenstelling leert ons bezigen alle en ook niets als de schryfsteekens, gelyk zy in de enkele, waer van zy zamengesteld zyn, voorkomen.

§. 865. De afleyding leert, in de afgeleyde woórden, buyten de byzondere uytgangen, welke de afgeleyde van de oórsprongelyke onderscheyden, gebruyken alle en ook niets als de oórsprongelyke teekens van de woórden, waer van zy voórdkomen, zoo als de oórsprongelyke daer in gevonden zyn.

§. 866. De overeenkomst leert ons, in de zelfde omstandigheden, de zelfde teekens gebruyken.

§. 867. De afgeleyde woórden zyn van geene andere zamengesteld of zy bestaen uyt verscheydene woórden. In het eerste geval is er geene zamenstelling, vervolgens geene tegenstrydigheid aen den grond der zamenstelling: in het tweede geval word den grond der zamenstelling, in de afgeleyde woórden, volkomenlyk onderhouden; mits de afleyding, gebiedende te bezigen alle en niets als de oórsprongelyke teekens van de grond-
woór-

woorden, waer van zy afgeleyd zyn, ook niet verbied te gebruyken alle en niets als de schryf-teekens van de enkele, waer van zy zamengesteld zyn. Vervolgens kan den grond der afleyding niet tegenstrydig zyn aen den grond der samenstelling.

§. 868. Van gelyken de zamengestelde woorden bestaen uyt afgeleyde of zy bestaen uyt geene afgeleyde woorden. Wanneer de zamengestelde uyt afgeleyde woorden bestaen, worden den regel der afleyding volkomenlyk onderhouden; mits den regel der samenstelling, leerende dat men, in de zamengestelde woorden, moet gebruyken alle en ook niets als de schryfteekens van de enkele, waer van zy zamengesteld zyn, niet tegenstrydig is aen den grond der afleyding; welken zegt dat men, in de afgeleyde woorden, moet bezigen alle en niets als de oorsprongelyke teekens van de grondwoorden, waer van zy afstammen. In het laetste geval, te weeten; wanneer de zamengestelde woorden geene afgeleyde bevatten, heeft den grond der afleyding geene plaats; en vervolgens is er geene tegenstrydigheid.

§. 869. Niet meer kan er eene tegenstrydigheid begrepen worden tusschen de samenstelling, de afleyding, en tusschen de overeenkomst: want de overeenkomst, wezende de eenpaerige wys van handelen in gelyke gevallen, kan aen de twee andere niet tegenstrydig zyn; mits de za-
men-

menstelling en de afleyding nooyt verschillig leeren te werk gaen in gelyke gevallen.

§. 870. Vervolgens is het onmoóglyk dat er ééne tegenstrydigheyd zy tusschen de dry beredeneérde gronden , de zamenstelling , de afleyding , en de overeenkomst.

Tweede bewys.

§. 871. Opdat er ééne tegenstrydigheyd in de beredeneérde gronden plaats hebbe, moet het kunnen moóglyk weézen dat éénen beredeneérden grond gebiede het geén den anderen verbied : maer alle dry de beredeneérde gronden volgens de reden werkende , kan den éénen niet gebiedén dat den anderen verbied ; ten ware de reden aen zich zelve tegenstrydig ware , het welk onge-rymd is.

Derden voórstel.

De uytpraek en het gebruyk kunnen tegenstrydig zyn aen de zamenstelling , de afleyding , en de overeenkomst.

§. 872. De uytpraek en het gebruyk gebiedén te schryven *hoENDERpoot, vreémDELing, LIËP* (van *laapen*), enz. ; nogtans , volgens den grond der zamenstelling , welken zegt dat men in de zamen-gestelde woórden geene letters , welke in de en-
kel-

kelvoudige niet voórkomen , mag gebruyken , zoud men moeten *hoenpoot* stellen. De afleyding gebied *vreëmdling* te schryven , omdat het afstamt van *vreëmd* , doór het byvoegen van *LING* , en omdat in de afgeleyde woórdten geene onwezenlyke letters , als hier is de *E* der tweede lettergreép , moógen komen. Volgens den grond der overeenkomst , welken leert in gelyke omstandigheden gelyk handelen , in alle vervoegingen van eén werkwoórd de zelfde schryfsteekens gebruyken , zoud men moeten schryven *loopte* voór *liep*.

§. 873. Gelyk de uytpraek en het schryfgebruyk kunnen gebieden meer te bezigen dan alle de teekens van de woórdten , waer van zy zamengesteld zyn of voórdkomen : zoo kunnen van gelyken de uytpraek en het schryfgebruyk gebieden te gebruyken mìn dan alle de schryfsteekens der enkele en oórsprongelyke , waer uyt zy bestaen of waer van zy voórdkomen ; als inzonderheyd in *tans* of *thans* (182) , *enkel* (183) , enz. , plaets heeft.

§. 874. Het kan dan geheel wel gebeuren , dat de uytpraek ons leere , dat eén woórd dus of dus moet uytgesproken worden ; en het schryfgebruyk kan geheel wel gebieden van eén woórd op deze of die wys te schryven : schoon nogtans bey-

(182) *Tans* of *thans* is zamengesteld uyt *te* en *handt* ,

(183) *Enkel* stamt af van *een* ,

heyde tegenstrydig aen de zamenstelling, de afleyding, of de overeenkomst.

Vierden voórstel.

De uyt spraek kan tegenstrydig zyn aen het gebruyk.

§. 875. In het uyt spreken van *dog* (grooten engelschen hond) en *doch* (maer), *lag* (van *liggen*) en *lach* (risus) en van verscheydene andere, kan men geen verschil merken. De uyt spraek gebied ons *dog* (hond), *lag* (van *liggen*), enz., op het eynd, met den harden klank uyt te spreken; daer nogtans het algemeen schryfgebruyk de *c*, welker natuerlyken toon zachter is dan *ch*, voórdert.

§. 876. De uyt spraek en het gebruyk zyn wilkeurige (§. 814—§. 821.) gronden: en gelyk den wil, in zyne werkingen, niet altyd eens is; zoo gebeurt het niet zelden dat den eénen wil tegenstrydig is aen den anderen, gelyk in de boven aengehaelde voórbeelden plaats heeft.

§. 877. Vervolgens kan den eersten grond of de uyt spraek tegenstrydig zyn aen den tweeden spelgrond of het gebruyk der schryvende.

Gevolg.

§. 878. Uyt den laetst bewezenen voórstel volgt dat, wannecr de uyt spraek kan tegenstrydig zyn aen

aen het gebruyk, dat het gebruyk kan tegenstrydig zyn aen de uyt spraek.

Vyfden voórstel.

De eéne uyt spraek kan tegenstrydig zyn aen de andere, dit is, zy kan verdeeld weézen.

§. 879. De uyt spraek, steunende op den enkelen wil der spreekende, kan, even als alle de andere nytwerksels van den wil, by verschillige verschillig zyn; als klaer en duydelijk te zien is in verscheydene gevallen: zoo zeggen de eéne *afscheéren, geweér, teéren, enz.*; de andere *afscheiren, geweir, teiren, enz.* Waer uyt zonklaer volgt, dat de uyt spraek, omtrent dit of geén woórd, kan verdeeld weézen; dit is, dat de eéne uyt spraek kan tegenstrydig zyn aen de andere.

Zesden voórstel.

Het eén gebruyk kan tegenstrydig zyn aen het ander, omdat het kan verdeeld zyn.

§. 880. Den tweeden spelgrond of het gebruyk der schryvende, even als de uyt spraek, op den wil steunende, kan zoowel als den eersten, verdeeld zyn; als blykt, om maer eén enkel geval aen te haelen, nyt het verdbbelen van de A en de

de *u*: de ééne doen zulks met de *e*, en schryven *AEN*, *WAER*, *DUER*, enz.; en de andere verdubbelen die letters met zich zelve, en schryven *AAN*, *WAAR*, *DUUR*, enz.

Zevensten voorstel.

De uytpraek en het gebruyk kunnen op twee wyzen tegenstrydig zyn, geheel en gedceltelyk.

§. 881. Het is haerblykelyk dat de uytpraek en het gebruyk geheel tegenstrydig zyn, wanneer zy algemeen (184) en tegenstrydig zyn aen den éénen of den anderen spelgrond: als omtrent de woórden *hoENDERpoot* (185) en *nooddrufst* (186), die tegenstrydig zyn aen de zamenstelling (§. 864.); *binden* (van *band*) en *vesten* (van *vast*), die tegenstrydig zyn aen de afleyding (§. 865.); en *stIERf*, het welk aen de overeenkomst (§. 866 en §. 872.) tegenstrydig is.

§. 882. De uytpraek en het gebruyk zyn ook geheel tegenstrydig, wanneer zy verdeeld (184) zyn,
en

(184) Zie §. 849 - §. 863.

(185) *hoENDERpoot* is zamengesteld van *hoen* en *poot*, waer men de onbeduydende klanken of schryfsteekens *DER* ingevoegd heeft.

(186) *Nooddrufst* is zamengesteld van *nood* en *durst*, van *derven*.

en dat elke verdeelde uytpraak en elk verdeeld schryfsgebruik tegenstrydig zyn aen den zelfden spelgrond: als *koordEdanser* (187) en *koorden-danser* (187), *dagelyksch* (188) en *daeGlyksch* (188), die alle vier tegenstrydig zyn aen den grond der zamenstelling (§. 864.); *Pikken* en *bikken* (van *bek*), die tegenstrydig zyn aen de afleyding (§. 865.); en *hing* (189) en *hong* (189), welke tegenstrydig zyn aen de overeenkomst (§. 866 en §. 872.).

§. 883. De uytpraak en het gebruik zyn gedeeltelyk tegenstrydig, wanneer zy verdeeld (184) zyn, en dat de ééne verdeelde uytpraak en het één verdeeld gebruik tegenstrydig zyn en de andere overeenkomstig. De ééne spreéken en schryven *amstELdam*, *overtAllig*, *tAMmen*, *leGde*, *vrAEGde*; de andere zeggen en spellen *amsterdam*, *overtollig*, *tEmmèn*, *leyde*, *vroEG*, enz. Maer het schryven en het uytspreeken van *amsterdam* is tegenstrydig aen de zamenstelling (§. 864.); dat van *overtollig* en *tEmmen* tegenstrydig aen de afleyding (§. 865.); en dat van *leyde* en *vroEG*
te-

(187) *KoordEdanser* en *koordenDanser* zyn zamengesteld van *koord* en *danser*, waer men **E** en **EN** ingevoegd heeft.

(188) *dagelyksch* en *daeGlyksch* zyn zamengesteld van *dag* en *lyksch*; maer men heeft ééne **E** by het eerste gevoegd, en *DAG* van het laetste veranderd in *DAEG*.

(189) In *hing* en *hong*, van *hangen*, heeft men het zaekelyk deel **HANG** veranderd.

tegenstrydig aen de overeenkomst (§. 866 en §. 872.): daer het spreéken en het schryven van *amsteldam* (190) overeenkomt met de zamenstelling (§. 864.); dat van *overtallig* (191) en *tammen* (191) met de afleyding (§. 865.); en het geén van *legde* (192) en *vraegde* (192) met de overeenkomst (§. 866 en §. 872.).

§. 884. Uyt het gezegde volgt zonklaer dat de uyt spraek en het gebruyk op twee wyzen kunnen tegenstrydig zyn, geheel en gedeeltelyk.

Achtsten voórstel.

De algemeene en verdeelde uyt spraek kunnen tegenstrydig zyn aen het algemeen en verdeeld gebruyk, en het algemeen en verdeeld gebruyk kunnen tegenstrydig zyn aen de algemeene en verdeelde uyt spraek.

§. 885. Den laetsten medeklinker der woóren *daed*, *god*, *goed*, *vreugd*, *weird*, word algemeen niet zoo zacht uytgesproken als den natuerlyken klank der *D* is, welke hier nogtans, volgens

(190) *Amsteldam* is zamengesteld van *amstel* en *dam*.

(191) *Overtallig* is afgeleyd van *tal*, en *tammen* van *tam*; *tem* is geen opregt nederduytsch.

(192) *Legde* en *vraegde* hebben het zaekelyk deel *LEG* en *VRAEG* behouden, daer *levde* en *vrozg* het zelve uyt het gehoor en het gezigt verloren hebben.

gens het algemeen schryfgebruik, gevoórderd word. Vervolgens is de algemeene uytpraek hier tegenstrydig aen het algemeen schryfgebruik.

§. 886. De eéne schryven *andwoórd*, *mids*, *thans*; daer de andere schryven *antwoórd*, *mits*, *tans*: men spreekt *antwoórd* en *mits* niet uyt met de zachte *d*, en *tans* spreekt men uyt zonder *n*. Vervolgens is de algemeene uytpraek hier tegenstrydig aen het verdeeld gebruik *andwoórd*, *mids*, *thans*.

§. 887. De uytpraek van *HEET* (van *heeten*, *nacmen*) is verdeeld. De eéne (de *Hollanders*) spreéken dit woórd met de zachtlange *e* uyt, en de andere met de scherplange *ee*; en *HEET* word algemeen met *ee* geschreven: maer verschillende klanken moeten doór verschillende teekens, in het geschrift, uytgedrukt worden; en het teeken *ee* kan niet dienen om de zacht-en scherplange *e* alle beyde uyt te drukken. Vervolgens is hier eene verdeelde uytpraek tegenstrydig aen het algemeen schryfgebruik.

§. 888. De verdeelde uytpraek van *amsteldam*, *barst*, *enz.*, is tegenstrydig aen het verdeeld schryfgebruik *amsterdam*, *berst*, *enz.*

§. 889. Uyt §. 885, waer wy gezien hebben dat de algemeene uytpraek kan tegenstrydig zyn aen het algemeen schryfgebruik, volgt zonklaer, dat het algemeen schryfgebruik ook kan tegenstrydig zyn aen de algemeene uytpraek.

§. 890.

§. 890. Uyt §. 887, welken bewyst dat de verdeelde uytpraek kan tegenstrydig zyn aen het algemeen schryfgebruyk, moet men opmaeken, dat het algemeen schryfgebruyk ook kan tegenstrydig zyn aen de verdeelde uytpraek.

§. 891. §. 886, aentoonende dat de algemeene uytpraek kan tegenstrydig zyn aen het verdeeld gebruik, bewyst dat het verdeeld gebruik ook kan tegenstrydig zyn aen de algemeene uytpraek.

§. 892. Uyt §. 888, alwaer men ziet dat de verdeelde uytpraek kan tegenstrydig zyn aen het verdeeld schryfgebruyk, moet men besluyten, dat het verdeeld schryfgebruyk ook kan tegenstrydig zyn aen de verdeelde uytpraek.

Negensten voórstel.

De algemeene uytpraek kan tegenstrydig zyn aen twee verdeelde schryfgebruiken, en het algemeen schryfgebruyk kan tegenstrydig zyn aen twee verdeelde uytpraeken.

§. 893. De eéne schryven, met *nr, gy, hy, en gyl. bindt, vindt, enz., en hy bondt, vondt, enz.*; de andere stellen *gy, hy, gyl. bind, vind, enz., en hy bond, vond, enz.*: maer men hoort in geene van deze woórdén den klank van *nr* of *n*, maer eénen klank naederende aen dien van *r*. Vervolgens is de algemeene uytpraek hier tegenstrydig aen de twee verdeelde schryfgebruiken *bindt* en *bind*, enz.

§. 894.

§. 894. Alle de taelkundige komen overeen, dat men moet *aerdsche, rotterdamsche*, enz., met *sch* schryven: maer de ééne spreéken deze woórden uyt met ééne *s*, dus *aerdse, rotterdamse*, enz.; en de andere laeten hier alleenelyk twee geluyden hooren, in de plaats van *dry*, gelyk men zoud moeten doen, tot de volkomene overeenkomst van de uytpraek met de spelkunde. Vervolgens is het algemeen schryfgebruyk hier tegenstrydig aen twee verdeelde uytpraeken.

Tienden voórstel.

De verdeelde uytpraek kan tegenstrydig zyn aen twee verdeelde gebryken, en het verdeeld gebryk kan tegenstrydig weézen aen twee verdeelde uytpraeken.

§. 895. De ééne (de Hollanders) schryven *heten* (naemen), en spreéken dit woórd met de zachtlange *e* uyt; daer de andere *heeten* schryven, en dit met de scherplange *e* uytspreeken.

§. 896. Wanneer men *heeten* met de scherplange *e* uytspreekt, mag dit niet uytgedrukt worden doór *e*; mits dit één teeken is van den korten zelfklinker *e*, en dat verschillende klanken, in de uytpraek, doór verschillende teekens, in het geschrift, moeten uytgedrukt worden.

§. 897. Van gelyken mag de scherplange *e* niet doór *ee* uytgedrukt weézen: omdat de overeenkomst

komst tusschen de gesprokene en de geschrevene tael vereyscht, dat eéne dobbelen klank doór eén dobbel teeken uytgedrukt worde; en dat by gevolg **EE** alleenelyk kan dieuen, om den langen of dobbelen klank van **E** uyt te drukken, en geenziens om de scherplange **E** af te maelen.

§. 898. Vervolgens is de verdeelde uytpraek van *hEETen*, met de scherplange **E**, tegenstrydig aen de beyde verdeelde schryfgebruyken *hEten* en *hEETen*.

§. 899. De eéne schryven *personen*, en spreéken dit met de zachtlange **o** uyt; en de andere stellen *persoonen*, en doen hier de scherplange **o** hooren. Het verdeeld schryfgebruyk van *personen* is tegenstrydig aen beyde de verdeelde uytpraeken: omdat, wanneer men *personen* met de zachtlange **o** uytspreekt, dit het zeltde is als de verdobbelde **o**, en dat men het teeken **o** voór den langen of dobbelen klank van **o** niet mag doen gelden; mits elken verschilligen klank doór eén byzonder teeken moet voórgesield worden, en dat **o** den korten klank van **o** uytdukt. Om deze laetste reden, is **o** niet genoegzaam om de scherplange **o**, in het geschrift, af te maelen.

§. 900. Vervolgens is het verdeeld schryfgebruyk *personen* tegenstrydig aen de verdeelde uytpraek *personen*, met de zachtlange **o**; als ook aen die van *persoonen*, met de scherplange.

§. 901. Uyt het geén wy van de tegenstrydigheden ,

de algemeene uytpraek
kan tegenstrydig zyn aen

{

- het algemeen schryfgebruyk (§. 885.).
- een verdeeld schryfgebruyk (§. 886.).
- twee verdeelde schryfgebruyken (§. 893.).
- de zamenstelling (§. 881.).
- de afleyding (§. 881.).
- de overeenkomst (§. 881.).

de verdeelde uytpraek kan
tegenstrydig zyn aen

{

- de verdeelde uytpraek (§. 879.).
- het algemeen schryfgebruyk (§. 887.).
- een verdeeld schryfgebruyk (§. 888.).
- twee verdeelde schryfgebruyken (§. 895 §. 898.).
- de zamenstelling (§. 883.).
- de afleyding (§. 883.).
- de overeenkomst (§. 883.).

O L G.

tusschen de spelgronden, aengehaeld hebben volgt, dat

het algemeen schryfgebruik
kan tegenstrydig zyn aen

- de algemeene uytpraek (§. 889.).
- eene verdeelde uytpraek (§. 890.).
- twee verdeelde uytpraeken (§. 894.).
- de zamenstelling (§. 881.).
- de afleyding (§. 881.).
- de overeenkomst (§. 881.).

het verdeeld gebruik kan
tegenstrydig zyn aen

- de algemeene uytpraek (§. 891.).
- eene verdeelde uytpraek (§. 892.).
- twee verdeelde uytpraeken (§. 899.).
- het verdeeld gebruik (§. 880.).
- de zamenstelling (§. 883.).
- de afleyding (§. 883.).
- de overeenkomst (§. 883.).

§. 902.

§. 902. Waer uyt men ziet, dat de uytpraek en het gebruyk, wanneer zy algemeen zyn, elk op zes, en anders elk op zeven wyzen kunnen tegenstrydig zyn: waer uyt zoud schynen te volgen, dat er tusschen de spelgronden zesentwintig tegenstrydigheden kunnen zyn; maer daer zyn vier tegenstrydigheden die er tweemaal inkomen:

<p>1. De algemeene uyt- spræk Het algemeen schryf- gebruyk</p>	<p>kan tegenstrydig zyn aen</p>	<p>het algemeen schryf- gebruyk.</p>
<p>2. De algemeene uyt- spræk Het verdeeld schryf- gebruyk</p>		<p>de algemeene uyt- spræk.</p>
<p>3. De verdeelde uyt- spræk Het algemeen schryf- gebruyk</p>		<p>het verdeeld schryf- gebruyk.</p>
<p>4. De verdeelde uyt- spræk Het verdeeld schryf- gebruyk</p>		<p>de algemeene uyt- spræk.</p>
		<p>het algemeen schryf- gebruyk.</p>
		<p>de verdeelde uyt- spræk.</p>
		<p>het verdeeld schryf- gebruyk.</p>
		<p>de verdeelde uyt- spræk.</p>

Want daer is geen verschil tusschen *de algemeene uytpraek kan tegenstrydig zyn aen het algemeen schryfgebruyk*, en tusschen *het algemeen schryfgebruyk kan tegenstrydig zyn aen de algemeene uytpraek*; tusschen *de algemeene uytpraek kan tegenstrydig zyn aen het verdeeld schryfgebruyk*, en tusschen *het verdeeld schryfgebruyk kan tegenstrydig zyn aen de algemeene uyt-*

uyspraak ; tusschen *de verdeelde uyspraak kan tegenstrydig zyn aen het algemeen schryfgebruyk*, en tusschen *het algemeen schryfgebruyk kan tegenstrydig zyn aen de verdeelde uyspraak* ; tusschen *de verdeelde uyspraak kan tegenstrydig zyn aen het verdeeld schryfgebruyk* , en tusschen *het verdeeld schryfgebruyk kan tegenstrydig zyn aen de verdeelde uyspraak*. Zoodat er , in plaats van zesentwintig tegenstrydigheden ; er maer tweeentwintig kunnen plaats hebben.

§. 903. BEMERKING. Wy hebben bewezen , dat er tegenstrydigheden tusschen de spelgronden kunnen zyn ; nu zal het noodig weêzen te onderzoeken , by hoe ver deze daedelyk in de tael bestaan. Wy gaen tans over tot de eerste tegenstrydigheyt.

VAN DE EERSTE TEGENSTRYDIGHEID OF VAN DE
TEGENSTRYDIGHEID TUSCHEN DE ALGEMEENE
UTTSPRAEK EN HET ALGEMEEN SCHRIFGEBRUYK.

§. 904. Het spreêken en het schryven hebben het zelfde oogwit , te weêten , de gedachten duydelyk , volkomen , en gemakkelyk voór te stellen ; maer zy gaen onderscheydenlyk hier in te werk : het spreêken , als de geluydkunde , werkt op den geest doór middel van het gehoor ; en de schryfkunde , even als de schilderkunst , werkt op de ziel doór middel van het gezigt. En gelyk het gehoor en het gezigt onafhangelijk het één van het ander zyn , zoo zyn het spreêken en de ge-

350 TEGENSTR. TUSCHEN DE ALG. UITSPR.

geluydkunst ook onafhangelijk van het schryven en de schilderkunst: Iemand kan eene goede uyt-spraak bezitten, zonder eene hoegenaemde kennis van de spelkunde te hebben; en iemand kan de spelkunde grondig weeten, zonder de uyt-spraak te kennen, ja zelfs zonder te kunnen spreken en zonder ooyt eénig woord te hebben hooren uytspreeken.

§. 905. Het spreken en het schryven zyn twee verhevene kunsten, dié elkander sterk naederen in wonderlykheyd; maer er is eén wezenlyk verschil tusschen beyde: het eerste is voorbyvliegende, het is de schryfkunst die aan de gesprokene tael den prys van duerzaamheyd hecht.

§. 906. De voórstelling, dat de geschrevene woorden teekens der gedachten zyn, is zoodaenig in de gemoederen van alle menschen gedrukt, dat zy, in het leézen, zelden of nooyt anders dan de gedachten, doór de woorden aengeduyd, bemerken. Wie is er die, wanneer hy eene wet, eénen schryver, enz., leést, peynst dat de geschrevene teekens, dié aan zyne oogen voórgesteld zyn, enkele teekens der klanken zyn: daer hy dikwyls oóvertuygd is, dat die geschrevene teekens nooyt als hoorbaere geluyden voórgesteld geweest hebben; want het gebeurt zeer dikwyls, dat het geschrevene nooyt gesproken geweest heeft.

§. 907. Niettegenstaende is het verwyderdste voorwerp van het schryven de klanken of der
zel-

zelve evenweirde voor te stellen. Ik zeg de evenweirde der klanken : want de letters verbeelden de klanken niet, ten zy in den zin , dat zy gelykweirdiglyk , als de geluyden of klanken , de denkbeelden uytdrukken ; want het ware belagchelyk te houden staen , dat men de voorbyyliegende geluyden , in den eygenlyken zin , op het papier kan stellen ; even gelyk het ongerymd zoud zyn van de kleuren te willen doen hooren. De schryftekens zyn de evenweirde , dat is, dat zy ons het zelve te binnen brengen als de klanken ; even gelyk vyf stukken van eenen frank eén stuk van vyf franken zyn : zy zyn dit stuk niet, maer het evenweirdig denkbeeld van dit stuk word ons zoowel doór vyf stukken van eenen frank , als doór dat stuk zelve gegeéven ; schoon geheel de wereld wel weét dat vyf stukken van eenen frank geenzins het denkbeeld van het groot zilverstuk, het welk men stuk van vyf franken naemt , stoffelyk kunnen voórstellen.

§. 908. Streng genomen kan men niet zeggen, dat de schryfkunde de gesprokene teekens, dit is het stoffelyk der uytpraekkunde, voórstelt; want het ware ongerymd te zeggen, dat wy zienelyk maeken het geén nyt zyne natuer onzienelyk is.

§. 909. De schryfteekens, even als de klanken, zyn uytgevonden, om onze innerlyke en onzienelyke denkbeelden aen andere voor te draegen.

§. 910.

§. 910. Gelyk de overeenkomst van onze teekens der gedachten met de zaeken, die zy afbeelden, wilkeurig is; zoo is de overeenkomst, tusschen de klanken en de geschrevene teekens, wilkeurig: want verscheydene volken drukken doór de zelfde teekens verschillende zaeken uyt, en geéven aen de zelfde letters verschillende klanken; zoodaenig dat één woórd, welk, by dit of grén volk, zoo ééne beteekenis en klank heéft, by één ander volk van ééne geheel andere bednydenis en geluyd kan weézen.

§. 911. Hier in verschillen de letters van het abecé met de tien arabische syfers, die voor de gedaente niet wilkeurig zyn; want ieder syfer, in het begin zynrer instelling, bevatte zoo veel deelen of teekens als het eenheden aenduyd (§. 589.).

§. 912. « Het ware de moeyte weírd, zegt BUFFIER (193), aengaende dit onderwerp, te zien hoe éénige aenhangers van PLATO zeker gevoelen zouden kunnen bewyzen. Het zelve is zeldzaam genoeg om hier aengehaeld te worden. Hy heéft houden staen, zeggen zy, dat er in de taelen ééne natuerlyke overeenkomst der woórden was met de dingen, welke zy uytdrukken; even gelyk er ééne natuerlyke overeenkomst

(193) Grammaire Française, par le Père Buffier. §. 216; §. 217.

komst der teekens is, welke de stomme maeken, met het geén zy willen aenduyden: zoodaeniglyk dat er, volgens het oórdel van PLATO, op ieder woórd in den mond ééne beweéging was, die met de werking, welke men uytdrukte, éénige overeenkomst had »

« Weéten of dit in de grondtael, of de eerste van alle taelen, zoo was, is het geén wy geenzins kunnen bewyzen, noch zelfs gissen; ten zy met te veronderstellen dat er binnen den mond ééne ligte omwringing der spraekdeelen was, die tot ons niet bygebleven is: nogtans de klanken, waer van wy ons hedendaegs bedienen om de afschrikkelykste voórwerpen uyt te drukken, dienen ons gelykelyk om de aengenaemste dingen aen te duyden; als blykt in de woórdén *vergeeven* (met vergift ombrengen) en *vergeéven* (kwytshelden), *vreed* (crudelis) en *vreéd* (pax), die geheel of daeromtrent den zelfden klank hebben, en nogtans grootelyks tegenstrydige denkebeélden beteekenen. Het is baerblykelyk dat de overeenkomst der schryfteekens met de klanken of met de dingen, welke men wilt uytdrukken, niet min, ja misschien nog meer, wilkeurig is. »

§. 913. De waere natuer ééns letterteekens bestaet niet in zyne herkomst: het zy ééne letter zulk of zulkeéenen oórsprong hebbe, kan dezen oórsprong niets tot de wezenheyd der letter aentoonen; want ééne letter is één wilkeurig
tee-

teeken, wiens eygenschappen enkelyk die zyn, welke het tans algemeen aengenomen en heikend gebruik daer aen toekent.

§. 914. De eerste wetten der natuerlyke beweëging steunen op den wil van den schepper; want hy had zekerlyk zoowel de zèn kunnen doen opstaen van het deel daer zy nu ondergaet, als anders: maer deze natuerlyke beweëging, doór den wil des scharpers, eens bepaeld zynde, zyn de gevolgen, getrokken uyt deze wilkeurige wet, niet meer wilkeurig; maer doór eëne rede-meësende kracht te bekomen en steunen op de zelve. De wetten, eens gesteld zynde, moeten overeenkomstig en gelykvormig weëzen; anders wouden het geene wetten zyn. Zoo van gelyken is het zekerlyk aen den wil geweest van aen dese of die letter dezen of geënen klank te geëven. Het is klaer dat den wil aen het teeken z zoowel den klank van r, als eënen anderen, had kunnen geëven, gelyk werkelyk in de engelsche spraek te zien is; maer deze wilkeurighyde eens gesteld weëzende, zyn de gevolgen uyt de wilkeurige instelling niet meer wilkeurig.

§. 915. Opdat er eëne overeepkomst zy, tussehen de algemeene uytpraak en het algemeen schryfgebruyk, worden de volgende punten verweycht:

Eerste punt.

§. 916. Alle de klanken of geluyden, verschill-

schillig uytgesproken, moeten verschillig geschreven worden; want de overeenkomst, tuschen de gesprokene en de geschrevene teekens, vereyscht noodzackelyk, dat de geschrevene teekens zoo vatbaer zyn voór het gezigt, als de gesprokene voór het gehoor.

Tweede punt.

§. 917. Alle de teekens, lettergreépen, en woórden, verschillig geschreven, moeten verschillig uytgesproken worden.

Derde punt.

§. 918. Alle gelyklydende klanken, lettergreépen, en woórden, moeten gelyk geschreven zyn; als in de volgende woórden:

<i>Arm</i> , deel des lichaems.	<i>Bot</i> , lomp.
<i>Arm</i> , tegenstrydig van ryk.	<i>Bot</i> , van bodmen.
<i>Bad</i> , van <i>bidden</i> .	<i>Deken</i> , oppersten van één gild, enz.
<i>Bad</i> , vloeystof waer in men zich baed.	<i>Beken</i> , beddeksel.
<i>Bakken</i> , brood bakken.	<i>Dingen</i> , zaken.
<i>Bakken</i> , meervoud van het zelfstandig naamw. <i>bak</i> .	<i>Dingen</i> , over éénige koopmanschappen.
<i>Ben</i> , van het yerbum <i>zyn</i> .	<i>Dom</i> , aef van één wial.
<i>Ben</i> , zekere mund.	<i>Dom</i> , bot.
<i>Bot</i> , visch.	<i>Dom</i> , toren van één hoofdkerk.
	<i>Drommen</i> , eel.
	<i>Dron-</i>

<i>Dronken</i> , meervoud van <i>dronk</i> , teug.	<i>Min</i> , tegenstrydig van meer.
<i>Eer</i> , vroeger.	<i>Min</i> , liefde.
<i>Eer</i> , luyster.	<i>Net</i> , als vischnet, vogel- net, enz.
<i>Gezonden</i> , verleden deelw. van <i>zenden</i> .	<i>Net</i> , zuiver.
<i>Gezonden</i> , van <i>gezond</i> , tegenstrydig van <i>ziek</i> .	<i>Schenken</i> , vereeren.
<i>Gift</i> , vergift.	<i>Schenken</i> , ingieten.
<i>Gift</i> , gaef.	<i>Schepen</i> , de schepens van ééne stad.
<i>Hof</i> , tuyn.	<i>Schepen</i> , meervoud van <i>schip</i> .
<i>Hof</i> , van éénen vorst.	<i>Scheppen</i> , van niet mae- ken.
<i>Kan</i> , pot.	<i>Scheppen</i> , putten.
<i>Kan</i> , van <i>kunnen</i> .	<i>Spoelen</i> , wasschen.
<i>Lam</i> , geraekt.	<i>Spoelen</i> , op klossen win- den.
<i>Lam</i> , jong schaep.	<i>Stikken</i> , met de naeld steéken.
<i>Leer</i> , ladder.	<i>Stikken</i> , versmachten.
<i>Leer</i> , leering.	<i>Stof</i> , vliegende vuylig- heyd.
<i>Lokken</i> , haerlokken.	<i>Stof</i> , geweévene stof.
<i>Lokken</i> , aenlokken.	<i>Streng</i> , dat niet zacht is.
<i>Lompen</i> , plompen.	<i>Streng</i> , trek zeel der peir- den.
<i>Lompen</i> , oude vodden.	<i>Trappen</i> , van trap, treéd.
<i>Loof</i> , vermoeyd.	<i>Truppen</i> , met de voe- ten.
<i>Loof</i> , bladeren.	
<i>Mangelen</i> , ontbreéken.	
<i>Mangelen</i> , lynwaed man- gelen.	
<i>Mangelen</i> , ruylen.	
<i>Mat</i> , moede.	
<i>Mat</i> , van den vloer.	

Ver-

<i>Verkeeren</i> , veranderen.	<i>Wel</i> , behoorlyk.
<i>Verkeeren</i> , met iemand omgaen.	<i>Wind</i> , eéne voordgedre- vene locht.
<i>Vorst</i> , het vriezen.	<i>Wind</i> , van winden, op- winden.
<i>Vorst</i> , prins.	<i>Zat</i> , vol van eéten en drinken.
<i>Want</i> , conjunctië.	<i>Zat</i> , van zitten.
<i>Want</i> , handschoen.	<i>Zeer</i> , pyn.
<i>Weder</i> , schoon of slecht weder.	<i>Zeer</i> , grootelyks.
<i>Weder</i> , nog eéns.	
<i>Wel</i> , bron.	

Vierde punt.

§. 919. Alle gelyke schryfteekens, het zy ge-
heele woórd en of deelen van deze, moeten gelyk
uytgesproken zyn; als *deken* (beddeksel), *deken*
(oversten van eén gild, enz.). Zie meer andere
voórbeelden §. 918.

Vyfde punt.

§. 920. Daer moeten zoo veel onderscheydene
schryfteekens als geluyden zyn, zonder min of
meer. Volgens dit punt, moeten er zoo veel ge-
schrevene teekens, letters of staeven zyn, als
er gesprokene klanken of geluyden in de tael
zyn; en zoo veel gesprokene teekens of klanken
weézen, als er geschrevene teekens of letters zyn:
zoo veel enkele geschrevene teekens, als er enkele
klanken zyn; en zoo veel enkele klanken, als er
en-

enkele geschrevene letters zyn : zoo veél dobbele geschrevene teekens , als er dobbele of lange klanken zyn; zoo veél dobbele of lange klanken , als er lange of dobbele geschrevene teekens in de tael bestaen : zoo veél gemengde schryfteekens , als er gemengde klanken zyn ; en zoo veél gemengde klanken , als er gemengde schryfteekens zyn : zoo veél schryfteekens , die niet ten zy met andere kunnen vervoegd worden , als er geluyden zyn , die niet ten zy met andere klanken kunnen uytgegalmd worden ; en omgekeerd.

Zesde punt.

§. 921. Elk geluyd moet één byzonder teeken hebben , en elk byzonder teeken moet doór één byzonder geluyd afgebeeld worden : indervoegen dat men geene letters schryve , welke men niet uytspreekt ; en niets uytspreeke , dan het geén geschreven is.

Gevolg.

§. 922. Daer moógen geene twee verschillig gesprokene klanken doór één gelyk schryfteeken uytgedrukt worden ; en omgekeerd , daer moógen geene twee verschillig geschrevene teekens gelyk uytgesproken weézen.

Zevenste punt.

§. 923. Daer moógen niet meer litten in een woórd zyn , dan er lettergreépen in eene ademhae-

haeling kunnen uytgesproken worden; en niet meer schryftekens in eene lettergreep weézen, dan er klanken of geluyden met eéne enkele opening of sluyting van den mond kunnen uytgesproken worden. (Zie §. 334 en §. 335.)

Achste punt.

§. 924. Even gelyk, in de uytpraek, de lange klinkers van de korte onderscheyden worden; zoo moeten zy, in het geschrift, op eéne onderscheydene wys uytgedrukt weézen.

Negende punt.

§. 925. De enkelvoudige geluyden moeten doór enkelvoudige teekens, in het geschrift, uytgedrukt worden.

Tiende punt.

§. 926. Alle dobbele of lange klanken moeten doór dobbele teekens, in het geschrift, uytgedrukt worden; dit is, dat het geén dobbel is in de uytpraek, ook dobbel in het geschrift moet weézen: b. v. wanneer men zegt *MAEt*, *stAet*, *LAet*, enz., hoort men eéne dobbele of lange *A*; vervolgens, opdat er hier eéne volkommene overeenkomst tusschen de gesprokene en de geschrevene tael zy, zoud men moeten schryven *maat*, *staat*, *laat*, enz.

Fll-

Elfste punt.

§. 927. Alle gemengde klanken, welke uyt verscheydene enkele gesprokene geluyden bestaen, moeten doór de zelfde beantwoórdende enkele klinkers, in het geschrift, vermengd worden; als ou in *houd*, alwaer den gemengden klank, in het geschrift, even als in de uytpraek, uyt de zelfde enkele teekens o en u bestaet.

Twaelfste punt.

§. 928. In het geschrift moeten er twee klinkers gebruykt worden, daer in de uytpraek eénen tweeklank gehoord word; als in *dauw*, *houd*, enz.

Dertiende punt.

§. 929. Gelyk in de uytpraek eénen tweeklank maer uyt twee enkele geluyden kan bestaen; zoo moeten er in het geschrift, om den zelven uyt te beélden, maer twee, en niet dry of meer, geschrevene teekens gebruykt worden.

§. 930 **BERMERKING.** Nu gezien hebbende wat er vereyscht word opdat de algemeene uytpraek overeenkómstig zy met het algemeen schryfgebruyk, zullen wy overzaen tot de punten, in welke de algemeene uytpraek en het algemeen schryfgebruyk aen elkander tegenovergesteld zyn.

Eer-

Eerste punt.

Uyt spraek en gebruyk in het algemeen.

§. 931. Het verschil tusschen de gedachten en tusschen de gesprokene en de geschrevene teekens is dat de eerste, onstoffelyk zynde, op het gehoor en het gezigt der andere niet onmiddentlyk kunnen werken; de andere, stoffelyk weézende, kunnen de zinnen, volgens hunnen verscheydenen aerd, verscheydenlyk aendoen. Zoo doen de klanken of de uytgesprokene teekens het gehoor aen, en de geschrevene woórden of teekens der gedachten doen de oogen aen, en merken onze denkbeelden op ééne duerzaeme en zichtbaere wys. Er is tusschen de gesprokene en de geschrevene teekens één wezenlyk verschil. De eerste kunnen niet anders gebruykt worden, dan om onze gedachten op ééne doórgangelyke wys kenbaer te maeken aen éénen persoón, aen wien men spreékt; en wanneer éénen klank duyster of twyfelachtig valt aen den persoón, aen wien men spreekt, kan hy den zelven doen herhaelen en er ééne verklaering van begeiren: maer de geschrevene teekens zyn voór het gezigt en geschikt voór afweézige en naekomelingen, aen wie men de duysterheyd of twyfelachtigheyd, die in de woórden valt, niet uytleggen kan.

Gevolg.

§. 932. De uyt spraek en de spelling, onafhangelyk en verschillig zynde van elkander, even als het
het

het gehoor en het gezigt; en de werktuigen, die zy aendoen, ook verschillig weézende; hebben de uyt spraekkunde en de spelkunde eénen onderscheydenen aerd van regels: die der uyt spraek moeten gebouwd zyn op de klanken of op het gehoor; en de regels der spelkunde op de zichtbaere teekens of op het gezigt. Zoo is dan de uyt spraek, in deze beschouwing, uyt haeren aerd, tegenstrydig aen de spelling of het schryfgebruyk.

Tweede punt.

Schryfsteekens in het algemeen.

§. 933. Wy hebben boven gezien dat onze tael bestaet uyt dryendertig verschillende klanken; vyftien enkele klanken (§. 393, §. 478, §. 509.), en achttien zamenklanken (§. 489.): om welke volmaektelyk uyt te drukken, wy zoo veel verscheydene schryfsteekens of boekstaeven zouden moeten hebben; daer nogtans ons gewoónelyk abeé maer uyt zesentwintig figueren of letters bestaet, waer van er verscheydene in de goede nederduytsche tael niet gebruykt worden.

§. 934. De schaarsheyd van staeven is de reden, dat er veel geschrevene teekens eénen klank moeten uytbeelden, welken in het gewoónelyk abeé niet aangewezen is.

§. 935. « Daer zyn, zegt C. TUINMAN (194) »
meer

(194) Fakkel der Nederduytsche Taale. Oude en Nieuwe Spreekwyze, 142.

meer klanken in woorden, die men eygenlyk met onze letters niet uytdrukken kan, en waer in men het gebruyk moet gelooven en gehoorzaemen, al is er geene andere reden van te geeven.... Den eygerlyken klank van de grieksche letter *chi*, v. v. in *Christus*, kunnen wy met onze boekstaeven niet uytdrukken. De Latynen gebruykten daer voór wel *ch*, en dat volgen wy; maer hoe komt de *c* voór de *h* aen één geluyd dat naer de *c* gelykt, en als tusschen *c* en *κ* is? Men zegt echter wel *Kristus* maer niet *Gristus*. Wy hebben dit *ch* dus in *loochenen*, *prachen*, *lachen*, enz. Men kan dat wel anders schryven, doór *loogghenen*, *pragghen*, *lagghen*, en dan diende de *c* verdobbeld te zyn, opdat men geen *loogenen*, *pragen*, *lagen*, leéze: maer het geluyd, dat men doór die *ch*, en zelfs *ch* uytdrukt, is nog wel eenigzins anders; en men moet zich met *ch* behelpen, uyt gebrek van de eygenlyke klinkletter. Dewyl *κ* en *c* by de aeloude het zelfde geluyd hadden, schreéven zy *κh* en *ch*. »

§. 936. Daerentegen zyn er menigte van teekens die in het spreekén niet aengemerkt worden, en die nochtans in het schryven moeten waergenomen zyn.

§. 937. BEMERKING. ARNAULD en LANCELOT, handelende over deze stof, drukken zich uyt als volgt :

» Het gebeurt dikwyls, byzonderlyk in de taelen die van andere afgeleyd zyn, dat er sommige letters zyn

zyn welke niet uytgesproken worden; en die vervolgens voór den klank onnuttig zyn, maer ons niettemin dienen tot het verstaen van de betekenis der woorden. By voórbeeld, in de (fransche) woorden *champs* en *chants*, worden de P en de T niet uytgesproken, welke niettemin nuttig zyn voór de betekenis; omdat wy daer uyt leeren dat het eerste komt van het latynsch woord *campus*, en het tweede van het latyn *cantus*. »

§. 938. » In het hebreewsch zelve zyn er woorden die niet verschillen, ten zy dat het één met ééne ALEPH eyndigt, en het ander met ééne HE, welke in de uytpraek niet gehoord worden. »

§. 939. » En daer uyt ziet men dat de geéne zoo zeer klaegen, dat men anders schryft dan men spreekt, niet altyd groot gelyk hebben, en dat het geén zy misbruyk naemen, somtyds niet zonder nut is. »

§. 940. » Het onderscheyd van de groote en van de kleyne letters schynt ook tegenstrydig aen den regel, welken zegt, dat *eéne zelfden klank altyd doór de zelfde letter aengeduyd moet worden*. En inderdaed dat zoud gansch onnuttig zyn, indien men de teekens niet aenzage, dan om de klanken uyt te drukken; vermits ééne groote en ééne kleyne letter niet dan eenen en den zelfden klank hebben.... Niettegenstaende is dit verschil zeer dienstig om de volzinnen te beginnen, en om de eygcne naemen van de andere te onderscheyden. »

§. 941. » Daer zyn ook in ééne zelfde tael verscheydene soórten van geschriften, als het romeynsch en het italiaensch in het drukken van het latyn en van verscheydene gemeene taelen, welke voór den zin, voórdeeliglyk kunnen gebruykt worden, onderscheydende of zekere woorden of zekere redenen, alhoewel dit niets aen de uytpraek verandere.... »

§. 942.

§. 942. «Eénige hebben gemeend dat zy dit gebrek, in de gemeene taelen, zonden kunnen verbeteren hebben, met nieuwe schryfteekens uyt te vinden; zoo als RAMUS, in zyne Spraekkunst, over de Fransche Tael, gedaen heeft, verwerpende alle de geéne niet uytgesproken worden, en iederen klank schryvende met de letter, waar aen deze uytpraek eygen is,.... Maer zy moeten in acht neemen dat dit dikwyls naedeelig zoud zyn aen de gemeene taelen, om de redens die wy aengebaeld hebben.»

§. 943. Schoon men geen aeneenbindingteeken (195), in het scheyden van éénig woórd, noch geen uytlaetingteeken, als in 's *avonds*, enz., uytspreekt; wilt nogtans het gebruyk dat men, in deze en diergelyke omstandigheden, meer teekens gebruyke, dan er kunnen uytgesproken worden.

Derde punt.

Klinkers in het byzonder.

§. 944. Daer zyn, volgens §. 393, negen enkele geluyden of klanken, als in *abeel*, *bevel*, *bezië*, *konyn*, *juweel*, *beer*, *boor*, *boer*, *beur*; welke, vervoegd met de vyf scherpe klanken (§. 509.), als in *bad*, *bed*, *bid*, *bot*, *bult*, veertien enkele geluyden uytmaeken (196): om
al-

(195) SIEGENBREK schryft, in zyne *Verbandeling* enz. Voorberigt, blad. XIX *hard-lange*, *zacht lange*.

(196) Zonder de *r* of *ij* daer onder te begrypen.

alle welke uyt te drukken , men niet meer dan vyf boekstaeven heeft. Waer uyt zonklaer volgt, dat het algemeen gebruik hier tegenstrydig is aen de algemeene uytpraak; omdat er veel meer enkele klanken in de uytpraak, dan enkele teekens in het geschrift zyn.

§. 945. Hier uyt spruyt dat er veel enkelvoudige geluyden doór dobbele teekens in het geschrift uytgedrukt worden.

§. 946. Hier is de algemeene uytpraak tegenstrydig aen het algemeen schryfgebruyk; omdat de enkelvoudige klanken niet doór een, maer doór twee geschrevene teekens uytgedrukt worden.

§. 947. Volgens §. 926, geene dobbele of lange klanken moógen doór enkelvoudige teekens in het geschrift afgemæeld worden; nochtans word den langen klank van *a*, *e*, *i*, *o*, en *u*, doór een enkel tecken uytgedrukt, wanneer hy eéne lëttergreep eyndigt, welke in het begin of in het midden der oótsprongelyke woórdén komt, als in de volgende en alle diergelyke woórdén: *ader*, *vader*; *ezel*, *kemet*; *vias*, *hvit*; *oker*, *koper*; *xper*, *kubit*; als ook in *dagen*, *schepen*, *smeden*, enz. Waer uyt volgt dat de algemeene uytpraak hier tegenstrydig is aen het algemeen schryfgebruyk.

§. 948. Tot de overeenkomst, tusschen de uytpraak en het schryfgebruyk, word er, als wy
al-

alreede gezegd hebben , vereyscht , dat de klanken , die dobbel zyn in het gelayd of in de uyt-spraek , ook dobbel zyn in het geschrift ; zoo dat alle de dobbele of lange klanken , doór verdobbeling , in het geschrift , moeten aen de ooggen voorgesteld weézen (197). Nogtans het algemeen schryfsgebruyk wilt stellig , dat men de τ niet doór de τ verdobbele , maer doór de π verlange , in alle lettergreépen , welke op éenen medeklinker sluyten ; als in *dief*, *hief*, enz. Vier-

(197) « Wanneer , zegt Ten Kate , in zyne Aenleiding enz. , Earste Deel , bladz. 118 , in de zelfte lettergreép geenen medeklinker volgt ; zoo is wel de meeste gewoónte der geleerdste , dat men , alhoewel den verbeélden klank lang zy , slechts de korte enkele A , en enkele zachte B , en O , naer den trant van véél andere volkeren , stelt. Doch dit kan niet voldoen in het *critique* , alwaer langheyd en kortheyd altoos (en derhalve zoowel in dit geval , dan wanneer éenen medeklinker de lettergreép sluyt) haere aenwyzing begeiren. »

« Het kwam my voór als iet merkweirdigs het géén ik onlangs by ERICUS ERICIUS PONTOPPIDAMUS , in zyne *Grammatica Danica* , p. 17 , vond aengehaeld , dat reeds de oude Latynen de verdobbeling van *vocaelen* ten teeken van verlanging gebruykt hebben , bewyzende zulks met de tuygenis van VICTORINUS AFER , luydende aldus : « NÆVIUS et LIVIUS , cum longa sillaba scribenda » esset , duas vocales ponebant , ut AARA , VOOCER , » FÆLIX : sequuta atas usurpavit pro geminatione lineo- » lam , quæ superpositi. a , ā , ē , ō , ū ; I , vero longiori figura » produxit , ut VIVUS , ÆDILIS. »

Vierde punt.

Tweeklanken in het byzonder.

§. 949 Het algemeen aengenomen en herkend gebruik drukt zes geluyden, welke, in de uytpraek, maer uyt twee enkele klanken bestaen, doór dry geschrevne teekens uyt:

AEU of AAU, in *kAEUW* of *kAAUW*.

AEY of AAY, in *kAEY* of *kAAY*.

EEU, in *IEEUW*.

IEU, in *MEUW*.

OOU of OOU, in *koOU* of *kOOI*.

OUEY of OEI, in *koUEY* of *kOEI*.

Welke wys van spellen duydelyk tegenstrydig is aen de overeenkomst, tusschen de algemeene uytpraek en het algemeen schryfgebruik, welke gebied dat het geén, in de uytpraek, maer uyt twee enkele klanken bestaet, in het geschrift doór twee enkele teekens moet afgemaeld worden.

Vyfde punt.

Medeklinkers in het byzonder.

§. 950. « Het is zeker, zegt SIEGENBEEK (198), dat de *w* (van *schaduw*, *vrouw*, enz.) in het enkelvoud eygenlyk overtallig is, en in het meervoud alleen word aengenomen, om des te

ge-

gemakkelyker van de **u** op de **e** te kunnen overgaen; gelyk ten duydelyksten blykt uyt de spelling onzer oudste schryvers, die de **w** alleen in het meervoud of by verlanging des woórds tot twee lettergreépen, als in *trouwe*, *vrouwe*, enz., bezigden. Doch wy zien tevens uyt het voorgestelde, dat van dit oud gebruyk reeds voór lang, altans in éénige gevallen, word afgegaen: en, ofschoon het schryven van *trou*, *vrou*, *leeu*, nog in de achttiende eeuw, by nette schryvers, niet geheel vreémd is; heeft echter het achtervoegen der **w** in het enkelvoud dier woórden tans, weynig minder, dan in dat der overige, algemeen veld gewonnen. Wy zyn derhalve van oordeel, dat het best is zich hier in naer het gebruyk te schikken, en tot éénen algemeenen regel te stellen, om in woórden, welke by verlanging of in het meervoud de **w** aenneémen, deze letter altyd haere plaets te doen behouden. »

§. 951. De uytpraek is altyd tegenstrydig aen het algemeen schryfgebruyk, zoo een gesproken teeken doór twee letters, in het geschrift, moet afgemaeld worden; als omtrent **ch**, in *lach*, *loochenen*, en duyzend andere plaets heeft.

§. 952. « Ten aenzien van de **ch** (zegt **WEI-LAND**) (199), staet aen te merken, dat zy voór
eén

(199) Nederduitsch Taalkundig Woordenboek. I Boek-deel, Inleiding, bladz. 45.

een ondeelbaer letterteeken moet gehouden worden. Te zeggen, dat zy uyt de letters c en h zamengesteld is, zoud even zoo verkeerd zyn, als te beweyren, dat de *wz* eene dobbelc *u* is. »

§. 953. Wanneer WEILAND dit zegt, wilt hy zekerlyk van het gesproken teeken gewaagen: want het is haerblykelyk, voór alle die oogen hebben, dat *ch*, als geschreven teeken, uyt c en h bestaat; en zeggen, dat *ch* in het geschrift niet uyt c en h te zamengesteld is, zoud even zoo verkeerd zyn, als te willen bewyzen dat twee schryfteekens of twee letters maer eene boekstaef zyn.

§. 954. Den heer WEILAND denkt dat het verkeerd begryp, van *ch* als geen ondeelbaer letterteeken te houden, niet zal uytgeroeyd worden; ten zy men op de drukkeryen eén aengetrokken letterteeken, voór de *ch*, wilde invoeren.

§. 955. Maer my dunkt dat dit verkeerd begryp, benevens zeer veel andere van dien aard, geheel gemakkelyk kan uytgeroeyd worden; indien de letterkundige gedueriglyk de gesprokene taal met de geschrevene niet verwarren. Dat zy, om dat verkeerd begryp uyt te roeyen, enkelyk aenmerken deze haerblykelyke grondstelling of

Zetregel.

§. 956. *Ch*, wanneer het uytgesproken word, is maer een teeken of geluyd; maer als geschreven teeken bestaat het uyt c en h.

§. 957.

§. 957. Is er iets klaerder, voór die gehoor en gezigt heeft, dan deze enkelvoudige waarheyd?

§. 958. Het is niet noodig, dat men de oórzaak van dat verkeerd begryp aen de drukkers toeschryve, de spraekkundige zyn er de oórzaak van; deze verdeelen het geén onscheydbaar is, en het verdeelbaar scheyden zy niet.

§. 959. In het uytspreeken van de vermaegschapte klanken **D** en **T**, **G** en **CH**, wanneer dit niet is in het begin eéner lettergreép, kan er geen verschil aangemerkt worden, of ten minsten de **D** en **G**, uyt haeren aerd, hellen meer naer scherpte dan naerzachtheyd over: want v. v. *lach* en *lac*, *licht* en *ligt*, *duyd* en *duyt*, *myd* en *myt*, luyden even gelyk. My dunkt dat de fynste ooren hier geen verschil kunnen merken. Wanneer men de beschaefdste sprack naegaet zal men vry zien, dat in die woórden **D** zoo scherp luyd als **T**, en **G** zoo hard als **CH**.

§. 960. Niettegenstaende heeft men nogtans de zachte **D** en **G** behouden, in alle de woórden, welke, verlangd zynde, die zachte medeklinkers vereyschen, en men schryft (200)

met

(200) « Over het algemeen, zegt WEILAND, in zyn Nederduitsch Taalkundig Woordenboek. Inleiding, blad. 43, zoud' men, volgens het tegenwoórdig doórgaende gebruyk, kunnen vaststellen, dat die medeklinkers, welke, in de verbuiging of verlanging der woórden, noodzaakelyk zyn, ook tot sluytletters gebezigt worden, uytgezonderd de v en

met D	} omdat	} antwoorden.			
<i>Antwoórd,</i>			<i>arbeyden.</i>		
<i>Arbeyd,</i>			<i>goede.</i>		
<i>Goed,</i>			<i>manden.</i>		
<i>Mand,</i>			<i>wy randen.</i>		
<i>Ik rand,</i>			<i>stranden.</i>		
<i>Strand,</i>					
met G			} men zegt :	} loógen.	
<i>Boóg,</i>					<i>dagen.</i>
<i>Dag,</i>					<i>wy draegen.</i>
<i>Ik draeg,</i>	<i>fygen.</i>				
<i>Eyg,</i>	<i>glanzige.</i>				
<i>Glanzig,</i>	<i>haegen.</i>				
<i>Haeg,</i>	<i>wy klaegen.</i>				
<i>Ik klaeg,</i>	<i>wy laegen.</i>				
<i>Ik laeg,</i>	<i>wy moógen.</i>				
<i>Ik mac,</i>					

§. 961. 1

en Z. B. v. *Ik heb, wy hebben; peird, peirden; dag, dagen; enz.;* maer *ik geef, schoon wy geven; ik lees, schoon wy lezen;* omdat de V en Z te zacht geóordeeld worden, om tot sluytletters te dienen. »

En bladz. 45 zegt hy :

« De oude waren, gelyk reeds gezegd is, gewóón de lettergreépen met eéne scherpén medeklinker te sluyten: schoon zy, in sommige gevallen, van dezen regel afgingen, zoo als wy met voorbeelden uyt *MELIS STOKS*, ten aenzien van de B, getoond hebben, en, in opzigt tot de D, nogzullen toonen. Hier op echter is den taelregel gebouwd, dat de lettergreépen nooyt met eéne G, maer altyd met eéne CH moecten gesloten worden. Doch deze gewóonte der oude is, naer myn inzien, meer wilkeurig, dan regelmaetig; zoo omdat zy de zelve niet ten aenzien van alle zachte en scherpe medeklinkers volgden, als ook dewyl het natuerlyk is, dat de woórdén, welke óorsprongelyk eéne G voóderden, die G, by alle verbuýgingen, blyven behouden. »

Zesde punt.

Algemeene uytpraek tegenstrydig aen het algemeen schryfgebruyk omtrent de woorden.

§. 961. Volgens de overeenkomst tusschen de uytpraek en de spelling word er vereyscht, dat alle woorden gelyk geschreven gelyk uytgesproken zyn; en dat alle woorden verschillig geschreven verschillig uytgesproken worden. Nogtans hebben wy in onze tael éénige woorden die verschillig zyn in uytpraek en gelyk in spelling; als *dwaelster* (vrouwspersoón welk dwaelt), *dwaelster* (dwaelende ster); *kanon* (in de mis), *kanon* (schietgetuyg), enz. Daerentegen zyn er, in het nederduytisch, veel woorden, die gelyk uytgesproken worden en verschillig geschreven zyn; als:

<i>As.</i>	<i>Asch.</i>	<i>Koud.</i>	<i>Kout.</i>
<i>Blood.</i>	<i>Bloot.</i>	<i>Laed of</i>	<i>Laet of</i>
<i>Bod.</i>	<i>Bot.</i>	<i>laad.</i>	<i>laat.</i>
<i>Bond.</i>	<i>Bont.</i>	<i>Lied.</i>	<i>Liet.</i>
<i>Bos.</i>	<i>Bosch.</i>	<i>Luyd of</i>	<i>Luyt of</i>
<i>Deugd.</i>	<i>Deugt.</i>	<i>luid.</i>	<i>luit.</i>
<i>Doch.</i>	<i>Dog.</i>	<i>Maend of</i>	<i>Maent of</i>
<i>Gebod.</i>	<i>Gebot.</i>	<i>maand.</i>	<i>maant.</i>
<i>Geschud.</i>	<i>Geschut.</i>	<i>Mild.</i>	<i>Milt.</i>
<i>Gewed.</i>	<i>Gewet.</i>	<i>Moed.</i>	<i>Moet.</i>
<i>Graad of</i>	<i>Graet of</i>	<i>Rad.</i>	<i>Rat.</i>
<i>graad.</i>	<i>graat.</i>		<i>Raed</i>

374 TEGENSTR. TUSSCHEN DE ALG. UYTSPR.

<i>Raed</i> of	<i>Raet</i> of	<i>Was.</i>	<i>Wasch.</i>
<i>raad.</i>	<i>raat.</i>	<i>Wed.</i>	<i>Wet.</i>
<i>Stout.</i>	<i>Stouwt.</i>	<i>Wild.</i>	<i>Wilt.</i>
<i>Vlied.</i>	<i>Vliet.</i>	<i>Wind.</i>	<i>Wint.</i>
<i>Voed.</i>	<i>Voet.</i>	<i>Wis.</i>	<i>Wisch.</i>
<i>Vroed.</i>	<i>Vroet.</i>	<i>Zied.</i>	<i>Ziet.</i>
<i>Wand.</i>	<i>Want.</i>		

Gevolg.

§. 962. Uyt het geén wy van de overeenkomst en van de tegenstrydigheyd gezegd hebben, blykt dat de algemeene uyt spraek, in sommige gevallen, overeenkomstig, en, in sommige gevallen, tegenstrydig is aen het algemeen schryfgebruyk.

VAN DE TWEDE TEGENSTRYDIGHEID OF VAN DE TEGENSTRYDIGHEID TUSSCHEN DE ALGEMEENE UYTS PRAEK EN HET VERDEELD SCHRYFGEBRUYK.

§. 963. Den regel der uyt spraek leert, dat men alle de klanken moet schryven gelyk zy in de goede uyt spraek gehoord worden; dit is, elken klank doór beantwoórdende teekens of letters uytdrukken.

§. 964. De eerste verdeeldheyd, welke hier onze aendacht tot zich trekt, is die van het verlangen der *A* en der *U*: de ééne schryven *tael*, *staet*, *duer*, *uer*, enz.; daer de andere *taal*, *staat*, *duur*, *uur*, enz., stellen.

§. 965.

§. 965. Volgens het geén wy §. 926 gezien hebben, is de algemeene uyt spraek, welke gebied dobbele teekens in het geschrift te gebruyken, daer dobbele in de uyt spraek gchoord worden, tegenstrydig aen het verdeeld gebruyk van Λ en Υ met Ξ te verlangen.

Bemering.

§. 966. Het is hier de plaets niet van te bewyzen welk van beyde gebruyken het beste is; wy zullen in het vervolg klaer aentoonen, dat het schryven van $\Lambda\Xi$ en $\Upsilon\Xi$ tegenstrydig is aen de wetten eéner gezonde taekunde.

§. 967. Enkelyk mag men hier doen aenmerken, dat de Hollanders in het schryven van $\Lambda\Lambda$ en $\Upsilon\Upsilon$ naeder zyn aen de overeenkomst of gelyk vormigheyd tusschen de gesprokene en de geschrevene tael, dan de Vlaemingen welke $\Lambda\Xi$ en $\Upsilon\Xi$ schryven.

§. 968. De algemeene uyt spraek is insgelyks tegenstrydig aen het verdeeld schryfgebruyk $bl\Lambda\Xi n$ (bladen), $d\Lambda\Xi n$ (daeden), $p\Lambda\Xi n$ (paden), $\Lambda I\Upsilon$ (van koórñ), $h\Lambda I\Upsilon$ (van het hoofd); mits de algemeene uyt spraek in deze den langen klank van Λ duydelyk doet hooren: vervolgens is het ander verdeel d gebruyk $bl\Lambda\Lambda n$, $d\Lambda\Lambda n$, $p\Lambda\Lambda n$, $\Lambda\Lambda\Upsilon$, en $h\Lambda\Lambda\Upsilon$ alleen overeenkomstig met de algemeene uyt spraek.

§. 969. Het gebruyk der schryvende is verdeeld omtrent het voórstellen der zachtlange Ξ en \omicron :
de

376 TEGENSTR. TUSSCHEN DE ALG. UYTSPR.

de eéne schryven *éét, tees, meét, veél, boóg, doól, loóf, noót*, enz.; de andere stellen *ee, tees, meel, veel, boog, dool, loof, noot*, enz.

§. 970. Maer, volgens de overeenkomst tusschen de uyt spraek en het schryfgebruyk, moeten alle teekens welke lang of dobbel zyn in de uyt spraek ook dobbel zyn in het geschrift; zonder meer. Waer uyt volgt dat den dubbelen klank van *e* en *o*, die in het uyt spreéken van *éet*, enz., *boog*, enz., gehoord word, ook doór verdobbeling aen de ooggen moet voórgesteld worden; en dat by gevolg het verdeeld gebruik van met *éé* en *oó* te schryven *éét*, enz., *boóg*, enz., hier tegenstrydig is aen de algemeene uyt spraek.

§. 971. De overeenkomst, tusschen de gesprokene en de geschrevene teekens, vraegt, dat verschillende geluyden doór verschillende teekens in het geschrift afgemaeld worden. Zoo moeten dan de zacht lange *e* en *o* van de hardlange *e* en *o* onderscheyden worden; maer het gebruik van eén groot deel der schryvende is de zelve in veél woórdén op eene wys voór te stellen, schryvende *been, genneet, deesem, kneed*, enz., *stoof, doos, jood, knoop*, enz.

§. 972. De eéne schryven *aent* (*attentio*), *gedacht, gerucht, geslacht, gewrocht, gezocht, hecht, kocht, kracht, nacht, ochtend, plecht* (van eén schip), *schacht, wacht, zacht, zich, zucht, zwicht*, enz.; de andere spellen *act, gedact, gevrocht*, enz. : welke laetste wys van schryven te-

tegen de algemeene uytpraek is; omdat men in het schryven eénen zachten klank gebruykt, daer in de uytpraek eénen scherpen gehoord word.

§. 973. Daer is in het nederduytsch één aental woórden, die, volgens de algemeene uytpraek, den scherpen klank der *s* vereyschen, en welke nogtans van veéle met *z* geschreven worden (201): als *sabel*, *somtyds*, *somwylen*, *suyker*, enz.; de geéne eyndigen in *SEL*, als *bloeyssel*, *brouwssel*, enz.; als ook de werkwoórden *kaetsen*, *kwetsen*, enz., waer voór veéle *kaetzen*, *kwetzién*, enz., stellen.

§. 974. Zeer veéle schryven met *ss* *aessem*, *bloessem*, *braessem*, *deessem*, *geessel*, *harssen*, *herssen*, *waessem*; het meervoud van de zelfstandige naemwoórden *dans*, *kans*, *keirs*, *lans*, *schans*, *schors*, en diergelyke substantiva; en de werkwoórden *danssen*, *verschanssen*, enz.: andere stellen *asem*, *kansen*, *dansen*, enz. Maer wanneer men den aerd der nederduytsche uytpraek naegaet, zal men gemakkelyk zien, dat de algemeene uytpraek hier geene twee scherpe klanken *ss* laet hooren: en dat by gevolg het verdeeld schryfgebruyk van die woórden met *ss* te schryven strydig is tegen de regels der algemeene uytpraek;

(201) Verhandeling over de Nederduytsche Spelling, door Matthys Siegenbeek. Bladz. 147 en volgende.

378 TEGENSTR. TUSSCHEN DE ALG. UYTSPR.
 spraek ; omdat men meer schryfsteekens stelt, dan
 men uytspreekt.

§. 975. Men deéd voórtyds dikwerf de *t* op
 de *d* volgen, en men schreef *broodt*, *goedt*,
 enz.; tans is dit gebruyk geheel verdwenen.

VAN DE DERDE TEGENSTRYDIGHEID OF VAN DE
 TEGENSTRYDIGHEID TUSSCHEN DE ALGEMEENE
 UYTSAPRAEK EN TWEE VERDEELDE SCHRIF-
 GEBRUYKEN.

§. 976. Het kan in zeer weynige gevallen ge-
 schieden, dat de algemeene uyt spraek tegenstrydig
 zy aen twee verdeelde schryfgebruyken. Het ge-
 geschied echter in éénige gevallen ; als inzonderheyd
 plaats heeft in den tweeden en derden persoón
 van het eenvoud, en in den tweeden persoón
 van het meervoud des tegenwoórdigen tyds der
 aentoonende wys van de werkwoórden, die in
 de onbepaalde wys in *den* eyndigen, B. V.
vinden, *binden*, enz.: welke de eéne schryven

Gy }
Hy } *vind*, *bind*, enz. ;
Gyl. }

andere, in tegendeel,

Gy }
Hy } *vindt*, *bindt*, enz.
Gyl. }

§. 977.

§. 977. Dit heeft ook plaets in den tweeden persoón van het een-en meer-voud van den onvolmaekt verledenen tyd *bond*, *vond*, en meer diergelyke; waer voór de andere *vondt*, *bondt*, enz., spellen.

§. 978. De eerste, die *vind*, *bind*, enz., zonder *t* stellen, zondigen tegen de algemeene uytpraek; omdat zy één woórd met éenen zachten medeklinker sluyten, daer éenen scherpen gehoord word: en de andere, naemelyk die *vindt*, *bindt*, enz., schryven, werken insgelyks tegenstrydig aen de algemeene en herkende uytpraek; omdat zy in éene lettergreép meer schryfttekens gebruyken, dan men met eene ademhaeling uytspreeken kan.

§. 979. De éene spellen *боснел*, *ласнен*, *лиснает*, *праснен*: de andere willen dat de *сн*, behoorende tot de tweede lettergreép, van *г* voórgaen zy; en dat men moet schryven *богснел*, *лагснен*, enz. Het is klaerblykelyk dat de spelling van *боснел*, *ласнен*, *лиснает*, *праснен*, enz., tegenstrydig is aen de algemeene uytpraek; en dat de wys van *богснел*, enz., te schryven overeenkomstiger is met het algemeen spraekgebruyk.

VAN DE VIERDE TEGENSTRYDIGHEID OF VAN DE TEGENSTRYDIGHEID TUSSCHEN DE ALGEMEENE UYTSFRAEK EN DE ZAMENSTELLING.

§. 980. De uytpraek leert dat men alle de klan-

380 TEGENSTR. TUSSCHEN DE ALG. UYTSPR.

klanken of geluyden, welke in de goede en echte uyt spraek gehoord worden, doór beantwoórdende schryf teekens op het papier moet afmaelen.

§. 981. Volgens den grond der zamenstelling, móógen er in de zamengestelde woórden niet meer noch niet min schryf teekens weézen, dan er in de enkelvoudige voórkomen; noch daer móógen geene letters der enkelvoudige in de zamengestelde veranderd worden.

§. 982. BEMERKING. De zelfstandige naemwoórden moeten in het eenvoud staen; ten zy de zamengestelde woórden eén denkbeeld behelzen, welk noodwendig uyt meer dan een bestaet: als in *boekenlyst*, *woórderyk*, en veel andere; want het is onmogelyk dat eéne dusdaenige lyst uyt eenen boek bestae, of dat iemand woórderyk zy, als hy maer een woórd weét. In de zamengestelde van byvoegelyke naemwoórden, worden deze in het onzydig eenvoud gesteld; en in de zamengestelde van werkwoórden, plaetst men deze in den eersten persoón van het eenvoud van den tegenwoórdigen tyd der aentoonende wys.

§. 983. De algemeene uyt spraek gebied in veel gevallen in de zamengestelde woórden meer schryf teekens te gebruyken, dan er in de enkelvoudige zyn. De algemeene uyt spraek heéft in zeer veel zamengestelde woórden de inlassching eéner letter ingevoerd.

De

De inlassching der **z**

§. 984. word doór de algemeene uytpraek geboden :

1. In de byvoegelyke naemwoórden (nomina adjectiva) en de volzinnige opwoórden (adverbia) eyndigende in **LYK**, zamengesteld van werkwoórden, welke in de onbepaalde wys niet uytgaen in **IGEN**, **REN**, of **LEN** voórgaen van de korte **e**; v. v. *beminnelyk*, *haetelyk*, enz.

2. In de byvoegelyke naemwoórden uytgaende in **LYK**, gemaakt van zelfstandige naemwoórden, welke hun meervoud maeken doór het verlangen op **EN**, en in het eenvoud niet eyndigende in **z**; als *persoonelyk*, *menschelyk*, enz.

3. In de volzinnige opwoórden (adverbia); welke uytgaen in **LYK** en zamengesteld zyn van de byvoegelyke naemwoórden, niet eyndigende in **IG**, **L**, of **z**; v. v. *geleerdelyk*, *volmacketelyk*, *vreedzaemblyk*, enz.

4. In de byvoegelyke naemwoórden uytgaende in **LOOS**, gemaakt van zelfstandige naemwoórden, die in het meervoud **EN** hebben; als zyn *handeloos*, *schaedeloos*, enz.: uytgenomen die in het eenvoud uytgaen in **z**; als *gevaer*, *gevaerloos*.

§. 985. **BEMERKING.** Wanneer de letter **z**, in eénige zamengestelde woórden, volgens de algemeene uytpraek, moet ingelascht zyn; moet den voórgaenden medeklinker verdobbeld worden in *mannelyk*, *gotteleyk*, enz.: maer dezen medeklinker mag hier niet aenzien zyn als inlaschletter, maer enkelyk als wezenlyk zyn de noodige uytpraek der **z**.

De inlassching der s

§. 986. word, volgens de algemeene uytspreck,
gevoórderd in :

<i>Aelmoezeniershuys.</i>	<i>Bruydsgoed.</i>
<i>Aelshuyd.</i>	<i>Bruydskleed.</i>
<i>Aelsvel.</i>	<i>Doodsbeen.</i>
<i>Ambachtsgezel.</i>	<i>Doodsgevaer.</i>
<i>Ambachtsheer.</i>	<i>Doodshoofd.</i>
<i>Ambachtsheerlykheyd.</i>	<i>Doodspoed.</i>
<i>Ambachtskamer.</i>	<i>Duyvelsbrood.</i>
<i>Ambachtslieden.</i>	<i>Duyvelsdrek.</i>
<i>Ambachtsman.</i>	<i>Duyvelskonstenaer.</i>
<i>Ambachtsvrouw.</i>	<i>Duyvelskop.</i>
<i>Bokshoór.</i>	<i>Eétenstyde.</i>
<i>Boksoor.</i>	<i>Geloofsgenoot.</i>
<i>Bokspoot.</i>	<i>Geloofsleus.</i>
<i>Boksvoet.</i>	<i>Godsboód.</i>
<i>Bootsgezel.</i>	<i>Godsdienst.</i>
<i>Bootsheek.</i>	<i>Godsdragt.</i>
<i>Bootsman.</i>	<i>Godshuys.</i>
<i>Bootsmansmaet.</i>	<i>Godskunde.</i>
<i>Bootsstouw.</i>	<i>Godslasteraer.</i>
<i>Bootsvolk.</i>	<i>Godsregeering.</i>
<i>Broedertjeskraem.</i>	<i>Hemelsblaeuw.</i>
<i>Broedertjesmeyd.</i>	<i>Hemelsgezind.</i>
<i>Broedertjespan.</i>	<i>Hertshoór.</i>
<i>Broedertjesvrouw.</i>	<i>Hertstogt.</i>
<i>Bruydsbed.</i>	<i>Hertstong.</i>
<i>Bruydsgeef.</i>	<i>Hondsagen.</i>

Honds-

Hondsdistel.
Hondsdrif.
Hondsgras.
Hondshonger.
Hondskers.
Hondskruyd.
Hondsluys.
Hondsster.
Hondstand.
Hondstong.
Hondsvot.
Hondsworm.
Hondswortel.
Kemelshaer.
Kemelsrug.
Keyzershof.
Koningsbrood.
Koningsgezind.
Koningshuys.
Koningskeirs.
Koningskind.
Koningskleur.
Koningsmoord.
Koningsstaf.
Koningszeer.
Koningszoón.
Kortswyl.
Krygsbedryf.
Krygsbend.
Krygsboód.

Krygsdaed.
Krygsdeugden.
Krygsgebruyk.
Krygsgereedschap.
Krygsgevangen.
Krygsgeweir.
Krygsgezel.
Krygsgezind.
Krygsgod.
Krygshaftig.
Krygshandel.
Krygsheir.
Krygsheld.
Krygshoofd.
Krygskans.
Krygsknecht.
Krygskunst.
Krygsleger.
Krygslieden.
Krygslist.
Krygsloon.
Krygsmagt.
Krygsman.
Krygsmantel.
Krygsorde.
Krygsoversten.
Krygsraed.
Krygsregt.
Krygsrusting.
Krygstogt.

Krygs-

<i>Krygstucht.</i>	<i>Loodsmansbo ot</i>
<i>Krygsverbond.</i>	<i>Loodsmanswater.</i>
<i>Krygsvolk.</i>	<i>Manskleed.</i>
<i>Krygswapen.</i>	<i>Mansleen.</i>
<i>Krygswet.</i>	<i>Manslengte.</i>
<i>Krygswoórd.</i>	<i>Mansoor.</i>
<i>Lammetjesoor.</i>	<i>Manspersoón.</i>
<i>Lamsbout.</i>	<i>Mansrok.</i>
<i>Lamshoofd.</i>	<i>Nieuwsbegeirig.</i>
<i>Lamsvacht.</i>	<i>Nieuwsgierig.</i>
<i>Lamsvel.</i>	<i>Oórløfsdagen.</i>
<i>Lamsvleesch.</i>	<i>Oórløgsbedryf.</i>
<i>Landsknecht.</i>	<i>Oórløgsbliksem.</i>
<i>Landslasten.</i>	<i>Oórløgsdaed.</i>
<i>Landslieden (202).</i>	<i>Oórløgsdeugden.</i>
<i>Landsman (202).</i>	<i>Oórløgsfakkell.</i>
<i>Landswys.</i>	<i>Oórløgsgezel.</i>
<i>Levensader.</i>	<i>Oórløgsgezind.</i>
<i>Levensbron.</i>	<i>Oórløgsgod.</i>
<i>Levensgeesten.</i>	<i>Oórløgsheld.</i>
<i>Levensgroot.</i>	<i>Oórløgsjagt.</i>
<i>Levenskracht.</i>	<i>Oórløgskans.</i>
<i>Levenslicht.</i>	<i>Oórløgskop.</i>
<i>Levensmiddels.</i>	<i>Oórløgslasten.</i>
<i>Levensstraf.</i>	<i>Oórløgslof.</i>
<i>Levenstyd.</i>	<i>Oórløgsmoed.</i>
<i>Leydsman.</i>	<i>Oórløgspeird.</i>
<i>Leydsvrouw.</i>	<i>Oórløgsramp.</i>

Oórlø

(202) Afkomstig van het seldje vaderland.

<i>Oórlogsregt.</i>	<i>Ryksbewind.</i>
<i>Oórlogschip.</i>	<i>Ryksdaeler.</i>
<i>Oórlogstyd.</i>	<i>Ryksdag.</i>
<i>Oórlogsvaen.</i>	<i>Ryksgebied.</i>
<i>Oórlogsvloót.</i>	<i>Ryksgenoot.</i>
<i>Oórlogsvolk.</i>	<i>Ryksgracf.</i>
<i>Oórlogsvuer.</i>	<i>Rykskreyts.</i>
<i>Oórlogszaeken.</i>	<i>Rykskroon.</i>
<i>Pligsthalve.</i>	<i>Ryksleen.</i>
<i>Pryzensweirdig.</i>	<i>Ryksraed.</i>
<i>Raedsbeslyt.</i>	<i>Ryksstad.</i>
<i>Raedsheer.</i>	<i>Ryksstaf.</i>
<i>Raedsman.</i>	<i>Ryksvergadering.</i>
<i>Raedsvergadering.</i>	<i>Rykszorg.</i>
<i>Ramshoofd.</i>	<i>Schaepshoofd.</i>
<i>Ramshoórñ.</i>	<i>Schaepskooy.</i>
<i>Ramskooy.</i>	<i>Schaepsleder.</i>
<i>Regtsban.</i>	<i>Schepensbank.</i>
<i>Regtsboód.</i>	<i>Stadsboód.</i>
<i>Regtsdwang.</i>	<i>Stadsboek.</i>
<i>Regtsgebied.</i>	<i>Stadsdienaer.</i>
<i>Regtsgebruyk.</i>	<i>Stadsgracht.</i>
<i>Regtsgeding.</i>	<i>Stadsjongen.</i>
<i>Regtsgeleerd.</i>	<i>Stadskind.</i>
<i>Regtshandel.</i>	<i>Stadspoort.</i>
<i>Regtsvoórderaer.</i>	<i>Stadsregeering.</i>
<i>Ruytswys.</i>	<i>Stadsregt.</i>
<i>Ryksadel.</i>	<i>Stadsschryver.</i>
<i>Ryksappel.</i>	<i>Stadsvest.</i>
<i>Ryksbestuer.</i>	<i>Stadswal.</i>

Staets-

<i>Staetsbediening.</i>	<i>Verkenssnuyt.</i>
<i>Staetsbesluyt.</i>	<i>Verkenssteirt.</i>
<i>Staetsbestuer.</i>	<i>Verkensstront.</i>
<i>Staetsdienaer.</i>	<i>Verkenstrog.</i>
<i>Staetsverandering.</i>	<i>Verkensvenkel.</i>
<i>Staetswisseling.</i>	<i>Verkensvet.</i>
<i>Verkensborstels.</i>	<i>Verkensvleesch.</i>
<i>Verkensbrood.</i>	<i>Verkensworst.</i>
<i>Verkensdrek.</i>	<i>Vrouwspersoón.</i>
<i>Verkensgras.</i>	<i>Zaegswys.</i>
<i>Verkenshaer.</i>	<i>Zegslieden.</i>
<i>Verkenskost.</i>	<i>Zegsman.</i>
<i>Verkenskot.</i>	<i>Zegsvrouw.</i>
<i>Verkensmarkt.</i>	<i>Zondagskleed.</i>
<i>Verkensmuyl.</i>	<i>Zwynsborstels.</i>
<i>Verkensruyzel.</i>	<i>Zwynshaer.</i>
<i>Verkenssmeir.</i>	<i>Zwynshoofd.</i>
<i>Verkenssmout.</i>	<i>Zwynstrog.</i>
	Enz.

De inlassching van DER ED ER

§. 987. heeft plaats in :

<i>Beenderbus</i> (kas daer	<i>knekelhuys).</i>
de beenderen der hey-	<i>Eyerdoór</i> of <i>eyer-</i>
lige in bewaerd wor-	<i>dooyer.</i>
den.).	<i>Eyerdop.</i>
<i>Beenderhuys</i> (éene be-	<i>Eyerkoek.</i>
waerplaats van de been-	<i>Eyerschael.</i>
deren der lyken op y	<i>Eyerstruyf.</i>
of by de kerkhoven.—	<i>Hoenderdief.</i>

Hoer-

<i>Hoenderey.</i>	<i>Kinderlyk.</i>
<i>Hoenderhok.</i>	<i>Kindermeester.</i>
<i>Hoendermaeg.</i>	<i>Kindameyd.</i>
<i>Hoendermarkt.</i>	<i>Kindermoord.</i>
<i>Hoendermelker.</i>	<i>Kindermuts.</i>
<i>Hoendernest.</i>	<i>Kinderpap.</i>
<i>Hoenderpastey.</i>	<i>Kinderpokjes.</i>
<i>Hoenderpoot.</i>	<i>Kinderpap.</i>
<i>Kalverknien.</i>	<i>Kinderpraet.</i>
<i>Kalverliefde.</i>	<i>Kinderschoenen.</i>
<i>Kinderbed.</i>	<i>Kinderschoel.</i>
<i>Kinderbel.</i>	<i>Kinderspel.</i>
<i>Kindergoed.</i>	<i>Kindervraeg.</i>
<i>Kinderhuys.</i>	<i>Kinderwerk.</i>
<i>Kinderjaeren.</i>	<i>Raderwerk.</i>
<i>Kinderkost.</i>	<i>Runderharst.</i>
<i>Kinderloos.</i>	<i>Runderrib.</i>
<i>Kinderlueren.</i>	<i>Runderstal.</i>

De inlassching der τ

§. 988. heeft plaets in *allenthalve*, *newenthalve*, *zynenthalve*.

Zamengestelde woórdén waer men oórsprongetyke letters achtergelaeten of veranderd heeft.

§. 989. In éénige doch weynige gevallen, gebied de algemeene uytpraek, dat men in de geschrevene zamengestelde woórdén min letters gebruyke, dan er in de enkelvoudige, waer van zy te zamengesteld zyn, voórkomen: als inzonderheyd
plaets

plaets heeft in *middag*, van *midden* en *dag*; en *kwaelyk*, van *kwaed* en *LYK*.

§. 990. In veel zamengestelde woorden, heeft de algemeene uitspraak de letters der oorspronkelijke woorden veranderd.

1. In *kleenborstel*, *kleenkamer*, *kleerkas*, *kleerkist*, *kleenkooper*, *kleermaeker*, *kleermand*, *kleenschaft*, *kleentob*, *kleerwinkel*, *kleerworm*, *kleerzolder*; welke men zou moeten schryven *kleenborstel*, enz.

2. In *eenvoud*, *enkelvoud*, *meervoud*, *menigvoud*, *tweevoud*, *veelvoud*; welke, volgens den regel der samenstelling, zouden moeten *eenvouw*, *enkelvoud*, enz., gespeld worden.

3. In *verkwikken*, dat, volgens den regel der samenstelling, zou moeten *verkwieken* geschreven zyn.

4. In *bereyden* (bereiden), *bereyds* (bereids), *toebereyden* (toebereiden); welke, volgens den regel der samenstelling, zouden moeten *bereeden*, *bereeds*, *toebereeden*, gespeld worden (203).

§. 991. Bemerking. Daer zyn zamengestelde woorden, waer in men eene onwezenlyke letter gevoegd heeft, en daer by nog de oorspronkelijke teekens der enkelvoudige veranderd heeft: als in *scheepsblok*, *scheepsboord*, *scheepsbouw*, *scheepsbrood*, *scheepsbyl*, *scheepsgereedschap*, *scheepsjongen*, *scheepskel-*

(203) Verhandeling over de Nederduitsche Spelling, door Matthys Siegenbeek. Bladz. 128.

*kelder, scheepskeuken, scheepskok, scheeps-
lading, scheepsloon, scheepsmaet, scheepsplank,
scheepsplunje, scheeps Pomp, scheepsstryd,
scheepstimmerman, scheepstimmerwerf, scheeps-
touw, scheepsvolk, scheepsvracht; welke men,
volgens de wetten der samenstelling, zoud moeten
schipblok, schipboord, enz., schryven.*

§. 992. In *antwoórd*, te zamengesteld van *an-
der* en *woórd*, is de algemeene uitspraak op twee
wyzen tegenstrydig aen de samenstelling; omdat
zy de oórsprongelyke letters ER achterlaet; en
daerenboven nog de D in T verandert. Het
zelfde heeft plaets in *misschien*; indien dit, vol-
gens SIEGENBEEK (204) en WEILAND (205), nyt
mag en *geschieden* bestaet; maer indien het eersto
lit *mis* ware, gelyk het zoud kunnen moógelyk
weezen, want *MISSCHIEN zal hy komen* kan ge-
heel wel beteekenen, dat het kan *mis geschieden*
dat hy kome; dan zoud de algemeene uitspraak
hier enkelyk tegen de samenstelling zondigen,
doór het achterlaeten van oórsprongelyke letters.

Gevolg.

§. 993. Uyt het in de Vierde Tegenstrydigheyd
aengehaelde, volgt dat de algemeene uitspraak op
dry

(204) Verhandeling over de Nederduitsche Spelling.
Bladz. 206.

(205) Nederduitsch Taalkundig Woordenboek.

390 TEGENSTR. TUSSCHEM DE ALG. UYTSPR.

dry wyzen kan tegenstrydig zyn aen de zamensstelling:

1. Wanneer zy in de zamengestelde meer schriftteekens gebied te gebruyken, dan er in de enkelvoudige zyn.

2. Als zy min schriftteekens wilt gebruykt hebben, dan er letters in de oorsprongelyke voorkomen.

3. Wanneer de algemeene uytpraak eenige oorsprongelyke letters in de zamengestelde verandert.

VAN DE VIJFDE TEGENSTRYDIGHEID OF VAN DE TEGENSTRYDIGHEID TUSSCHEM DE ALGEMEENE UYTSPRAEK EN DE AFLEYDING.

§. 994. Tot de volkomene overeenkomst tuschen de uytpraak en de afleyding, zoud de uytpraak in de afgeleyde woorden geene letters van de oorsprongelyke moogen veranderen, weglaeten, noch onoorsprongelyke letters daer byvoegen: niettegenstaende, wilt de algemeene uytpraak, dat er in veel afgeleyde woorden eenige letters bygevoegd of veranderd worden; en in sommige wilt zy, dat er schriftteekens, die in de oorsprongelyke voorkomen, achtergelaeten worden. Zoo heeft zy by eene menigte van woorden den onwezenlyken klank van de zachtkorte r gevoegd. Zie §. 559.

§. 995. Om de hardluydendheyt van twee r ,
in

in de laatste lettergreep van *hooren*, *zwaerer*, en diergelyke woorden, te vermyden, heeft men de *n* ingevoerd; en men zegt en schryft *hoorder*, *zwaerder*, enz. Zie §. 562.

§. 996. De algemeene uitspraak van *smæden* en *schepen* is tegenstrydig aen de afleyding; omdat men, volgens deze, zoud moeten *smiden* en *schipen* schryven.

§. 997. De algemeene uitspraak van *bereyds*, *bereyden*, is tegenstrydig aen de afleyding; omdat den oorsprongelyken klank *æ* hier veranderd is.

§. 998. De algemeene uitspraak is ook tegenstrydig aen de afleyding in

<i>bezwyken</i>	van	<i>zwak</i> .
<i>bidden</i>	van	<i>bed</i> .
<i>binden</i>	van	<i>band</i> .
<i>breyden</i>	van	<i>breed</i> .
<i>des daegs, hedendaegs, van daeg, komende van dag.</i>		
<i>drenken</i> }	van	<i>drank</i> .
<i>drinken</i> }		
<i>enkel</i>	van	<i>een</i> .
<i>gulden,</i>		<i>vergulden, enz., van goud.</i>
<i>helpen</i>	van	<i>hulp</i> .
<i>heuvell</i>	van	<i>heven</i> (heffen).
<i>hoofsch</i>	van	<i>hof</i> .
<i>kiezen</i>	van	<i>keus</i> .
<i>pijken</i>	van	<i>pek</i> .
<i>schééfje</i>	van	<i>schip</i> .

SCHEN-

392 TEGENSTR. TUSSCHEN DE ALG. UITSPR.

SCHENDEN	van	<i>schand.</i>
SLAEGS (raeken)	van	<i>slag.</i>
SPREÉKEN	van	<i>spraak.</i>
te WEÉG	van	<i>weg.</i>
TWINTIG, DERTIG,	van	<i>twé, drý, etz.</i>
VESTEN	van	<i>vast.</i>
ZINGEN	van	<i>zang.</i>
zyns WEÉGS	van	<i>weg.</i>

§. 999. In *dagen* (meervoud van *dag*) is er geene strydigheyd tegen de afleyding voór het gezigt, maer enkelyk voór het gehoor; want *dagen*, afstammende van *dag*, is volkomenlyk overeenkomstig met de regels der geschrevene afleyding: maer, wanneer men het als gesproken teken beschouwt, ziet men dat *dagen* tegen de gesprokene afleyding zondigt; omdat den korten klank van het eenvoud tot éenen langen in het meervoud overgaet. Het zelfde heét plaats in

<i>baden,</i>	} meervoud } van het zelfstan- } dig naemwoórd } (substantivum)	} <i>bad.</i> } <i>God.</i> } <i>lot.</i> } <i>slag.</i>
<i>Goden,</i>		
<i>loten,</i>		
<i>slagen,</i>		

VAN DE ZESDE TEGENSTRYDIGHEID OF VAN DE TEGENSTRYDIGHEID TUSSCHEN DE ALGEMEENE UITSPAEK EN DE OVEREENKOMST.

§. 1000. De overeenkomst leert hoe men één woórd moet schryven, doór de gelykheyd die er heerscht

heerscht tusschen dit en het bekende van het zelfde slag. B. v. gelyk men in *ik weêf, gy beêft, hy zweêft*, en duyzend andere, den langen klank doór twee letters uytdrukt; zoo zal men ook, volgens den regel der overeenkomst of regelmaet der tael, schryven *ik bewaerhêêd, weês* (imperativus), *hy lêêft*, enz., dit is, den langen klank der *z* doór twee letters afbeelden: schoon die woórden eygenlyk de zelfstandige naemwoórden *waerheden, wezen, leven*, schynen te zyn welke tot werkwoórden gemaekt zyn.

§. 1001. Men herinnere zich, dat er, om eén besluyt van overeenkomst te trekken van de woórden, welker spelling wy kennen, tot die, welker spelling nog in geen acht genomen is, alle de gelykheden van het zelfde slag moeten weézen.

§. 1002. Zoo dikwyls de algemeene uytpraek, in de zelfde omstandigheden, b. v. in alle veranderingen, als zyn de afdaelingen der zelfstandige en byvoegelyke naemwoórden, de vervoegingen der werkwoórden, de zelfde letters verbied te gebruyken; zoo dikwyls zondigt de algemeene uytpraek tegen de overeenkomst: als in *schepen, smêden, stêden*, en meer andere.

§. 1003. De overeenkomst vereyscht noodzaekelyk, dat de zelfde medeklinkers, welke in de verbuyging, verandering, of verlanging der woórd- den noodzaekelyk zyn, altyd tot sluytletters
ge-

304 **TRERNSTR. TUSSEHEN DE ALG. UYTSPR.**

gebezigd worden (206); als in *geleerde*, *gedachten*, *handen*, *kwaeden*, enz.: niettegenstaende de algemeene uytpraek in *geleerd*, *hand*, enz., den harden klank der *r* doet hooren; en dat zy gebied den harden klank der *r* en *s* van *graer*, *leés*, enz., met *v* en *z* te verwisselen, in *graeven*, *leézen*, enz.

§. 1004. Zoo is de algemeene uytpraek tegenstrydig aen de overeenkomst in

duyven, } zelfstandig naemwoórd.
weezen, }

droeven, } byvoegelyk naemwoórd.
wyzein, }

sterven, } werkwoórd.
leézen, }

Enz., enz., enz.

§. 1005. Opdat de uytpraek en de overeenkomst, in de werkwoórden, niet tegenstrydig zyn aen

(206) Het zelfde heeft plaats in het fransch. DES MARAIS zegt:

« Men moet ook in het meervoud der naemwoórden den eyndmedekliker van het eenvoud behouden: zoo om te beter te bewaeren de kennis van den oórsprong der woórden, en om er somwylen den zin en de beteekenis niet van te verwarren; als om zich te regten naer eénen der algemeenste regels der spraekkunst, welken is, dat al het verschil tusschen het meervoud en het eenvoud hier in bestaet, dat het meervoud, uytgenomen in eénige woórden, maer alleendelyk eéne *s* by het eenvoud voegt, zonder eénige andere verandering. »

aen elkander, zouden er in alle de veraanderingen der werkwoorden de zelfde letters van de wezenlyke of zaekelyke deelen moeten gevonden worden; als in *ik LEER, gy LEERde, dat ik LEERE, geleerd*, enz. Maer daer zyn één oneyndig getal werkwoorden, die, in de vervoegingen, de oorsprongelyke schrifteekens veranderen, afluaten, of andere letters daer byvoegen; welke aen te wyzen hier verdrietelyk zoud voorkomen, derhalve vergenoegen wy ons met deze aenmerking.

VAN DE ZEVENDE TEGENSTRYDIGHEID OF VAN DE TEGENSTRYDIGHEID TUSSEHEN DE VERDEELDE UYTSPRAEK EN DE VERDEELDE UYTSPRAEK.

§. 1006. Het volgt uyt de natuer der zaek, dat de ééne der spreekende tegenstrydig zyn aen de andere, zoo dikwyls de uyt spraek, omtrent één woórd, verdeeld is; dit is, dat de ééne verdeelde uyt spraek tegenstrydig is aen de andere. Wy zullen hier éénige punten aen haelen, waer omtrent de spreekende het niet eens zyn.

De ééne zeggen	{	<p><i>adel;</i> <i>barmhartig;</i> <i>garst;</i> <i>hart</i> (deel des ligchaems); <i>kammen;</i> <i>smart;</i> <i>star;</i> <i>gaern;</i></p>	de andere, daerentegen, zeggen	{	<p><i>edel.</i> <i>barmhertig.</i> <i>gerst.</i> <i>hert.</i> <i>kemmen.</i> <i>smert.</i> <i>ster.</i> <i>gaern.</i> <i>hard;</i></p>
----------------	---	---	--------------------------------	---	--

De ééne zeggen	<i>haerd;</i> <i>kaers;</i> <i>laers;</i> <i>naerstig;</i> <i>paerd;</i> <i>regtvaerdig;</i> <i>staert;</i> <i>waard;</i> <i>zwaard;</i> <i>mest;</i> <i>krepel;</i> <i>pitoor;</i> <i>nork;</i> <i>noót;</i> <i>afscheéren;</i> <i>beer;</i> <i>geweér;</i> <i>meér;</i> <i>vertetren;</i> <i>gemeente;</i> <i>kleen;</i> <i>pilaer;</i> <i>logen;</i> <i>molen;</i> <i>opspoóren;</i> <i>sloóren;</i> <i>toóg,</i> <i>volen;</i> <i>oórsprong;</i> <i>begrip;</i>	de andere, daerentegen, zeggen	<i>heird.,</i> <i>heirs.</i> <i>leirs.</i> <i>neirstig.</i> <i>peird.</i> <i>regtveirdig.</i> <i>steirt.</i> <i>weird.</i> <i>zweird.</i> <i>mist.</i> <i>krepel.</i> <i>putoor.</i> <i>nurk.</i> <i>neet.</i> <i>afscheiren.</i> <i>beir.</i> <i>geweir.</i> <i>meir.</i> <i>verteiren.</i> <i>gemevnte.</i> <i>kleyn.</i> <i>pyler.</i> <i>leugen.</i> <i>meulen.</i> <i>opspeuren.</i> <i>sleuren.</i> <i>teug.</i> <i>veulen.</i> <i>oorsprong.</i> <i>begrip.</i> <i>fluks;</i>
----------------	--	--------------------------------	--

De eéne zeggen	<i>fluks;</i> <i>nikken;</i> <i>ontvangen;</i> <i>ontvonken;</i> <i>hy wilt;</i> <i>nevens;</i>	de andere, daerentegen, zeggen	<i>flus.</i> <i>nikkel.</i> <i>ontfangen.</i> <i>ontvonken.</i> <i>hy wil.</i> <i>nevens.</i>
----------------	--	--------------------------------	--

Zie voórders de Negentiende Tegenstrydigheyd.

VAN DE ACHTSTE TEGENSTRYDIGHEYD OF VAN DE TEGENSTRYDIGHEYD TUSSCHEM DE VERDEFLDE UYTSPRÆK EN HET ALGEMEEN SCHRIFGEBRUYK.

§. 1007. Het schryfsgebruyk is algemeen omtrent het stellen der *h* in het begin van *hand*, *hangan*, *heel*, *held*, *huys*, en diergelyke woórd- den; nogtans de eéne spreeken hier de *h* uyt, en de andere niet: welke laetste verdeeide uyt- spraek vervolgens tegenstrydig is aén het algémeen schryfsgebruyk.

§. 1008. « Nog dient hier, zegt WEILAND (207), iets van den uytgang *sch*, by verkorting voór *isch*, gezegd te worden, als zynde eénen zeer gemeenzaemen uytgang van byvoegelyke naemwoórd- den, het zy van andere byvoegelyke, het zy van zelfstandige naemwoórd- den afkomstig, als *grootsch* van *groot*, *regtsch* van *regt*, *trotsch* van *trots*, *aerdsch* van *aerd*, *daegsch* van *dag*,
rot-

(207) Nederd. Spraakk. Earste Deel, §. 121.

398 TEGENSTR. TUSSCHEN DE VERD. UTSPR.

rotterdamsch van Rotterdam, en veel andere. De dagelyksche uitspraak laet hier wel veelal de enkele s hooren; waerom men, hier mede overeenkomstig, ook wel *aerdse*, *rotterdamse*, schreef: doch deze schikking naer de spreéktael is in den schryfstyl voórlang reeds afgekeurd, en men schryft *aardsche*, enz. »

§. 1009. Uyt het van sch, op het eynd van *grootsch grootsche*, enz., gezegde, volgt dat de verdeelde uitspraak s laet hooren; daer het algemeen schryfgebruyk dry zamenklanken sch voórdert, dit is, dat éenen enkelen zamenklank in de uitspraak doór dry medeklinkers in het geschrift uytgedrukt word.

VAN DE NEGENDE TEGENSTRYDIGHEYD OF VAN DE TEGENSTRYDIGHEYD TUSSCHEN DE VERDEELDE UITSPRAEK EN HET VERDEELD SCHRIFGEBRUYK.

§. 1010. Wanneer de uitspraak verdeeld is, en dat de uytgesprokene tael volkomenlyk met de geschrevene overeenstemt; het kan anders niet zyn of de verdeelde uitspraak moet tegenstrydig zyn sen het verdeeld schryfgebruyk. Zie Zevende Tegenstrydigheid.

VAN

VAN DE TIENDE TEGENSTRYDIGHEYD OF VAN DE
TEGENSTRYDIGHEYD TUSCHEN DE VERDEELDE
UYTSAPRAEK EN TWEE VERDEELDE SCHRIFGEBRUYKEN.

§. 1011. Het gebruyk is verdeeld omtrent het zigtbaer voórstellen van éénige denkbeelden: de ééne, b. v., stellen *schacheren*; de andere, daerentegen, schryven *schaccheren*. En gelyk de spelling, omtrent dat woórd, verdeeld is; zoo is des zelfs uytpraek ook niet eenstemmig. De ééne spreéken het uyt als of er stond *schācheren*, met de lange *ā*; de andere, daerentegen, doen dit luyden, als of men spelde *schachcheren*, met ééne scherpe *ā*, en met twee *ch*: welke laetste wys van uyt spreéken tegenstrydig is aen het eerste verdeeld gebruyk *schacheren*, welk geene scherpe *ā* bezigt; als ook aen het tweede verdeeld gebruyk *schaccheren*, welk op het eynd van de eerste lettergreép éénen zachten zamenklank (*g*) stelt, daer in de uytpraek éénen scherp (*ch*) gehoord word. Zie voórders Tienden Voórstel, bladz. 344.

VAN DE ELFDE TEGENSTRYDIGHEYD OF VAN DE
TEGENSTRYDIGHEYD TUSCHEN DE VERDEELDE
UYTSAPRAEK EN DE ZAMENSTELLING.

§. 1012. Daer zyn zamengestelde woórdén, waer omtrent de uytpraek verdeeld is: de ééne by de zelve éénige letters voegende, of daer éénige van veranderende, of afneémende; en de

400 TEGENSTR. TUSCHEN DE VERD. UYTSPR.

de andere, daerentegen, de zelve uytspreekende met de enkele bestanddeelen der zamengestelde. Dusdaenige zyn *godgeleerde, Amsteldam, radbraeken*; waer voór veële zeggen *godgeleerde, Amstendam, rabraeken*: welke laetste wys van uytpraak tegenstrydig is aen den regel der zamenstelling; omdat men in het eerste den onwezenlyken klank *s* invoegt, in het tweede den klank *l* verandert in *r*, en omdat men in het derde den klank *d* van *rad* achterlaet.

VAN DE TWAELFDE TEGENSTRYDIGHEID OF VAN DE TEGENSTRYDIGHEID TUSCHEN DE VERDEELDE UYTSPRAEK EN DE AFLEYDING.

§. 1013. Gelyk de uytpraak omtrent veél zamengestelde woórden is, zoo is zy ook ten opzichte van veél afstammelingen. De eéne, te zeer gezet op welluydendheid, veranderen of verwisselen dikwyls de oórsprongelyke klanken, of voegen er eénige by; of, het geén echter maer zelden gebeurt, neémen eénige klanken der oórsprongelyke weg: daer de andere, meer lettende op den grondregel der afleyding, de woórd-oórsprongelykheid ongeschonden bewaeren.

§. 1014. De uytpraak is verdeeld in zeer veél zelfstandige en hyvoegelyke naemwoórden, die op *en*, achter *l* of *n*, uytgaen. De eéne zeggen *speeler, feller, weldoener, inwoóner, dunner, kleynner*, enz.; en de andere, daerentegen, zeggen *speelver, felver, weldoover, inwoónder, dun-*

dunder, kleynder, enz.: maer deze laetste wys van uytpraek is tegenstrydig aen de afleyding, welke de inlassching der *D* verbied.

VAN DE DERTIENDE TEGENSTRYDIGHEID OF VAN DE TEGENSTRYDIGHEID TUSSCHEM DE VERDEELDE UYTSAPRAEK EN DE OVEREENKOMST.

§. 1015. Zoo dikwyls de ééne der spreekende, in de veranderingen, als afdaelingen en verbugingen, dit is, in de zelfde omstandigheden, gelyke klanken gebruyken; en dat, daerentegen, de andere, ook welsprekende, in de gezegde gevallen, niet gelyk voordgaen, maer, in de veranderingen der woorden, ook verandering in de oorsprongelyke klanken maeken: zoo dikwyls is de uytpraek dezer laetste ééne verdeelde uytpraek tegenstrydig aen de overeenkomst.

Deze tegenstrydigheyd doet zich meestal voór in den onvolmaekt voorledenen tyd der aentoonende wys sommiger werkwoorden, en der zelve lydende byvoegelyk naemwoord, adjectivum passivum, of, by andere, participium passivum. Zoo zeggen de ééne *ik werkte, ik heb gewerkt; ik legde, ik heb gelegd*: de andere *ik vrocht of wrocht, heb gevrocht of heb gewrocht; ik leyde, ik heb geleyd*; enz. Welke laetste wys van uytpraek duydelyk tegenstrydig is aen de overeenkomst.

VAN

VAN DE VEERTIENDE TEGENSTRYDIGHEYD OF VAN
DE TEGENSTRYDIGHEYD TUSSCHEH HET ALGEMEEN
SCHRYFGEBRUYK EN TWEE VERDEELDE
UYTSPRAKEN.

§. 1016. Handelende van de tegenstrydigheyt tusschen de algemeene uytpraak en het algemeen schryfgebruyk, zagen wy dat die, in veel gevallen, aen dit tegenstrydig is. Maer daer zyn zeer weynige gevallen, in welke het algemeen schryfgebruyk tegenstrydig is aen twee verdeelde uytpraeken. Dit geschied echter in *hemelsche, slaefscne, wereldscne*, enz. : want de eéne spreéken deze woórdén uyt, als of zy geschreven waren *hemelse, slaefse*, enz., met eéne enkele s; de andere, daerentegen, spreéken die uyt, met twee zamenklanken, in de plaets van met dry, gelyk men hier zoud moeten doen, tot de volkomene overeenkomst van de uytpraak met de spelkunde.

VAN DE VYFTIENDE EN ZESTIENDE TEGENSTRYDIGHEYD OF VAN DE TEGENSTRYDIGHEYD TUSSCHEH HET ALGEMEEN SCHRYFGEBRUYK EN TUSSCHEH DE ZAMENSTELLING EN DE AFLEYDING.

§. 1017. In de tegenstrydigheden tusschen de algemeene uytpraak en tusschen de zamenstelling en de afleyding, hebben wy aengetoond de gevallen, in welke er tusschen de algemeene uytpraak en tusschen de zamenstelling en de afleyding

ding tegenstrydigheden zyn. Zoo dikwyls men schryft gelyk men spréekt; zoo dikwyls is er eéne tegenstrydigheyd tusschen het algemeen schryfgebruyk en tusschen de samenstelling en de afleyding, als er eéne tegenstrydigheyd is tusschen de algemeene uytpraek en tusschen de samenstelling en de afleyding. Derhalve wy den leézer tot deze laetste Tegenstrydigheden te rug zenden.

VAN DE ZEVENTIENDE TEGENSTAVDIGHEYD OF VAN DE TEGENSTRYDIGHEYD TUSSEN HET ALGEMEEN SCHRYFGEBRUYK EN DE OVEREENKOMST.

§. 1018. In de woorden moet men onderscheyden twee *deelen*. Het wezenlyk of zaekelyk, dat wy het *beteekenende* deel naemen, is *ZAK* in *zakken*; want het is doór deze dry letters dat men ziet wat dit woórd beteekent: de andere letters *KEN* helpen niet tot de oorsprongelyke of wortellyke beteekenis, maer dienen enkelyk om het meervoud aen te toonen; het welk wy daerom *bepaelende* deel naemen. Nog duydelyker zal men het bepaelende deel merken in *wy MAEKEN*. De wortellyke beteekenis word doór de letters *MAEK* uytgedrukt: de letters *TE* geéven te kennen, dat dit woórd tot den verledenen tyd bepaeld is: de letter *N* is ook eéne bepaelende letter van het getal; want zy aentoont dat de beteekenis en den tyd van *maekten* tot het meervoud, en niet tot het enkelvoud, behoort: zelfs

404 TEGENSTR. TUSSCHEM HET VERD. GEBR.

zelfs mag men zeggen, dat zy éénigerwys ook den persoón aenduyd; mits *machten* niet, dan aen den eersten en derden kan toegepast worden.

§. 1019. De overeenkomst, zoo wy gezien hebben (208), leert, dat men het zaakelyk of wortellyk deel eens woórd, in alle veranderingen, ongeschonden moet bewaeren: zoo is dan het algemeen schryfgebruyk tegenstrydig aen de overeenkomst, zoo dikwyls men in de veranderingen van één woórd der zelve wezenlyk of wortellyk *deel* niet ongeschonden bewaert; als in *ik brak, lag, loóg, schreef, sloeg, trok, viel*, enz.

Zie wyders Zesde Tegenstrydigheyd.

VAN DE ACHTTIENDE TEGENSTRYDIGHEID OF VAN DE TEGENSTRYDIGHEID TUSSCHEM HET VERDEELD GEBRUYK EN TWEE VERDEELDE UYTSPRAEKEN.

§. 1020. De ééne schryven *oir* (naegeslagt), *oirkonde, oirsprong, oirzaek*; en de andere stellen *oor, oorkonde*, enz. De eerste spreken deze woórdén uyt met de scherplange *o*, en de andere laeten hier de zachtlange *o* hooren: maer de gééne deze woórdén met *oi* schryven zondigen tegen beyde de verdeelde uytspreekén; omdat, volgens §. 926, noch de zachtlange noch de scherplange *o* doór *oi* kunnen afgemaeld worden.

VAN

(2c3) Zie bladz. 316, Vraagstuk *Wat verschil* enz.

VAN DE NEGENTIENDE TEGENSTRYDIGHEID OF VAN
DE TEGENSTRYDIGHEID TUSSCHEN HET VERDEELD
GEBRUYK EN HET VERDEELD GEBRUYK.

§. 1021. Deze tegenstrydigheyd heeft plaets, zoo dikwyls de schryvende verdeeld zyn; en als de uyt spraek verdeeld is, en dat er eéne volkomene overeenkomst is, tusschen de gesprokene en de geschrevene tael.

§. 1022. BEMERKING. Schoon zeer veel wóorden, als *garst* en *gerst*, *dacht* en *docht*, *zwarm* en *zwerm*, enz., van veel schryvers onverschilliglyk gebruykt worden; mag men nogtans zeggen, dat het gebruyk, omtrent die wóorden, verdeeld is. Een en het zelfde denkbeeld word nu zoo, dan anders voorgesteld: eénige schryvende keuren enkelyk *garst*, *dacht*, enz., goed; andere alleenelyk *gerst*, *docht*, enz.; en de andere, die geen byzonder gevoelen willen aanneemen, gebruyken onverschillig de eéne en de andere. Welke reden ons genoegzaam geschenen heeft, om de zelve als verdeelde gebruyken te doen aanmerken; het welk in andere vóórvalleu ook plaets heeft.

§. 1023. Hier zullen wy laeten volgen eéne lyst van wóorden; waer omtrent het schryfgebruyk verdeeld is.

De eéne schryven | *adel*,
| *garst*,
| *karel*,
| *karn*,
| *kars*,
| *krat*,

de andere stellen | *edel*.
| *gerst*.
| *kerel*.
| *kern*.
| *kers*.
| *kret*.

lom-

De ééne schryven	lombard, opstal, park, parkement, sprankel, stang, star, varken, varsch, zwarm, dacht, damp, overtallig, rogchelen, rommelen, rat, slabberen, maarschalk, maarschalk, haegdis, haegdis, mostaerd, mostaard, oorbær, oorbær (B. N.), plompærd, plompaard, pronkærd, pronkaard, standærd, standaid, tabbærd, tabbaard, tartær, tartaar, vaendel, vaandel, plaester, plaaster, ik waeyde of waaide over, rabouw,	de andere stellen	lombard. opstel. perk. perkement. sprenkel. steng. ster. verken. versch. zwerm. docht. domp. overtollig. rogchelen. rommelen. rot. slobberen. marschalk. haegdis. mosterd. oorbær. plomperd. pronkerd. standerd. tabberd. tarter. vendel. pleyster. ik woey over. rabouw.
------------------	--	-------------------	--

ge-

De ééne schryven

gegronde,
 antwoord,
 geleerd,
 loods,
 mids,
 rondom,
 voórtaen,
 abdis,
 abdy,
 menigvuldig,
 end,
 knekel,
 krepel,
 gergel,
 hette,
 kennip,
 krib,
 mengel,
 mist,
 pik,
 print,
 rigtsnoer,
 schil,
 smiltan,
 krewel,
 wremelen,
 gramiken,
 kretelen,
 kors,
 karmozyn,

de andere stellen

gegronde,
 antwoord.
 geleert,
 loots.
 mits.
 rondom.
 voórtaen.
 abdis.
 abdy.
 menigvuldig.
 end.
 knekel.
 kreupel.
 gergel.
 hutte.
 kennip.
 krib.
 mingel.
 mist.
 pik.
 print.
 rigtsnoer.
 schil.
 smiltan.
 krewel.
 wremelen.
 gramiken.
 kretelen.
 kors.
 karmozyn.

kau-

De ééne schryven	<i>kauwerde,</i> <i>vennoot,</i> <i>felp,</i> <i>kneppel,</i> <i>lens,</i> <i>populier,</i> <i>ren,</i> <i>schelp,</i> <i>spel,</i> <i>krègel,</i> <i>heem,</i> <i>kleen,</i> <i>reëf,</i> <i>streem,</i> <i>teem</i> (zelfstandig naemw.), <i>beer</i> (ours), <i>zweëren,</i> <i>leur,</i> <i>peukel,</i> <i>kleyns,</i> <i>oefenen,</i> <i>vrangkryk,</i> <i>ontfangen,</i> <i>ontfonken,</i> <i>teffens,</i> <i>act,</i> <i>gedact,</i> <i>kract,</i>	de andere stellen	<i>kauwoerde.</i> <i>vennoot.</i> <i>fulp.</i> <i>knuppel.</i> <i>luns.</i> <i>populier.</i> <i>run.</i> <i>schulp.</i> <i>spul.</i> <i>krègel.</i> <i>heym.</i> <i>kleyn.</i> <i>rif.</i> <i>striem.</i> <i>tien.</i> <i>beir.</i> <i>zweiren.</i> <i>loór.</i> <i>puukel.</i> <i>kleens.</i> <i>oeffenen.</i> <i>vrangkryk.</i> <i>ontfangen.</i> <i>ontvonken.</i> <i>tevens.</i> <i>acht.</i> <i>gedacht.</i> <i>kracht.</i>
------------------	--	-------------------	---

Enz., enz., enz.

ga-

De ééne schryven

gacelen,
besprengelen,
blaesbalo,
koninklyk,
moggel,
pitoór,
lidmaest,
dierde,
stieren,
rieken,
siemelen,
kniezen,
knokel,
vullis,
stamelen,
tondel,
vondel,
kalbas,
gezamenlyk,
logen,
morel,
romer,
grom,
lof,
bonsing,
bos,
dobbel,
klongel,
lob,
mosch,

de andere stellen

gacelen.
besprengelen.
blaesbalk.
koninklyk.
mokkel.
pitoór.
ledemaet.
duerde.
stueren.
ruken.
siemelen.
kniezen.
knokkel.
vutlnis.
stameren.
tonder.
vonder.
kalbas.
gezamentlyk.
leugen.
moerel.
romer.
grobm.
loof.
bunsing.
bos.
dubbel.
klongel.
lob.
musch.

mos-

De eene schryven

muskot,
 norik,
 oechtend,
 pulver,
 schob,
 schot,
 rioel,
 oir (meegeslagt),
 oirkonde,
 oirsprong,
 oirzaek,
 kobmt,
 kobmst,
 growwel,
 latouw,
 sprouw,
 poncy,
 smis,
 spons,
 loys,
 pos,
 bloeyzel,
 brouwzel,
 plaetsen,
 schepsel,
 voedsel,
 samen,
 kurwats,
 kroót,
 knoter,

de andere stellen

muskot.
 nurk.
 echtend.
 pulver.
 schob.
 schut.
 rioél.
 oór.
 oórkonde.
 oórsprong.
 oórsaek.
 komt.
 komst.
 growel.
 latuw.
 spruw.
 poncy.
 smids.
 spongie.
 leyst.
 post.
 bloeyzel.
 brouwzel.
 plaetzen.
 schepzel.
 voedzel.
 zamen.
 kurwats.
 kroót.
 kneuter.
 hoór,

De eene schryven	hoórn,	hóren.
	hoórn,	kóren.
	woórn (nekeren visch),	woórn.
	klant,	klant.
	kalmink,	kalmink,
	knaster,	knaster.
	doórgaens,	doórgaens.
	volgens,	volgens.

§. 1024. De eene schryven *kleyner* of *kleiner*, *zuerer*, enz.; en de andere voegen hier *eene* *n* in, en schryven *kleynder*, *zuerder*, enz.

De eene schryven *anderzins*, *eénigzins*, *geenzins*; en de andere *anderszins*, *eénigszins*, en *geenzins*.

Men schryft ook *althands* en *althans*.

De eene schryven *hoe veel* in twee woórdén; en de andere in een, dus *hoeveel*.

Men schryft ook *boekenkas* en *boekekas*, *boekenkamer* en *boekekamer*, enz.

Men gebruykt het aeneenbindingteeken ook zeer verschillig.

De eene stellen in het meervoud *tafels*, enz.; en de andere *tafelén*, enz.

De eene schryven in twee en dry woórdén *zamen gesteld*, *een en twintig*, enz.; daer de andere deze tot een woórd zamentrekken; dus *zamen gesteld*, *eenentwintig*, enz.

§. 1025. Daer zyn eénige woórdén die by de Hollanders met de zachtlange *n* en *o* geschre-

412 TEGENSTR. TUSSCHEH HET VERD. GREA.

schreven worden, en van de Vlaemingen met de scherplange; en omgekeerd: b. v. de Hollanders zeggen *beleedigen*, *boórd*, *doos*, *moórd*, *persoón*, *roós*, *tyloós*, enz.; en de Vlaemingen zeggen *beledigen*, *boord*, *doós*, *moord*, *persoon*, *roos*, *tyloos*. enz.

§. 1026. De Hollanders schryven veel woórd- den met de lange A en de lange E, waer de Vlaemingen zich van EI bedienen; als *heér*, *heir*; *meér*, *meir*; *lantaern* (ladiaren), *lantzirn*; *taer- ling*, *teérling*, *tearling*; *vaerdig*, *veérdig*, *veirdig* (§. 963. — §. 971).

VAN DE TWINTIGSTE, EENENTWINTIGSTE, EN TWEE- ENTWINTIGSTE TEGENSTRYDIGHEYD OF VAN DE TEGENSTRYDIGHEYD TUSSCHEH HET VERDEELD GEBRUYK EN DE BEREDENEÉRDE GRONDEN.

§. 1027. Het geén plaets heeft omtrent het al- gemeen schryfgebruyk, de algemeene uytspreek, en de beredeneérde gronden, wanneer men schryft zoo als men spreekt; heeft ook plaets ten aen- zien van het verdeeld gebruyk en de zamenstel- ling, de afleyding, en de overeenkomst, als de uytspreek verdeeld is, en dat er eéne volkome- ne overeenkomst tusschen de gesprokene en de geschrevene teekens is: vervolgens, zoo dikwyls de uytspreek op de gemelde wys verdeeld is en tegenstrydig aen de zamenstelling, de afleyding, of de overeenkomst; zoo dikwyls is het schryfge- bruyk

bruyk tegenstrydig aen de zamenstelling, de af-
leyding, of de overeenkomst

§. 1028. Het verdeeld gebruyk is tegenstrydig
aen de zamenstelling

in
bermhertig,
regtværdig,
rabraeken,
alnergrootst,
alderley,
alderliefst,
rontom,
elende,
eenderley,
geenderley,
rigtsnoer,
ontfangen,
ontfonken,
koninkryk,
aenvangkelyk,
koninklyk,
sprinkhaen,
Amsterdam,
anderszins,
eenigszins,
geenzins,
tinnewerk,

voór
barmhartig.
regtværdig.
rabraeken.
alnergrootst.
alderley.
alderliefst.
rondom.
elende.
eenerley.
geenerley.
regtsnoer.
ontvangen.
ontvonken.
koninkryk.
aenvangkelyk.
koninklyk.
sprinkhaen.
Amsterdam.
anderzins.
eenigzins.
geenzins.
tinwerk.

§. 1029.

§. 1029. Het verdeeld gebruik is tegenstrydig aen de afleyding

in	edel,	voor	adel.
	bestendig,		bestandig.
	kemmaen,		kammaen.
	krenkte,		krankte.
	temmen,		tammaen.
	verlangen,		verlangten.
	overtollig,		overtallig.
	smis,		smids.
	rigten,		regten.
	gebreekig,		gebreekig.
	portier,		poortier.
	toneel,		tooneel.
	abdis,		abtdis.
abdy,	abtdy.		

§. 1030. Het verdeeld gebruik is tegenstrydig aen de overeenkomst

in	barmhartig,	voor	bermhertig.
	dalen,		dallen.
	joeg,		jaegde.
	vroeg,		vraegde.
	graat,		gracht.
	hegt,		hecht.
	verdaet,		verdacht.
	geleyd,		geleed.
	leyde,		leede.

ge-

in	gezejd,	voor	gezegd.
	daet,		dacht.
	vermetel,		vermeten.

Bemerking.

§. 1031. Wanneer het in éénige gevallen gebeurt, dat één denkbeeld op dry of meer wyzen geschreven word; kan men, als boven te werk gaende, vinden welke en hoe ver de eéne of de andere wyzen tegenstrydig zyn.

§. 1032. Schoon men, met den eersten oogslag, zoud zeggen, dat er vier verdeelde gebruyken zyn in het schryven van *herwaerd* (209), *herwaerds* (210); *herwaert* (210), *herwaerts* (210); *derwaerd* (209), *derwaerds* (210); *derwaert* (210), *derwaerts* (210): kan men nogtans, deze verscheydene soórten van schryfwyzen naeder beschouwende, de zelve tot twee brengen; want het gebruyk is maer eens verdeeld omtrent de zelfde zaak. De eéne willen eéne *r*, daer de andere eéne *d* gebruyken; de eéne stellen eéne *s* op het eynd, daer de andere deze woorden zonder *s* schryven.

§. 1033.

(209) WINKELMAN, in zyn Néderdultsch en Fransch Woordenboek, stelt *herwaerd* en *derwaerd*.

(210) By SIEGENBEEK, bladz. 160 zyner Verhandeling, vind men *herwaerts*, *derwaerts*; *herwaerds*, *derwaerds*; en *herwaert*, *derwaert*.

§. 1033. Men schryft *tandstoóker* (211) (zamen-
 gesteld van *tand* en *stoóker*), *tandstoóker*
 (212), *tandenstoóker* (213); *lykteeken* (214) (za-
 mengesteld van *lyk* en *teeken*), *likteeken* (214),
lnteeiken (214), *lyteeken* (214), *leenteeken* (214);
lykdoren (214) (zamen-
 gesteld van *lyk* en *doren*),
likdoren (214), *lndoren* (214), *lydoren* (214).
 Maer wanneer men den regel der zamenstelling,
 waer van wy (§. 828.) gesproken hebben, wel
 inziet, zal men klar en duydelyk merken, dat
 het schryven, van *tandstoóker*, *lykteeken*, *lyk-*
doren, enkelyk overeenkomstig is met den regel
 der zamenstelling; en dat de andere schryfwyzen
 min of meer van den zelfden regel afdwaelen, en
 vervolgens aen de zamenstelling tegenstrydig zyn.

§. 1034. Men vind *oórsprongelyk* (zamen-
 gesteld van *oórsprong* en *lyk*), *oórspronkelyk*
 (215), *oórspröngkelyk* (215); *afhangelyk* (za-
 mengesteld van *afhang* en *lyk*), *afhankelyk* (215),
afhancelyk (212): welke alle tegenstrydig zyn
 aen den regel der zamenstelling (§. 828), maer
 het

(211) Néderduitsch en Fransch Woordenboek, door O.
 R. F. W. Winkelman.

(212) Nieuw Néderduitsch en Fransch Woórd-en-boek
 door J. Des Roches.

(213) Weijlands Néderduitsch Taalkundig Woórd-en-boek.

(214) Verhandeling over de Néderduitsche Spelling, door
 M. Siegenbeek. Bladz. 212.

(215) Woórd-en-boek voor de Néderduitsche Spelling,
 door Siegenbeek.

het één meer dan het ander. De schryfwys van *oórspronkelyk*, *oórspronkelyk*, *afhankelyk*, *afhankelyk*, is meer tegenstrydig dan die van *oórspronkelyk* en *afhankelyk*.

§. 1035. Men schryft *balderen* (213) (216), *bolderen* (213) (216), en *bulderen* (213). afkomstig van *bul* (ééne stier), klanknaebootsende woórd (213): en aengezien het woórd *BULDEREN*, beter den natuerlyken klank uytdrukkende, dan *BALDEREN* en *BOLDEREN*, alleen het zaekelyk deel *BUL* van het grondwoórd behouden heeft (§. 828.); blykt daer uyt volkomenlyk dat *BALDEREN* en *BOLDEREN* tegenstrydig zyn aen de afleyding.

§. 1036. Men vind ook geschreven *wereld*, *waereld* of *wareld*, *weireld* of *weêreld*. De schryfwys van *waereld*, *wareld*, *weireld*, en *weêreld*, is tegenstrydig aen de uytspreek en het schryfgebruik van *wereld*: zy is ook tegenstrydig aen de gemeene overeenkomst (§. 802.), heerschende tusschen de hoog-en neder-duytsche taal; want in het hoogduytsch schryft men *welt*, waer mede *wereld*, dat het gebruik is van *SIEGENEEK* en *WEILAND*, alleen overeenkomt.

§. 1037. Het gebeurt niet zelden, dat wanneer één woórd op dry of meer verscheydene wyzen gespeld word, er ééne of meer wyzen zyn die den naem van verdeeld gebruik niet móogen hebben (§. 850.).

§. 1038.

§. 1038. Van de dry schryfwyzen *laschen* (217), *lascnen* (218), *lascnen*, (219), kan *lascnen*, maer van enkele persoónen gebruykt zynde, tot het schryfgebruyk niet behooren (§. 362); en diesvolgens zyn er maer twee verdeelde gebruyken, te weeten *laschen* en *lascnen*.

Gevolg.

§. 1039. Uyt het overleézen van het geén wy in de tegenstrydigheden gezegd hebben, volgt dat het schryfgebruyk van één woórd aen meer dan eenen spelgrond kan tegenstrydig zyn.

§. 1040. Wanneer het gebruyk verdeeld (§. 850.) is, en dat men schryft gelyk men spreekt, zyn deze verdeelde gebruyken altyd tegenstrydig aen twee spelgronden; te weeten aen de ééne verdeelde uytpraek (§. 849.), en aen het verdeeld gebruyk, dat met deze uytpraek overeenkomt: en wanneer dit plaets heeft omtrent zamengestelde, afgeleyde, of doór de byzondere of de gemeene overeenkomst te beslissen woórd; dan is het één verdeeld gebruyk ten minsten op dry wyzen tegenstrydig.

§. 1041.

(217) Nieuw Nederduytsch en Fransch Woórd-boek doór J. Des Roches.

(218) Woórd-boek voor de Nederduytsche Spelling, door Siegenbeek; en Nederd. Taalk. Woórd-b., door P. Weiland.

(219) Néderd. en Fransch Woórd-b., door O. R. F. W. Winkelman.

§ 1041. Het verdeeld gebruik *regtvEERdig* is tegenstrydig aen de samenstelling, aen de verdeelde uitspraek, en aen het verdeeld gebruik *regtvAERdig* of *regtvAARDig*.

§. 1042. *ZwERM* is tegenstrydig aen de verdeelde uitspraek en het verdeeld gebruik *zwARM*; als ook aen de gemeene overeenkomst, tusschen onze taal en het hoogduytsch, dat *schwARM* schryft.

§. 1043. *Act*, *loons*, *andwoórd*, enz., zyn tegenstrydig aen de algemeene uitspraek en aen de gemeene overeenkomst.

§. 1044. Het verdeeld gebruik *oIRkonde*, *oIRsprong*, *oIRzaak*, enz., is tegenstrydig aen de algemeene uitspraek (§. 926.), aen het verdeeld schryfgebruik, aen de gemeene overeenkomst (§. 802.), en aen de afleyding (§. 828.). In het hoogduytsch schryft men *URSache*, *URkunde*, *URsprung*, waer van het eerste lit *ur* duydelyk ontstaen is *uyt veber*, dat met ons oór van over volkomenlyk overeenstemt.

§. 1045. Het verdeeld gebruik *koninklyk*, *oórspronkelyk*, *Vrankryk*, enz., is tegenstrydig aen de verdeelde uitspraek *koninglyk*, *oórspronkelyk*, *Frankryk*, enz. Dit verdeeld gebruik is ook tegenstrydig aen de samenstelling (§. 828.); omdat men in *KONINKlyk* en *oóRSPRONKelyk* de *o* veranderd heeft in *k*, en in *VrANKryk* de *r*
in

in v. Deze verdeelde gebruyken zyn ook tegenstrydig aen de gemeene overeenkomst (§ 802.): omdat de met ons vermaegschapte hoogduytsche tael de oorsprongelyke teekens van de enkele niet verandert, weglaet, noch andere daer byvoegt; maer, in tegendeel, schryft *königlich*, *ursprünglich*, *Frankreich*, enz.

§. 1046. Het verdeeld gebruyk *BERMhertig*, *inwoónner*, *speëlber*, enz., is tegenstrydig aen de verdeelde uytpraek *barmhartig*, *inwoóner*, *speëlzer*. Het is tegenstrydig aen de afleyding (§. 828.): omdat men in het eerste lit van het zamengesteld woórd *BERMhertig*, de *A* van *barm*, dat voorkomt van *BEARMEN*, in *E* verandert; en omdat men in *speëlber*, *inwoónder*, enz., de hier onbeduydende letter *D* invoegt. Dit is ook tegenstrydig aen de gemeene overeenkomst (§. 802.): omdat men in het hoogduytsch stelt *BARMherzig*, met eene *A*; en *inwohner*, *spieler*, enz., zonder *D*.

Besluit.

§. 1047. Hier hebben wy de tegenstrydigheden tusschen de spelgronden opgegeéven. De geéne wy overgeslaegen hebben zullen uyt het gezegde op te maeken zyn. En hier mede moógen wy zeggen, dat wy vollediglyk beantwoórd hebben op het vraegstuk (bladz. 327.)

KOMEN ALLE DE SPELGRONDEN, DE UITSPRAEK,
HET GEBRUYK DER SCHRYVENDE, DE ZAMEN-
STELLING, DE AFLEYDING, EN DE OVEREEN-
KOMST ALTYD OVEREEN; DIT IS, ZYN ZY NOOYT
TEGENSTRYDIG DEN EÉNEN AEN DEN ANDEREN?

Vraagstuk.

*Zyn alle de (§. 904—§. 1047.) aengetoonde
tegenstrydigheden zoodaenig eygen aen de
geschrevene tael, dat er geene kunnen
weggenomen worden; dit is, in an-
dere woorden, is het spelgebruyk
aen geene verbeteringen
onderworpen?*

Bepaelingen.

§. 1048. Het spelgebruyk is de heikende en aengenomene wys van de denkbeelden, doór zichtbaere teekens of letters, voór te stellen.

§. 1049. De verbetering van het spelgebruyk bestaet in dit naeder te brengen aen de regels (§. 806.), waer op de spelling steunt.

§. 1050. **BEMERKING.** Dat het spelgebruyk overeenkomstig met alle de spelgronden aen geene verbetering onderworpen is, zal geene bevestiging behoeven; het is dan eygenlyk maer het *tegenstrydig* gebruyk welk kan verbeterd worden.

§. 1051. De wegneeming van eéne tegenstrydigheid, medebrengende eéne gelyke of meerdere tegenstrydigheid, is geene taelverbetering.

Ge-

Gevolg.

§. 1052. De verbetering van het spelgebruik kan niet gebouwd zyn op de wilkeurigheid van dezen of geénen persoón; maer moet gevestigd weézen op de gronden der spelkunde, dit is, op de natuer zelve.

§. 1053. **BEWERKING.** Twee soórtten van schryfgebruiken onderscheyden zynde, het verdeeld en het algemeen schryfgebruik (§. 850.); zullen wy van beyde afzonderlyk moeten spreéken.

VERBETERING

van het

VERDEELD GEBRUYK.

Bepaelingen.

§. 1054.

Wanneer het gebruik verdeeld is (§. 850.), zyn er natuerlyk twee elkander tegenstrydige gebuiken.

§. 1055. Deze twee verschillende spelgebruiken kunnen zich op dry wyzen voordoen.

1. Het één dezer verdeelde gebuiken kan overeenkomstig, en het ander verdeeld gebruik tegenstrydig zyn.

2. Zy kunnen alle beyde tegenstrydig zyn.

3. Zy kunnen alle beyde overeenkomstig weézen.

VAN

VAN DE EERSTE WYS VAN TEGENSTRY-
DIGHEYD DER VERDEELDE SPELGE-
BRUYKEN, of VAN TWEE VERDEELDE
SPELGEBRUYKEN; WAER VAN HET
EÉN OVEREENKOMSTIG EN HET AN-
DER TEGENSTRYDIG IS.

§. 1056. Al het geén van de eerste wys kan gezegd worden is besloten in deze dry volgende vraagstukken:

Wanneer het schryfgebruyk verdeeld (§. 850.) is, en dat het één der verdeelde gebruyken overeenkomstig is met alle de spelgronden (§. 806.), en dat het ander aen de algemeene uyt spraek (§. 849.) of aen eenen of meer beredeneerde spelgronden (§. 814—§. 816.), niet zynde de gemeene overeenkomst (§. 802.), tegenstrydig is; hoe ver is het schryfgebruyk (§. 728.) aen verbetering onderworpen?

Als het één verdeeld gebruyk (§. 850.) tegenstrydig is aen eene verdeelde uyt spraek (§. 849.), en het ander verdeeld gebruyk overeenkomstig; by hoe ver is het aen verbetering onderworpen?

Wanneer het gebruyk verdeeld is (§. 850.); en dat het één verdeeld gebruyk overeenkomstig
is

is met de gemeene overeenkomst (§. 802.) en alle de andere spelgronden (§. 806.), en dat daerentegen het ander verdeeld gebruik tegenstrydig is aen de gemeene overeenkomst: tot hoe ver is het schryfgebruik (§. 728.) aen verbetering onderworpen?

§. 1057. **BEMERKING.** Wy gaen thans over tot de oplossing van het

Eerste vraagstuk.

Wanneer het schryfgebruik verdeeld (§. 850.) is, en dat het één der verdeelde gebruyken overeenkomstig is met alle de spelgronden (§. 806.), en dat het ander aen de algemeene uytpraak (§. 849) of aen eenen of meer beredeneerde spelgronden (§. 814—§. 816.), niet zynde de gemeene overeenkomst (§. 802.), tegenstrydig is; hoe ver is het schryfgebruik (§. 728.) aen verbetering onderworpen?

Bemerking.

§. 1058. Het vraagstuk houdt in, dat het één der verdeelde gebruyken (§. 850.) moet overeenkomstig zyn, of, in andere woorden, niet strydig, noch ten geheele noch ten deele, aen de uytpraak, de samenstelling, de afleyding, of de overeenkomst (§. 806.); en dat het ander verdeeld gebruik moet tegenstrydig zyn aen de al-

algemeene uyt spraek (§. 849.), of aen de zamenstelling (§. 768.), of aen de afleyding (§. 776.), of aen de byzondere overeenkomst (§. 802.), dit is, aen éenen der vier algemeen aengenomene en herkende spelgronden (§. 806.); want de algemeene uyt spraek (§. 849.): de zamenstelling (§. 768.), en de afleyding (§. 776.), zyn van alle hoegenaemde letterkundige als eerste grondbeginsels der spelkunde aengenomen (§. 806.); de byzondere overeenkomst (§. 802.) of de regelmaetigheyd der schriftteekens is even zoo algemeen als de voórgaende, en word by alle schryvende als éenen wezenlyken spelgrond aengemerkt.

§. 1059. **BERMERKING.** Van de verdeelde uyt spraek (§. 849.) en van de gemeene overeenkomst (§. 802.) word hier geen gewag genaekt; omdat die onder het tweede (§. 1056.), en deze onder het derde vraagstuk (§. 1056.) begrepen is.

Eerste oplossing.

§. 1060. Wanneer er twee tegenstrydige stellingen, omtrent één punt van kunst of weétenschap, zyn; er is geen ander opregt middel, om het geschil te doen ophouden, dan die verschillige gevoelens met de innerlyke natuer of grondregels dier kunst of weétenschap te vergelyken. Wanneer het één gevoelen met de regels der kunst of weétenschap volkomenlyk overeenkomt, en het ander daer aen tegenstrydig is, volgt het uyt de natuer der zaak, dat de over-

overeenkomstige stelling alleen mag aenzien zyn als behoorende tot de kunst of weétenschap; en de andere, tegenstrydig zynde aen de zelfde kunst of weétenschap, tot deze niet kan behooren; en dat de eerste stelling, als overeenkomstig met de regels, moet behouden blyven; en de andere, daerentegen, als tegenstrydig, moet verbannen worden.

§. 1061. Zoo van gelyken, wanneer men in de spelkunst, welke ook eéne kunst is, verdeeld is, dat er twee tegenstrydige gevoelens zyn; is er ook geen ander middel, dan deze gevoelens te toetsen met de grondregels der spelkunde. En ondervonden hebbende dat het eén overeenkomstig is met alle de spelregels, en het ander tegenstrydig, gelyk het geval in het Vraegstuk is; moet men besluyten dat het tegenstrydig gebruyk, tegen de eerste gronden der tael zynde, als geen spelgebruyk kan doórgaen, maer, om zyne tegenstrydigheyd, moet uyt de tael geworpen worden, als tot de zelve niet behoorende: en dat het overeenkomstig verdeeld gebruyk hier alleen als schryfgebruyk mag gelden.

Tweede oplossing.

§. 1062. De verbetering van het spelgebruyk, welke bestaet in het schryfgebruyk gelykvormiger te maeken aen de regels der spelkunde, is niet alleen nuttig, maer zelfs noodzaekelyk. Maer wanneer men van twee verdeelde gebruyken, het eén

eén overeenkomstig en het ander tegenstrydig, het tegenstrydig niet verwerpt, en alleen het overeenkomstig behoud, is dit de spelling niet willen gelykvormiger maeken aen de regels; maer, daerentegen, de zelve van de regels vervreëmden, en onze tael meer en meer verwarren. Vervolgens enz.

Derde oplossing.

§. 1063. **BEMERKING.** „ Den grootsten lof ééner tael, zegt TEN KATE (220), steekt in de redentykheyd: en al is het, dat de taeten, volwassen zynde, het gezag van de reden ontgroeyd schynen; echter zyn die nog de beste kinders, welke de zeden van die voester moeder aller diepst hebben ingesogen. »

§. 1064. Alle onderwys moet zoodaenig ingeregte weëzen, dat het de verstandelyke vermoogens der kinders ontwikkelde (221); vervolgens moet

(220) Aenleid. tot de Kennisse enz. Eerste Deel, bladz. 24.

(221) Nooyt zyn de geleerde meer dan thans overtuynd geweest van deze nuttige en eenvoudige waerheyd. De Duytschers en de Hollanders hebben voórnaemelyk die wys van leeren bevoorderd. Niettegenstaende is de, nog in aanwezen zynde, gewoonte van aen de kinders de eerste beginsels der nederduytsche tael te leeren geheel tegenstrydig aen de ontwikkeling van de verstandelyke vermoogens der kinders. Men begint met A, B, C, enz.: welk men aen de kinders gemeenelyk leert op éne wys, dat zy dikwyls twee jaer naer de schoól gaen, eer zy bekwaem zyn van wanneer énen klank uytgesproken word, het geschre-

moet het onderwijs der spelling zoodaenig geschikt wezen, dat men de jongheyd de zelve op eene redeneerende wys leere.

§. 1065.

schreven teeken daer van aen te toonen; en, wanneer er eene letter getoond word, den uytgesprokenen klank daer van te geeven.

Den onderwyzer gaet, in het leeren van het abecé, zynen leerling voor, en zegt A; den leerling, nae hem, laet A hooren: den onderrigter spreekt B uyt; en den leerling, als voóren, achter hem, zegt ook B. Wanneer men ten eynde van de letterrol komt, is de les opgezegd; en daer mede gaet den leerling henen: de volgende les word gedaen op de zelve wys, als de voorgaende. En zoo gaet men voort, tot dat den leerling, doór het dikwyls herhaelen, bekwaem zy van alle de letters rekewys te kunnen naemen.

Wanneer de leerlingen nu, op deze wys, alle de teekens van het abecé kennen, geeft men hun in de hand den eenen boek voor, en den anderen nae; om de zelve eerst mondclings te spellen, en dan te leezen: boeken die, alhoewel goed in zich zelve, dikwyls slecht zyn ten aanzien der kinders; omdat zy niet geschikt zyn naer de kinderlyke jaeren, en dus van hun niet kunnen begrepen worden: boeken die hun meer schaedelyk, dan nuttig zyn; omdat zy de kinders gewinnen, van zonder oplettendheyd en zonder voordeel te leezen. En het ergste is, dat er, onder die boeken, verscheydene zyn, die eerder dienen, om de zeden der jonge kinders te verwoesten, dan om de zelve te stichten.

Wanneer de opkweekelingen, op deze wys, om te leeren spellen en leezen, zoo véel tyd doóorgebragt hebben; hoe véel verslyten zy er niet, eer zy bekwaem zyn van eénige uytgesprokene woorden op het papier te stellen?

De

§. 1065. De reden leert dat eéne wilkeurige ,
voor eéne op reden gestaeide spelling wyken moet.
Hoe

De gewoónelyke wys , van aen de kinders de eerste beginsels der spelkunde te leeren , is van hun eénige regels te doen van buyten leeren , in eénen boek , welken zy weynig of niet verstaen. Andere leézen eénige stukken voór , en doen de zelve schryven van de opkweekelingen : welke daer nae verbeterd worden , het meeste deel , zonder den minsten uytleg , zonder eénige hoegenaemde reden te geéven , waerom dit of geén woórd wel of kwaelyk gespeld is ; en wanneer men redens daer van geéft , zyn deze zoo weynig vatbaer , voór de opkweekelingen , dat zy daer mede weynig of geen voórdeel doen. Tot bevestiging van het gezegde , heéft men maer eénen oogslag te geéven op de geschriften van zoo veél leerlingen , welken langen tyd hebben leeren spellen.

De gevaeren , waer aen eénen onderwyzer bloot gesteld is , wanneer hy tegen de algemeene voóroórdeelen moet kampen , hebben my tot nu toe belet van verscheyde toetsen van verbetering des onderwys te neémen. Niet-tegenstaende , kan ik niet laeten eéne schets aen de letterkundige voór te stellen ; die , indien zy gunstig gevonden word , groot voórdeel aen onze jongheyd zoud kunnen toebrengen : maer aengezien ik deze proef , als zeer veél andere , in myne schoól niet genomen heb , geéft ik de zelve gelyk zy my voórgelaten is. Word zy wel bevonden , het zal my geheel gemakkelyk zyn , daer over , eén kortbondig werkje te geéven ; word zy slecht geoordeeld , ik zal myn gewoeten volkomen hebben.

Tot uytwerking van deze wys , is er noodig ,

VOÓR DEN ONDERWYZER :

1. Eéne platte tafel , dusdaeniglyk geschikt , dat alle de leerlingen , aen wie men de eerste beginsels der taal leeren

Hoe meer men zich van de beredeneerde eenpaerige spelling verwydert, in het onderwijs der jon-

ren wilt, al staende, gemakkelyk kunnen zien al het geen er opstaat, en tot alle de plaetsen der zelve kunnen reyken.

Op deze tafel zyn geschilderd een zeker getal figuren; welke zyn de kinders aengenaem zyn, en met hunnen oordoom overeenkomen. Onder iederé figuér, moet den naem der zelve, in schoone schryffter, staen. De naemen deser figuren bevelzen alle de grondklanken der nederduytsche taal.

2. Eéne diergelyke tafel, enkelyk de figuren der eerste tafel inhoudende, zoudier de geschreevne naemen.

3. Eéne derde tafel, als n°. 1; maer die enkelyk de geschreevne woorden, en niet de geschilderde figuren, inhoud.

4. Eéne menigte van plaetjes, waer op alle de naemen van n°. 1 geschreven zyn, op de zelfde wys, als op n°. 1.

5. Eén kasje, om alle die plaetjes in te steeken; nyt welk men de ingesteeke plaetjes kan trekken, zonder die te kunnen leézen, eer men de zelve uyttrekt.

6. Eéne hangende tafel, waer op men kan schryven, in het gezigt van alle de opweeckelingen.

7. Eéne menigte van plaetjes, waer van ieder plaetje, in het geschrift, inhoud eénen nederduytschen klank.

8. Zoo veel bakjes, als er gesprokene klanken of geluyden zyn; en op ieder bakje staet het letterteeken, voór welk het geschikt is.

9. Eéne tafel, waer men met de plaetjes van n°. 7 woorden kan maeken, met enkelyk die plaetjes te stellen op deze tafel; en welke plaetjes men, een voór een, naer wilkeur, kan uytrekken.

Deze tafel, gelyk men merken kan, is zeer verschillig van de voorgaende. Het zyn de zelfde letters van grootte en geschrift; maer de woorden moeten op deze tafel woordenig geschikt zyn, dat ieder woórâ zoo veel deekjes ta-

hou-

jongelingen; hoe meer men hunne reden verdooft, in plaats van te ontwikkelen.

§. 1066.

houde, als er geluyden, in het uytspreeken, gehoord worden, en dat ieder deeltje van dat woord eên byzonder plankje uytmaeke, welk men, naer wilkeur, kan uytneemen en insteeken.

Hier moet men wel oplettende zyn, dat het geên in het geluyd maer een teeken uytdukt, dat het in gesehrift op een en het zelfde plankje moet staen: zoo zal men AB of AA, KE, OK, EU, CH, enz., welke elk maer een geluyd uytdukken, van elkander niet moogen scheidyn; en *bloem* zal vervolgens, schoon uyt vyf letters bestaende, echter maer vier deeltjes of plankjes vervatten, B, L, OK, M, omdat OK, alhoewel twee schriftteekens in zich beslytende, niettemin maer eên enkel geluyd in de uytpraek is.

10. Béne teirling, waer op geteekend zyn van een tot zes punten.

11. Béne lyst van alle de naemen dor opkweekelingen: als ook eéne van de plaats en de n.^o, die zy, in de onderwyzing, moeten behouden; zonder te moogen veranderen, ten zy wanneer den onderrigter zulks uytdukkelyk zoud begeiren.

VOOR DEN LERLING:

12. *Eén* boekje, inhoudende de zelfde figuren, en de zelfde geschrevene naemen, als op n.º 1 te vinden zyn.

13. Schalk en griffels.

EERSTE OEFENING.

De leerlingen staen aen de tafel n.º 1, elk op orde. Men geeft hun eéne teirling. Den eersten leerling, of die den eersten n.^o heeft, werpt: het getal punten is het getal van de figuren, die hy tellen moet; dit is, gooyt hy twee, dry, of meer, hy telt twee, dry, enz., figuren. Het afbeeldsel,

§. 1066. Om deze eenpaerigheid te bekomen, zal men moeten, daer er twee verdeel-

sel, waer op éenen leerling valt, naemt hy, en legt één teeken daer op; maer indien hy de figuer, waer op hy valt, niet wel kan naemen of uytspreeken, moet hy wederkeeren: en den tweeden moet smyten nae hem, en doen als den eersten. Den éenen gooyt zoo nae den anderen: indervoe-gen dat elken leerling altyd moet naemen, klaer en duy-delyk uytspreeken het afbeeldsel, waer op hy valt; anders, wederkeeren tot de plaats van waer hy gekomen is. Die eerst ten eynde van de figueren gekomen is, behaelt den prys; welken bestaat in ééne klayne belooning, die den onderwyzer zal geraedig vinden: de eer zelfs is genoeg, om de kinders sen te prikkelen.

Het is gemakkelyk om zien, dat er, om deze oefening te doen, geene hoegenaemde kennis der letters noodig is; en dat kinders van vier of vyf jaer zich zoo met vermaak kunnen oefenen, en de naemen van alle de figueren, volgens de goede uytspreek, zeer wel leeren en onthouden.

TWEDE OEFENING.

Wanneer de leerlingen nu alle de naemen der afbeeldsels, op het gezigt der zelve, kunnen geeven; moet men hun, op het hooren uytspreeken der naemen, de figueren zelve leeren aentoonen.

Men neémt plaetjes n.º 4, en steékt die in het kasje n.º 5. Dan trekt elken leerling, volgens orde, één plaetje; en toont het aen den onderwyzer, die hem zegt wat daer opstaet: en den naem gehoord hebbende, zoekt den leerling, op de tafel n.º 1, de figuer, die hy heeft hooren naemen; en legt erzyn plaetje op. Den onderrigter, ziende dat éenen leerling zyn plaetje op des zelfs plaats gelegd heeft, geeft hem één ander, waer mede den leerling doet als voóren; en alzoo doet elken opkweekeling, tot dat alle de figueren

ge-

deelde gebruyken zyn, het één of het ander uyt de tael bannen: want het is klaer dat zy beyde niet

gelegd zyn: den geénen die er meest gelegd heeft behæit den prys of de eer. Wanneer er éenen zyn plaetje kwælyk legt, moet hy het herleggen, tot dat hy zyne plaets vinde: en indien hy het maer kan leggen, als alle de andere leerlingen het gedaen hebben; moet zyne eygenliefde aengedaen worden: als hy moet wachten, tot dat alle de plaetjes, behalve het zyne, gelegd zyn; kan het anders niet wézen, of hy moet, doór het werk der andere, tot meerdere oplettendheyd aengepord worden. Somtyds zal het gebeuren, dat de leerlingen, doór onoplettendheyd, vergeéten hebbende den naem, die hun van den onderwyzer gezegd is; en den zelve, doór eygenliefde, niet willende hervraegen, hunne plaetjes zullen vergélyken met de geschrevene naemen, welke onder de figueren, op de tafel, staen, om alzoó hunne plaetjes te kunnen leggen: welk het vóórwerp maekt van de

DERDE OEFENING.

Wanneer de opkweekelingen nu den naem, op het gezigt, van elke figuer van n.º 1 kunnen geéven, en, op het gehoor van den naem, de figuer kunnen aentoonen; gebruykt men de tafel n.º 3.

Elken leerling trekt één plaetje, als vóorgaendelyk; en, vergelykende de letters van dat plaetje, met de geschrevene naemen der figueren, zoekt hy, tot dat hy den naem vinde van zyn plaetje, en legt het zelve daer op: en alzoó trekt men alle de naemen van de figueren der tafel.

Bemerking.

Inziende den serd en de genegenheyd der kinders, is er niemand, die niet moét aangemerkt hebben, dat zy liever met

niet kunnen in aenwezen blyven; mits het onmoóglyk is, dat tegenstrydige gebruyken tot ééne be-

met de pen, de koól, of het kryt werken, dan hun abed leaven; zelfs, dat zy veel eer hun abed zullen leeren schryven, dan des zelfs letters onderscheyden.

VIJFDE OEFENING.

Elken opkweekeling moet de woorden van n.º 12 naemaeken; en hy zal geen langen tyd noodig hebben, om deze weynige woorden te leeren schryven.

Deze oefening kan gezamenlyk met de voorgaende gaen; kan, nu en dan, tegen deze en de volgende verwisseld worden; tot dat de leerlingen alle de naemen der figuren, op het enkel gehoors, kunnen schryven.

VIJFDE OEFENING.

De leerlingen, welke alle de figuren wel kunnen naemen en onderscheyden, worden gebragt in ééne andere klas.

De leerlingen staen in orde. Den eersten leerling staet een n.º 6. Den tweeden werpt, als voóren, met den teir-ling. De figuer, welke van den tweeden geworpen, uytgesproken of genaemd word, moet van den eersten geschreeven zyn: kan hy ze wel schryven, hy legt zyn teeken op die figuer; anders, moet hy doen als in de voorgaende klassen.

Deze oefening herhaalen de leerlingen, tot dat zy bekwaem zyn, van, zoo dikwyls zy de figuer zien of het woord hooren uytspreeken, het geschreven teeken daer van te geéven; en, zoo dikwyls zy het geschreven woord zien, het gesproken woord en de zienelyke figuer aen te toonen.

ZESDE OEFENING.

De leerlingen, de voorgaende oefeningen genoegzaam gedaen hebbende, zyn bekwaem om de woorden te ontlitten.
De

beredeneerde en eene eenpaerige kennis, als de spelling weezen moet, geleyden kunnen.

§. 1067.

De leerlingen staen in orde aan tafel n.º 9, waer in alle de woorden van n.º 3, in plaetjes van n.º 7, zitten.

Den eersten leerling begint, neemt het eerste plaetje of gelyd van het eerste woord, spreekt het uyt; en legt het in het bakje n.º 8, dat daer voer geschikt is.

Den tweeden neemt het tweede gelydteeken, doet als den eersten; en zoo den eenen nae den anderen, tot dat alle de plakjes van de gezogde tafel in de bakjes liggen.

Dan doet den meester de tafel n.º 2 te voorschyn brengen; en de leerlingen moeten alle de naemen der zelve figueren wederkeeten in n.º 9, van gelydteeken tot gelydteeken, uyt die bakjes, op de selfde wys, gelyk zyer ingelegd zyn gewoest.

VOÓRDERE OEFENINGEN.

Dan zoud men kunnen neemen eén kasje met figueren, wier naemen gemakkelyk, doór de voórgaende tafel, in het geschrift, op te lossen zyn.

Daer word eene figuer uytgetrokken, en ten toon gesteld.

Den eersten opkweekeling zegt den naem. Wanneer hy wel zegt, doet den onderwyzer het geschreven teeken dier figuer geéven. Kan den leerling den naem niet geéven, eenen tweeden of eenen derden doet het; en in geval, dat geene opkweekelingen den naem geéven kunnen, moet den meester hem zelve zeggen. Dan schryft elken leerling den naem van de aengetoonde figuer, op zyne schallé. Welk gedaen zynde, toonen alle de leerlingen, op het gebod van den onderwyzer, hunne schallén. Die het wel gedaen hebben, leggen hunne schallén plat, dat de andere niet kunnen zien wat er op geschreven staet; en de geéne gemist hebben, moeten hem herschryven. Dan doet men den naem van deze figuer ontliken en zamenstellen, als in de Zesde Oefening.

Al-

§. 1067. Natuerlyk spreekende, zal dat gebruyk moeten verworpen worden, welk eene min-

Alzoo doet men met alle de figueren van het gemelde kasje. Op deze wys, gaet men voór, tot dat de leerlingen eén genoegzaam getal woórden kunnen schryven, dat den onderwyzer kan beginnen, met aen de leerlingen eénige aengenaeme en kleyne redetjes voór te draegen; achterlaetende, voór eénigen tyd, alle welkdaenige woórden, welker spelling eene nog niet voórgedraegene kennis veronderstelt, als het gebruyk van D of T, G of CH, op het eynd der lettergreepen, en diergelyke moeyelykheden, welke men aen de leerlingen niet zal leeren, als men gewoónelyk doet, maer op eene geheel andere wys. Men spelt voór brooDen, daGen, vrouwen, mensCHen, enz.: in welke de D, G, W, en SCH, duydelyk uytgesproken worden; om welke reden, der zelve spelling niet moeyelyk zal zyn, omtrent die teekens. Maer dan dicht men die woórden in het eevoud voór. En als de leerlingen de zelve, overeenkomstig met de algemeene uytpraek, brooT, daCH, vrou, mens, enz., zouden schryven: zal men hun doen aenmerken, dat zy brooDen, daGen, vrouwen, mensCHen, met D, G, W, en SCH, geschreven hebben, en wel gedaen hebben; en dat de regelmaat vereyscht, dat zy in de zelfde gevallen gelyk handelen; en dat zy vervolgens in de laetste, zoowel als in de eerste, D, G, W, en SCH, moeten gebruyken. En de gepaste herbaeljing van deze enkelvoudige waerheyd zal de leerlingen welhaest aen deze spelling, die aen sommige zoo moeyelyk voórkomt, gewennen.

Opdat de leerlingen, op den zelfden tyd, te beter zouden leeren leézen; zal men doen leézen de geschrevene woórden, welke het onderwerp eéniger oefening geweest hebben.

Deze wys zal misschien aen veéle belagchelyk schynen. Hoc, eerst leeren leézen! dan leeren spellen! en daer nae
de

mindere reden tot behoudenis heeft, ten aanzien van het ander; dit is, dat, van de verdeelde gebruy-

de letters leeren kennen! Dit is *ééne* nieuwigheyd en *ééne* geheele omkeering van het natuerlyk orde; het is de kinders leeren loopen, eer dat zy kunnen gaen. My dunkt, ik hoor de wysgeiren zeggen:

De woorden bestaen uyt lettergreepen, en deze uyt letters; de letters zyn de eenvoudigste deelen der woorden; men moet van de eenvoudigste deelen beginnen: vervolgens is het tegen de natuer, van de kinders eerst te leeren leézen, voór dat zy kunnen spellen.

Op deze tegenwerping, zoud men gereedelyk deze nieuwe wys verwerpen: maer laet ons met bedaerdheyd inzien, by hoe ver deze aengehaelde redens gegrond zyn.

Wat zoud men zeggen van *ééne* moeder, die, om haer kind te leeren spreéken, begon met het de geluyden A, B, C, D, enz., te leeren uytgalmen? zoud men niet uytroepen *dit is ééne zotte nieuwigheyd, ééne geheele omkeering van het natuerlyk orde; het is de kinders leeren loopen, eer dat zy kunnen gaen!* Indien er iemand durfde verdedigen, dat zy van de zoogenaemde eenvoudigste deelen of de letters moet beginnen; hy zoud zeker zoo veel tegenstreévers hebben, als er denkende wezens zyn: maer de wysgeiren hebben de wys, die *ééne* moeder van de natuer zelve ontvangen heeft, om haere kinders de taal te leeren, niet durven bestryden. Eerder aanzien alle de wysgeiren, met verwondering, dat *ééne* moeder haere teedere wichtjes, op *ééne* zoo aengenaeme en gemakkeelyke wys, leert spreéken, dat noch de moeder, noch de kinders *éénige* hoegenaemde moeyelykheyd ontmoet hebben; en dat noch de *ééne*, noch de andere weétten, op wat wys zy malkanders, op zoo korten tyd, de gedachten kunnen mededeelen. Het is zeker niet, omdat het kind of de moeder

bruyken, dat gebruik moet bewaerd worden, voor wiens handhaefing de meest gegronde redens pleyten.

§. 1068.

der denkt op zoogenaemde wyskeirige stellingen, van *met de eenvoudigste deelen te beginnen*? Hoe is het moógelyk, dat één kind, welk, op zoo éénen korten tyd, zoo gemakkelyk heeft leeren spreekén, dat dit zelfde kind zoo weynig voordgang doe, wanneer het de gedachten, doór geschrevene teekens, leert uytdrukken? Het is waer, had men, op de zelfde wys, de kinders leeren spreekén, gelyk men hun nu leert schryven; zy zouden zoo veel moeyte of nog meer gehad hebben, om te leeren spreekén, dan zy nu hebben, om te leeren schryven.

Uyt het gezegde is ten vollen blykbaer, dat het niet altyd natuerlyk is, in ééne leerwys, van de eenvoudigste deelen te beginnen: maer het is altyd natuerlyk, zoo veel moógelyk, te beginnen van het bekende, om alzo tot het onbekende te gaen; dit is, den leerling geleyden van het geén hy verstaet, tot het geén waer van hy nog niet bewust is. Aen welke grondbeginsels de oude leerwys geheel tegenstrydig is; zy wilt den leerling geleyden van het geén hy niet kent, tot het geén hy weét.

Wanneer één kind ter schoól besteed word, om de eerste beginsels der nederduytsche taal te leeren; welke is de natuerlykste wys, om het kind die eerste beginsels te leeren? Is het niet zich te voegen naer de kinderlyke vaerbaerheid? te beginnen van éénige kennissen, die het alreede bekomen heeft? is het niet te beginnen van de gesprokene woorden, welke hem bekend zyn; en hem te geleyden tot de daer op beantwoordende schryfteekens? Is dit niet den waeren en eenigen weg? is dit niet alleen de natuerlyke wys van onderrigting?

Nu, is onze hier voorgedraegene wys niet leydende van het be-

§. 1068. Wanneer men het verdeeld gebruyk , met alle de spelgronden overeenkomstig , niet alleen

bekende , tot het onbekende ? leyd zy niet den leerling van de aen hem bekende nytgesprokene woorden , tot de aen hem nog niet bekende schryfteekens ? eyndelyk , leyd zy den leerling niet op eéne wys , die stiptelyk , natuerlyk is ? Geenen van voóroórdeelen bevryden en aendachtigen leefzer zal zulks ontkennen. Den leerling , dóór kennis der gesprokene naemen der figueren , word geleyd tot de geschrevene teekens der zelve ; en wanneer hy nu de geschrevene teekens kent , begint men met de zelve te ontlitter. En gelyk het zoud belagchelyk zyn , van in de ontlitkunde aen te vangen , met aen de leerlingen de twee honderd en veertig beenderen , waer uyt het geraemte van eénen mensch bestaet , te geéven , om den leerling daer uyt geheel het geraemte te zamen te doen brengen ; zoo is het even ongerymd , van te beginnen , met aen de leerlingen alle de letters voór te stellen , om daer woorden nyt te maeken. Maer men begint , of beter , de natuer begint , met het geheel te doen kennen , en dan de verdeelling te doen , omden aerd van elk lit , in het byzonder , te verstaen.

Uyt het gezegde blykt klaer , dat de voórgestelde wys , van de eerste beginsels der nederduytsche tael te leeren , eéne waere en natuerlyke wys is ; daer de andere de eerste vereyschte hoedaenigheden eéner goede leerwys ontbeirt.

Daerenboven twyfel ik geenzins , of onze voórgestelde wys zal de leerlingen , op eéne reileneérende en aengenaeme manier , grootelyks doen voórderen , in het onderwys ; daer de oude leerwys deze hoedaenigheden ontbeirt.

Alle kind is van natuer zoo geschikt , dat het niets wille leeren , ten zy , dóór eéne aengenaeme nieuwsglerigheyd daer toe getrokken. Is men dan verwonderd , dat de kinders , in hunne eerste jaeren , zulke moeyte vinden , in het leeren
van

leen behoud, en het tegenstrydig uytbant; regt men het onderwys der spelling niet in, om de verstandelyke vermoögens der kinders te ontwikkelen, maer om de zelve te verdooven: men leert de jongheyd eéne wilkeurige, in plaets van eéne op reden gestaefde, spelling: men doet de spelling uyt kragteloze en wilkeurige regels bestaen: men stelt de wilkeurigheid in plaets van de reden: men wilt dat men niet redeneére, en dat men de reden aen de eygenzinnigheid slagtoffere: men gewent de jongheyd, van zich met woórd te betaelen, daer men haeren geest met gezonde reden kan voldoen; en van nooyt tot den grond eéner zaak te gaen: in eén woórd, het is den struykelsteen van allen opbouw der tael, den smaed van de redeneérkunde, den hoón van de reden, de verachting van het licht, en den stapel van ongerymdheden.

Besluit.

§. 1069. Zoo dikwyls het schryfgebruik verdeeld is (§. 850.), en dat het eén der verdeelde gebruyken overeenkomstig is met alle de spelgron-

van het abeé? Het kind heeft eénen afschrik van al het geén les is; kan men dan van hem vereyschen, dat het syn abeé met vermæek leere?

Alle voldoening word, in het gewoón leergebruik, aen eén kind stellig geweygd; hoe kan men vereyschen, dat het voórdgae, in eénen zoo onaengenaemen en verdrietigen weg?

gronden (§. 806.); en dat het ander aen de algemeene uyt spraek (§. 849.) of aen eenen of meer beredencérde spelgronden (§. 814-§. 816.), niet zynde de gemeene overeenkomst (§. 802.), tegenstrydig is: kan het laetste verdeeld gebruyk als geenen spelgrond dienen, en moet vervolgens uyt de tael gebannen worden.

Bemerking.

§. 1070. Gelyk de verbetering van het gebruyk (§. 728.) kan plaets hebben in het overeenkomstiger te maeken met de uyt spraek (§. 723.), met de samenstelling (§. 768.), met de afleyding (§. 776.), en met de overeenkomst (§. 796.); zullen wy van elke verbetering afzonderlyk moeten handelen: zoo gaen wy over tot de

VERBETERING VAN HET VERDEELD GEBRUYK
(§. 850.) *TEGENSTRYDIG AEN DE ALGEMEENE UYTSPRAEK* (§. 849.).

Eerste gevolg.

§. 1071. Het gebruyk is verdeeld omtrent het voórstellen der lange *a* en *u*; de eéne doen het doór by de *a* en de *u* eéne *e* te stellen, en de andere doór het verdobbelen der gezegde letters. De eerste stellen *maer*, *zwaer*, *uer*, *vuer*, enz.; de andere *maar*, *zwaar*, *uur*, *vuur*, enz. Maer het gebruyk van de lange *a* en *u* doór verdobbeling aen te toonen is overeenkomstig met alle de

de spelgronden (§. 806, §. 926.); het ander, daerentegen, is tegenstrydig aen de algemeene uytpraak, gelyk wy (§. 965.) gezien hebben: vervolgens moet dit gebruyk, als niet gestaefd op reden, maer op wilkeurigheyd, als strydig met den aerd der tael, verworpen worden.

Bemerkingen.

Eerste.

§. 1072. Men lette dat wy hier niet spreken dan van enkele oorsprongelyke woorden; en dat men geenzins kan besluyten dat men overal **aa** en **uu** moet gebruyken, daer **a** en **u** lang uytgesproken worden.

Twecde.

§. 1073. Hadden de letterkundige hunne oogen geslaegen op de eerste gronden (§. 916-§. 929.) der tael; zy zouden gezien hebben, dat het natuerlyk en eenvoudig is, en alleen overeenkomstig met de uytpraak, den langen klank van **a** en **u** doór verdobbeling aen te duyden: want, gelyk in de uytpraak het verschil tusschen de korte en de lange klinkers enkelyk daer in bestaet, dat de laetste in de uytpraak het dobbel van de eerste zyn; zoo moet het geschrift, in der zelve afmaeling, ook in het dobbel bestaen.

Derde.

§. 1074. Daer zyn menigvuldige oude en nieuwe

we schryvers, die de verlanging van **A** en **U** met haer zelve voorgestaen of gebruykt hebben : als, onder andere, den dichter **SPIEGHEL**, in de **Twe-**spraak der Nederduitsche Letterkunst (222), in zynen Hertspiegel, en andere werken ; **HOOF**T (223), in zyne Nederlandsche Historien, enz. ; **C. TUINMAN**, in zyne Fakkels der Nederduitsche Taale, welken, in zyne Oude en Nieuwe Spreekwyze, §. 149, zegt « de oude spelden wel met **AA**, **EE**, **II**, **OO**, **UU** ; het spellen met **AA** was gemeen by de aeloude. » ; **J. NYLÖG**, in zyne Aanleiding tot de Nederd. Taal (224) ; **O. R. F. W. WINKELMAN**, in zyn Néderduitsch en Fransch Woordenboek (225), als ook in zyne Schets der Néderduitsche Spraakkunst (226) ; **B. HUYDECOPER**, in zyne Proeve van Taal-en Dichtkunde.

§. 1075 Onder éénige nieuwere taelkundige voorstaenders dezer spelling zyn den schryver van het Nederduitsch Taalkundig Woordenboek (227) ; den hoogleeraer **SIEGENBEEK** (228) ; de **Rudi-**
men-

(222) Uytzhegheven by de Kamer in Liefd Bloeyende, 't Amstelredam. Leyden. M.D.LXXXIV.

(223) Drossaerd van Muyden, overleden den 21 maerte 1647, oud 66 jaeren.

(224) Bladz. 36, 37, enz.

(225) Utrecht. MDCCLXXXIII.

(226) Utrecht. 1784.

(227) Inleiding, bladz. 35-40.

(228) Verhand. enz. Bladz. 81-97.

ments of Gronden der Nederduitsche Taal, uitgegeven door de Bataafsche Maatschappij: Tot nut van 't algemeen; enz., enz., enz.

Tweede gevolg.

§. 1076. Uyt het gezegde volgt allerklaerst, dat men moet schryven

AAr en niet ——— AAr.

hAAr ————— hAAr.

En diergelyke woorden.

Derde gevolg.

§. 1077. In §. 969 en volgende, hebben wy gezien, dat het gebruyk verdeeld is omtrent het zigtbaer voórstellen der zachtlange *z* en *o*: dat de eéne de zelve afmaelen doór *zē* en *oó*, in *mēēt*, *boóg*, enz.; daer de andere stellen *mēet*, *boog*, enz.

Wy zagen daer tevens dat het gebruyk van *mēēt*, *boóg*, enz., met eén scherpteeken, te schryven tegenstrydig is aen de algemeene uyt-spraek; en dat het ander verdeeld gebruyk, *mēet*, *boog*, enz., alleen overeenkomstig is met het algemeen spraekgebruyk. Vervolgens is het alleen eygen aen de tael de zachtlange *z* en *o* doór verdobbeling, als de andere lange klinkers *aa* en *uu*, aen te toonen, zonder eénig ander byteeken; dus moet het verdeeld gebruyk van eén teeken op de zachtlange *zē* en *oó* te stellen uyt de tael verbannen worden.

Vier-

Vierde gevolg.

§. 1078. Uyt het aengehaelde is liet ook ten vollen blykbaer, dat den langen klank der *а* in de tweeklanken doór *аа*, en niet doór *ае*, moet uytgedrukt worden: en dat men moet schryven *каауу*, *каау* of *кааи*, enz.; en niet *каеуу*, *каеу* of *каеи*, enz.

Vyfde gevolg.

§. 1079. Wy hebben §. 972 gezien, dat de schryvende verdeeld zyn omtrent het gebruyk van *сн* en *с* op het eynd der lettergreepen van veel woorden; als *acht* (aendacht), *gerucht*, *hecht*, *nacht*, *ochtend*, *plecht* (van eén schip), *schacht*, *wacht*, *zacht*, *zich*, *zucht*, *zwichten*, enz. Maer het schryfgebruyk met *сн* hier overeenkomstig zynde met de algemeene uytpraek, welke den scherpen klank verëyscht (§. 959.), en niet tegenstrydig noch aen de zamenstelling (§. 768.), noch aen de afleyding (§. 776.), noch aen de overeenkomst (§. 796.): daer het ander verdeeld gebruyk, van die woorden met *с* te schryven, strydig is tegen de algemeene uytpraek; en, om deze reden, als ongegrond, en der tael niet eygen, moet verworpen worden.

Zesde gevolg.

§. 1080. Uyt het hier en §. 926 gezegde, volgt, dat noch de zachtlange noch de scherp-
lan-

lange o, in het geschrift, doór oi kan afge-
maeld worden; vervolgens zal men niet schryven
oir (naegeslagt), oirkonde, oirspiong, oirzack, enz.

Zevenste gevolg.

§. 1081. De eene schryven met z (§. 973.)
zabel, zommige, zomtyds, zomwylen, zuiker,
bloeyzel, blouwzel, schepzel, kaetzen, kwetzen,
plaetzen, enz.; waer voór de andere stellen
sabel, bloeyzel, laetsen, enz. Maer, de alge-
meene uytpraek (§. 973.) te raede gaende, ziet
men dat zy in deze woóden den scherpen klank
der s, en niet de zachte z, laet hooren; en by
gevolg is het gebruyk met z tegenstrydig aen de
algemeene uytpraek, daer dat der s met de zelve
beter overeenstemt. Het gebruyk der s is hier
ook goenzins tegenstrydig aen de zamenstelling
(§. 768.), de afleyding (§. 776.), noch aen de
geldende overeenkomst (§. 796.). Zoo zal men
stellen *sabel, somwylen, suiker, bloeyzel* (229),
kaetsen (230), enz.

Acht-

(229) Deze spelling komt doydelyk overeen met die van
BRANDT, DECKER, DE HARS, HOOFT, HUYDECOPER,
SIEGENBEK, VOLLENHOVE, VONDEL, WAGENAAR, WEI-
LAND, en met die van veel andere nette schryvers.

(230) In de woóden *kaetsen, kwetsen, enz.*, voldoet
de s alleen aen den natuerlyken toon der uytpraek; „wel-
ke, zegt SIEGENBEK, bladz. 149 van zyne Verbandeling,
van het scherp geluyd der t niet daedelyk op den zachen
klank der z, kan overgaen, „

Achtste gevolg.

§. 1082. De eéne schryven met *ss aessem, bloessem, braessem, deessem, geessel, harssen* of *herssen, waessem*, enz; zy schryven met *db* en *tt gemelnde zaek, verlichtte kamer, gegronde reden, beantwoorde vraag, geslechtte stad*, enz.; zy spellen met *ff oeffenen, oeffening, twyffelen*, enz.: de andere, daerentegen, stellen *asem, gemelnde, verlichte, oeffenen*, enz. Maer het algemeen spraekgebruyk laet hier enkelyk eene *s, d, t, en f*, hooren; vervolgens mag men hier, tot de volkomene overeenkomst van de uyt spraek met de spelkunst, maer een teeken schryven, dewyl men maer eenen klank uytspreekt: en diesvolgens moet men schryven *asem, gemelnde, verlichte, oeffenen*, enz.; in plaets van *aessem, gemelnde, verlichtte, oeffenen*, enz.

VERBETERING VAN HET VERDEELD GEBRUYK
(§. 850.) *TEGENSTRYDIG AEN DE ZAMEN-*
STELLING (§. 828.).

Negenste gevolg.

§. 1083. Daer zyn eénige zamengestelde woorden, omtrent welker spelling de schryvende verdeeld zyn: dit is, dat de eéne in de zelve stellen alle en niets als de wezenlyke bestanddeelen der enkele, waer van zy zamengesteld zyn (§. 828.);

(§. 828.); en dat de andere by de zelve eenige onwezenlyke schryftekens voegen, eenige zaakelyke letters daer van veranderen of wegneemen. Zoo stellen

de eéne, overeenkomstig met den regel der samenstelling en alle de andere spelgronden,	de andere, tegenstrydig aen den regel der samenstelling (§. 828.),
<i>anderzins.</i>	<i>anderszins.</i>
<i>eenigzins.</i>	<i>eenigszins.</i>
<i>zedekunde</i> (§. 982.).	<i>zedenkunde</i> (§. 982.).
<i>zedeleer.</i>	<i>zedenleer.</i>
<i>zedeloos.</i>	<i>zedenloos.</i>
<i>zedelyk.</i> Enz.	<i>zedenlyk.</i> Enz.

§. 1084. Uyt het gezegde (§. 1069.) volgt alkerklaerst dat men, natuerlyk te werk gaende, moet volgen de schryfwys welke overeenkomstig is met den regel der samenstelling: en dat men by gevolg moet stellen *anderzins*, *eenigzins*, *zedekunde*, *zedeleer*, *zedeloos*, *zedelyk*, enz.; en niet *anderszins*, *eenigszins*, *zedenkunde*, enz.

VERBETERING VAN HET VERDEELD GEBRUYK
(§. 850.) **TEGENSTRYDIG AEN DE AFLEYDING.**

Tienste gevolg.

§. 1085. Gelyk er zamengestelde woorden zyn, die van de eéne geschreven worden met de bestanddeelen der enkele, zonder eenige byvoeging

VAN

van onwezenlyke letters, zonder verandering of weglaeting van zaekelyke schryfteekens; en van de andere, daerentegen, gespeld worden met eenige onbeduydende letters: gobeurt het ook dat de eéne der schryvende by de afgeleyde woórdén, behalve de wortel-en toevallige deelen (§. 836.), nog eenige andere teekens voegen; en dat de andere in deze zich volkomenlyk volgens den regel der afleyding gedraegen, en de afgeleyde woórdén schryven met alle en niet als alle de oórsprongelyke en toevallige schryfteekens (§. 836.). Zoo stellen

de eéne, overeenkomstig met den regel der afleyding en alle de andere spelgronden ,

dansen.

kansen.

keirsén.

lansen.

schansen.

schorsén , enz.

de andere, tegenstrydig aen den regel der afleyding,

danssen.

kanssen.

keirssen.

lanssen.

schanssen.

schorssen , enz.

§. 1086. De wortel-of zaekelyke deelen zyn hier *dans*, *kans*, *keirs*, *lans*, *schans*, *schors*, enz.; omdat zy die woórdén van alle andere onderscheyden (§. 836.): de toevallige deelen zyn den uytgang *én*; het zyn deze letters die hier, achter de woórdén gesteld, toonen dat zy in het meervoud staen (§. 836.). Vervolgens heeft men
in

in *danssen*, *kanssen*, enz., des verdoppelende, gezondigd tegen den regel der afleyding; omdat het toevallig deel alleen *EN*, en niet *SEN*, mag weezen: daer men in *dansen*, *kansen*, *keirsen*, *lansen*, *schansen*, *schorsen*, enz., overeenkomstig gewerkt heeft met de afleyding.

§. 1087. Zoo zal men dan, volgens het besluit (§. 1069.), schryven *dansen*, *kansen*, *keirsen*, *lansen*, *schansen*, *schorsen*, enz.; en niet *danssen*, *kanssen*, *keirssen*, enz.

**VERBETERING VAN HET VERDEELD GEBRUYK
TEGENSTRYDIG AEN DE BYZONDERE OVER-
EENKOMST.**

Elfste gevolg.

§. 1088. De overeenkomst of de regelmaat der schrifteekens is de eenpaerige wys van handelen in gelyke gevallen. Zy is één gevolg getrokken uyt de vergelyking van bekende geschrevene teekens met andere, die nog niet gekend zyn. Om te besluyten van het bekende tot het onbekende, word er vereyscht dat het onbekende van het zelfde slag of de zelfde soórt zy als het bekende. Zoo, om te weeten of er eéne overeenkomst tusschen deze of geéne woórd is, moet men inzien of die vereyschte hoedaenigheden plaets hebben. Deze grondstellingen naegaende, vind men dat er tusschen den uytgang van het meervoud van *band*, *bank*, *gang*, *land*, enz., en
tus-

tusschen den uytgang van het meervoud van *dans*, *kans*, *keirs*, *lans*, *schans*, *schors*, enz., eéne overeenkomst heerscht; vervolgens mag men eéne vergelyking maeken van de eéne met de andere. En gelyk de uytpraek en het schryfgebruyk omtrent *BANDEN*, *BANKEN*, *GANGEN*, *LANDEN*, enz., eenstemmig zyn; en dat men omtrent de uytpraek van *dansen* (*danssen*), *kansen* (*kanssen*), *keirsen* (*keirssen*), *lansen* (*lanssen*), *schansen* (*schanssen*), *schorsen* (*schorssen*), enz., ook eenstemmig is, dat het schryfgebruyk daer enkelyk omtrent verdeeld is: toont ons de regelmaat der tael hier aen dat het verdeeld gebruyk met eéne enkele het beste is, en dat men by gevolg moet schryven *dansen*, *kansen*, *keirsen*, *lansen*, *schansen*, *schorsen*, enz.; en niet *danssen*, *kanssen*, enz.

§. 1089. Het gezegde is volkomen toepasselyk aen de verbuyging van het verleden deelwoórd (lydende byv. naemw.) van *kammen*, *koopen*, *zoeken*, enz., waer voór sommige, in plaets van *gekamde*, *gekochte*, *gezochte*, enz., stellen *gekamde*, *gekochte*, *gezochte*, enz.; maer de regelmaat der tael inziende, zal men met den eersten oogslag merken dat de zelve in diergelyke gevallen de verdobbeling des medeklinkers verwerpt, en dat men niet schryft *verdobbelde*, *vermeerderde*, *vernederde*, *verwyderde*, enz.

§. 1090. Uyt het aengehaelde blykt dan klaer dat men moet schryven *gekamde*, *gekochte*, *gezochte*, enz.; en niet *gekamde*, *gekochte*, enz.

Twee-

Tweede vraagstuk.

Als het één verdeeld gebruyk (§. 850.) tegenstrydig is aen éene verdeelde uyt spraek (§. 849.), en het ander verdeeld gebruyk overeenkomstig; by hoever is het aen verbetering onderworpen?

Inhoud van het Vraagstuk.

§. 1091. 1. Het gebruyk is verdeeld (§. 850.) omtrent het spellen van deze of geéne woórden; de éene der schryvende willen die zoo, en de andere, ook groot in getal, willen die anders geschreven hebben.

2. De uyt spraek is verdeeld; indervoegen dat de éene der spreekende die woórden op deze, en de andere die op éene andere wys willen uytgesproken hebben.

3. Het één dezer verdeelde gebruyken is overeenkomstig met alle beyde de verdeelde uyt spraeken en alle de andere spelgronden, daer het ander verdeeld gebruyk tegenstrydig is aen éene der twee verdeelde uyt spraeken.

Oplossing.

§. 1092. Het één verdeeld gebruyk, overeenkomstig of ten minsten niet tegenstrydig zynde aen de zamenstelling, de afleyding, noch aen de
re-

regelmaet, en volkomenlyk overeenkomstig zynde met de twee verdeelde uytsprecken, welk het zelfde is als overeenkomstig zyn met de algemeene uytspreek, is het blykbaer met alle de spelgronden overeenkomstig; daer het ander, tegenstrydig zynde aen eéne verdeelde uytspreek, aen den eersten spelgrond tegenstrydig is: en het één der verdeelde gebruyken komt vervolgens overeen met alle de spelgronden, en het ander niet. Waer uyt volgt dat men hier alle dry de oplossingen van het eerste vraagstuk (§. 1060-§. 1069.) toepassen kan.

§. 1093. Deze oplossing is volkomenlyk toepasselyk aen het

Derde vraagstuk.

Wanneer het gebruyk verdeeld is (§. 850.); en dat het één verdeeld gebruyk overeenkomstig is met de gemeene overeenkomst (§. 802.) en alle de andere spelgronden (§. 806.), en dat daerentegen het ander verdeeld gebruyk tegenstrydig is aen de gemeene overeenkomst: tot hoc ver is het schryfgebruyk (§ 728.) aen verbetering onderworpen?

Oplossing.

§. 1094. Zie hier voór §. 1092 de oplossing van het Tweede Vraagstuk.

Ge-

Gevolg.

§. 1095. Uyt het (§. 1056-§. 1094.) gezegde, volgt dat, wanneer het gebruyk verdeeld is, en dat het één overeenkomt met alle de spelgronden, de uytpraek, de zamenstelling, de afleyding, en de overeenkomst; en dat het ander tegenstrydig is aen éenen of meer dezer spelgronden, dat het laetste, als tegenstrydig aen den aerd der tael, uyt deze moet verbannen worden, en dat het eerste als algemeen gebruyk moet doórgaen.

VAN DE TWEDE WYS VAN TEGENSTRYDIGHEJD DER VERDEELDE SPELGEBRUYKEN; of VAN TWEE VERDEELDE SPELGEBRUYKEN, WELKE ALLE BEYDE TEGENSTRYDIG ZYN.

§. 1096. Wanneer twee verdeelde schryfgebruyken, tegenstrydig zyn; is dit aen de zelfde spelgronden of aen verschillige spelgronden.

VAN HET EERSTE GEVAL, of VAN TWEE VERDEELDE SCHRYPGEBRUYKEN ALLE BEYDE TEGENSTRYDIG AEN DE ZELFDE SPELGRONDEN.

§. 1097. In dit geval kunnen de verdeelde schryfgebruyken op twee verschillende wyzen tegenstrydig zyn:

I.

1. Aen de zelfde spelgronden, in éénen gelyken graed.
2. Aen de zelfde spelgronden, maer in éénen verschilligen graed.

§. 1098. Wanneer de verdeelde schryfgebruyken alle beyde tegenstrydig zyn aen de zelfde spelgronden, in éénen gelyken graed; is de beslissing dezer verdeelde gebruyken te doen op de zelfde wys, als van die, welke alle beyde overeenkomstig zyn (Zie Derde Wys van Tegenstrydigheyd.).

§. 1099. Wanneer alle beyde de verdeelde schryfgebruyken tegenstrydig zyn aen de zelfde spelgronden, doch het één meer dan het ander; is het klaer, dat het eerste tegenstrydig is, en het laetste daerentegen overeenkomstig, voór zoo veél dit min dan het ander tegen de spelgronden aendruyscht.

§. 1100. Wy hebben §. 1095 gezien, dat men, wanneer er twee verdeelde spelgebruyken zyn, het één overeenkomstig en het ander tegenstrydig, het overeenkomstig alleen mag behouden, en het tegenstrydig moet verwerpen. Vervolgens is het blykbaer dat men, van twee verdeelde gebruyken, alle beyde tegenstrydig aen de zelfde spelgronden, maer het één meer dan het ander, dit is, het één in éénen hoogerem graed dan het ander, men dat, welk in éénen hoogerem graed tegenstrydig is, moet verwerpen.

VER-

VERBETERING VAN HET VERDEELD GEBRUYK
 (§. 850.), DOOR HET NAEDEREN AEN DEN
 EERSTEN SPELGROND of DE UYTSPRAEK
 (§. 849.).

Eerste gevolg.

§. 1101. §. 979 hebben wy gezien dat de eéne schryven *boschel*, *lascnen*, *licnaem*, *pracnen*, enz.; en dat de andere stellen *booschel*, *lascnen*, *licnaem*, *pracnen*, enz. Maer, volgens den zelfden §. 979, de spelling van *booschel*, *lascnen*, enz., overeenkomstiger zynde met de algemeene uytspreek, dan die van *boschel*, *lascnen*, enz., mag het verdeeld gebruyk *booschel*, *lascnen*, enz., alleen als algemeen gebruyk dootgaen; daer dat van *boschel*, enz., uyt de tael moet verbannen worden.

§. 1102. **BEMERKING.** Dit gebruyk is overeenkomstig met dat van veel groote taelkundige; als inzonderheyd van WEILAND, SIEGENBEEK, en de BATAAFSCHE MAATSCHAPPIJ: tot nut van 't algemeen.

VERBETERING VAN HET VERDEELD GEBRUYK
 (§. 850.), DOOR TE NAEDEREN AEN DEN
 DERDEN SPELGROND of DE ZAMENSTELLING
 (§. 828.).

Tweede gevolg.

§. 1103. De eéne schryven *daeglysch*, *tyloos*

loos (231), *SPILDERbeen* (232), enz., enz., enz.; de andere, daerentegen, stellen *DAGELYKsch*, *TYDEloos*, *SPILLEbeen*, enz.

§. 1104. De verschillende spelling dezer woorden aen den grond der zamenstelling toetsende (§. 828.), vind men dat alle beyde die verdeelde gebruyken daer aen tegenstrydig zyn, maer het één meer dan het ander; want in *DAGELYKsch*, *TYloos*, *SPILDERbeen*, enz., heeft men de oorsprongelyke en wezenlyke bestanddeelen der enkele meer veranderd, weggelaeten, of meer onbeduydende schryfsteekens daer by gevoegd, dan in *DAGELYKsch*, *TYDEloos*, *SPILLEbeen*, enz.

§. 1105. Zoo zal men dan, volgens §. 1100, aen het verdeeld gebruyk *DAGELYKsch*, *TYDEloos*, *SPILLEbeen*, enz., boven dat van *DAGELYKsch*, *TYloos*, enz., redentlyk de voorkeur moeten geeven.

VERBETERING VAN HET VERDEELD GEBRUYK
(§. 850.), DOOR TE NADEREN AEN DEN
VYFDEN SPELREGEL of DE OVEREENKOMST
(§. 828.).

Derde gevolg.

§. 1106. De eéne schryven *vervroós*, *vervrozen*, enz.; de andere stellen *vervroór*, *vervroren*, enz. Tusschen deze woorden en *vervries* of *vervrie-*

(231) Van *tyd* en *loos*.

(232) Van *spil* en *been*.

veriezen, is er eéne gelykvormigheyd of overeenkomst. Maer in *vervroós* en *vervrozen*, is ie van *vervries* of *vervriezen* veranderd in de zachtlange o; en in *vervroór*, *vervroren*, is daerenboven nog de s of z van *vervries* of *vervriezen* veranderd in r.

§. 1107. Zoo is dan het verdeeld gebruyk *vervroós* of *vervrozen*, enz., min tegenstrydig aen den regel der overeenkomst, dan *vervroór*, *vervroren*, enz. Waer uyt volgt dat het overeenkomstiger is te schryven *vervroós*, *vervrozen*, enz., dan *vervroór*, enz.

VAN HET TWEEDE GEVAL, of VAN TWEE VERDEELDE SPELGERRUYKEN TEGENSTRYDIG AEN VERSCHILLIGE SPELGRONDEN (§. 1096).

§. 1108. Wanneer de twee verdeelde gebruyken tegenstrydig zyn aen verschillende spelgronden; kan men noch het één noch het ander aenneemen, zonder op den zelfden tyd één gebruyk aen te neemen, welk strydig is tegen dezen of geénen taelgrond. Maer aengezien men hier van twee kwaeden of tegenstrydigheden noodwendig eéne moet neemen, vereyscht de reden dat men aen het minste kwaed, dit is, aen de minste tegenstrydigheyd de voórkeur geéve.

§. 1109. Het is hier dan enkelyk noodig te onderzoeken welken van die spelgronden min en welken meer tegenstrydig is aen de eygendommen der gezonde taekunde.

Voór-

Voórstel.

De gemeene overeenkomst (§. 802.) kan nooyt de uytoefening van de algemeene uyt spraek (§. 915-§. 929.), de zamenstelling (§. 828.), de afleyding (§. 829. §. 836.), noch van de byzondere overeenkomst (§. 828.) (§. 836.) beletten.

Bewys.

§. 1110. De gemeene overeenkomst is de vergelyking van onbekende nederduytsche geschrevene teekens met schryfteekens van eéne vermaegschapte tael, als is de hoogduytsche, de angelsaksische, de mesogothische, enz.; en bestaet in eéne gelykvormigheyd van schryfteekens tuschen deze en de nederduytsche spraek.

§. 1111. De algemeene uyt spraek is de wys welke van alle beschaefdste en groefendste Nederlanders aengenomen en herkend is, om hunne denkbeelden doór hoorbaere teekens aen andere voór te stellen.

§. 1112. De zamenstelling is de ineenbrenging van verscheydene enkele woórden; dit is, de byeenvoeging van twee, dry, of meer nederduytsche enkele woórden, die dan maer een uytmaeken.

§. 1113. De afleyding is de afstamming eéns nederduytsch woórd van eén ander als van zynen wortel.

§. 1114. De byzondere overeenkomst is de ver-

vergelyking van onbekende geschrevene nederduytsche woorden met nederduytsche bekende schryfteekeus.

§. 1115. De gemeene overeenkomst kan niet gevonden worden ten zy doór behulp der hoogduytsche, alemannische, frankduytsche, kimbrische spraek, of der andere vermaegschapte taelen, waer op zy gevestigd is (§. 803.).

§. 1116. Vervolgens is de gemeene overeenkomst uyerlyk of uytwendig ten aenzien der nederduytsche tael.

§. 1117. Alle sprack in het algemeen, en elke tael in het byzonder, kan bestaen zonder woorden, welke eéne overeenkomst met die van eéne andere tael hebben.

§. 1118. De gemeene overeenkomst behoort niet wezenlyk tot eéne tael, en kan maer alleen in enkele gevallen tot de beslissing der spelling van nederduytsche woorden gebruykt wezen, en kan nooyt als algemeenen spelgrond gelden. Wat ware het voór regel voór het nederduytsch te stellen: Regt ue in het schryven van deze tael naer de frankduytsche, yslandsche, gotthische, of eéne andere oude vermaegschapte tael.

§. 1119. Maer om de algemeene uyt spraek, de zamenstelling, de afleyding, en de byzondere overeenkomst te kennen, moet men nooyt buyten de nederduytsche tael gaen; deze spelgronden vind men in de nederduytsche tael zelve.

§. 1120. Zoo zyn de algemeene uyt spraek, de

zamenstelling, de afleyding, en de byzondere overeenkomst spelgronden die innerlyk of inwendig in de nederduytsche tael bestaen; zy zyn zoodaenig eygen aen de leévende taelen, en vervolgens aen de nederduytsche in het byzonder, dat eéne goede leévende tael zonder die gronden onmoóglyk is; en dus voór haer algemeene en wezenlyke spelgronden zyn. Men mag zeggen: Rigt ue in het schryven naer de zuiverste en meest beschaefde uytpraek (§. 723.): behoud in de zamengestelde woórdén alle en geen andere als alle de *oórsprongelyke* en *wezenlyke* of *beduydende* schryfsteekens der woórdén, waer van zy zamengesteld zyn (§. 828): schryf alle de afgeleyde woórdén met alle en geen andere als alle der zelve*r wortel- en toevallige* deelen (§. 829, §. 836.): gebruyk in alle de veranderingen van eén nederduytsch woórd, en in alle de nederduytsche woórdén, in welke er eéne zekere overeenkomst heerscht, in de zelsd*e gevallen*, de zelsde schryfsteekens; en volg in alles de regelmaet, dit is, handel in gelyke gevallen op eéne gelyke wys (§. 796, §. 828, §. 836.).

§. 1121. Vervolgens de gemeene overeenkomst (§. 802) voór de algemeene uytpraek (§. 849.), de samenstelling (§. 768.), de afleyding (§. 776), en de byzondere overeenkomst (§. 802.) stellen, ware eénen toevalligen regel voór de wezenlyke gronden plaetsen, ware de toevalligheyd voór de wezenheyd neémen; ware houden staen dat men de eygene gronden eéner tael mag verlaeten, om
de

de zelve volgens die ééner vreemde te schikken: het ware willen hehouden het geén, zonder welk de tael geheel wel kan bestaen, om te stellen in de plaets van het geén, zonder welk de goede spelling céner leevende tael noch kan zyn. noch kan begrepen worden: het ware afwyken van de regels, welke macken dat het nederduytisch nederduytisch en geen andere spraek is, om éénen regel te handhaeven die onze tael met de hoogduytische, gotthische, angelsaksische, yslandsche, mesogotthische, frankduytische, kimbrische, alemannische, enz., zoud gelykvormiger macken: het ware zich, in het schryven van het nederduytisch, naer ééne vreemde spraek, in plaets van naer de nederduytische, willen rigten: het ware willen angelsaksisch, mesogotthisch, gotthisch, kimbrisch, enz., spreéken en schryven, in de plaets van nederduytisch; en zeggen dat wy Hoogduytischers, Frankduytischers, Yslanders, enz., in de plaets van Nederduytischers, zyn. Hoe ongerymd dit zoud zyn is aen alle al te zichtbaer, om meer bewyzen aen té haelen.

Besluit.

§. 1122. Zoo moógen wy besluuten, dat de gemeene overeenkomst nooyt voór, maer altyd achter de algemeene uytpraek, de zamenstelling, de afleyding, en de byzondere overeenkomst moet gæen; en dat zy nooyt de uytoefening van deze kan beletten.

Vraag-

Vraagstuk.

Wat rang bekleed de algemeene uytpraek (§ 723, §. 915-§.929.) ten aenzien der samenstelling (§. 828.), afleyding (§. 829.) (§. 836.), en byzondere overeenkomst (§. 828, §. 836.) ?

Inhoud van het vraagstuk.

§. 1123. 1. In dit vraagstuk word ondersteld, dat het sprackgebruyk algemeen zy (§. 849.); dat alle de schryvende overeenkomen, dat de woórdén, waer omtrent het schryfgebruyk verdeeld is, moeten uytgesproken zyn, gelyk zy daedelyk uytgesproken worden.

2. Het vraagstuk houd ook in, dat de schryvende omtrent die woórdén, welke zy alle gelyk uytspreekén, verdeeld zyn (§. 850, §. 1108.); zoodaenig dat de eéne der schryvende willen dat die woórdén zoo, en de andere dat zy anders geschreven worden.

Oplossing.

§. 1124. Wanneer het eén der verdeelde gebryken overeenkomt met de algemeene uytpraek, en dat het ander ook met deze overeenstemt; strooken beyde de verdeelde gebryken met de algemeene uytpraek, en komen by gevolg in uytpraek overeen met elkander. *QUÆ SUNT EADEM UNI TERTIO SUNT EADEM INTER SE.*

§. 1125.

§. 1125. De tegenstrydigheyd vind men hier niet, doór de enkele vergelyking van de algemeene uytpraek met de zamenstelling, de afleyding, of de byzondere overeenkomst; mits de woórden hier uytgesproken zyn gelyk de algemeene uytpraek vereyscht (§. 849, §. 1123.): maer zy bestaet in de schryfsteekens, welke, schoon in hunnen eersten oórsprong verschillig van geluyd, nogtans in de gevallen van zamenstelling, afleyding, en byzondere overeenkomst, eenen en den zelsden klank hebben (§. 498, §. 502, §. 959.); als *d* en *r*, in *wind* en *wint*. Zoo dat de tegenstrydigheyd hier enkelyk daer in bestaet, dat men in de zamenstelling, afleyding, of byzondere overeenkomst, één schryfsteeken gebruykt, het geén in de letterrol juyst dat geluyd niet heeft, welk het algemeen spraekgebruyk hem in de zamenstelling, afleyding, of byzondere overeenkomst toekent: welk schryfsteeken men gebruykt, opdat men den oórsprong in de zamengestelde en afgeleyde woórden uyt het oog niet verlieze (§. 828, §. 829, §. 836.); opdat men zie waer van de woórden zamengesteld zyn, van welke woórden zy afstammen, of met welke deze of geéne schryfsteekens eéne overeenkomst hebben, om alzoó de twyfelachtigheyd, die hier noodzaakelyk moet ontstaen, doór gelyke geluyden met gelyke teekens uyt te drukken (§. 959.), uyt den weg te ruymen.

§. 1126. Uyt het aengehaelde volgt dan vry
duy-

duydelyk, dat de wegneéming der tegenstrydigheid, tusschen de algemeene nytspraek en tusschen de zamenstelling, de afleyding, en de byzondere overeenkomst, weynig of geen voórdeel kan toebrengen aen den eersten spelregel (§. 723, §. 959.), maer dat zy daerentegen grootelyks zoud schaeden aen de anderegronden (§. 828, §. 829, §. 836.).

§. 1127. Hier de algemeene uytpraek voór de andere spelregels plaetsen, ware eéne mindere tegenstrydigheyd tegen ééne meerdere verwisselen (§. 1108, §. 1109.): ware zelfs zondigen tegen het geén het algemeen schryfgebruyk omtrent diergelyke omstandigheden beslist heéft (§. 960.); want het schryfgebruyk voórdert dat de zelve medeklinkers tot sluytletters dienen, in alzulke woórdén, welke die in de verbuyging of verlenging noodig hebben (noót 200): het ware eéne wezenlyke tegenstrydigheyd in de tael brengen, om ééne toevallige of ingebeélde daer uyt te werpen.

§. 1128. Vervolgens moógen wy besluyten dat, zoo dikwyls het gebruyk verdeeld is, en dat het één der verdeelde gebruyken, streng genomen, ééniger wys strydig is tegen de algemeene uytpraek (§. 959.), doór het gebruyken van één letterteeken, welk de zamenstelling, de afleyding, of de byzondere overeenkomst vereyscht, maer waer voór de algemeene uytpraek oórsprongelyk één ander verwantschapt schryfteeken voórdert; en

en dat het ander verdeeld gebruik, zich enkelyk houdende aen het algemeen spraekgebruik, zondigt tegen eénen der dry boven gemelde gronden, zoo dikwyls moet dit laetste verdeeld gebruik verbannen worden, en het eerste behouden weézen (§. 1108, §. 1109.).

§. 1129. Zoo zal men dan aen de schryfwys van *thans*, *kract*, enz., de voórkeur geéven, boven die van *tans*, *kracht*, enz.: omdat de samenstelling in *thans*, enz., eéne π vereyscht; en omdat de overeenkomst in *kract*, van dit woórd met *KRYGEN*, eéne σ voórderl.

Vraagstuk.

Van wat gezag is de eéne verdeelde uytspreek (§. 849.), ten aenzien van de andere verdeelde uytspreek, de samenstelling (§. 828.), de afleyding (§. 829, §. 836.), en de overeenkomst (§. 828, §. 836.)?

§. 1130. BEMERKING. Hier word geen gewag gemaekt van de algemeene uytspreek (§. 849.), omdat deze en de verdeelde uytspreek nooyt te gader omtrent eén woórd kunnen plaats hebben; mits, wanneer men algemeen omtrent eéne zaak overeengekomen is, men op den zelflen tyd daer omtrent niet kan verdeeld weézen, en omgekeerd.

§. 1131. De verdeeldheyd van spraek-en schryf-gebruik (§. 849, §. 850.) heeft plaats omtrent zeer veel woórden.

§. 1132.

§. 1132.

De éne zeggen

abberdaen,
 akse,
 akster,
 altemet,
 barg (gesneden zwyn),
 bekaemen,
 blyd,
 deëren,
 drie,
 dwars,
 elefant,
 even,
 flodderen,
 flouw,
 frommelen,
 gagelen,
 godommel,
 geneëren,
 gergel,
 gest,
 ging,
 sinnegabben,
 gitlegom,
 glifberig,
 gnep,
 grom,
 heeten (noemen),
 herdenken,

de andere

labberdaen.
 akse.
 akster.
 altemets.
 berg.
 bekaemen.
 bly.
 deiren.
 dry.
 dwers.
 olifant.
 effen.
 fladderen.
 vlouw.
 sommelen.
 gagelen.
 genommel.
 geneiren.
 gergel.
 gest.
 gong.
 sinnegappen.
 guttegom.
 glifberig.
 knep.
 grom.
 heeten.
 erdenken.

her-

De eéne zeggen	<p> herinneren , herkaeuwen , hing , huppelen , honkeren , hoónen , hoós (waterpyler.) , renever , jok , (jugum) , kabeljaeuw , kamoésleér , kaproen , kel , ketelen , kid , knarsen , knèden , knèuter , knèzen , knöffelen , korengarf , kork , kozyn (houten raem) , krat , krèpel , krèwel , kroos (eéndgroen) , laeg (byv. naemw.) , laers , laip , </p>	de andere	<p> erinneren . erkaeuwen . hong . huppelen . hunkerén . hoonen . hoós . genever . juk . kabeljaeuw . kamuvsleér . kapruyn . kil . kittelen . ked . knarsen . knèden . knóter . knèzen . knöffelen . korengarf . kurk . kazyn . krèl . krèupel . krèvel . kroost . laeg . laers . laip . </p>
	laet-		

De ééne zeggen

lreken,
lemmer,
lens (van één wiel),
leuvers,
lieftaelig,
lob,
lucht,
luyer,
menig,
mest (drek),
moggel,
mumie,
musket,
naers,
neéring,
neffens,
nesch,
nork,
ochtend,
onaenspraekelyk,
ongevaer,
ontving,
ontwarren,
oorvug,
paers,
pek, (z. n. o.),
pieterselië,
peukel,
plaeſter,
plokken,

de andere

lekken.
lemmet.
luns.
leeuwers.
lieftallic.
lub.
locht.
luer.
nieenig.
mist.
mokkel.
mommie.
mosket.
aers.
neiring.
nevens.
nesk.
nurk.
uchtend.
onaenspreékelyk.
ongeveér.
ontvong.
ontwerren.
oorvetg.
peirs.
pik.
pieterselië.
pukkel.
plevster.
plukken.

plur

De eene zeggen	{	<i>plunderen</i> ,	}	<i>plonderen.</i>
		<i>pooten</i> (planten),		<i>poóten.</i>
		<i>populier</i> ,		<i>popelier.</i>
		<i>pos</i> (zekeren visch),		<i>post,</i>
		<i>praeyen</i> ,		<i>preyen.</i>
		<i>prent</i> ,		<i>print.</i>
		<i>rabauw</i> ,		<i>rabouw.</i>
		<i>ragchel</i> ,		<i>rogchel.</i>
		<i>rammenas</i> ,		<i>rammelas.</i>
		<i>rappier</i> ,		<i>rapiér.</i>
		<i>raezery</i> ,		<i>raezerny.</i>
		<i>rioól</i> ,		<i>riool.</i>
		<i>roós</i> ,		<i>roos.</i>
		<i>ryst</i> ,		<i>rys.</i>
		<i>scheen</i> ,		<i>schéén.</i>
		<i>schel</i> (van appels, enz.),		<i>schil.</i>
		<i>schelfer</i> ,		<i>schilfer.</i>
		<i>schénkel</i> ,		<i>schinkel.</i>
		<i>slak</i> .		<i>stek.</i>
		<i>slampampen</i> ,		<i>slempampen.</i>
		<i>slénken</i> ,		<i>stinken.</i>
		<i>sléuten</i> ,		<i>sloóten.</i>
		<i>slorp</i> ,		<i>slurp.</i>
		<i>smuyg</i> (ter),		<i>smuyk</i> (ter).
		<i>snof</i> .		<i>snuf.</i>
		<i>snogger</i> ,		<i>snugger.</i>
		<i>spat</i> ,		<i>spér.</i>
<i>spat</i> ,	<i>spét.</i>			
<i>speér</i> ,	<i>speir.</i>			
<i>spón</i> ,	<i>spun.</i>			
<i>stang</i> (staek),	<i>steng.</i>			
		<i>stolp,</i>		

De eene zeggen

stolp,
 stooren,
 stouwen,
 straem,
 stueren,
 tarw,
 teen (vinger van den voet),
 teen (wisch),
 troggelen.
 trokken,
 vaerdig,
 varken,
 varsch,
 verf,
 verwarren,
 ving,
 volen,
 voorn,
 wereld,
 windaes,
 wreed,
 wremelen,
 zeever,
 zondvloed,
 zwilc,

de andere

stulp.
 stoóren.
 stuewen.
 striem.
 stieren.
 terw.
 toon.
 tien.
 troggelen.
 trukken.
 veirdig.
 verken.
 versch.
 verw.
 ververren.
 vong.
 veulen.
 voren.
 weireld.
 windas.
 vreed.
 wriemelen.
 zever.
 zundvloed.
 zwilk.

De eene zeggen,
 overeenkomstig met
 de samenstelling,

{ elende;
 hobbelbek;
 hulstboom;
 hdmmaet;
 lidwater;

§. 1133.

de andere, tegen-
 strydingen de za-
 menstelling, zeggen

{ elende.
 hondebek.
 hulzenboom.
 lede maet.
 lede water.

§. 1134.

§. 1134.

De ééne zeggen, overeenkomstig met den regel der zamenstelling,	}	<i>radbraecken</i> ;	de andere, tegenstrydig aen de zamenstelling dóór het achterlaeten ééninger grondletters, zeggen	}	<i>rabraecken.</i>
		<i>vergenoegen</i> ;			<i>vernoegen.</i>
		<i>vergezellen</i> ;			<i>verzellen.</i>
		<i>vergezelschappen</i> ;			<i>verzelschappen.</i>
		<i>wilhelm</i> (233) ;			<i>willelm.</i>

§. 1135.

De ééne zeggen, overeenkomstig met den regel der zamenstelling,	}	<i>Amsterdam</i> ;	de andere zeggen, tegenstrydig aen de zamenstelling, dóór het veranderen van wezenlyke schryfteekeus,	}	<i>Amsterdam.</i>
		<i>barmhartig</i> ;			<i>bermhertig.</i>
		<i>beledigen</i> ;			<i>beledigen.</i>
		<i>bizonder</i> ;			<i>bezonder.</i>
		<i>blaesbalk</i> ;			<i>blaesbalk.</i>
		<i>drifzand</i> ;			<i>drifzand.</i>
		<i>imboedel</i> ;			<i>imboedel.</i>
		<i>kadyk</i> ;			<i>kadyk.</i>
		<i>koninglyk</i> ;			<i>koninklyk.</i>
		<i>koninkryk</i> ;			<i>koninkryk.</i>
		<i>ontrent</i> ;			<i>ontrent.</i>
		<i>plattiel</i> ;			<i>plattiel.</i>
<i>roekeloos</i> (234) ;	<i>reukeloos.</i>				
<i>sprincader</i> ;	<i>sprinkader.</i>				
<i>waerschouwen</i> (235) ;	<i>waerschouwen</i> (235).				

§. 1136.

(233) Van *wil*, *weyl* (rust) en *helm* beschermer.

(234) Van *roek* toezigt-en *loos*.

(235) Volgens *WEILAND*, schynt *waerschouwen* zoo veel te beduyden als het waer, eén waer genaer, te voóren beschouwen

§. 1136.

De eene zeggen, overeenkomstig met den regel der zamenstelling,	{ bedlaken; beëldschrift; beëldspraek; godgeleerde; godgeleerdelyk; godgeleerdheyd; gekhuyts, enz.;	de andere, tegenstrydig aen de zamenstelling doór het byvoegen van onwezenlyke letters, zeggen	{ beddelaken. beëldschrift. beëldspraek. godsgleerde. godsgleerdelyk. godsgleerdheyd. gekhēnhuys, enz.
---	--	--	---

§. 1137.

De eene zeggen, minstrydig tegen de zamenstelling,	{ beddemaeker; hondēkot; hondēnest;	dan de andere, die zeggen	{ bedDENmaeker (§. 521.). hONDENkot. hONDENNest.
--	--	---------------------------	---

§. 1138.

De eene zeggen, overeenkomstig met de afleyding,	{ kleyner, ydeler, enz.; mackelaery; tooner; zweetig;	de andere, tegenstrydig aen de afleyding, doór het byvoegen van schryftekens, zeggen	{ kleyNDER, ydel-der, enz. maekelaeroy. toonder. zweeterig.
--	---	--	---

§. 1139.

De eene zeggen, overeenkomstig met de afleyding,	{ kleyns (236); kleynzen; kleynzer; kleynzing; krankte; laetst;	de andere, tegenstrydig aen de afleyding, doór het veranderen van zaakelyke schryftekens, zeggen	{ kleNS. kleNZen. kleNZer. kleNZing. krenkte. leSt.
--	---	--	---

men

(236) Van kleyn.

De ééne zeggen, overeenkomstig met de afleiding,	{	<i>mengel;</i>	{	<i>mingel.</i>
		<i>poortier;</i>		<i>portier.</i>
		<i>schermutselen (van schermen);</i>		<i>scharmutselen.</i>
		<i>smedig;</i>		<i>smydig.</i>
		<i>soorteéren;</i>		<i>sorteéren.</i>
		<i>spéenen;</i>		<i>spaeenen.</i>
		<i>splitsen (237);</i>		<i>splissen.</i>
		<i>tooneel;</i>		<i>toneel.</i>
		<i>tooveraer;</i>		<i>toovenaer.</i>
		<i>varendel;</i>		<i>vendel.</i>
		<i>vadvig (van het oude vadden);</i>		<i>vadzig.</i>
		<i>veésten;</i>		<i>vysten.</i>
		<i>vollen;</i>		<i>vullen.</i>
		<i>voller;</i>		<i>volber.</i>
<i>voórder;</i>	<i>vorder.</i>			
<i>vuylnis;</i>	<i>vullis.</i>			
<i>waelsh;</i>	<i>walsch.</i>			

de andere, tegenstrydig aen de afleiding, doór het veranderen van zaekelyke schryfteen, zeggen

§. 1140.

De ééne zeggen	{	<i>begríp,</i>	{	<i>begrípen;</i>	{	<i>begríp.</i>
		<i>bakte,</i>		<i>bakken;</i>		<i>biek.</i>
		<i>braedde,</i>		<i>braeden;</i>		<i>bried.</i>
		<i>druk(drang),</i>		<i>drukken;</i>		<i>drok.</i>
		<i>gekryscht,</i>		<i>kryschen;</i>		<i>gekreschen.</i>
<i>gelsed,</i>	<i>leggen;</i>	<i>geleyd.</i>				

ge-

(237) Van *splissen* of *splyten*.

De éine zeggen	}	genoút(238),	ik genoút ;	}	geroót(238).
		geschuyld ,	schuylen ;		gescholen.
		gezegd ,	zeggen ;		gezejd.
		hyschte ,	hyschen ;		heesch.
		kryschte ,	kryschen ;		kreesch-
		moerel ,	moer in moer-		morel.
		mydde ,	bezië ;		meed.
		persoón ,	myden ;		persoon.
		schoóf(z.n.),	persoónaedje of		persoon.
		schroómen ,	personaadje ;		schoof.
		schuyldde ,	schoófen gescho-		schroomen.
		smids ,	ven, vanschuyven ;		schoól.
snep ,	schreumen (239) ;	smis.			
spiets ,	schuylen ;	snip.			
	smid ;	spies.			
	snéb ;				
	spit, speér ;				

volgens de byzondere overeenkomst van dit woórd met

de andere, tegenstrydig aen de byzondere overeenkomst, zeggen

ver-

(238) Hierin verschillen SIEGENBERK en WEILAND (Nederd. Taalk. Woordenb.) van elkander; den éenen schryft dit woórd met de scherplange, en den anderen met de zachtlange O. Zy zyn het ook niet eens omtrent de spelling van verscheydene andere woórdén: WEILAND schryft *heten* (*hétén*) (*éénen naem gééven*), *kneeden*, *Amsteldam*, *thands*, *althands*, *oórspronkelyk*, *aenvangelyk*, *andwoórd*, enz.; SIEGENBERK daerentegen stelt *heeten*, *knejen* (*kneéden*), *oórspronkelyk*, *aenvankelyk*, *Amsterdam*, *thans*, *althans*, *antwoórz*, enz.

(239) Als één woórd ook met **EU** geschreven of uytgesproken word, is dit één teeken dat het de zachtlange O, en niet de scherplange, moet hebben: als *meulen*, *mouén*; *leugen*, *lugen*; enz. WEILAND.

De ééne zeggen	} <i>verworpe- ling,</i>	} volgens de byzondere overeen- komst van dit woord met	} <i>verworpen</i> (verl. deelw. van <i>verwer- pen</i>);	} de andere, tegenstrydig aen de byzon- dere overeenkomst, zeggen	} <i>verwerpe- ling.</i>						
						} <i>vraegde,</i>	} <i>vraegen;</i>	} <i>vroeg.</i>			
									} <i>waejde,</i>	} <i>waejen;</i>	} <i>woey.</i>
									} <i>zamen,</i>	} <i>inzamelen,</i> <i>verzamelen,</i> <i>enz.;</i>	} <i>samen.</i>

§. 1141.

De ééne zeggen	} <i>boóren,</i> <i>bruysen,</i> <i>damp,</i> <i>dol,</i> <i>дук,</i> <i>havery,</i> <i>heer,</i> <i>honig,</i> <i>koë,</i> <i>leunen,</i> <i>loof</i> (de groe- ne bladen van boe- men, enz.), <i>panzer,</i> <i>rat,</i> <i>rennen</i> (snel loopen), <i>roch</i> (visch);	} overeenkomstig met het hoogdayitsch	} <i>böhren;</i> <i>brausen;</i> <i>dampf;</i> <i>toll;</i> <i>еиче;</i> <i>haverey;</i> <i>heer;</i> <i>honig;</i> <i>коч,</i> <i>leunen;</i> <i>laub;</i> <i>panzer;</i> <i>ratte, ratze;</i> <i>rennen;</i> <i>roche;</i>	} de andere, tegenstrydig aen de gemeene overeenkomst, zeggen	} <i>booren.</i> <i>bruyschen.</i> <i>domp.</i> <i>dul.</i> <i>еек:</i> <i>avery.</i> <i>heyr.</i> <i>honing.</i> <i>koey.</i> <i>leunen.</i> <i>lof.</i> <i>panzier.</i> <i>rot.</i> <i>runnen.</i> <i>roc.</i> <i>schim-</i>
----------------	--	---------------------------------------	--	---	---

De eene zeggen	schimpen , slender (sleer), slurpen , smelten , spiesGLAS , vetgen , vlek (smeel) , werpen , wurgen, enz. , enz. , enz. ,	overeenkomstig met het hoogduitsch	schampfen ; schlender ; schlürfen ; schmelzen ; spiesGLAS ; fegen ; fleck ; werfen ; erwürgen ;	de andere, tegenstrydig aan de meene overeenkomst, zeggen	schempen. slenter. slorpen. smilten. spiesGLANS. vaegen. vlak. worpen. worgen, enz. , enz. , enz.
----------------	--	---------------------------------------	---	--	--

§. 1142.

De eene zeggen en stellen	arm (deel des ligeschaaps) , barmhartig , darm , hark , wark , stang , volharder ,	overeenkomstig met het hoogduitsch	arm ; barmherzig ; darm ; hark ; wark ; stango ; verharren .	de andere, tegenstrydig aan de meene overeenkomst, door het ver- anderen van A in B, zeggen en stellen	arm. barmhartig. darm. hark. wark. stang. volharder.
---------------------------	---	---------------------------------------	--	--	--

§. 1143.

De eene zeggen en stellen	gerst , hartog , kerel , smart , ster ,	overeenkomstig met het hoog- duitsch	gerste ; hertzog ; kerl ; schmerz ; stern ;	de andere, tegen- strydig aan de meene overeen- komst, door het ver- anderen van E in A, zeggen en stellen	garst. hartog. kerel. smart. star.
---------------------------	---	--	---	---	--

De eene zeggen	}	verworpe- ling,	}	verworpen (verl. deelw. van verwer- pen);	}	verwerpe- ling.
		VRAEGDE,		VRAEGEN;		VROEG.
		WAEYDE,		WAEYEN;		WOEY.
		wulp,		wulp (onbe- dachten jon- geling);		welp.
		zamen,		inzamelen, verzamelen, enz.;		samen.

volgens de byzondere overeen-
komst van dit woord met
de andere, tegenstrydig aen de byzon-
dere overeenkomst, zeggen

§. 1141.

De eene zeggen	}	boóren,	}	bohren;	}	booren.
		bruysen,		brausen;		bruyschen.
		damp,		dampf;		domp.
		dol,		toll;		dul.
		eyk,		eiche;		EEK.
		havery,		haverey;		avery.
		heer,		heer;		heyr.
		honig,		honig;		honing.
		koë,		kun,		koey.
		leënen,		leennen;		leunen.
		loof (de groe- ne bladen van boo- men, enz.),		laub;		lof.
		pantser,		panzer;		pantsier.
		rat,		ratte, ratze;		rot.
rennen (snel loopen),	rennen;	ronnen.				
roch (visch),	roche;	roc. schum-				

overeenkomstig met het hoogduytsch
de andere, tegenstrydig aen de gemeene overeenkomst, zeggen

Do ééne zeggen	{	schimpen ,	{	schampfen ;	{	schempen.
		slender (sleut),		schlender ;		slenler.
		slurpen ,		schlürfen ;		slorpen.
		smelten ,		schmelzen ;		smilten.
		spiesglas ,		spiesglas ;		spiesglans.
		vetgen ,		fegen ;		vargen.
		vlek (smeel),		fleck ;		vlak.
		wetpaa ,		werfen ;		worpen.
		wurgen, enz. ,		erwürgen ;		worgen, enz. ,
		enz. , enz. ,				enz. , enz. .

§. 1142.

Da's hént seggen en stellen	{	arm (deel des lichaams) ,	{	arm ;	{	erns.
		barmhartig ,		barmherzig ;		berwhertig.
		darm ,		darm ;		derm.
		hark ,		harke ;		herk.
		marke ,		markt ;		markt.
		stang ,		stange ;		stang.
		volharden ,		verharren.		volharden.

§. 1143.

De eche seggen en stellen	{	gerst ,	{	gerste ;	{	garst.
		hertog ,		herzog ;		hartog.
		kerel ,		kerl ;		karel.
		smert ,		schmerz ;		smart.
		ster ,		stern ;		star.

§. 1144.

De eene zeggen	$\left\{ \begin{array}{l} \text{pferd,} \\ \text{steirt,} \\ \text{weird,} \end{array} \right.$	overeenkomstig met het hoogduytsch	$\left\{ \begin{array}{l} \text{pferd;} \\ \text{sterz;} \\ \text{werth;} \end{array} \right.$	de andere, tegenstrydig aen de gemeene overeenkomst, doór het veranderen van er in de lange a, zeggen	$\left\{ \begin{array}{l} \text{paerd.} \\ \text{staert.} \\ \text{waerd.} \end{array} \right.$

§. 1145.

De eene zeggen	$\left\{ \begin{array}{l} \text{smeér,} \\ \text{scheren,} \\ \text{smeér,} \\ \text{teér,} \\ \text{teëren (met teir bestryken),} \\ \text{teëren (verteiren, uytteiren),} \end{array} \right.$	overeenkomstig met het hoogduytsch	$\left\{ \begin{array}{l} \text{mfer;} \\ \text{scheren;} \\ \text{schmeér;} \\ \text{theér;} \\ \text{theeren;} \\ \text{zeeren;} \end{array} \right.$	de andere, tegenstrydig aen de gemeene overeenkomst, doór het veranderen der zachtlange e in ei, zeggen	$\left\{ \begin{array}{l} \text{meir.} \\ \text{scheiren.} \\ \text{smeir.} \\ \text{teir.} \\ \text{teiren.} \\ \text{teiren.} \end{array} \right.$

§. 1146. Daer zyn in het nederduytsch nog eénige woórdén, waer omtrent de spreekende en schryvende verdeeld zyn, en waer in de eéne de gemeene overeenkomst bewaeren en de andere de zelve verwaerloozen: als *vers*, *veirs*, *vaers*; *hooverdy*, *hooveirdy*; enz. De gemeene overeenkomst te raede gaende, zien wy dat de Hoogduytsche schryven *vers*, *hoffarth*, enz.; waer uyt volgt dat de schryfwys van *vers*, *hooverdy*, enz., naeder is aen de gemeene overeenkomst, dan de geéne van *veirs*, *vaers*, *hooveirdy*, enz.

§. 1147.

§. 1147. Geletterde hebben getwist of het vlaemsch en het hollandsch eene en de zelfde spraek of wel verscheydene taelen zyn. De eéne, omdat de Hollanders en de Belgen uytdrukkingen hebben, welke hun elk in het byzonder toebehooren, willen dat het hollandsch en het vlaemsch verschillige spraeken zyn; daerentegen achten de andere deze redens niet voldoende, om deze daerom als twee verscheydene taelen te aenzien, en zy begrypen het hollandsch en het vlaemsch onder de gemeene benaeming van nederduytsche tael.

§. 1148. Schoon men in Griekenland overal de zelfde tael sprak; waren er nogtans verscheydene streéken, waer eéne verscheydenheyd van uyt spraek heerschte. De Atheniers en de bewoóners der omliggende streéken spraken niet even eens gelyk de Lacedemoniers, niettemin hadden zy alle de zelfde tael voór grondvest. De attische en de dorische *dialekt* zyn altyd aenzien geweest als behorende tot de zelfde spraek, en te regt, niet als zoo veéle taelen, maer als streékspraeken aengemerkt.

§. 1149 Het ware ongerymd het hollandsch en het vlaemsch als twee verschillige taelen te beschouwen, om de verscheydene uyt spraek en schryfwys ééniger woórdén, omdat de Hollan-
ders

ders schryven en zeggen *paard*, *staart*, *vaardig*, enz.; en de Vlaemingen *peird*, *steirt*, *veirdig*, enz.

§. 1150. Al het geen men redenlyker wys ten gevolge kan trekken is dat het hollandsch en het vlaensch, in sommige gevallen, verschillig zyn in streekspraek (§. 364.), en dat de Hollanders en de Belgen, schoon zy maer eene en de zelfde tael hebben, nogtans, ten aanzien van eenige woorden, zoodaenig uyteenloopen, doór de byzondere uytpraek en het daer op gebouwde schryfgebruik, dat het, in verscheydenen woorden, althans onmoogelyk is die ongelykheid van spraek en schrift te vereffenen. Ik zeg *althans onmoogelyk*; want men mag hoopen, zoo onder de Nederduytschers volmaekte vreed en broedermin heerscht, dat men eens zal moogen zeggen, dat de nederduytsche tael, zoowel als de fransche, geené streekspraeken heeft.

§. 1151. Alle de woorden, waer omtrent het spraek-en schryf-gebruik verdeeld zyn, kunnen tot twee soorten gebragt worden. Tot de eerste soort behooren die, welke zoodaenig op de hollandsche en vlaensche *dialekt* gevestigd zyn, en welker verschillige uytpraek en schryfwys zoodaenig ingeworteld zyn, dat het althans onmoogelyk is die verschilligheden te vereenigen: dusdaenige zyn *paard*, *peird*; *staart*, *steirt*; *vaardig*, *veirdig*; enz. Tot de laetste soort behooren de zulke, welker verschillige uytpraek en schryf-

schryfwys van natuer zoodaenig niet verschillen, dat deze voór geene vereeniging vathaer zyn: als *bezonder*, *byzonder*; *k lens*, *k lens*; *ontrent*, *omrent*; *persoon*, *persoón*; *toneel*, *tooneel*; enz.

§. 1152. Om de eenheyd te verkrygen onder de eerste soórt van verdeelde gebruyken, zoud men de eéne streékspraek den voórrang boven de andere moeten geéven: doch dit ware niet alleen onbezonnen, enstrydig tegen de maetschappelyke deugden en het regt der volkeren; maer zulks ware zelfs, voór het tegenwoórdig, onmoóglyk.

§. 1153. Het volgt dan uyt de natuer der zaek, dat de verdeelde spelgebruyken der eerste soórt, gevestigd op den hollandschen en vlaemschen tongval, de uytspreek der beschaefdsten en geoeffendste van elke landstreék zynde, voór het tegenwoórdig, aen geene vereeniging onderhevig zyn, en dat de schryfgebruyken, welke met die onderscheydene streékspraeken overeenkomen, als waere gebruyken moeten doórgaen. De streékspraek moettende in den zelfden graed beschouwd weezen, ten aenzien der andere spelgronden, als de algemeene uytspreek; zoo moet dan der zelve schriftelyke afmaeling, welke die *dialekt* onwederleggelyk vereyscht, in de zelfde hoedaenigheyd doórgaen in elke landstreék, als het algemeen gebruyk in geheel het koningryk.

§. 1154.

§. 1154. Wat de tweede soórt van verdeelde gebruyken , waer van wy §. 1151 gesproken hebben , aenbelangt ; deze zyn of alle beyde overeenkomstig met de andere spelgronden , de samenstelling , de afleyding , en de overeenkomst , of even tegenstrydig aen de zelve , of het één der verdeelde gebruyken is meer tegenstrydig dan het ander.

§. 1155. De twee verdeelde gebruyken , welke overeenkomstig zyn , of tegenstrydig in den zelfden graed of in éénen gelyken graed , zullen beslist worden in de Derde Wys.

§. 1156. Als er twee verdeelde gebruyken zyn , waer van het één gebruyk meer tegenstrydig is dan het ander , heéft natuerlyk het zelfde geval plaets van §. 1100 , waer wy zagen dat men , van twee verdeelde gebruyken , alle beyde tegenstrydig aen de zelfde spelgronden , maer het één in éénen hoogeren graed dan het ander , men het géén moet verwerpen , dat in éénen hoogeren graed tegenstrydig is . Vervolgens moet men geenzins twyfelen of men moet , hier op de zelfde wys te werk gaende , dat gebruyk verwerpen , welk meer tegenstrydig is .

§. 1157. De eenige moeyte zat dan hier bestaan in het brengen dezer verdeelde gebruyken tot der zelve onderlinge soórten ; dit is te zeggen , in het onderzoeken welke gebruyken tot de

de hollandsche en vlaemsche streëkspraek behooren, en welke niet.

§. 1158. Deze bepaeling kan noch doór de Hollanders noch doór de Belgen in het byzonder gedaen worden, maer zy moeten deze zaek gemeenschappelyk verrigten. Dit zoud, myns bedunkens, niet beter kunnen uytgevoerd worden, dan doór van wederkanten aengestelde persoonen, welke, eéne grondige kennis der nederduytsche tael bezittende, zouden bekleed zyn met het gezag van die zaek te kunnen beslissen, en dus eéne op grond en gezag gevestigde uyt-spraek zouden doen, welke woórden tot de eerste (§. 1151.), en welke tot de tweede soórt (§. 1151.) behooren.

§. 1159. Het is, dunkt my, zeker dat men zoud moeten begrypen onder de

Eerste soórt (§. 1151.):

HOOVAARDIG.

KAAFS (z. D. V.).

NAARSTIG.

PAARD.

REGTVAARDIG.

STAART.

VVAARDIG.

WVAARD.

WVAARDE.

HOOVEIRDIG.

KEIRS.

NEIRSTIG.

PEIRD.

REGTVEIRDIG.

STEIRT.

VEIRDIG.

WEIRD.

WEIRDE.

§. 1160.

§. 1160. Ik meen dat men de volgende woorden zoud moeten stellen onder de

Tweede soort (§. 1151.):

<i>Arm.</i>	<i>Ern.</i>
<i>Boóren.</i>	<i>Booren.</i>
<i>Darm.</i>	<i>Dern.</i>
<i>Gerst.</i>	<i>Garst.</i>
<i>Hark.</i>	<i>Herk.</i>
<i>Hertog.</i>	<i>Hartog.</i>
<i>Markt.</i>	<i>Merkt.</i>
<i>Persoon.</i>	<i>Persoon.</i>
<i>Pooten.</i>	<i>Pooten.</i>
<i>Roos (z. n. v.).</i>	<i>Roós.</i>
<i>Ster.</i>	<i>Star.</i>
<i>Verken.</i>	<i>Varken.</i>
<i>Vers (z. n. o.).</i>	<i>Vers.</i>
<i>Versch.</i>	<i>Varsch.</i>

§. 1161. **BEMERKING.** Uyt het bewys van het voorstel (§. 1170-§. 1122), en uyt de oplossingen van de twee daer op volgende vraagstukken (§. 1122-§. 1160), kan men verscheidene beslissingen trekken, ten aanzien der verdeelde spelgebruyken; als naemelyk die

Eerste gevolg,

of toepassing van §. 1122, uyt welken spruyt dat men, van twee verdeelde spelgebruyken, het een ooreenkomstig met de gemeene overeenkomst,

komst, en het ander met de algemeene uyt spraek, de zamenstelling, de afleyding, of de byzondere overeenkomst, men het eerste moet verwerpen, en het laetste behouden.

EERSTE BEMERKING.

§. 1162. Men zy hier wel indachtig, dat, wanneer men spreekt van de verwerping van één verdeeld gebruyk, dat dit geenzins kan plaets hebben omtrent de *dialekten* of *streékspraeken*.

TWEDE BEMERKING.

§. 1163. Wanneer wy spreéken van twee verdeelde gebruyken, waer van het één overeenkomstig is met éénen spelgrond, en het ander met éénen anderen, is het geén, welk overeenkomstig is met den éénen spelgrond, tegenstrydigaen dien, met welken het ander verdeeld gebruyk overeenkomt; en omgekeerd: zoo, als wy, bladz. 484, Berste Gevolg, spreéken van twee verdeelde gebruyken, waer van het één overeenkomstig is met de gemeene overeenkomst, en het ander met de algemeene uyt spraek, de zamenstelling, de afleyding, of de byzondere overeenkomst, moet men verstaen, dat het geén, welk overeenkomstig is met de gemeene overeenkomst, strydig is tegen de algemeene uyt spraek, enz., en dat het geén, welk overeenkomstig is met de algemeene uyt spraek, de zamenstelling, de afleyding, of de byzondere overeenkomst, strydig is tegen de gemeene overeenkomst.

§. 1164. De ééne schryven, overeenkomstig met de algemeene uyt spraek, *lacchen*, *pacchen*, enz.; volgens het vereyschte der beredeneerde gronden, de zamenstelling, de afleyding, en de byzondere overeenkomst (§. 828-§. 836.),

EL-

ellend (240), *godgeleerde*, *godgeleerdheid*, *kammen*, *laetst*, *schermutselen* (§. 1139.), *braedde* (§. 1140.), *spiets* (§. 1140.), enz.: de andere, tegenstrydig aen deze regels, maer overeenkomstig met de gemeene overeenkomst, welke bestaet tusschen de neder-en de hoog-duytsche tael, schryven *lachen*, *pochen*, *elend*, *godgeleerde*, *godgeleerdheid*, *kemmen*, *lest*, *scharmutselen*, *bried*, *spics*, enz.; want in het hoogduytsch schryft men *lachen*, *pochen*, *elend*, *gottesgelehrter*, *gottesgelahrtheit*, *kammen*, *letzt*, *scharmützel*, enz. Niettegenstaende, zal men, op grond van het beredeneerde, §. 1110-§. 1122, schryven *lagchen*, *pochen*, **ellend**, *godgeleerde*, *godgeleerdheid*, *kammen*, *laetst*, *schermutselen*, **braedde**, *spiets*, enz.; en niet *lachen*, *pochen*, *elend*, *godgeleerde*, enz.

Tweede gevolg,

of naedere ontwikkeling van §. 1128, welken zegt dat, zoo dikwyls het gebruyk verdeeld is, en dat het één der verdeelde gebruyken, streng genomen, ééniger wys strydig is tegen de gemeene uytpraek, en overeenkomstig met de samenstelling, afleyding, of byzondere overeenkomst; en dat het ander verdeeld gebruyk zondigt

(240) Dit is zamengesteld van *el*, nu *elders*, ook *ander vreemd*, en *land*. WELAND.

dig tegen eénen dezer dry gronden, maer nogtans overeenkomt met de oórsprongelyke uytpraak, het eerste moet behouden zyn, en het laetste verbannen weézen.

§. 1165. De eéne schryven *thans*, *ambt*, *loods*, *tochten*, *touwter*, *geslacht* (genus), *kracht*, *maect*, *riid*, enz.; de andere, daerentegen, stellen *tans*, *ampt*, *loots*, *tochten*, *touter*, *geslacht*, *kracht*, *maect*, *rit*, enz. De verdeelde gebruyken *thans*, *ambt*, enz., zyn overeenkomstiger met de beredeneérde gronden, dan *tans*, *ampt*, enz.; omdat de bekende en wezenlyke deelen *te hands*, *ambacht*, *lood* (van looden), *togen*, *touw*, *slag* (slagen), *krygen*, *moógen*, *ryd* (ryden), in *thans*, *ambt*, *loods*, enz., beter behouden zyn, dan in *tans*, *ampt*, *loots*, enz. (§. 828-§. 836.). Maer *tans*, *ampt*, *loots*, enz., zyn oórsprongelyk overeenkomstiger met de algemeene uytpraak; want men in *thans* en *touwter* geene *n* noch *w* laet hooren, en dat men de andere woórdén algemeen met de scherpe, en niet met de zachte medeklinkers uytspreekt. Niettegenstaende, zal men, het gezegde, §. 1123-§. 1129, wel aenmerkende, de beredeneérde gronden, en niet de uytpraak, volgen: en derhalve zal men, hier mede overeenkomstig, schryven *thans*, *ambt*, *loods*, *tochten*, *touwter*, *geslacht*, *kracht*, *maect*, *riid*, enz.; en niet *tans*, *ampt*, *loots*, *tochten*, enz.

Der-

Derde gevolg,

of toepassing van §. 1156, welken leert dat men, van twee verdeelde gebruyken, het één gebruyk overeenkomstig met ééne verdeelde uytspreek, en het ander met de andere, en ook met de zamenstelling, de afleyding, of de overeenkomst, men het eerste moet verwerpen, en het laetste aenveirden.

§. 1166. Wy zagen, §. 1134-§. 1146, dat de ééne schryven en zeggen *radbraeken*, *Amsterdam*, *byzonder*, *omtrent*, *beëldschrift*, *kleyner*, *ydel*, *maekelaery*, *kleyns*, *laetst*, *tooneel*, *vaendel*, *блѣтѣ*, *gelegd*, *persoón*, *schroómen*, *zamenbruysen*, *veégen*, *werpen*, *hertog*, enz.; en dat de andere stellen en uytspreeken *rabraeken*, *Amsterdam*, *bezonder*, *omtrent*, *beëldeschrift*, *kleynder*, *ydelder*, *maekelaery*, *klens*, *laet*, *toneel*, *vendel*, *блѣк*, *gelegd* of *gelegid*, *persoon*, *schroomen*, *samenbruyschen*, *vaergen*, *worpen*, *hartog*, enz.: alwaer (§. 1134-§. 1146.) wy ook met een woórd aenmerkten, dat de eerste schryfwys overeenkomstig is met de zamenstelling, de afleyding, en de overeenkomst, terwyl de andere tegen de berekeneerde gronden zondigt (§. 828, §. 829, §. 836.).

§. 1167. Wat aengaet de verdeelde uytspreeken; deze kunnen hier als geene beslissende spelgronden doórgaen, dewyl de ééne tegenstrydig
is

is een de andere, en dat zy op zich zelve onderlinge even veel regt hebben: vervolgens moet men nae andere middels uytzien, ter beoordeeling dezer verdeelde gebruyken. Maer, gelyk wy straks zagen dat het eén dezer verdeelde gebruyken overeenkomt met de beredeneerde gronden, terwyl het ander een de samenstelling, afleyding, of byzondere overeenkomst tegenstrydig is, is het allerduydelykst dat men hier moet te werk gaen als in §. 1095, waer wy zeyden dat, zoo dikwyls het gebruyk verdeeld is (§. 850.), en dat het eén der verdeelde gebruyken overeenkomt met alle de spelgronden, en dat het ander tegen eénen of meer dezer spelgronden strydig is, dat het laetste, als niet strookende met den aerd der tael, uyt de zelve moet verbannen worden.

§. 1168. Vervolgens moet men schryven *rabraeken*, *Amsterdam*, *byzonder*, *omtrent*, *beéldschrift*, *kleyner*, *ydeler*, *maekelaery*, *kleyts*, *laetst*, *tooneel*, *vaendel*, *bakte*, *gelegd*, *persoón*, *schroómen*, *zamen*, *bruysen*, *veégen*, *werpen*, *hertog*, enz.; in de plaets van *rabraeken*, *Amsterdam*, *bezonder*, enz.

VAN

VAN DE DERDE WYS, DIT IS, VAN
TWEË VERDEELDE SCHRYFGEBRUY-
KEN WELKE ALLE BEYDE OVEREEN-
KOMSTIG ZYN.

§. 1169. In deze wys van tegenstrydigheyd der verdeelde spelgebruyken, kan men geenen spelgrond (§. 822-§. 836.) inroepen; mits de verdeelde schryfgebruyken, op zich zelve aangemerkt zynde, even aenneémelyk, en aen geene andere spelgronden tegenstrydig zyn.

§. 1170. Naerdemael geene spelgronden kunnen beslissen, is de beoórdeeling hier op te spooren in andere gronden.

§. 1171. My dunkt dat er, tot de beslissing dezer verdeelde gebruyken, geen geschikter middel voórhanden is, dan de schryfwys te volgen van dat deel der schryvende, welke de tael zorgvuldigst beoefend hebben.

§. 1172. Deze eer kan aen geene andere toekomen dan aen de Hollanders, wier voórrang boven de Vlaemingen, nopens de tael, niemand zal ontkennen.

§. 1173. Vervolgens is het allerredenlykst, dat men, wanneer er twee verdeelde, maer overeen-
kom-

komstige schryfgebruyken zyn, de voórkeur geéve aen de schryfwys, welke in zwang gaet by de Hollanders, en dus aen de VERHANDELING OVER DE NEDERDUITSCHESPELLING van den HOOGLEERAER SIEGENBEEK, TER BEVORDERING VAN EENPARIGHEID IN DE ZELVE, welke, omtrent de spelling, den uytgedrukten wil is, der geleerdste en geoefendste van Holland.

§. 1174. Deze redeneeringen, ter beslissing van twee verdeelde gebruyken, welke alle beyde overeenkomstig zyn, zyn ten vollen toepaselyk op §. 1098 en §. 1155, waer wy gesproken hebben van twee verdeelde spelgebruyken, alle beyde tegenstrydig aen de zelfde spelgronden, in éénen gelyken graed, en van waer wy naer deze Wys van Tegenstrydigheyd verzonden.

§. 1125. Uyt het, in de verbetering der verdeelde gebruyken, gezogde volgt dat men, van twee verdeelde gebruyken,

het een verdeeld gebruyk overeenkomstig met en het ander legensrydig aen

Gevolg.

alle beyde legensrydig

aen de selfde spelgronden, in etnen gelyken graad, in etnen verschilligen graad, aen verschillende spelgronden;

te wetten,

de algemeene uytpraak, de zamenstelling, de alleydning, de byzondere de gemeene de verdeelde uytpraak,

de algemeene uytpraak, de zamenstelling, de alleydning, de overeenkomst,

de algemeene uytpraak, de zamenstelling, de alleydning, de overeenkomst,

de algemeene overeenkomst, de algemeene overeenkomst,

de algemeene uytpraak, de zamenstelling, de alleydning, de byzondere overeenkomst,

welke alle beyde overeenkomstig zyn,

dat gebruyk moet volgen welk in zwang gaet by de Hollanders, en voorgewild is doer den hoogleerter Strickerz, in zyne Verhandeling over de Nederduitse spelling, ter bevordering van Emparigheid in de zelve, als zynde

men het eerste alleen mag volgen en het laetste moet verlaeten, als grootelyks tegenstrydig zynde aen de regels der gezonde taekunde (§. 1058-§. 1095.)

dat gebruyk moet verkiezen, welk overeenkomstig is met de spyching van den hoogleerter Strickerz, in zyne Verhandeling over de Nederduitse spelling, ter bevordering van Emparigheid in dezelve (§. 1098, §. 1155, §. 1174.)

men noodzaakelyk moet de voorkeur geven aen dat gebruyk, welk min tegenstrydig is, aen dit is, aen genensrydig is in etnen leetren graad (§. 1099-§. 1107.)

men het eerste moet verwerpen en het laetste behouden (§. 1108-§. 1168.)

Holland (§. 1169-§. 1173.)

BEMERKING.

§. 1176.

De tweentwintig tegenstrydigheden, welke tusschen de spelgronden bestaen, opgegeven hebbende (§. 904 - §. 1030.), toonden wy door wat middel men konde vinden, wanneer één denkbeeld op dry of meer wyzen geschreven is, welke en by hoe ver de ééne of de andere van deze schryfwyzen tegenstrydig zyn (§. 1031-§. 1038.); en nu, nae gezegd te hebben, wanneer het gebruyk verdeeld is, welk van deze verdeelde gebruyken men moet verwerpen, en welk men moet behouden (§. 1054-§. 1175), blyft vervolgens, om geschiktelyk voórt te gaen, nog overig de beslissing van dry of meer schryfwyzen van het zelfde denkbeeld. Als men redeneérkundiglyk wilt onderzoeken welke van die schryfwyzen den voórrang moet hebben; heeft men enkelyk op de zelfde wys te werk te gaen, als in de beoórdeeling van twee verdeelde gebruyken, en vervolgens elke van deze schryfwyzen te vergelyken met de spelregels (§. 806.), en de tegenstrydige uyt de tael te bannen: dan komt de overblyvende spelwys onder het algemeen gebruyk; maer in geval dat er twee schryfwyzen overblyven, moeten die verhandeld worden als in de Derde Wys (§. 1169-§. 1174.) getoond is.

Dus

52.

Dusdaenige woorden zyn:

Boomgaard (241). *Boogaerd* (241). *Bogaerd* (241).
Lvkdoren (242). *Likdoren* (242). *Liddoren* (242).
Lvkteeken (243). *Likteeken* (243). *Lidteeken* (243).
Oórsprong (244). *Oorsprong* (244). *Oirsprong* (244).

§. 1177. Uyt het gezegde (§. 828-§. 836.) volgt allerklaerst, dat het eerste schryfsgebruyk overeenkomstig is met de spelgronden (§. 828-§. 836.), daer de andere schryfwyzen min of meer aan de zelve tegenstrydig zyn; en dat men by gevolg moet schryven *boomgaard*, *lvkdoren*, *lvkteeken*, *oórsprong*, enz., in plaats van *boogaerd* of *bogaerd*, enz.

§. 1178. Op de zelfde wys zal men te werk gaen ten aenzien der volgende woorden:

<i>Begēeren.</i>	<i>Begēiren.</i>	<i>Begēeren of begēeren.</i>
<i>Bulderen.</i>	<i>Balderen.</i>	<i>Bolderen.</i>
<i>Kruydē.</i>	<i>Krooy.</i>	<i>Kroód.</i>
<i>Longēkruyd.</i>	<i>Longēkruyd.</i>	<i>Longēkruyd.</i>
<i>Ordel) k.</i>	<i>ORDENlyk.</i>	<i>ORDENTelyk.</i>
<i>Poórtier.</i>	<i>Poortier.</i>	<i>Portier.</i>
<i>Wēreld.</i>	<i>Wēreld.</i>	<i>WAreld.</i>
<i>Zamen.</i>	<i>Samen.</i>	<i>SAemen.</i>

VER-

(241) Zamengesteld van *boom* en *gaard* (tuyn, hof):

(242) Van *lvk* (oudtyds vleesch beduydende) en *doren*.

(243) Van *lvk* (242) en *teeken*.

(244) Van *obr* (beginsel) en *sprong*.

VERBETERING

van het

ALGEMEEN GEBRUYK.

§. 1179.

Doór algemeen gebruyk verstaen wy hïer de, doór ver de meeste der schryvende, aengenomene spelling, waer doór woórden in schryfwys tegenstrydig zyn aen de uytpraek, zamenstelling, afleyding, of overeenkomst (245).

§. 1180. **REMERKING.** Wanneer twee verdeelde schryfgebruyken, doór de in §. 1054-§. 1175 voórgedraegene middels, tot een enkel schryfgebruyk gebragt zyn; moet dan het verbeterde verdeeld gebruyk als algemeen, en niet meer als verdeeld, aenzien worden, en vervolgens onder de verbetering van het algemeen schryfgebruyk beschouwd wezen, voór zoo veel het noz strydig is tegen den eégen of den anderen spelgrond.

§. 1181. « Schoon wy van gevoelen zyn, zegt den hoogleeraer SIEGENBEEK (246), dat men in de spelling op het algemeen en aengenomen gebruyk wel deégelyk behoort acht te geéven; herken-

(245) Verhandeling over de Nederduitsche Spelling, door Matthys Siegenbeek hoogleeraar in de Nederduitsche Letterkunde te Leyden. MDCCCV. Bladz. 39 en 40.

(246) Verh. enz. Bladz. 45.

kennen wy nogtans geirn, dat er gevallen zyn, waer in het vry staet zich daer tegen te verzetten, en van het zelve af te wyken.»

§. 1182. Indien eén eenmael algemeen gevestigd gebruyk onveranderlyk ware, zoud de algemeene schryfwys van heden, met die van verledene eeuwen, moeten overeenstemmen; maer wat verschil tusschen de spelling van de achttiende, en die der vyftiende eeuw!

§. 1183. Wy hoeven geene dry eeuwen te rug te gaen. Wat verandering heeft het algemeen schryfgebruyk, binnen onzen levensloop, niet ondergaen? Den hoogleeraer SIEGENBEEK heeft de schryfwys van *taalen*, *geven*, *goten*, *muren*, enz., met eenen klinker, berekeneerd (247) en voorgesteld; en deze wys is van de Hollanders aengenomen, schoon zy alle, voór dat voórstel, vry algemeen *taalen*, *geeven*, *gooten*, *muuren*, enz., schreeven. Om zich hier van te overtuigen, heeft men maer de oogen te slaegen op de hollandsche werken, en inzonderheyd op die der bataefsche maetschappy, *tot nut van 't algemeen*. Waer uyt ten duydelyksten blykt, dat het algemeen aengenomen schryfgebruyk kan veranderd worden: maer

§. 1184.

(247) Zie de meermalen sengehaelde Verhandeling van Siegenbeek. Bladz. 97-117.

§. 1184.

De veranderingen van het algemeen aengenomen gebruyk moeten verbeteringen zyn.

§. 1185. Deze is eéne van de waerheden, welke men verduystert in plaets van op te helderen, niet de zelve te willen bewyzen. Wat kan er klaerder zyn dan deze voórstelling: *men moet het algemeen aengenomen en herkend schryfgebruyk in wezen laeten, wanneer men het zelve niet verbeteren kan.* (§. 314.).

§. 1186. Dacrom zegt den hoogleeraer SIEGENBEEK (248) dat men zich tegen het algemeen aengenomen schryfgebruyk, dit is, tegen den uytgedrukten wil van de groote meerderheyd der schryvende niet, dan met de blykbaerste en meest gegronde redens, mag verzetten, ten zy « (249) wanneer zeker schryfgebruyk blykbaer op verbastering der tael uytloopt, of aen de verkeerde toepassing van algemeen aengenomene grondbeginsels zynen oórsprong verschuldigd is. Zoo had, zegt hy (om het gezegde doór een enkel voorbeeld op te helderen), den geleerden HUYDECOPER goede redens, om zich tegen de meer en meer doórdringende schryfwys van *ördentelyk*, voór *ordenlyk*, met kragt te verzetten; naerdien de-

(248) Verb. Bladz. 44.

(249) Verb. over de Nederd. Spell. Bladz. 45-47.

deze schryfwys klaerlyk strekte tot verduystering van eéne der fraeyste en belangrykste eygenschappen onzer tael, van naemelyk den klemtoon nooyt te doen vallen, dan op het zaekelyk deel des woórds (250). Sedert éénigen tyd, word *nogtans*, doór de meeste, even als *thans*, *althans*, met eéne π achter de τ , of doór hun, die *thands*, *althands* schryven, ook *nogthands* gespeld. Dit geschied zeker omdat men *tans* in *nogtans*, even als *thands*, *althands*, uyt *te hands* afkomstig acht te zyn; en heeft dus zynen grond in één beginsel, welks waarheyd ieder gereedelyk zal herkennen, dat naemelyk de zelve woórd, in de zamenstelling, even als afzonderlyk, of, in verschillende zamenstellingen, op gelyke wys moeten geschreven worden. Doch dit beginsel word hier verkeerdelyk toegepast; daer *tans* in *nogtans* niets dan eénen uytgang is, en dus geene gemeenschap heeft met *thands*, *althands* (251). Nog één voorbeeld levert ons de harde κ en \omicron op, welke in den laetsten tyd, doór de meerderheyd der schryvende, in de spelling gèenzins onderscheyden word van de zachte, tot groot ach-

(250) « Zie HuyJcopers Proeve. IIde D., bladz. 350-352. »

(251) « Zie de Bijdragen, IIde D., bladz. 327, en de plaetsen van Mell; Stoke, aengevoerd in het *Voorbericht* voór myne twee Redevoeringen. Bladz. X en XI. »

achterdeel der tael, welker afleyding daer doór verduysterd word; en tegen het algemeen herkende grondbeginsel, volgens 't welk verschillende klanken, zoo veel moóglyk, in de spelling op eéne onderscheydene wys moeten aengeluyd worden. v

§. 1187. De veranderingen, waer van wy hier spreeken, bestaen dan in het gebruyk overeenkomstiger te maeken met de andere spelgronden; dit is, in de wegnéeming der tegenstrydigheden, welke bestaen tusschen het algemeen schryfgebruyk en de herkende uytpraek, de zamenstelling, de afleyding, en de byzondere overeenkomst: en zy moeten vervolgens geschieden, zonder het algemeen gebruyk gelyk of meerder tegenstrydig te maeken met de andere spelgronden. Zoo heéft den geleerden SIEGENBEEK, in het veranderen der schryfwys *TAALEN*, *GEEVEN*, *BOOGEN*, *UREN*, enz., in *TALen*, *GEVEN*, *UREN*, enz., zekerlyk niets meer bedoeld dan de spelling dier woórdén gelykvormiger te maeken met de schryfwys *VADER*, *WEDER*, *ZOMER*, *LOTERSCH*, enz., en de zelve naeder te brengen aen de oude en oórsprongelyke schryfwys *TALe*, *GEVE*, *BOGE*, *URE*, enz.; en heéft dus in de verandering de verbetering der tael grootelyks betracht.

§. 1188. Om het algemeen schryfgebruyk te verbeteren, is er noodig:

1. Op eéne redencérende wys te toonen tegen welke taelwetten het thans algemeen aengenomen en herkend gebruyk strydig is, en de middels
gen

aen de hand te geéven om de strydigheid uit den weg te ruymen; dit is, de tegenstrydigheden, welke heerschen tusschen het algemeen schryfgebruik en de andere spelgronden, omstandiglyk te ontvouwen, en den weg aen te wyzen, om deze doór verbeteringen te doen verplaetsen.

2. Dat de groote meerderheid der schryvende de voórgestelde verbeteringen aenneémen.

§. 1189. Het eerste punt kan verrigt worden van allen persóón, van welkdaenigen rang hy ook moóge weézen; want is het niet gelyk wie op ééne redeneérende wys aentoonen tegen welke taelwetten het thans algemeen aengenomen en herkend gebruik strydig is, en de middels aen de hand geéve, om de tegenstrydigheden doór verbeteringen te doen vervangen: maer tot het tweede punt, word de medewerking van de beschaefde en geoefendste Nederlanders onontbeirlyk vereyscht.

EERSTE PUNT

of

ontvouwing van de verbeteringen, welke in het algemeen schryfgebruik kunnen plaets hebben.

Bepaelingen.

§. 1190. De verandering van het algemeen schryfgebruik is of overeenkomstig met of tegenstrydig aen de uytpraak.

§. 1191.

§. 1191. Uyt het, in de Verbetering van het Verdeeld Gebruyk (§. 1054-§. 1175.), gezegde, volgt dat er in de nederduytsche tael eygenlyk geene verdeelde uyt spraeken moógen wezen, ten zy omtrent de woórden, waer in men ééne streékspraak moet aenveirden. Vervolgens is de uyt spraek of algemeen of ééne hollandsche of vlaemsche streékspraak, derhalve moet men hier doór uyt spraek verstaen de algemeene uyt spraek of de herkende streékspraeken.

Eerste vraagstuk.

By hoe ver kan de verandering van het algemeen schryfgebruyk plaets hebben, wanneer zy overeenkomstig is met de uyt spraek (§. 1191.)?

§. 1192. Zoo dikwyls men de tegenstrydigheid, welke bestaet tusschen het algemeen schryfgebruyk en de andere spelgronden, kan wegneemen, zonder te stryden tegen de uyt spraek, dit is, dat de verandering, als zy in de oorsprongelyke woórden overeenkomt met de uyt spraek, zonder te zondigen tegen de regelmaet, als ook wanneer zy de zamengestelde of afgeleyde woórden, zonder die tegenstrydig te maeken aen de uyt spraek, naeder tot hunnen wortel of stam brengt, mag genoemd worden ééne wezenlyke taclverbetering; want is dit niet ééne tegenstrydigheid uyt de tael bannen, zonder er ééne andere, gelyke of meerdere, in te brengen?

En

En zulke veranderingen, waer van wy hier ge-
waegen, niet aenneémen, ware staende houden
dat het algemeen gebruyk, welk de regels der
tael waerlyk miskent, of enkelyk zyn aenwezen
aen eéne verkeerde toepassing van de zelve ver-
schuldig is, noch voór verandering, noch ver-
betering vatbaer is. Maer dit ware ongerymd
en grootelyks strydig tegen den aerd der tael.

§. 1193. Vervolgens kan de verandering van
het algemeen gebruyk, als zy overeenkomt met
de uytspreek (§. 1191.), plaets hebben, zoo dik-
wyls zy niet tegenstrydig is aen de andere gron-
den, de zamenstelling, de afleyding, en de byzon-
dère overeenkomst (§. 828-§. 841.).

Tweede vraagstuk.

*By hoe ver kan de verandering van het alge-
meen schryfgebruyk plaets hebben, wanneer
zy tegenstrydig is aen de uytspreek (§. 1191.)?*

§. 1194. « Het spreéken gaet voór het schry-
ven, zegt SIEGENBEEK (252), welk laetste, als
't ware, eéne naebooting is van het eerste. Uyt
deze eenvoudige opmerking vloeyt natuerlyk de-
zen eersten en algemeen en grondregel voór de
spelling voórt: *schryf zoo als gy spreekt*; of,
met

met andere woorden, druk by het schryven, doór middel der aengenomene teekens, alle de klanken uyt, welke by het spreekē worden opgemerkt. **ADELUNG**, merkt hy voórders aen, noemt dit niet onaerdig de natuerwet der spelling (253), welke in alle taelen ten grondslag van de zelve liggen moet, en met der daed ligt. »

§. 1195. **BEMERKING**. De uytpraek heeft niet enkelyk gezag over de enkele oórsprongelyke woorden, want de welluydendheyd, die invloed heeft op de zamengestelde en afgeleyde, maakt wezenlyk deel van den regel der uytpraek, en vervolgens strekt dezen zich uyt tot de oórsprongelyke woorden, en tot de wezlaetingen, byvoezingen, en veranderingen van eénige geluyden in de afgeleyde en zamengestelde woorden.

§. 1196. Den hoogleeraer **SIEGENBEEK** zegt (254):

« Wy zyn van gevoelen, en hebben, onzes bedunkens, dit gevoelen met genoegzaeme redens gestaefd, dat op den regel der afleyding, in byzondere gevallen, verscheydene uytzonderingen moógen en moeten plaets hebben; wanneer naemelyk den natuerlyken toom of het beschaefde en aengenaeme der uytpraek met de af-

(253) « Umständliches Lehrgebäude der Deutschen Sprache. Th. II, s. 642. »

(254) Verh. enz. Bladz. 49.

afleyding in zekeren stryd komt, en de gronden, welke in 'tgemeen voór het volgen der afleyding pleyten, op de in geschil zynde gevallen, niet met volle kracht kunuen toegepast worden. »

§. 1197. (255) « En in der daed het onbepaald volgen van de afleyding komt ons voór *onmoóglyk, nutteloos, en onraedzaam* te zyn. »

§. 1198. « *Onmoóglyk* is het; omdat den oórsprong van verscheydene woórden zoodaenig in het duyster ligt, dat het hoogst bezwaerlyk, zoo niet ondoenelyk, is dien op te spoóren. Het eerste grondwoórd is wel eens in de diepste en schriftelooze oudheyd verloren, en valt niet dan by gissing te raemen; van waer dan ook de gevoelens der taelkundige somwylen merkelyk uyteenloopen. Ook komen in de meeste taelen woórden voór, welke niet eygenlyk tot de zelve behooren: maer die doór toevallige aenleydingen daer in zyn overgegaen, en, als 'tware, het burgerregt verkregen hebben; zonder dat het moóglyk zy den tyd, wanneer, of de wegen, langs welke zy in de tael gekomen zyn, met voldoende zekerheyd op te geéven. Taelkundige zullen de gegrondeydeyde dezer aenmerkingen gereedelyk herkennen, weshalve het noodeloos zyn zal de zelve doór voórbeelden te bevestigen. »

§. 1199. « In de tweede plaets verklaerden wy het

(255) Bladz. 31 en volgende van de meermaelen aengehaelde Verhandling over de Nederd. Spell. van Sicgenbeek.

het onbepaald volgen der afleyding voór *nutteloos*. Ook hier van zal het betoog geenzins moeyelyk vallen. Immerszyn er doórgaens in eéne tael veel woórdén voórhánden, welke oórsprong niet, dan aen opzettelyke taelbeoefenaeren bekend kan zyn; omdat de grondwoórdén, waer van zy afgeleyd, of de enkelvoudige, uyt welke zy zamengesteld zyn, reeds voór lang buyten gebruyk waren, jaé niet zelden zich alleen in oudere, min bekende, taelen van de zelfde herkomst opdoen: waer doór de beteekenis dier woórdén, gelyk de woórdén zelve, voór de groote meerderheyd der natië, welke zich met geene taelkundige naevorschingen kan bezig houden, ten eenen maele verborgen is. Wat nu kan het baeten dat men de spelling van zoodaenige woórdén tot der zelve waere herkomst zoeke te rug te brengen? Zal daer doór de duydelykheyd en algemeene verstaenbaerheyd wel iets bevoórderd, de eygenlyke kragt en beteekenis dier woórdén eénigermáet opgehelderd worden? Immers neen. Veéleer zal het somwylén gevaer loopen, dat daer doór de duydelykheyd benaedeeld, de beteekenis der woórdén verdonkerd worde, wanneer naemelyk, gelyk niet zelden het geval zal zyn, de verandering, welke de spelling der woórdén, ten dien eynde, zoud moeten ondergaen, eénigzins aenmerkelyk zoud weézen.»

§. 1200. «Gelyk de tael ten gebruyke niet van eénige weynige, maer van eén geheel volk geschikt is; zoo moeten de regels, by haer gebruyk
in

in acht te neemen, zoodaenig zyn, dat der zelve betrachtling, voór alle eénigzins geofende, niet alleen volkomen doemelyk, maer ook het nut daer van voór hun klaerblykelyk zy. »

§. 1201. « Immers, zoo dit laetste geene plaets hebbe, zal het eéne geheel vruchteloofe onderneéming zyn, de opvolging van zekere voórschriften algemeen te willen maeken; daer de groote meerderheyd der natië altyd standvastig zal weygeren zich aen bepaelingen te onderwerpen, waer van zy de nuttigheyd geenzins doórziet. »

§. 1202. « De behertiging van deze aenmerking, welker gegrondheyd doór zoo veéle, zonderlinge, en met hunne voórspellers, spoedig in vergeételheyd geraekte, voórslagen, als ten ailen tyde, omtrent de tael en haere spelling, plaets vonden, onwederspreékelyk bevestigd word, kan niet genoeg worden aenbevolen aen alle, die zich met de naespoóring en vaststelling van taelregels bezig houden. »

§. 1203. « Doch laet ons van dezen kleynen nytstap te rug keeren, om de nutteloosheyd van het onbepaald volgen der afleyding nog uyt eén ander oogpunt te beschouwen. »

§. 1204. « Ook in die woórdén naemelyk kan zulks geene nuttigheyd baeren, welke, doór verloop van tyd, van bunnen oórsprong geheel afgeweken, en alleen tot zeker bepaeld gebruyk geschikt zyn. Gemeenelyk heéft dit ten gevolge gehad, dat

dat soórtgelyke woórden, in de uyt spraek en schryfwys, éénige merkelyke verandering ondergaen hebben, en wel zoodaenig ééne, waer doór zy naeder gebragt zyn tot de klas van woórden, onder welke zy, uyt kragt van hun bepaeld gebruyk, behooren. Zoo heéft men, by voórbeeld, in meer dan éene tael, verscheydene bywoórden, welke, in hunnen oórsprong, of naemwoórden of geheele uytdrukkingen zyn: doch welker afkomst en eygenlyk wezen doór den tyd schier onkenbaer geworden zyn; omdat zy alleen in de beteekenis van bywoórden gebezigd wierden. »

§. 1205. « Wat nuttigheyd nu kan het hebben, dat men de spelling dezer woórden tot der zelve waere herkomst en natuer zoeke te rug te brengen? Immers geene; daer hier doór der zelve kragt en beteekenis, doór het gebruyk genoeg bepaeld, geenzins kunnen opgehelderd worden. Zelfs zoud die terugbrenging somtyds duysterheyd en twyfel kunnen baeren; daer het niet altyd even blykbaer is, waerom zekere naemwoórden of uytdrukkingen tot dit bepaeld gebruyk als bywoórden zyn overgebragt. Ook kan het in leévende taelen wel ééns plaets hebben, dat éénig woórd of deel der uytdrukking, in die beteekenis, welke het, ter vervanging van één bywoórd, heéft doen bezigen, aen de natië in 't gemeen minder bekend zy. »

§. 1206. « Gelyk hier uyt het nuttelooze van de onderneéming, om, in de spelling van dier-
ge-

gelyke woorden, ééne verandering, overeenkomstig der zelve eersten oórsprong, in te voeren, overtuygelyk blykt; zoo moet die onderneéming daerom ook worden afgekeurd, omdat men daer van, om redens boven reeds aangewezen, geenzins het bedoelde gevolg verwachten kan.»

§. 1207. « En dit brengt my tot het derde, 't welk wy tegen het onbepaald volgen der afleyding hebben aengevoerd, zeggende dat het zelve *onraedzaam* is. Ook dit is overweirdig, in éénige byzonderheden, naeder gestaefd en opengelegd te worden. Het volgen der afleyding dan is *onraedzaam*, wanneer afleyding en uytspraak met elkander als in tweestryd komen, en voór het volgen der eerste geene overweégende redens van blykbaere nuttigheyd pleyten. Immers, daer den regel *schryf zoo als gy spreekt* de eerste grondwet is der spelling, doór de natner zelve, als 't ware, ingesteld, en alle zich naer deze wet het liefst en gemakkelykst schikken; zoo behoort men van de zelve zoo weynig moógelyk, en niet, dan om gewigtige redens, af te gaen.»

§. 1208. (256) « Nog in één ander opzigt, kan de afleyding met de uytspraak in tweestryd komen; wanneer deze naemelyk, tot meerder gemak en meerdere streeling van het oor, ééne letter ingelascht of ééne andere wilt weggelapen heb-

hebben, welke den oorsprong des woords of voór overtollig verklaert, of naeuw genomen vereyscht. »

§. 1209. (257) « Immers valt het bezwaerlyk jae volstrekt onmoégelyk één eenmael gevestigd gebruyk te veranderen, wanneer voór die verandering geene blykbaere en sterk dringende redens zyn aen te voeren. »

§. 1210. Nae al hr: bygebragte, ter staeving van den regel der uyt spraek en des zelfs invloed op de afleyding, zegt SIEGENBEEK niettegenstaende bladz. 49 (258), dat de beslissing, omtrent de uytzonderingen, die de uyt spraek maekt op den regel, dat « *de spelling der woorden voornaemelyk afhangt van der zelve oorsprong, en dat, in de afgeleyde en zamengestelde woorden, die zelfde letters moeten plaets vinden, welke in de oorsprongelyke en enkelvoudige voorkomen*, echter, gelyk hy geirn herkent, niet aen byzondere persóonen toekomt, maer naer het gevoelen van de meerderheyd der spreekende en schryvende, en uyt de regelmaet (analogië) der tael moet worden opgemaekt. »

§. 1211. Bladz 45 (258), zegt hy, gelyk wy boven reeds aenhaelden, « schoon wy van gevoelen zyn, dat men in de spelling op het algemeen en aengenomen gebruyk wel de-
ge-

(257) Bladz. 162 en 163 der Verh. van Siegenbeek.

(258) Zyner Verh. enz.

gelyk behoort acht te geéven; herkennen wy nogtans geirn dat er gevallen zyn, waer in het vry staet zich daer tegen te verzetten, en van het zelve af te wyken. Dan naemelyk, zegt hy, is zulks geóbrloófd, wanneer zeker schryfgebruyk blykbaer op verbastering der tael uytloopt, of aen de verkeerde toepassing van algemeen aengenomene grondbeginsels zynen óorsprong verschuldigd is. »

§. 1212. Eyndelyk, bladz. 36 (259), zegt hy, « wanneer, dóór het volgen der uytspreek, dat is, dóór de woórdén zoodaenig, en met die klankteekens te schryven, welke by ééne onverbasterde uytspreek gehoord worden, de duydelykheyd benaedeeld word, en de eygenlyke kragt en natúr der woórdén gevaer loopen van uyt het oog verlobren te worden; dan, jae, dan is er éénen goéden en voldoende grond voórhanden, om niet de uytspreek, maer de afleyding ten rigtsnoer der spelling te neémen. »

Beslyt.

§. 1213. Vervolgens kan ééne verandering van het algemeen gebruyk, tegen de uytspreek (260) strydende, geene plaets hebben; ten zy wanneer,
doór

(259) Verh. over de Nederd. Spell. Tweede druk.

(260) De algemeene uytspreek of de aengenomen- of herkende streékspraeken. Zie §. 115.

doór de zelve te volgen, de duydelykheid be-
naedeeld word, en de eygenlyke kragt en natuer
der woórden gevaer loopen van uyt het oog ver-
loren te worden, en als het algemeen gebruyk
blykbaer op verbastering der tael uytloopt, of
aen de verkeerde toepassing van algemeen senge-
nomene grondbeginsels zynen oórsprong verschul-
digd is.

EERSTE TOEPASSING.

§. 1214. Daer moógen geene twee verschillig
gesprokene klanken doór het zelve schryftee-
ken uytgedrukt worden (§. 916, §. 920, §. 921,
§. 922.). Verschillende klanken moeten, zoo
veel moógelyk, op ééne onderscheydene wys
sengeduyd weézen (261).

§. 1215. Wy hebben §. 924 gezien dat, even
gelyk in de uyt spraek de lange klinkers van
de korte onderscheyden worden, zy in het ge-
schrift op ééne verschillige wys moeten uyge-
drukt weézen.

§. 1216. De korte en de lange klinkers *l*, *r*,
z, *o*, *u*, op het eynde ééner lettergreép, welke in
het begin of in het midden der oórsprongelyke woór-
den komt, drukt men op de zelve wys uyt;
schoon het verschillende geluyden zyn; vervol-
gens is dit gebruyk, grootelyks strydende tegen
de

(261) Bladz. 47 der Verh. van Slagenbesk.

de uitspraak , aen verbetering onderworpen (§. 1192, §. 1193.).

§. 1217. Om dit strydig gebruyk tegen eén beter te verwisselen , hebben eénige , als TEN KATE (262) en HOOFT (263), den klinker verdobbeld , schryvende *vAAder* , *bEEzië* , *kiiivit* , *moolen* , *luutersch* , enz. ; andere daerentegen hebben den langen klank hier uytgedrukt doór *á* , *é* , *i* , *ó* , *ü* , enz. , stellende *váder* , *bézië* , *kíivít* , *mólen* , *lútersch* , enz.

§. 1218. Maer , gelyk de schryfwys *vAAder* , *bEEzie* , *kiiivít* , enz , te zeer aenstootelyk is tegen het algemeen aengenomen en herkend gebruyk , dat den hoogsten wetgeéver in de tael is (§. 742.) , en « dat , zoo TEN KATE zegt (264) , hier in voóral te betrachten is , dat men zoo min nieuwe teekens neéme , en zoo min van de gewoónelyke of meest bekende afwyke , als eénigzins moógelyk is , opdat niet doór te veél vreémde de moeyelykheyd meerder worde dan het nut » , zal het myns bedunkens overeenkomstiger zyn het teeken ' (acutus) te gebruyken , en te schryven *váder* , *bézië* , *kíivít* , *mólen* , *lútersch* , enz.

§. 1219.

(262) In zyne Aenleiding tot de kennisse van het verhevene deel der Nederduitsche Sprake. Eerste Deel , blad 114 en volgende.

(263) In zyne Vaderlandsche Historien.

(264) In zyne Aenleiding tot de kennisse van het verhevene deel der Nederd. Sprake. I. deel , blad. 111.

§. 1219. Deze verandering, welke eéne tegenstrydigheyd uyt de tacl neémt, zonder eéne gelijke of meerdere daer in te brengen, zal voórnaemelyk nuttig, om niet te zeggen noodzaekelyk, zyn in de werken geschikt voór de eerst-beginnende, om hun de kortheyd en de langheyd der klinkers wel te leeren onderscheyden.

§. 1220. Men zoud hier tegen kunnen inbrengen, dat de bovenstreéping het schryven vertraegt; maer in schriften voór het onderwys niet geschikt zoud men de zelve kunnen achterlaeten.

§. 1221. Deze wys zoud het drukken niet vertraegen; mits men zoo gauw *á* als *a*, *é* als *e*, *i* als *i*, enz. stelt. Eénen schryver zoud geene vier moeten besteéden, om eén blad drukkeus te *accenteéren*: en, genomen dat dit nog meer tyd kostte, ware zulks nog geene reden, om deze wys te verwerpen; anders, zoud men moeten zeggen, met zoo veél vlaemsche schryvers, dat men zich de moeyte niet wilt gééven van zuiver nederduytsch te schryven.

§. 1222. Nogtans, even als de Latynen doen, zoud men het geluydteeken kunnen achterlaeten in werken, welke de kennis van de kortheyd en de langheyd der lettergreépen veronderstellen, zoo dikwyls deze achterlaeting geene verwarring baeren kan.

§. 1223. Indien men het toonteecken gebruykte, zoud men in de hollandsche schryfwys onderscheyden de werkwoórden *braveren* en *waard-*
de-

deren (265) van de byvoegelyke naemwoorden *braaf* (van *braaf*), *waarderen* (van *waard*) (266); en de beginnende zouden geene moeyelykheid vinden in het uytspreeken van de woorden *regren*, *stoffren*, enz. (265).

Eerste bemerking.

§. 1224. Dat het gebruyk van het geluydteeken zoo vréemd niet is, als sommige wel voorgedraegen hebben, blykt uyt de naevolging die het zelve gevonden heeft by verscheydene schryvers: naemelyk by SPIEGHEL, in de Twe-spraak van de Nederduitsche Letterkunst; by L. TEN KATE, in zyne Aenleiding tot de kennisse van het verhevene deel der Nederduitsche Sprake, in de *Critique* Spelkunde (267); by O. R. F. W. WINKELMAN, in zyne Schets der Nederduitsche Spraakkunst (268); by DES ROCHES; by VAELANDE, in zyn Tyd-verdryf der Néder-duytsche Sprack-konst; enz.; enz.; enz.

§. 1225. Niet alleen de Nederduytschers, maer zelfs verscheydene andere volkeren hebben het toonteeken gebruykt, en bedienen er zich nog van; gelyk de taelkundige genoeg bekend is.

§. 1226.

(265) Wellands Nederd. Spraakk. Bladz. 25.

(266) Wellands Taalkundig Woordenboek, by de woorden *braaf* en *waard*.

(267) Eerste Deel, bladz. 114 en volgende.

(268) Bladz. 121.

§. 1226. « Daer was niet tot de toonteekeus toe , zegt ROLLIN (269), waer van de oude geen nuttig „gebruyk maekten. »

Tweede bemerking.

§. 1227. Dewyl de klinkers, wanneer zy kort uytgesproken worden, den zelsden klank behouden als in het abeé, zyn deze uyt zich zelve genoeg kenbaer, wanneer men de lange lang afbeeld. Het is ook niet noodig dat men de scherpe op eéne onderscheydene wys uytdrukke, en dat men schryve, met TEN KATE (270), wèl, wòl, wùl, kùn, kòn, kuz, enz.; mits men die aen het woórd zelve genoeg kan kennen. Vervolgens zyn het maer de lange die op eéne onderscheydene wys behooren uytgedrukt te worden.

TWEDE TOEPASSING.

§. 1228. « Om te schryven, zoo als men spreékt, zegt de Rudimenta (271), is het noodig, dat men alle de *geluyden* en *klanken* zoodaenig weéte af te beélden, dat eén ander de geschrevene woórdén zoo uytspreeke, als zy moeten uytgesproken worden. »

§. 1229.

(269) Abréché de l'Histoire Ancienne. Tom. 4me, bladz. 242.

(270) Aenleiding enz. I. D., bladz. 114 en volgende.

(271) Of Gronden der Nederdutsche Taal, door de maatschappij: tot nut van 't algemeen. Tweede Stukje bladz. 1 en 2.

§. 1229. Het verdeeld gebruik van één teeken op de zachtlange **EE** en **OO** te stellen uyt de tael gebannen zynde (§. 1077.); worden de zacht-en de scherp-lange **EE** en **OO** doór de zelfde schryf-teekens uytgedrukt (§. 1180.), en worden vervolgens zoodaenig niet afgebeeld, dat één ander, op het enkel gezigt dier schryfteekens, de zelve zoodaenig konne uytspreken, als zy moeten uytgesproken worden.

§. 1230. « Daer het éénen onbetwistbaeren grondregel is, zegt WEILAND (272), dat verschillende klanken, by het schryven, zoo veel mogelijk, op ééne onderscheydene wys moeten uytgedrukt worden; en daer het tevens van belang is, dat ééne zoo wezenlyke eygenschap onzer tael niet allengskes geheel verloren raake: zoo zal ieder gereedelyk toestemmen, dat de zachtlange en hardlange **EE** en **OO**, in de spelling, nœuwkeurig behooren onderscheyden te worden.»

Maer als men op de zelfde wys schryft **BEET** (zekeren wortel) en **BEET** (van *byten*), **KOOL** (hoisgewas) en **KOOL** (om te branden), **LEEST** (waer op men schoenen maekt) en **LEEST** (van het werkwoórd *lezen* of *lezen*), **WEEK** (zacht) en **WEEK** (tyd van zeven dagen), **WEES** (ouderloos kind) en **WEES** (werkw.), enz.; *drukt men deze verschillende klanken niet op ééne onderschey-*

(272) Nederduitsche Spraakkunst. Bladz. 24 en 25.

scheydene, maer op de zelfde wys uyt: en vervolgens loopt men gevaer van eéne zoo wezenlyke eigenschap onzer tael geheel te doen verloren raeken, welk, zoo WEILAND hier zegt, moet vermyd worden, met die verschillende klanken, in de spelling, naeuwkeurig te onderscheyden.

§. 1231. « Gelyk het onderscheyd van spelling, tusschen de lang klinkende EE en ÊÊ, oo en óó (dit is, tusschen de zacht-en scherp-lange EE en oo), zegt L. TEN KATE (273), veéltjds by de tegenwoórdige schryvers word naegelaeten; zoo word zelfs het onderscheyd in de uytpraak by ons, en de geéne die tusschen Noordholland en den Ryn woónen, niet waergenomen, als gebruykende alleen de zachtlange EE en oo: waer doór wy niet alleen zondigen tegen de gemeene *landsdialekt*, maer ook vervallen in eéne dubbeltinnigheyd van woórdén, van 'twelk veél zuydhollandsche steden, en andere van onze nederduytsche *provinciën*, die dit onderscheyd in acht neémen, vry zyn. »

§. 1232. « De volmaektheyd vereyscht onderscheyd in de klanken, en dit wederom onderscheydene letterteekens. De achtbaerste schryvers, in het bloeyendste van de voórgaende eeuw (274), bedienden zich, in de gemeene spelling,

(273) Aenleiding tot de kennisse enz. I. Deel, bladz. 118 en 119.

(274) Zestiende eeuw.

ling, van dit volgende onderscheyd: « *Dat ze ,*
 « *wanneer in ééne zelfde lettergreép geenen me-*
 « *deklinker volgt, voór de zachte lang klinkende*
 « *EE en OO, ééne enkele E en O, en voór de*
 « *harde EE en ÓÓ, ééne dubbele EE en OO gebruik-*
 « *ten; dus schreéven zy weken (hebdomadæ) en*
 « *werken (mollire), en hopen (sperare) en hoopen*
 « *(accumulare)..... »*

§. 1233. « Zoo lang men in het gemeen gebruyk
 geene teekens boven de letters plaetst, is dit
 onderscheyd nog het volmaektste, waerom ik,
 buyten het *critique*, dat opvolg: maer anderzins
 is het ver niet genoeg; want, behalve dat men
 dan niet altyd één lang teeken gebruykt, daer
 den klank lang is, en dat men, daerenboven,
 aen een en het zelfde teeken, nu ééne verbeelding
 van éénen korten, dan van éénen langen klank
 toeschryft, zoo schiet dat gebruyk ook te kort,
 om het onderscheyd, tusschen EE en EE, en tus-
 schen OO en ÓÓ, aen te wyzen, wanneer in de
 zelfde lettergreép éénen medeklinker achteraeen
 komt, het welk menigmael gebeurt, zoo dat
 in het *critique* de teekens van noode zyn. »

§. 1234. SIEGENBEEK zegt (275): « Zie daer,
 op voórgang van TEN KATE en andere tael-
 kenners, zoo wy meenen, onwederlegbaar
 betoogd, dat het onderscheyd van klank,
 tusschen de hard-en zacht-lange EE en OO,
 niet

niet grillig en ingebeëld, maer wezenlyk en op de gemeenlandsche uyt spraek gegrond is. En zal men, dit herkende, niet tevens moeten toestemmen, dat dit verschil van klank, doór eene onderscheydene schryfwys, dient aengeduyd te worden? Gelyk die onderscheyding allezins eygenaerdig en met de regels eener goede spelling overeenkomstig is; zoo is zy ook, volgens de juyste opmerking van TEN KATE (276), voor het stuk der afleyding, van het hoogste aenbelang: naerdien men, zonder de regte kennis van het gemelde verschil van klank, in den oorsprong van veel woorden mistasten, en ook sommige als eenerley zal aenzien, welke nogtans waerslyk eene byzondere reden van afleyding hebben. Het is derhalve volstrekt noodzaekelyk, in de spelling, zorg te draegen, dat eén zoo wezenlyk en belangryk taeleygen, doór de verbastering der uyt spraek, niet eyndelyk geheel onkenbaer worde en verloren gae. »

Bemerking.

§. 1235. De bovenstreëping op de scherplange **ze** en **oo** vind men by L. TEN KATE (277),
in

(276) « Zie Aenleiding enz. II Deel, bladz. 160. »

(277) Aenleiding tot de kennisse van het verhevene deel der Nederduitsche Sprake. Eerste Deel, bladz. 114-130.

in de *critique* spelkunst, welken zegt (278) « in letterkundige verhandelingen en tot ééne wel ge-gronde afleyding (derivatio) der woorden is de bovenstreéping, op de harde **EE** en **OO**, ten uystersten noodig; » ook treft men die aen by **HOORT**, in zynen Hendrik De Grootte. Zie voórders de *Twe-spraack* van de Nederduitsche Letterkunst, enz., enz.

§. 1236. De Hollanders gebruyken die zelfs in éénige woorden, om de verwarring te vermyden; als in **EEZ** (unus), in onderscheyd van **EEZ** (aliquis).

Besluit.

§. 1237. Uyt het gezegde volgt dan allerduydelykst, dat de scherpe **EE** en **OO** van de zachte altyd moeten onderscheyden worden, en dat men maer gedeeltelyk aen dezen regel voldoet, wanneer men die klanken enkelyk onderscheyd, als de zelve op geenen medeklinker stuyten, en alzoo, in zeer veél gevallen de scherp-en de zacht-lange **EE** en **OO** op eene wys afmaelende, zondigt tegen den regel, dat deze, verschillige klanken zynde, op ééne onderscheydene wys moeten uytgedrukt worden. Welk verschil *geenzins grillig en ingebeéld, maer wezenlyk en op de gemeenlandsche uytpraek gegrond is; jaé*
ééne

eéne onderscheyding, die allezins eygenaerdig en met de regels eéner goede spelling overeenkomstig is, en die, volgens de juyste opmerking van TEN KATE, voór het stuk der afleyding, van het hoogste aenbelang is: naerdien men, zonder de regte kennis van het gemelde verschil van klank (derhalve zoowel wanneer deze op eénen medeklinker stuyten, dan als de zelve eéne lettergreép eyndigen), in den oórsprong van veél woórdén mistasten, en ook sommige als eenerley zal aenzien, welke nochtans waerlyk eéne byzondere reden van afleyding hebben. Om welke reden, het volstrekt noodzackelyk is, in de spelling zorg te draegen, dat eén zoo wezenlyk en belangryk taeleygen niet eyndelyk geheel onkenbaer worde en verloren gae (279).

§. 1238. Vervolgens zal men altyd die klanken onderscheyden, zelfs wanneer zy gevolgd zyn in de zelsde lettergreép van eénen medeklinker, en gevolgelyk de hovenstreéping gebruyken; omdat dit het geschiktste middel is, om het onderscheyd van klank, tusschen de zacht-en de scherp-lange *ee* en *oo*, aen te duyden.

§. 1239. By gevolg zal men schryven *læst* (werkwoórd) en *læst* (schoenmaekers werktuyg), *kool* (vuer) en *koól* (hofgewas), enz.

Be-

Bemerking.

§. 1240. Op de vraag, waerom wy het toon-
teeken stellen op de tweede *x* van het woord
leest (z. n.), enz., en niet op de eerste, ant-
woorden wy, dat wy gelooven, dat het over-
eenkomstiger is het zelve op de tweede *x* te
plaetsen; omdat het, gebruykt wordende om *xx*
van de zachte *xx* te onderscheyden, onmidde-
lyk in de gedachten komt nae de tweede *x*, en
niet nae de eerste, en dat vervolgens de orde
der denkbeelden vereyscht, dat men het zelve
op de tweede *x* plaetse.

DERDE TOEPASSING.

§. 1241. Wy hebben gezien (§. 393, §. 478,
§. 489, §. 509.), dat er dryendertig verschillen-
de gesprokene teekens of geluyden zyn, en dat
wy maer dryentwintig onderscheydene letters
hebben; zoo dat wy tien geluyden meer, dan
geschrevene teekens, hebben.

§. 1242. Om dit gebrek éénigzins te voorko-
men, heeft men twee schryfteekens gebruykt,
om eenen enkelen klank af te maelen; als in dien
van *xi*, *xx*, *oo*, *ox*, *xu*, *ch*, welken noch den
éenen noch den anderen van de twee verwoegde
klanken is. Maer hier blyven nog verscheydene
geluyden over, welke men in de uytpraak en
niet in het geschrift onderscheyd.

§. 1243.

§. 1243. Deze gebrekkelykheyd of tegenstrydigheyd, tusschen het spraek-en het schryf-gebruyk, kan niet weggenomen worden, ten zy doór het invoeren van nieuwe schryfsteekens. Maer, alhoewel de schryvende, alle te zamen genomen, regt hebben van de denkbeelden of gedachten doór deze of die teekens aen het gezigt voór te stellen, moeten zy niettemin, gelyk den schranderen TRW KATE zegt (280), hier in, zoo veél als het moógelyk is, trachten het gebruyk te volgen, en deze klanken met de gewoónelyke schryfsteekens af te maelen; want, doór te veél ongewoóne schryfsteekens hier in te gebruyken, zegt hy, zoud men meer zwaerigheyd baeren, dan men voórdeel doet.

§. 1244. Dewyl de uytpraek en de woórd-oórsprongelykheyd somtyds éénigerwyze aen elkander tegenstrydig zyn; zoud men, om aen die alle beyde, zoo veél moógelyk, te voldoen, de Fransche kunnen naevolgen, welke schryven *conçois, conçoit, conçus, reçois, reçu*, enz. Zy spellen deze woórden met ééne c, omdat de zelve voortkomen van *concevoir, recevoir*, enz.; en stellen één teeken (cedille) onder de c, om tegen de uytpraek niet aen te kanten.

§. 1245. Op de zelve wys, zoud men de c van *oórsprongelyk, springhaen*, enz., met één teeken kunnen merken, om te toonen dat de
zel-

(280) Aenleiding tot de kennisse enz. I. Deel, blad. 111.

zelve moet uytgesproken worden als *k*; en alzoo zoud men zien, dat het eerste lit dezer woorden is *oórsprong*, *spring*, enz., en dus aen de uytpraak en aen de zamenstelling voldoen.

§. 1246. Men zoud my hier kunnen beschuldigen van eéne nieuwigheyd in de tael te brengen; maer het is enkelyk « het vermaek in de natuerkundige beschouwingen, dat my wel eer, gelyk *TEN KATE* (281), tot het *critique* onderzoek van die stof heeft aengespoórd. Geen hinder noch verwarring kan er ook uyt spruyten; omdat het gevondene niet tot dagelyksch gebruyk, maer slechts als eéne natuerkundige overweéging word voórgesteld. Ofschoon men dan dwaelde in zynen grondslag, het behoeft niet verder dan stelliger wys (*systematicè*) aengemerkt te worden. En, zoo er al onder de *critique* onderzoeken, met der tyd, eénige manier zich opdoen mogte, die, zonder gevaer van verwarring, zonder veél moeyte, dienstig zoud kunnen zyn voór het gemeen; die keur zoud ik rekenen aen niemand beter te behoóren, dan aen 'slands hooge overheyd. »

VIERDE TOEPASSING.

§. 1247. Wy hebben §. 1187 gezien dat, wanneer men om het algemeen schryfgebruyk te ver-

(281) Aenleiding tot de kennis. I. Deel, blad. 113.

veranderen, men eéne gelyke of meerdere tegenstrydigheid moet in den weg brengen, deze verandering geene plaets kan hebben: vervolgens mag men, wanneer de algemeene uytspraak tegenstrydig is aen de zamenstelling of afleyding, en dat men de woórden overeenkomstig met de beredeneérde gronden schryft, deze niet verlaeten, om de uytspraak te volgen; want men zou enkelyk de eéne tegenstrydigheid tegen de andere verwisselen.

§. 1248. Zoo volgt men in het engelsch en fransch meestal de woórdoórspromgelykheid, schoon de zelve tegenstrydig zy aen de uytpraak; als in het engelsch blykt uyt de woórden: *Escritoire* (van het fransch *écritoire*, voórtyds *escritoire*), *calf* (van het angelsaksisch *calf*), *falcon* (van het latyn *falco*), *phthisical* (van het grieksch werkwoórd *phthió*).

§. 1249. Ten opzigte van het fransch, vind men eéne klare bevestiging van ons gezegde in het uytununtende werk van de heeren van Port-royal, in de Aenteekeningen op de verklaring van M^r. Duclos (282), wanneer men zegt:

« Den *akademist* (M^r. Duclos) zou willen dat men schreéve *CHAMP* (campus) op de zelve
wys

(282) *Grammaire Générale et Raisonnée de Port-royal.*
Bladz. 430.

'wys als *CANT* (*cantus*), omdat men deze woorden gelyk uytspreekt. »

§. 1250. « Tot staeving van zyn gevoelen, brengt hy by, dat de beteekenis van den zin die van het woórd moet ophelderen, in de geschrevene tael, gelyk zy die ontvouwt in de gesprokene. »

§. 1251. « Ik meen dat *M^r. Duclos* éénen mislag begaet, met de twee vermoögens, welke den mensch bezit, om zyne denkbeelden *aan andere* mede te deelen, onder elkander te verwarren. Wanneer wy één boek leézen, bepaelen wy ons volkomen tot het geén geschreven staet; wy zien den schryver van dat boek niet, wy hooren de verschillende byggingen van zyne stem niet, noch wy kunnen hem den uytleg niet vraegen van de woorden, die wy niet verstaen. Het is dan noodzaekelyk, dat men in de spelling de gelykluydende woorden onderscheyde; en dat men, doór de afleyding te bewaeren, de kennis der twyfelzinnige woorden vergemakelyke. Als wy met iemand in gesprek zyn ouze gelegenheyd is geheel verschillig; zyne gebaeren, zyne uytpraek, zyne gelaetstrekken verklaeren ons het geén hy zegt, en, indien zyne gedachten niet duydelyk genoeg aen den dag gelegd zyn, kunnen wy hem de verklaring vraegen van het geén wy niet verstaen.

M^r

Mr. Duclos mistast zich, als hy de gesprokene en de geschrevene tael in alles wilt gelykvormig maeken. »

§. 1252. « Het is verwonderensweirdig , dat éenen zoo regtmætigen beoordeelaer , als Mr. Duclos , zich heeft kunnen bedienen van diergelyke schynredens , om ééne verandering van spelling te weég te brengen , welke , onder andere opzigten , van geen het minste nut weézen zoud. »

§. 1253. Zoo van gelyken , wanneer de uitspraak tegenstrydig is aen de beredeneérde gronden , en dat het algemeen schryfgebruik overeenkomt met de uitspraak , mag men van deze niet afwyken , om de afleyding te volgen , ten zy in de §. 1210-§. 1212 aengewezene gevallen : want anders ware dit niet , dan ééne mindere tegenstrydigheyd tegen ééne meerdere verwijselen ; het welk ongerymd is.

Besluit.

§. 1254. Uyt het §. 1247-§. 1253 aengehaelde volgt dan , dat het algemeen schryfgebruik niet mag veranderd worden , ten zy als de verandering overeenkomt met de andere spelgronden , de uitspraak , de zamenstelling , de afleyding , en de byzondere overeenkomst , of ten minsten

sten aen geene van deze tegenstrydig is: dit is, dat de verandering van het algemeen schryfgebruik geene plaets kan hebben, ten zy als de zelve, in de oorsprongelyke woorden, overeenkomt met de uyt spraek, zonder te zondigen tegen de byzondere overeenkomst; en dat zy, in de zamengestelde en afgeleyde woorden, strookt met den regel der zamenstelling en afleyding, zonder tegenstrydig te zyn aen de uyt spraek, nytgenomen als, doór het volgen van deze laetste, de duyde lykheyd benaedeeld word, en de *eygenlyke kragt* en natuer der woorden gevaer loopen van uyt het oog verloren te worden, en wanneer zeker schryfgebruik blykbaer op verbastering der tael uytloopt, in welk geval men het zelve ook mag veranderen, alhoewel de verandering tegenstrydig zy aen de uyt spraek.

§. 1255. Vervolgens mag men niet schryven *haljt*, voor het algemeen gebruyk *helft*, van *half*; *gabyt*, voór *gebit*, van *byt*, *BYTEN*, enz. (zie Vierde en Vyfde Tegenstrydigheyd.), olschoon overeenkomstiger met de beredeneerde gronden (§. 828-§. 836.): omdat deze schryfwys tegenstrydig is aen de algemeene uyt spraek, en dat er geene genoegzaeme redens voórhanden zyn, om niet de uyt spraek, maer de afleyding te volgen (§. 1194-§. 1213).

TWER-

TWEDE PUNT.

Bereyking van het gezag der meerder-
heyd der schryvende.

§. 1256. Tot bereyking van dit oogwit, dunkt my geen beter middel voórhanden te weézen, dan de aenstelling eéner vergadering, gekozen uyt de meest beschaeftde en geoefendste in de taelkunde, bekragtigd doór het hoog bestuer.

E Y N D E

van het

E E R S T E B O E K D E E L .

Uyt de drukkery van de Weduwe DE MOOR en ZOON,
in de Philipstokstraet, N° 18, te Brugge.

